

ΕΚΔΟΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΥ ΑΝΑΠΛΑΣΕΩΣ

ΑΙ ΠΛΑΝΑΙ  
ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΩΝ

ΚΑΙ

882

ΑΙ ΣΥΚΟΦΑΝΤΙΑΙ  
ΤΩΝ ΕΝ ΑΝΑΤΟΛΗΪ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΩΝ ΑΥΤΩΝ  
ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΥΠΟ

ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΓΑΛΑΝΟΥ



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΟΥΣ Ζ. ΔΙΑΛΗΣΜΑ

6—'Οδὸς Βορέου—6

1904



Πάν αντίτυπον δέον να φέρη την υπογραφήν του συγγραφέως  
και την σφραγίδα του Βιβλιοπωλείου «Αναπλάσεως» άλλως  
καταδιώκεται κατά τόν νόμον.

*Μιχ. Ι. Γαλανός*

ΤΩ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΩ

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΩ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ

ΙΩΑΚΕΙΜ ΤΩ Γ'

ΦΡΟΥΡΩ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ ΑΚΟΙΜΗΤΩ

ΠΟΛΛΑ ΔΕ ΚΑΙ ΣΟΦΑ ΠΡΟΝΟΟΥΝΤΙ

ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΕΝΟΡΙΑΚΟΥ ΚΛΗΡΟΥ

ΤΟΥ ΤΡΟΦΟΥ ΤΟΥΤΟΥ

ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΠΛΗΡΩΜΑΤΟΣ

ΕΥΛΑΒΩΣ ΑΝΑΤΙΘΗΜΙ

ΤΗΝ ΣΥΓΓΡΑΦΗΝ ΤΑΥΤΗΝ

ΜΙΧ, Ι. ΓΑΛΑΝΟΣ

## ΠΡΟΛΟΓΟΣ

---

Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐγράφη ἄνευ πολεμικοῦ ἐλατηρίου. Ὁ σκοπὸς του εἶνε καθαρῶς φωτιστικὸς καὶ ἀμυντικὸς.

Ἦθελήσαμεν δι' αὐτοῦ νὰ καταδείξωμεν τὴν ὀρθόδοξον ἀλήθειαν καὶ τὰς προτεσιαντικὰς ἀποπλανήσεις πρὸς γνῶσιν καὶ σωτηρίαν καὶ ἀσφάλειαν ψυχῶν. Καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐθεωρήσαμεν καθήκον μας νὰ ἀμυνθῶμεν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ τοῦ Ἔθνους μας κατὰ τῶν προτεσιαντικῶν προσβολῶν, αἵτινες διενεργοῦνται κατὰ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας μας ὑπὸ προτεσιαντικῶν θεολόγων καὶ ἱεραποστόλων (!!!), μερίδα τῶν ὁποίων δυστυχῶς ἀποτελοῦσι, καὶ τὸ λέγομεν μετὰ μεγάλης θλίψεως, οἱ καλούμενοι Ἕλληνες Εὐαγγελικοί.

Διὰ τοῦτο καὶ τὸ Βιβλίον μας, ἀποβλέπον ἐν γένει εἰς ὅλους τοὺς Προτεσιάντας, ἰδιαίτερος ὁμως στρέφεται εἰς τοὺς τελευταίους τούτους. Καὶ διὰ τὸ ὅτι οἱ Ἕλληνες Εὐαγγελικοί εἶνε οἱ ἐν μέσῳ ἡμῶν ἐγγύτεροι πολέμοι τῆς Ὄρθοδοξίας, καὶ διὰ τὸ ὅτι πρὸς τούτους, χθὲς ἀκόμη Ὄρθοδόξους ἀδελφούς μας, ἔχομεν ἀνώτερον καθήκον ἰδιαίτερας προσπαθείας πρὸς φωτισμὸν καὶ ἐπιστροφὴν των εἰς τὴν Ὄρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Ὁ ἀρχηγὸς καὶ πρωτοδιδάσκαλος τῶν Ἑλλήνων Εὐαγγελικῶν ὑπῆρξεν ὁ Ἀμερικανὸς Ἰωνᾶς Κίγκ, ὁ δημοσιεύσας τὸ 1859 τὰ Διάφορά του, ὅπου ἐμφανίζεται ὡς ἰδρυτὴς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ὡς νὰ ἦνε ἡ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία βιομηχανικόν

κατάστημα δυνάμενον νὰ ιδρύηται ὑπὸ τούτου ἢ ὑπὸ ἐκείνου ! Τῆς πίστεως δὲ ταύτης κατεχώρισεν ἑκθεσιν, συντεταγμένην ὑπὸ τοῦ ἰδίου. Ἡ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τοῦ Κίρκ, διατηρουμένων ὅλων τῶν βάσεών της, μετωνομάσθη εἰτα ὑπὸ τῶν παρ' ἡμῶν μαθητῶν του Ἑλληνικὴ Εὐαγγελικὴ Ἐκκλησίαι !

Οὔτε Ἑλληνικὴ ἐν τούτοις εἶνε, οὔτε Εὐαγγελικὴ. Τὸ πορὸν βιβλίον θέλει χορηγήσει τὴν περὶ τούτου ἀπόδειξιν.

Διὰ τοὺς ἀπλουσιτέρους τῶν ἀναγνωστῶν μας δίδομεν ἐξηγήσεις τινὰς ὡς πρὸς τὴν λέξιν Προτεστάνται.

Προτεστάνται ἢ Διαμαρτυρόμενοι εἶνε πολυάριθμοι Ἐκκλησιαστικαὶ αἱρέσεις, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται τοιουτοτρόπως, ἐπειδὴ οἱ πρῶτοι ἀρχηγοὶ τῶν ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῆς Παπικῆς ἀρχῆς.

Τὴν διαμαρτυρίαν ταύτην συνώδευσαν μὲ τὴν ἐπαγγελίαν ὅτι αὐτοὶ θέλουσιν ἀληθινὸν καὶ γνήσιον Χριστιανισμόν, ἐλεύθερον ἀπὸ ἀνθρωπίνους πλάνας καὶ αὐθαιρεσίας.

Ἄλλ' εἰς τὰ πράγματα ἔκαμαν ὅλως διόλον τὰ ἐναντία. Μὲ τὴν καύχησιν, ὅτι δῆθεν ἀκολουθοῦσι μόνον τὸ Εὐαγγέλιον, διέφθειραν καὶ διέστρεψαν σπουδαιότατα κεφάλαια τῆς Χριστιανικῆς πίστεως διὰ τῆς μᾶλλον αὐθαιρέτου παρερμηνείας τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ ἐν τῇ ἀναρχίᾳ τῶν παρερμηνειῶν τούτων αἱ διάφοροι προτεσταντικαὶ αἱρέσεις περιήλθον εἰς ἀντίθεσιν καὶ μάχην καὶ ἀναμεταξύ των, οὕτως ὥστε ν' ἀποτελῶσι μᾶλλον διακωμώδησιν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν.

Καὶ ἐν τούτοις ἀπευθύνονται πρὸς ἡμᾶς, μὲ τὴν ἀξίωσιν ὅτι θέλουσι νὰ μᾶς φωτίσουν ! Ἡμεῖς, κατὰ καθῆκον, ἐρχόμεθα νὰ τοῖς ἀποδείξωμεν, ὅτι, κρατοῦντες αὐτὸ τὸ φῶς τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, δὲν ἔχομεν καμμίαν ἀνάγκην ἀπὸ τοὺς καπνισμένους δαυλοῦς των.

Ἐν Ἀθήναις, 11 Νοεμβρίου 1903.

## ΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΩΝ

Διὰ νὰ ἐννοηθῇ ἀμέσως ὁποῖα εἶνε ἡ ἀξία τῶν προτεσταντικῶν ἰδεῶν, ἀρκεῖ νὰ γνωρίσωμεν ποῖοι ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ εἰσηγηταὶ των.

Ἐπῆρξαν λοιπὸν οἱ ὀνομασθέντες Παυλικιανοί. Ἐμφανισθέντες κατὰ τὸν 7ον μ. Χ. αἰῶνα, ἐξέλιπον τὸν 12ον. Ποῖαι δὲ ἦσαν αἱ θεωρίαι των ; Ἀκούσατε. Ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν ἔγεινε πράγματι ἄνθρωπος, ἀλλὰ φαινομενικῶς μόνον ἀνέλαβε σάρκα ἀνθρωπίνην ! Ὅτι δὲ ὁ κόσμος δὲν εἶνε δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τοῦ δαίμονος ! — Κατόπιν τοιούτων ἀρχῶν ἕκαστος δύναται νὰ φαντασθῇ καὶ τὴν συνέχειαν αὐτῶν. Οὕτως οἱ Παυλικιανοὶ ἐπολέμουν τὴν ἱερωσύνην, τὰς νηστείας, τὴν τιμὴν καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν ἁγίων, τῶν εἰκόνων καὶ τῶν λειψάνων, τὴν ἄσκησιν τῶν μοναχῶν, τὸ ἱεραρχικὸν πνεῦμα, καὶ ἀπέριπτον καὶ αὐτὸ τὸ βάπτισμα καὶ τὴν θείαν κοινωσίαν. Αὕτη ἦτο ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ θρησκευτικὴ προκοπὴ τῶν Παυλικιανῶν, τῶν ἀγνοούντων τὴν ἐνοάρκωσιν τοῦ Χριστοῦ, τῶν θεωρούντων τὸν Σατανᾶν δημιουργὸν τοῦ κόσμου. Καὶ τὴν πολῦτιμον ταύτην κληρονομίαν ἐθειώρησαν πρέπον νὰ ἀναλάβωσιν οἱ Προτεστάνται, καὶ μετὰ τούτων οἱ Ἕλληγες Εὐαγγελικοί !

Ἴδου λοιπὸν οἱ πρόγονοι. Ἐξ αὐτῶν ἐμφαίνεται καὶ τὸ ποῖον τῶν ἀπογόνων. Μετὰ τὸν βόρβορον τῆς πηγῆς ἕκαστος δύναται ἀμέσως νὰ ἐννοήσῃ ὁποῖα εἶνε τὰ ἀπ' αὐτῆς ἐκχυθέντα καὶ ὑπὸ τοῦ Προτεσταντισμοῦ διατηρούμενα καὶ ἐπιδεικνύμενα — ναί, δυστυχῶς καὶ ἐπιδεικνύμενα — ρεύματα.

# ΑΙ ΠΛΑΝΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΩΝ

## ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΟΙ ΥΠΟ ΕΘΝΙΚΗΝ ΕΠΟΨΙΝ

Προκειμένου περί προτεσταντῶν, ἀνηκόντων εἰς ἄλλα ἔθνη, τὸ περί προτεσταντισμοῦ θέμα εἶνε καθαρῶς θρησκευτικόν. Ἄλλὰ συζητοῦντες περί προτεσταντισμοῦ πρὸς Ἕλληνας, οἵτινες μετεπήδησαν εἰς τὰς τάξεις του ἐγκαταλείψαντες τὴν Ὁρθοδοξίαν, ἡ πράξις των αὐτῆ καὶ ἡ ἐμμονή των εἰς τὴν ἀποστασίαν δὲν ἔχει θρησκευτικόν μόνον ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ καὶ ἐθνικόν. Δικαιούμεθα δηλαδὴ νὰ ἐξετάσωμεν ἐὰν ἡ ἀποσκίρτησις των ἦνε ὄχι μόνον πρὸς τὴν θρησκευτικὴν ἀλήθειαν σύμφωνος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ἀκίνδυνος καὶ ἀζήμιος.

Αὐτοὶ οὗτοι ἄλλως τε οἱ Ἕλληνες Εὐαγγελικοὶ αὐτοτιτλοφορούμενοι δὲν ἀπωθοῦσι τὴν ἀπὸ ἐθνικῆς ἐπόψεως συζήτησιν. Καὶ διατείνονται, ὅτι ἀλλάξαντες δόγμα καὶ λιποτακτήσαντες πρὸς ἄλλην Ἐκκλησίαν, ὡς Ἕλληνες παραμένουσιν οἱ ἴδιοι, μὲ τὸν ἴδιον πατριωτισμὸν, μὲ τὴν ἴδιαν πρὸς τὸ ἔθνος μας ἀφοσίωσιν, ἔτοιμοι πρὸς πᾶσαν ὑπὲρ αὐτοῦ αὐταπάρνησιν καὶ θυσίαν.

Εἶνε τοῦτο ἀληθές; Ἄς τὸ ἐξετάσωμεν πρὸ παντὸς ἄλλου καὶ δι' ὀλίγων.

Ἄφου οἱ ἴδιοι τοιαύτην βεβαίωσιν δίδουσι περί τῶν ἐθνικῶν των αἰσθημάτων καὶ διαθέσεων, ἡμεῖς παραδεχόμεθα, ὅτι εἶνε

είλικρινείς. Ἄλλ' ἡ εἰλικρίνεια ἀρκεῖ νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἐνοχλήν;

Βεβαίως ὄχι. Διότι πλειστάκις, ὅταν ἡ διάθεσις δὲν ᾔνε πεφωτισμένη, ὅταν τὸ αἶσθημα ᾔνε ἀκανόνιστον, ὅταν ὁ νοῦς ᾔνε τυφλός, μόνη ἡ θέλησις εἶνε ἀνεπαρκής καὶ καταστρεπτικός ὁδηγός.— Ἄς λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὴν μητρικὴν ἀγάπην καὶ τὴν γνησιωτέραν φιλίαν. Τί ζητεῖ μία μήτηρ; Τί ποθεῖ εἰς ἀληθῆς φίλος; Τὸ καλὸν τοῦ τέκνου, τὸ ὄφελος τοῦ φίλου. Καὶ ὅμως! Πόσαι μητέρες, παρ' ὅλην τὴν ἀγάπην, δὲν καταστρέφουσι τὰ τέκνα των; Πόσοι δὲ φίλοι, παρ' ὅλην τὴν φιλίαν, δὲν σύρουσι τοὺς φίλους των πρὸς τὸν κρημνὸν καὶ δὲν τοὺς καταρρίπτουσιν εἰς τὸ βάραθρον;

Πῶς συμβαίνει τοῦτο; Ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν, τὴν πλάνην, τὸν σκοτισμὸν. Διότι ἀγαπῶσι μὲν, ἀλλὰ ἀσυνειδήτως. Καὶ ἡ ἀσυνειδήτος ἀγάπη δὲν εἶνε ὀλιγώτερον ἐπιβλαβὴς ἀπὸ τὸ πλέον ἄσπονδον μῖσος.

Τοιοῦτό τι συμβαίνει καὶ ὡς πρὸς τὸν πατριωτισμὸν τῶν λεγομένων Ἑλλήνων Εὐαγγελικῶν. Ἡ διάθεσις των, λέγουσιν, εἶνε πατριωτικὴ! Ἄς τοὺς πιστεύσωμεν. Ἀλλὰ ἡ πράξις των καὶ τὸ ἔργον των ὁποίας συνεπειᾶς ἔχει διὰ τὴν πατρίδα;

Προφανῶς καταστρεπτικωτάτας.

Ποῦ αἱ ἀποδείξεις;

Ἴδού.

Μία δόξα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους εἶνε ἡ Ὁρθοδοξία του. Τὸ ὅτι ἡμεῖς συνεχίζομεν ἐξ ἀρχῆς γνησίαν τὴν ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, τὸ ὅτι ἡμεῖς διεκρατήσαμεν πιστῶς διὰ τῶν περιπετειῶν τῶν αἰώνων τὴν θρησκευτικὴν ἀλήθειαν, ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τοὺς μεγαλητέρους καὶ λαμπροτέρους τίτλους τῆς ἐθνικῆς μας δόξης. Καὶ ἐὰν ἡ θρησκευτικὴ ἀλήθεια ἀποτελεῖ τὸν πολυτιμότερον θησαυρὸν τῆς ἀνθρωπότητος, ἡμεῖς, διακρατοῦντες ἀνόθευτον τὸν θησαυρὸν τοῦτον, διὰ τούτου καὶ μόνου εἴμεθα

ἀνώτεροι ὅλων τῶν ἄλλων, ὅσον καὶ ἂν μένωμεν ὀπίσω εἰς ἄλλα στάδια δευτερεύοντα καὶ κατώτερα.

Τοιοιουτρόπως, παρ' ὅλας τὰς λοιπὰς ἀδυναμίας μας, πλειστοὶ ἐκ τῶν Εὐρωπαίων ἀποδίδουσι τιμὴν πρὸς τὸ Ἔθνος μας, ὄχι μόνον ἕνεκα τῆς ἀρχαίας ἱστορίας μας, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἀναγνωρίζοντες αὐτὴν πλειστοὶ ἐκ τῶν Ἀγγλων, τῶν Παλαιοκαθολικῶν, καὶ τινες τῶν Διαμαρτυρομένων, ὡς τὴν πιστοτέραν θεματοφύλακα τῆς γνησίας Χριστιανικῆς ἀληθείας, τὴν ἀναφέρουσι μετὰ σεβασμοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ λαμπηδὼν μεταβαίνει καὶ εἰς τὴν φυλὴν μας.

Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες Εὐαγγελικοὶ τί κάμνουσιν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο;

Αὐτοὶ συντάσσονται μετὰ τῶν θρησκευτικῶν ἐχθρῶν μας. Κατ' αὐτοὺς ἡ Ὁρθοδοξία εἶνε νοθεία καὶ στρέβλωσις τοῦ ἀληθινοῦ Χριστιανισμοῦ.— Κατ' αὐτοὺς ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ὑπῆρξεν ἀπρόσεκτος καὶ ἄπιστος θεματοφύλαξ τοῦ θησαυροῦ τῆς πίστεως.— Κατ' αὐτοὺς ἡ Ἱεραρχία μας, οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, αἱ Οἰκουμενικαὶ μας Σύνοδοι ἐπλαστογράφησαν καὶ διέφθειραν τὸν Χριστιανισμὸν!— Κατ' αὐτοὺς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἐσύρθη ὀπίσω μιᾶς Ἐκκλησίας, ἣτις ἐκακούργησε κατὰ τῆς θρησκείας, καὶ προσηλώθη μετὰ φανατισμοῦ εἰς μίαν Ὁρθοδοξίαν γεμάτην ἀπὸ προλήψεις, ἀπὸ δεισιδαιμονίας, ἀπὸ πλάνης, ἀπὸ ἀνακριβείας, ἀπὸ ψεύδη!

Ἐὰν τοῦτο ἠλήθευε, τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος τότε, ὑπὸ τὴν ἐποψίν τὴν θρησκευτικὴν, τὴν σπουδαιότεραν ἀπὸ ὅλας, ὄχι μόνον δὲν εἶνε ἄξιον σεβασμοῦ, ἀλλὰ καὶ καθίσταται ἀντικείμενον οἴκτου καὶ δικαίας ἀποστροφῆς. Ἐὰν αὐτὸ τόσους αἰῶνας τίποτε ἄλλο δὲν ἔκαμνε παρὰ νὰ καταχρᾶται τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου, νὰ ἀλλοιώνῃ τὴν πίστιν του, νὰ φθείρῃ τὴν ἀλήθειάν του, νὰ σβύνη τὸ φῶς του, νὰ θολώνη τὸ πνεῦμά του, θὰ ᾔτο τότε ὁ φοβερώτατος ἐγκληματίας, ἄξιος καταφρονήσεως καὶ

σαρκασμοῦ. Καί τοιούτους μᾶς θεωροῦν τόσοι προτεστάνται τῆς Εὐρώπης καί τῆς Ἀμερικῆς, οἵτινες τήν ὀρθοδοξίαν μας καταγγέλλουν ὡς τυπολατρείαν καί εἰδωλολατρείαν, ἔρημον ἀπό πᾶν πνεῦμα καί γυμνήν ἀπό πᾶσαν ζωήν.

Ἴδού ποῦ φέρεται καί ἡ ἐπιμονή τῶν ἐλλήνων εὐαγγελικῶν, μέ τήν ὁποίαν ἀγωνίζονται νά παραστήσουν τήν ὀρθοδοξίαν ὡς θρησκευτικὴν ἀποπλάνησιν, νοθεύσαν καί διαφθείρασαν τὸν χριστιανισμόν! Παριστῶντες τὸ ἔθνος μας καί τὴν ἐκκλησίαν μας ὡς νοθευτὰς τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας, προσάπτουν καί εἰς τὰ δύο ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα στίγματα. Ἐάν δὲ ἡ ἰδέα τῶν αὐτῶν ἐγίνετο κοινῶς παραδεκτή, ὁ κόσμος ἀντὶ νὰ ἐνθουσιᾷ ὑπὲρ ἡμῶν, δὲν θὰ ἐδικαιούτο νὰ μᾶς δακτυλοδεικτῇ ὡς ἔθνος, τὸ ὁποῖον δὲν ἐσεβάσθη οὐδὲ τὰ ἱερώτερα, ἀλλ' ἐμίανε καί κατεμόλυνεν αὐτά;

Αὐτὸς λοιπὸν εἶνε Ἕλληνας εὐαγγελικοὶ ὁ πατριωτισμὸς σας; καί αὐτὴ εἶνε ἡ ὑπηρεσία, τὴν ὁποίαν προσφέρετε πρὸς τὸν Ἕλληνισμόν;

Καί μήπως ἐδῶ μόνον προσκρούετε;

Ὁ κόσμος ὅλος, ἐξαιρουμένων μόνον τῶν ἀθέων, παραδέχεται ὅτι ἡ τύχη μιᾶς κοινωνίας, μιᾶς φυλῆς, ἐνὸς Κράτους, ἐπηρεάζεται τὰ μέγιστα καί ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν του. Δὲν ἔχει οὕτω, εὐαγγελικοὶ Ἕλληνας; Εἰς αὐτὸ δὲν ἔχετε καμμίαν ἀντίρρησην. — Ἀλλὰ σᾶς ἐρωτῶ: σεῖς δύνασθε νὰ ἐπηρεάσητε εὐεργετικῶς τὰς τύχας τοῦ ἔθνους μας μέ τὸν προτεσταντισμόν σας; Θὰ ἠδικεῖτε τὴν νοημοσύνην σας, ἐάν ἐλέγετε ναί. — Τί εἴσθε σεῖ; Ὀλίγα ἄτομα. Καί ὅσον ἂν ἐκτείνητε τὰς προσηλυτικὰς ἐνεργείας σας, μόνον κατὰ ὀλίγα ἄτομα θὰ αὐξηθῆτε. Ποία λοιπὸν ἔμπορεῖ νὰ ἦνε ἡ ἐπιρροή σας ἐπὶ τὸ ἔθνος μας ἀπὸ θρησκευτικῆς ἐπόψεως; Μηδαμινή. Διότι ἡ ἐθνικὴ μας συνείδησις, αἱ μεγάλαι μάζαι τοῦ Ἕλληνισμοῦ, ὁλόκληρον τὸ ἔθνος δὲν δέχεται νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν τροχίαν τῆς ὀρθοδοξίας. Σεῖς

δὲ, καταφρονεῖται αὐτῆς, ὄχι μόνον δὲν στηρίζετε θρησκευτικῶς τὸ ἔθνος, ἀλλὰ καί τὸ σκανδαλιζετε. Τοιουτοτρόπως ἡ ἀποστασία σας, σᾶς κατέστησεν ὄχι μόνον ἀχρήστους ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, ἀλλὰ καί ἐπιθλαβεῖς.

Ἐάν ἠγαπᾶτε τὸ ἔθνος μας, ἦτοι, ἐάν ἐγνωρίζετε νὰ τὸ ἀγαπᾶτε, ὁ δρόμος σας θὰ ἦτο ἄλλος. Ἀντὶ νὰ ὀλισθήσητε πρὸς τὰς ἀτραπούς τοῦ Προτεσταντισμοῦ, θὰ ἐμένετε μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν σας ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας, καί θὰ ἐζητεῖτε, ὁμοῦ μέ ἄλλους, νὰ συντελέσητε εἰς τὸ νὰ ἀκμάσῃ περισσότερο ἡ ὀρθόδοξος θρησκευτικὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους μας, ἐκ τῆς ὁποίας μόνον εἶνε δυνατόν νὰ ἐπηρεασθῶσιν αἱ ἱστορικαὶ του τύχαι, ἀφοῦ σύσσωμον μένει εἰς τὸν περίβολον τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἀντὶ τούτου σεῖς τί ἐκάμετε; Ἐγκατελείψατε τὸ μόνον ἔδαφος, εἰς τὸ ὁποῖον ἠδύνασθε νὰ φανῆτε καί ἐθνικῶς ὠφέλιμοι, καί ἐτάχθητε εἰς τὴν εὐαγγελικὴν λεγομένην Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία δὲν δύναται καμμίαν ἐθνικὴν ὠφέλειαν νὰ ἐπιφέρῃ, ἀφοῦ εἶνε ἀχώρευτος εἰς τὴν ἐθνικὴν μας συνείδησιν. Καί ἐνῶ δὲν ὠφελεῖτε, βλάπτετε. — Βλάπτετε, ἐπειδὴ σκανδαλιζετε καί προκαλεῖτε σχίσματα καί διαιρέσεις. — Βλάπτετε, ἐπειδὴ διὰ τῆς ἀποσιρτήσεώς σας ἀφαιρεῖτε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν μας μέρος δυνάμεων, αἵτινες, ἐν τῷ ὀρθοδόξῳ κύκλῳ, μέ τὸν δέοντα ζῆλον, θὰ ἀπέβαινον ἐπωφελεῖς. — Βλάπτετε, ἐπειδὴ δὲν εἴσθε μόνον ἀποστάται, ἀλλὰ καί προσηλυτισταί, καί ὁ νοῦς σας εἶνε εἰς τὸ πῶς νὰ λαφυραγωγῆτε τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, τὴν μόνην δυναμένην νὰ ἐπηρεάσῃ τὰς ἐθνικὰς μας τύχαι, καί νὰ διαρπάξῃτε καί ἀραιώνητε τὰ τέκνα αὐτῆς, χωρὶς ποτε νὰ ἦνε δυνατόν νὰ πυκνώσητε τὰς ἰδικὰς σας τάξεις κατὰ τρόπον δυνάμενον νὰ σᾶς ἐμπνεύσῃ τὴν ἰδέαν, ὅτι ἔμπορεῖτε νὰ ὑπολογισθῆτε ὡς ἐθνικοὶ παράγοντες, ἄξιοι ἐλαχίστης τοῦλάχιστον προσοχῆς.

Ἴδού, Ἕλληνας εὐαγγελικοὶ, ὁ πατριωτισμὸς σας! Ἴδού τοῦ πατριωτισμοῦ σας τούτου αἱ προκοπαὶ καί οἱ καρποὶ!

Ἄλλὰ μήπως σταματᾷ ἐδῶ τὸ ἐθνικὸν ἔγκλημα σας ;

Τὸ Ἔθνος μας ἔχει ὀλόκληρον ἱστορίαν, πλείστον αἰῶνων, ἐξ ἀρχῆς τῆς Χριστιανωσύνης του, συζυμωμένην καὶ συνυφασμένην μὲ τὴν ὀρθοδοξίαν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν σεῖς καταφρονεῖτε, καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀναλγήτως ἀπεσπᾶσθητε καὶ ἐπιδεικτικῶς ἀπέχετε. — Τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἡ τιμὴ τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἡ ἐπικλήσις τῶν ἁγίων ἐδημιούργησαν λαμπρότάτας σελίδας τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας μας, καὶ ἐβοήθησαν τὸ ἔθνος μας τόσον εἰς τὰ μαρτύριά του, ὅσον καὶ εἰς τοὺς θριάμβους του. Τὰς σελίδας λοιπὸν αὐτάς σεῖς τὰς διασχίζετε καὶ τὰς κηλιδώνετε. — Τὸ ἔθνος συγκινεῖται· ἀκόμη καὶ σήμερον καὶ θὰ συγκινηθῆται πάντοτε μὲ τοὺς ὕμνους ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἡ ἑλληνικὴ θρησκευτικὴ συνείδησις ἐτόνισε καὶ ἀνέπεμψε πρὸς τὴν στρατηγὸν τὴν ὑπέρμαχον. — Τὸ ἔθνος φρίσσει καὶ σήμερον καὶ θὰ φρίσσει πάντοτε, μέχρι συντελείας τῶν αἰῶνων, πρὸ τῆς ὑπερφουῦς καὶ θαυμαστῆς ἐκείνης ἀποκαλύψεως, ἣτις ἔδειξεν ἐν τῷ οὐρανῷ δι' ἄστρων κεχαραγμένον τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ πρὸς τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον καὶ τῷ εἶπεν : ἐν τούτῳ νίκα. — Τὸ ἔθνος ἐννοεῖ νὰ τιμᾷ τὸ νέφος τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἁγίων, οἵτινες προσεφέρθησαν ὀλοκαυτώματα ὑπὲρ τῆς ἱεραῆς του πίστεως, καὶ διὰ τῶν ἐπικλήσεων αὐτῶν καὶ τῶν πρεσβειῶν αἰσθάνεται περισσότερον θάρρος πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀρύεται περισσότεραν πεποίθησιν πρὸς τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν βοήθειάν του.

Ἄλλὰ σεῖς, Ἕλληνες εὐαγγελικοί, σεῖς καταγελάτε ὅλα ταῦτα ὡς πλάνας καὶ δεισιδαιμονίας, καὶ μένετε ἀπέναντί των ὄχι μόνον μὲ ψυχρότητα καὶ ἀδιαφορίαν, ἀλλὰ καὶ μὲ σαρκασμὸν καὶ καταφρόνησιν. Ὅ,τι συντελεῖ εἰς θερμότεραν ἔμπνευσιν τοῦ ἔθνους μας, ὅ,τι δύναται νὰ φλογίσῃ περισσότερον τὸν ἐνθουσιασμὸν του καὶ νὰ τὸ ὠθήσῃ εἰς τὸ νὰ συνεχίσῃ τὰ ἐνδοξα μαρτύρια καὶ τὰ ἀθάνατα τρόπαιά του, σεῖς τὰ ἀπορρίπτετε, σεῖς τὰ ἐμπαίζετε, τὰ καταπατεῖτε σεῖς. Καὶ ἔπειτα ; ἔπειτα,

ἀφοῦ μεταξύ σας καὶ τοῦ ἔθνους θέτετε τόσην ἀβυσσον, ἐπιμένετε νὰ λέγητε, ὅτι μένετε πιστοὶ εἰς τὰ ἐθνικὰ σας αἰσθήματα καὶ ἀξιοῦτε νὰ πιστεύσωμεν ὅτι μένει ἀνόθευτος καὶ γνήσιος ὁ πατριωτισμὸς σας !

Ἄλλὰ πῶς ;

Ἄδελφοί, πλανᾶσθε. Σᾶς τὸ λέγομεν εἰλικρινῶς, μὲ μέγαν πόνον. Καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ὁ πυρετὸς τῆς ἀποστασίας σας, λαμβάνων ὕψος τινα, ἤθελε σᾶς ἀφήσῃ νὰ σκεφθῆτε νηφελίως, θὰ κατενοεῖτε ὅτι ἡ λεγομένη ἑλληνικὴ εὐαγγελικὴ ἐκκλησία σας εἶνε, ὑπὸ ἐθνικὴν καὶ πατριωτικὴν ἔποψιν, ἔργον ἀπονενοημένον, ἀπὸ τὰ πλέον ὀλέθρια καὶ ἀπὸ τὰ μᾶλλον ἀντεθνικά.

Καὶ τὸ κακὸν εἶνε μεγαλύτερον διὰ τὸ ὅτι, ὡς θ' ἀποδειχθῆ ἔφεξῆς, εἴσθε καὶ ἐκτὸς τοῦ Εὐαγγελίου.

## ΟΤΙ Η ΑΛΗΘΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΔΕΝ ΕΥΡΙΣΚΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΣΜΟΝ

Ἡ ἀληθὴς χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἔχει ἀναντιρρότως μεταξύ ἄλλων καὶ τὰ ἐξῆς κύρια καὶ θεμελιώδη γνωρίσματα.

Πρῶτον ὅτι εἶνε *μία*.

Δεύτερον ὅτι εἶνε *ἀποστολική*.

Ἄς ἐξετάσωμεν τὸν προτεσταντισμὸν καὶ ὑπὸ τὰς δύο ταύτας ἐπόψεις. Ὅτι ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία εἶνε *μία* δὲν τὸ ἀρνοῦνται καὶ οἱ προτεστάνται. Διότι καὶ αὐτοὶ ἀναγνωρίζουσι τὸ ἄρθρον τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως, τὸ ὁποῖον ἀναγράφει· «εἰς *μίαν*, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν». Ἄλλ' ἐρωτῶμεν· αἱ διάφοροι προτεσταντικαὶ διαιρέσεις ἀποτελοῦσιν Ἐκκλησίαν *μίαν* ;

Διὰ τὴν δόξην ἢ πρέπουσα ἀπάντησις, ἀνάγκη τὴν ἐνθυμηθῆναι ὁ ἀναγνώστης ὅτι οἱ προτεστάνται, ἀκριβῶς εἰπεῖν, ἔχουσιν ὄχι προτεσταντισμὸν, ἀλλὰ προτεσταντισμοὺς πολυμόρφους καὶ πολυσχιδεῖς. Διότι αἱ ἐκκλησίαι τῶν, ἐὰν ἀξίζην τὸ ὀνομασθῶσιν ἐκκλησίαι, δὲν διακρίνονται ἀπλῶς κατὰ τὰ διάφορα κράτη, εἰς τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται, οὐδὲ διὰ τοῦ κεχωρισμένου καὶ αὐτοκεφάλου τῶν διοικήσεων αὐτῶν, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς ὀρθοδόξους ἡμῶν Ἐκκλησίας. Ἡ διαίρεσις τούτων εἶνε καθαρῶς τοπικὴ καὶ διοικητικὴ. Ἡ πίστις τῶν ὅμως εἶνε μία· ἡ δογματικὴ καὶ ἠθικὴ διδασκαλία τῶν μία· καὶ ἡ ὀργάνωσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς κυβερνήσεως τῶν μία, ἐκτὸς δευτερευουσῶν τινῶν προσκαιρῶν ἢ τοπικῶν διατάξεων.

Ἄλλ' εἰς τὰς προτεσταντικὰς Ἐκκλησίας τί συμβαίνει;

Εἰς αὐτάς δὲν ὑφίσταται ἀπλῶς πολλότης Ἐκκλησιῶν αὐτοκεφάλων, ἀλλὰ ἀντίθεσις καὶ σύγκρουσις· ἀντίθεσις καὶ σύγκρουσις δογματικὴ καὶ ἠθικὴ, διασχίζουσα καὶ στρεβλώνουσα πολλὰ τὴν πίστιν· ἀντίθεσις καὶ σύγκρουσις πειθαρχικὴ καὶ κυβερνητικὴ, διαιροῦσα καὶ σπαραττοῦσα εἰς ἀπειράριθμα σώματα τὴν Ἐκκλησίαν.

Ὁ ἀπ. Παῦλος μᾶς διδάσκει ὅτι σχίσμα καὶ διαίρεσις τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ τὸ τὴν κατατέμνηται οἱ Χριστιανοὶ εἰς διαφόρους ἐκκλησιαστικὰς ομάδας, τιτλοφορουμένας ἐξ ὀνομάτων ἀνθρωπίνων. Τοιοῦτοτρόπως τοὺς χριστιανοὺς Κορινθίους, ἂν καὶ ἐπίστευον ὅλοι εἰς Χριστόν, ἐπιπλήττει, διὰ τὸ ὅτι ἦσαν ὀπαδοὶ οἱ μὲν τούτου τοῦ προσώπου, οἱ δὲ ἐκείνου, οἱ δὲ τοῦ ἄλλου, καὶ τοὺς ἐξώρχιζε νὰ μὴ τιτλοφορῶνται ἐκκλησιαστικῶς ἀπὸ ὀνομάτων ἀνθρώπων, ἔστω καὶ ἂν οὗτοι ἦσαν ὁ Πέτρος, ὁ Ἀπολλῶς, ἢ καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος (1. Κορινθ. Α'. 10-13). Καὶ ὅμως ὁ Προτεσταντισμὸς, ὁ καυχώμενος τόσον ἀλαζονικῶς ὅτι ἀκολουθεῖ πιστότατα πᾶν ὅ,τι διδάσκειται καὶ διατάσσεται ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου, ἔχει διαμορφωθῆ κατὰ τὰ σχίσματα ἐκεῖνα καὶ

τὰς διαιρέσεις, τὰς ὁποίας ἐστιγματίζεν ὁ Παῦλος. Διότι αἱ ἐκκλησίαι, τὰς ὁποίας ἐσχημάτισε, διηρέθησαν ἐξ ὀνομάτων ἀνθρωπίνων.—Οἱ μὲν εἶπον: ἡμεῖς εἶμεθα τοῦ Λουθήρου.—Οἱ ἄλλοι ἀντέταξαν: ἡμεῖς εἶμεθα τοῦ Καλβίνου.—Καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ προσωπικὸν καὶ ἀνθρώπινον σύστημα διεμορφώθησαν τόσαι ἄλλαι ἐκκλησίαι εἰς τοὺς κόλπους τοῦ προτεσταντισμοῦ, πολυπλασιάσασαι τὰ ἀντεῦραγγελικὰ σχίσματα καὶ τὰς φιλονείκους διαιρέσεις, τὰς ὁποίας τοσοῦτον σφοδρῶς ἀπεδοκίμαζεν ὁ Παῦλος.— Πῶς εἶνε λοιπὸν δυνατόν, ἀπὸ τῆς ἐπόψεως ταύτης πρῶτον, νὰ ἀνήκωσιν αἱ προτεσταντικαὶ ἐκκλησίαι εἰς τὴν μίαν Ἐκκλησίαν τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως, ἀφοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων τιτλοφορία τῶν καὶ διασχίσις τῶν ἀποτελεῖ ἄρνησιν καὶ σπαραγμὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος; Καὶ ἐπειδὴ χαρακτηριστικὸν τῆς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας, ὡς εἶπομεν, ἀποτελεῖ τὸ νὰ ἦνε μία, ὁ προτεσταντισμὸς, προὐτὸν σχισμάτων ἀνθρωπίνων καὶ διηρημένους ὑπὸ σημαίας, ἐφ' ὧν ἐπιγράφονται ὀνόματα ἀνθρώπων Λουθήρων, Καλβίνων καὶ ἄλλων τοιούτων, δὲν δύναται νὰ ἦνε κανονικὴ καὶ ἀληθὴς Ἐκκλησία.

Ἄλλ' Ἐκκλησία τις, διὰ τὴν ἦνε μία, δὲν ὀφείλει μόνον νὰ μὴ κατατέμνηται ὑπὸ σχισμάτων. Ἡ ἐνότης τῆς ἀπαιτεῖ καὶ ἐνότητα καὶ συμφωνίαν πίστεως καὶ διδασκαλίας. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἀπόστολος Παῦλος παρακαλεῖ τοὺς Κορινθίους χριστιανοὺς νὰ ἦνε κατηρητισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοῦ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ. Ἐρμηνεύων τούτο ὁ ἱερός Χρυσόστομος λέγει—καὶ προφανῶς οὕτως ἔχει—ὅτι ἡ αὐτὴ γνώμη συνίσταται εἰς τὴν ἀγάπην, ὁ δὲ αὐτὸς νοῦς εἰς τὰ ἀντὶ τῶν ῥημάτων τῆς πίστεως. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος πάλιν λέγει ἄλλαχού· «μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως» (Ἐφ. Β'. 12)· καὶ πάλιν· «Εἰς Κύριον, μία πίστις, ἐν βάπτισμα» (Ἐφ. Δ'. 5).

Αἱ προτεσταντικαὶ ἐκκλησίαι ἔχουσι τὴν ἐνότητα ταύτην τῆς πίστεως; Πολλοὶ ἐκ τῶν ὀπαδῶν τῶν λέγουσιν ὅτι αἱ διαφοροὶ

προτεσταντικά διαιρέσεις συμφωνοῦσιν εἰς τὰ κύρια καὶ θεμελιώδη τῆς πίστεως, διαφωνοῦσι δὲ μόνον εἰς δευτερεύοντα καὶ ἐπουσιώδη, τὰ ὁποῖα δὲν παραβλάπτουσι μήτε τῆς πίστεως μήτε τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἐνότητα. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι δὲν πιστεύουσιν εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν τῶν τοῦτον. Διότι τὰ διαφεραστρατόπεδα τῶν προτεσταντῶν πολεμοῦνται λυσσῶδως ἀναμεταξύ των ὅχι πλέον ἐκ προσωπικῶν λόγων, ἀλλ' ἐξ ἀδιαλλάκτων ἀντιθέσεων εἰς ζητήματα θεμελιώδη πίστεως καὶ διδασκαλίας. Γνωστόν, ὅτι ὁ Λούθηρος ἐσφενδόνιζε κατὰ τοῦ Ζβιγγλίου, ὅτι ἡ θεία κοινωνία, ὅπως οὗτος τὴν ἐδίδασκεν, ἦτο τροφή χοίρων. Ὁ δὲ Ζβιγγλιος, ἀνταποδίδων τὸ φιλοφρόνημα, ἐξετόξευε κατὰ τοῦ Λουθήρου, ὅτι ἡ θεία κοινωνία, ὅπως οὗτος τὴν ἠρμήνευεν, ἦτο τροφή ἀνθρωποφάγων!

Ἐξ ἄλλου ὑπάρχουσι προτεσταντικά Ἐκκλησία, αἱ ὁποῖαι παραδέχονται δύο μυστήρια: τὸ βάπτισμα καὶ τὴν εὐχαριστίαν. Ἀλλὰ ὅμως ἀπορρίπτουσιν ἐν γένει ὅλα τὰ μυστήρια, ὡς οἱ ἐδῶ λεγόμενοι Εὐαγγελικοί, τῶν ὁποίων ὁ ἀρχηγέτης Ἰωνᾶς Κίγκ γράφει εἰς τὸ 31ον ἄρθρον τῆς ἐκθέσεως τῆς Ἀποστολικῆς (!) Ἐκκλησίας του, ὅτι τὰ λεγόμενα μυστήρια ἢ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία δὲν ἀναγνωρίζει. Εἶνε αὕτη μικρὰ καὶ ἐπουσιώδης διαφορά;

Ἐπίσης, προκειμένου περὶ εὐχαριστίας, οἱ Λουθηρανοὶ φρονοῦσιν ὅτι δὲν γίνεται μὲν μετουσίωσις τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, ἐν αὐτοῖς ὅμως, μετ' αὐτῶν καὶ ὑπ' αὐτὰ μεταδίδεται ἀκαταλήπτως καὶ ὑπερφυσικῶς καὶ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ. — Οἱ τοῦ Καλθίνου διδάσκουσιν, ὅτι μετὰ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου δὲν εἶνε σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, ἀλλ' ἀπλοῦς ἄρτος καὶ οἶνος, ὁ κοινωνῶν ὅμως αὐτῶν, ἐὰν ἔχη πίστιν, δέχεται ἐντός του τὴν ἐκ τῆς σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ δύναμιν, ἡ ὁποία τῷ μεταβιβάζεται ὅχι διὰ τοῦ μυστηρίου, ἀλλὰ δι' ἀμέσου μεταδόσεως ἐξ οὐρανοῦ. — Οἱ δὲ ἐν Ἑλλάδι εὐαγγελικοὶ λεγόμενοι, ἀκολουθοῦντες τὴν ἰδέαν τοῦ Ζβιγγλίου, παραδέχονται ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος εἰκονίζουσιν

ἀπλῶς τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ μεταλαμβάνονται πρὸς ἀπλήν ἀνάμνησιν τοῦ θανάτου του! Ποῖος λοιπὸν θὰ εἶπῃ ὅτι τοιαῦτα θεμελιώσεις ἀντιθέσεις, ὡς καὶ ἄλλαι παρόμοιαι, περὶ τῶν ὁποίων κατωτέρω, εἶνε ἀδιάφοροι καὶ ἄσχετοι πρὸς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας διαφωνίαι;

Ἄλλ' ἡμεῖς εὐρίσκωμεν, ὅτι οἱ ἀπόστολοι ἄλλῶς ἐνόουν τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως. Δὲν ἀπῆτουν δηλαδὴ κοινὴν ὅλων πίστιν μόνον εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, εἰς τὸ ὅτι δι' αὐτοῦ γίνεται ἡ σωτηρία καὶ ἀποκτᾶται ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἀλλ' ἤθελον ἐπὶ ὅλων τῶν σημείων τῆς πίστεως κοινὴν συμφωνίαν καὶ τὸν αὐτὸν νοῦν. Τοιοῦτοτρόπως, οἱ ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὶ ἐπέμενον, ὅτι οἱ πρὶν εἰδωλολάτραι, ἔπειτα δε χριστιανοὶ καθιστάμενοι ὤφειλον ὅχι μόνον νὰ βαπτίζωνται, ἀλλὰ καὶ νὰ περιτέμνωνται. Καὶ ἄλλαι δὲ διαφωνίαι ὑπῆρχον μετὰ τῶν τότε χριστιανῶν, π. χ. περὶ τοῦ ἂν ἠδύνατο νὰ τρώγωσιν εἰδωλόθυτα, καὶ περὶ ἄλλων ποιούτων, πολὺ κατωτέρων ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ζητήματα, εἰς τὰ ὁποῖα συγκρούονται ἀναμεταξύ των οἱ Προτεστάνται. Ἄλλ' οἱ ἀπόστολοι δὲν εἶπον ὅτι αὐτὰ εἶνε δευτερεύοντα καὶ ἐπουσιώδη, καὶ ὁ καθείς ἄς φρονῆ καὶ ἄς πράττῃ ὅπως νομίζῃ καλλίτερον. Ἄλλὰ τί ἔκαμαν; Συνῆλθον ὅλοι, καὶ μαζί μὲ αὐτοὺς οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ λοιποὶ ἀδελφοὶ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ ἐκανόνισαν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, ὅτι ἡ περιτομὴ κατηργήθη καθὼς καὶ αἱ ἄλλαι παρόμοιαι διατάξεις τοῦ παλαιοῦ Νόμου, ὅτι δὲ ἐπάναγκες μόνον ἦτο νὰ ἀπέχωσιν ἀπὸ εἰδωλόθυτα καὶ νὰ μὴ πίνωσιν αἷμα μηδὲ νὰ τρώγωσι πνικτὸν κ.τ.λ.π. (Πραξ. ΙΕ'. 22-24).

Καὶ φυσικά. Ἡ θεωρία τῶν διαμαρτυρομένων, ὅτι ἡ ἐνότης τῆς πίστεως δὲν παραβλάπτεται ἀπὸ διαφωνίας περὶ αὐτὴν καὶ ἀντιθέσεις εἰς δῆθεν δευτερεύοντα, εἶνε ἐντελῶς ἀνόητος. Διότι διαφωνίαι περὶ τὴν πίστιν εἰς τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας δὲν δύνανται νὰ ἐπιτραπῶσιν, ἀφοῦ τὸ σῶμα τοῦτο ἔχει κεφαλὴν αὐτὸν

τὸν Χριστόν. Οὗτος εἶνε ὁ δώσας καὶ ὁ διατηρῶν τὴν πίστιν. Ἐὰν λοιπὸν ἡ πίστις αὐτὴ δὲν ἦνε ἐνιαία καὶ σύμφωνος· ἐὰν ἦνε ἀπροσδιόριστος, πολύμορφος καὶ ἀντιφατική, τότε ἡ ἀτέλεια αὐτὴ ἀντανακλᾷ καὶ μεταβαίνει εἰς αὐτὸν τὸν Χριστόν, τὴν κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ τίς θὰ ἀρνηθῆ ὅτι ἀποτελεῖ ἀσεβεστάτην κατ' αὐτοῦ προσβολὴν ἢ ὑπόθεσιν ὅτι μετέδωκε πίστιν ὁπωσδήποτε ἀντιφατικὴν, ἢ ὅτι δὲν ἐφρόντισε καὶ δὲν ἠθέλησεν, ἢ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν τελείαν ἐνότητα καὶ συμφωνίαν τῆς πίστεως του ἐντὸς τῆς μιᾶς καὶ ἀληθοῦς Ἐκκλησίας του;

Καὶ διὰ νὰ ἐννοηθῆ περισσότερον τὸ ἄτοπον τῆς προτεσταντικῆς θεωρίας, ἐὰν ἀκόμη ὑπάρχη καὶ ἡ παραμικρὰ πρὸς τοῦτο ἀνάγκη, ἃς ὑπενθυμίσωμεν τὴν τερατώδη καὶ βλάσφημον ἰδέαν τοῦ Καλβίνου περὶ τοῦ ὅτι τοὺς πρωτοπλάστους ὤθησεν εἰς τὴν πτώσιν αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Θεός! Ἀπὸ τοιαύτας ἀντιθέσεις ὕστερον, πῶς εἶνε δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῶσιν αὐταὶ ἐπουσιώδεις, καὶ πῶς αἱ προτεσταντικαὶ Ἐκκλησίαι δύνανται νὰ λέγωσιν ὅτι ἀποτελοῦσι μίαν Ἐκκλησίαν κατὰ τὸ σύμβολον τῆς πίστεως;

Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν εἰς αὐτοὺς ὁ αὐτὸς νοῦς, ἢ μία πίστις, ἄρα οὐδὲ ἡ μία Ἐκκλησία. Ἐπομένως, συμφώνως πρὸς τὴν τεθεῖσαν ἀρχὴν, ὅτι ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία εἶνε καὶ μία καὶ σύμφωνος καὶ ἐνιαία περὶ τὴν πίστιν, ὁ προτεσταντισμὸς δὲν εἶνε Ἐκκλησία ἀληθής.

## ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΤΗΣ

Ἄς μεταβῶμεν τώρα εἰς τὸ ἄλλο γινώρισμα τῆς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας, τὴν ἀποστολικότητα.

Οἱ προτεστάνται ἐνδιατρίβουσιν εἰς τοῦτο μὲ περισσὴν εὐχαρίστησιν. Διότι ἐδῶ κεῖται ὅλη των ἡ προσπάθεια καὶ ὅλη των ἡ καύχησις εἰς τὸ νὰ ἀποδείξωσι καὶ νὰ διατυμπανίσωσιν, ὅτι αὐτοὶ ἀνενέωσαν καὶ ἐπανεφέραν εἰς τὴν ζωὴν τὴν ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν!

Ἡ πλάνη αὐτὴ καὶ ἡ ὑπερηφάνεια ἐνέπνεε καὶ τὸν διδάσκαλον καὶ γενάρχην τῶν Ἑλλήνων Εὐαγγελικῶν, τὸν Ἰωνᾶν Κίγκ, ὅστις τὰ προτεσταντικὰ του φλυαρήματα διετύπωσεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐκθεσις τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας».

Ἄς ἴδωμεν κατὰ πόσον ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος καύχησις δύναται νὰ ἔχη πραγματικὴν τινα ὑπόστασιν.

Ἡ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία ἀναντιρρήτως ἰδρύθη διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων του συμφώνως πρὸς τὰς ἐντολάς του καὶ τὰ διδάγματα του, διὰ νὰ ὑφίσταται ἔκτοτε ἀδιαλείπτως μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων.

Ἐπομένως, διὰ νὰ θεωρηθῆ σήμερον καὶ ὁποτεδήποτε Ἐκκλησία τις ἀποστολική, πρέπει νὰ συντρέξωσι δύο τινὰ διδασκαλία καὶ πειθαρχία συμφωνοὶ πρὸς τὴν παρὰ τῶν ἀποστόλων διατυπωθεῖσαν καὶ παραδοθεῖσαν· καὶ καταγωγὴ ἱστορικὴ ἄμεσος ἢ ἔμμεσος ἐκ τῆς παλαιᾶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας.

Αἱ προτεσταντικαὶ ἐκκλησίαι παρουσιάζουσι τοὺς δύο τούτους ὅρους τῆς ἀποστολικότητος;

Ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν εἶδομεν ἤδη ὅτι τὴν παρεβίασεν, ἐπειδὴ τὴν διέσπασε καὶ τὴν διέσχισε διὰ διαφωνιῶν οὐσιωδῶν καὶ πολυαριθμῶν. Ἀλλὰ καὶ δι' ὅλου τοῦ λοιποῦ μέρους τοῦ παρόντος βιβλίου θὰ καταδειχθῆ ὅτι ἡ προτεσταντικὴ διδασκαλία εἶνε εἰς ἀσυμβίβαστον ῥῆξιν πρὸς τὴν ἀποστολικὴν. Ἐν τῷ παρόντι δὲ κεφαλαίῳ θὰ ἐξετάσωμεν τὸν προτεσταντισμὸν ὡς πρὸς τὸν ἕτερον χαρακτῆρα τῆς ἀποστολικότητος. Θέλομεν κρίνει δηλαδὴ ἂν εἰς τὰς προτεσταντικὰς ἐκκλησίας δύναται νὰ

καταλογισθῆ ἄμεσος ἢ ἔμμεσος ἱστορική καταγωγή ἐκ τῆς πάλαι ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας.

Περὶ ἄμεσου καταγωγῆς οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γείνη. Διότι τοιαύτην ἔχουσιν ἐκκλησίαι ἰδρυθεῖσαι ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀποστόλων καὶ ἐξακολουθήσασαι καὶ ἐξακολουθοῦσαι ἔκτοτε τὴν ἱστορικήν των ὑπαρξίν καὶ ζωὴν ἐντὸς τῶν ὅρων τῆς διὰ τῶν ἀποστόλων γραφείσης καὶ παραδοθείσης χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ θεσμοθεσίας. Ὡς λ.χ. ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας σπουδαιότατα κέντρα, εἶον ἐν Ἱεροσολύμοις, Κωνσταντινουπόλει, Μικρᾷ Ἀσίᾳ, Πάτραις, Κορίνθῳ κτλ. εἶνε ἀπ' εὐθείας ἀποστολικά δημιουργήματα καὶ ἰδρύματα.

Ἐνῶ αἱ προτεσταντικαὶ λεγόμεναι ἐκκλησίαι πότε ἰδρύθησαν; Χίλια ἐξακόσια ἔτη μετὰ τοὺς ἀποστόλους. Ποῖοι δὲ τὰς ἰδρυσαν; Ἄνθρωποι τοῦ 16ου αἰῶνος, εἶσι ὁ Λούθηρος, ὁ Καλθίνος, ὁ Ζβίγγλιος. Ἴδου διὰ τί οὐδὲ συζήτησιν ἐπιδέχεται, οὐδὲ προβάλλεται κἂν ἰσχυρισμὸς περὶ ἄμεσου ἱστορικῆς καταγωγῆς τῶν προτεσταντικῶν ἐκκλησιῶν ἐκ τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας.

Μένει λοιπὸν νὰ ἴδωμεν ἂν τοῦλάχιστον ὑπάρχη εἰς αὐτὰς ἢ ἔμμεσος καταγωγή. Ἡ Ἐκκλησία λ.χ. τῆς Ρωσίας, μὴ ἰδρυθεῖσα μὲν ἄμεσως ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ προελθοῦσα ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, διὰ τῆς ὁποίας ἐφυτεύθη καὶ ἐκαλλιεργήθη, ἔχει ἔμμεσον μὲν, γνησίαν ὅμως καὶ πιστὴν τὴν καταγωγὴν ἐκ τῆς πάλαι ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ προτεσταντισμὸς ὅμως ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἐπόψεως δὲν δύναται νὰ ἐπικαλεσθῆ οὐδὲ τὴν ἔμμεσον ταύτην καταγωγὴν. Διότι αὐτὸς ἀπὸ κανὸν Τμημα τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας δὲν προῆλθεν, ἀλλ' εἶνε ἴδιον δημιούργημα καὶ κατασκευάσμα τοῦ 16ου αἰῶνος, ἐφανισθὲν ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅλα τὰ ἄμεσα ἢ ἔμμεσα τμήματα τῆς μιᾶς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ πρὸς πᾶσαν ἄλλην Ἐκκλησίαν διατυποῦσαν ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς ἀποστολικότητος.

Τοῦτο δὲν ἀρνοῦνται οὐδ' αὐτοὶ οἱ προτεστάνται. Τὰς ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν των ἰδρυθείσας Ἐκκλησίας θεωροῦσιν ὅλως ἰδιοσυστάτους, χωρὶς καμμίαν συνάφειαν καὶ προσέλευσιν ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλην Ἐκκλησίαν ἐκ τῶν ὑφισταμένων κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ προτεσταντισμοῦ. Δὲν ἔχουσιν ἄρα οὐδὲ τὴν ἔμμεσον ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καταγωγὴν. Εἶδόμεν δὲ ὅτι οὐδὲ τὴν ἄμεσον κατέχουσιν. Ἐπομένως οὐδεμίαν ταῖς ἀπομένει βάσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας νὰ στηριζώσι καὶ ὑποσαθρῶς ἔστω καὶ σκιάν ἀποστολικότητος.

Οἱ προτεστάνται δὲν τρομάζουσι πρὸ τοῦ κενοῦ καὶ τοῦ χάους, τὸ ὁποῖον ἐνώπιόν των διανόγει ἢ ἰδίᾳ αὐτῶν ὁμολογία. Μετὴν αὐθαδεῖαν ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν εἶνε ἀπαράμιλλοι προνομιοῦχοι, ἀρνοῦνται εἰς πᾶσαν ἄλλην Ἐκκλησίαν τὴν ἀποστολικότητα. Διακηρύττουσι δηλαδή, ὅτι εὐθύς μετὰ τοὺς δύο ἢ τρεῖς πρώτους αἰῶνας τοῦ χριστιανισμοῦ αἱ ἐκκλησίαι ὅλαι ἐζῆλθον τῆς ἀποστολικότητος, ἐπεὶ δὴ διέφθειραν τὴν πίστιν καὶ ἔπλασαν καὶ ἠκολούθησαν ἀνθρώπινα διδάγματα καὶ κυχῶνται, ὅτι τὴν ὄντως ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, ἢ ὁποία διεκόπη ἀπὸ τοῦ τρίτου αἰῶνος, καὶ τὴν ὁποίαν ματαίως ἐζήτησαν νὰ ἐπαναφέρωσιν εἰς τὴν ζωὴν οἱ Μεταρρυθμισταὶ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἀνέστησαν τέλος καὶ ἐπαγίωσαν αὐτοὶ, γεφυρώσαντες διὰ τῆς ἰδικῆς των ἐν τῇ Δύσει θρησκευτικῆς Μεταρρυθμίσεως τὸ ἀποστολικὸν κενόν, τὸ διαπλωθὲν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπὶ χίλια τριακόσια ὀλόκληρα ἔτη!

Ἄλλ' ἐν χάος δὲν κλείεται ποτε δι' ἄλλου χάους· ὁ δὲ προτεσταντισμὸς ἐννοεῖ νὰ κυλήται εἰς ἀβύσσους.

Διότι, ὡς αὐτὸ τὸ ἀψευδὲς στόμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐδήλωσε καὶ ἐβεβαίωσε, ἡ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία ἔχει ἱστορικήν ἐν χρόνῳ ὑπαρξίν καὶ ζωὴν συιεχῆ, ἀκατάπαυστον, ἀδιάκοπον, μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰῶνων.

Ὁμιλῶν, ὡς γνωστὸν, περὶ τῆς οἰκοδομῆς τῆς Ἐκκλησίας του

ὁ Χριστὸς εἶπεν ὅτι «καὶ πῦλα ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς» (Ματθ. ΙΣΤ' 18). Διὰ τούτου τί ἀνεκήρυττε; Τὸ ἀκατάλυτον τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ τὸ ἀκατάλυτον εἶνε καὶ συνεχὲς καὶ ἀδιάκοπον. Διὰ νὰ μὴ μείνη δὲ περὶ τούτου, ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἡ παραμικρὰ ἀμφιβολία, ὁ Χριστὸς εἶπε πρὸς τοὺς ἀποστόλους: «πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετείλαμην ὑμῖν· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσαις τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» (Ματθ. ΚΗ'. 19, 20). Ἡ βεβαίωσις αὕτη προφανῶς δὲν ἐδίδετο μόνον πρὸς τὰ πρόσωπα τῶν ἀποστόλων, οἵτινες ὡς ἄνθρωποι ἀπῆλθον τοῦ κόσμου τούτου μετὰ τινὰς δεκάδας ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἀποστολῆς των, ἀλλ' ἐδίδετο καὶ πρὸς ὅλην τὴν σειρὰν τῶν διαδόχων των.

Καὶ κατὰ τὴν βεβαίωσιν αὐτὴν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε μετὰ τῶν ποιμένων καὶ διδασκάλων τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ὅχι μόνον «μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων», ἀλλὰ καὶ πάσαι τὰς ἡμέραι. ἦτοι συνεχῶς, ἀκαταπαύστως, ἀδιάκοπος. Ἡ ἀποστολικὴ ἄρα Ἐκκλησία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πάθῃ ἐκλειψιν, οὐδ' ἐπερίμενε τοῖς προτεστάντας, διὰ νὰ τὴν ἀνακαλέσωσι μετὰ νέκρωσιν δεκατριῶν αἰώνων εἰς τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἐξηκολούθει ὑπάρχουσα καὶ ζῶσα δι' ὅλου τοῦ ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της χρόνου, καὶ ἦτο ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς ἔχουσα τὸν Χριστὸν ἐν μέσῳ της καὶ ὅτε ὁ Προτεσταντισμὸς κατεσκεύαζε φανταστικὰς ἀποστολικὰς Ἐκκλησίας.

Τὴν ἀλήθειαν ταύτην, τόσο ἀπλήν, ὄφειλον νὰ μὴ λησμονήσωσιν οἱ ἰδρυταὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Ἀποσχισθέντες ἐκ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἐν εἶχον ὀλοφάνερον καθῆκον. Μὴ ἀναγνωρίζοντες εἰς ταύτην, λόγῳ τῆς διδασκαλίας της καὶ τῆς πράξεώς της, τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀποστολικότητος, ἔπρεπε νὰ ζητήσωσι παρ' ἄλλῃ Ἐκκλησίᾳ τὴν ἀληθῶς ἀποστολικήν, διότι δὲν ἦτο

δυνατὸν νὰ μὴ ὑπάρχῃ ζῶσα τοιαύτη, ἀφοῦ τὸ ἡγγυᾶτο ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ὁ βεβαίωσας τὴν ἀδιάκοπον ἐν αὐτῇ παρουσίαν του, τὴν κατὰ πάσας τὰς ἡμέρας μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.

Τὸ ἔπραξαν; Ὁχι. Αὐτοὶ οἱ λέγοντες, ὅτι τρέφουσιν ἄκρον σεβασμὸν πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ, ἔκλεισαν τοὺς ὀφθαλμοὺς των πρὸς τόσο κατηγορηματικὴν δῆλωσίν του, καὶ, ἐνῶ Αὐτὸς βεβᾷ ὅτι οὐδ' ἐπὶ μίαν ἡμέραν ἐγκατέλιπε τὴν Ἐκκλησίαν του, ἐκείνοι ἐπιμένουν νὰ κραυγάζωσιν, ὅτι τὴν εἶχε παραιτήσει, ὁ νυμφίος τὴν νύμφην του, ἐπὶ χίλια τριακόσια ὀλόκληρα ἔτη!

Ὁ Προτεσταντισμὸς λοιπὸν δὲν ἀνέστησε τὴν δῆθεν ἐκλειπούσαν ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν. Αὕτη, ἔχουσα ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸ ἀδιάκοπον καὶ συνεχὲς τῆς ὑποστάσεώς της, ὑπῆρχε ζῶσα. Αὐτὸς δέ, κηρύξας ἐν τῇ τυφλῇ ἀλαζονείᾳ του πόλεμον κατὰ πάσης ἄλλῃς Ἐκκλησίας, ἐτέθη εἰς πόλεμον καὶ μάχην καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, μετὰ τῆς ὁποίας ὁ Χριστὸς ἦτο πάσας τὰς ἡμέρας. Ἐτέθη ἐπομένως εἰς στασιν ἀντάρτιδα καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ, τοῦ προϊσταμένου τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, ὡς τόσο ἐπισήμως αὐτὸς οὗτος ἡγγυήθη. Καὶ ἔπειτα οἱ προτεστάνται τολμῶσι νὰ θεωρῶσιν ἀποστολικὴν τὴν Ἐκκλησίαν των, ἐὰν δύναται νὰ ὀνομασθῇ καὶ Ἐκκλησία ἡ πανσπερμία καὶ ὁ ἀναρίθμητος ὄχλος τῶν Ἐκκλησιῶν των, Ἐκκλησιῶν, αἵτινες ἀπὸ ἀνθρώπινα ὀνόματα ὀνόματα τιτλοφοροῦνται καὶ ἀνθρώπινα εἶνε κατασκευάσματα, μόλις ἀπὸ τεσσάρων αἰώνων ἐπιφανεῖσαι, μὲ ἀξίωσιν νὰ ὑποκατασταθῶσιν εἰς τὴν γνησίαν νύμφην, τὴν ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, ἣτις ὑφίσταται ἀδιακόπως καὶ ἄνευ διαλείψεως ἀπὸ εἰκοσιν αἰώνων, χάρις εἰς τὸν νυμφίον της Ἰησοῦν Χριστόν, ὅστις μετ' αὐτῆς μένει πάσαις τὰς ἡμέρας με ὅλην τὴν πιστότητα καὶ με ὅλην Του τὴν ἀγάπην.

## ΑΒΥΣΣΟΣ ΑΒΥΣΣΟΝ ΕΠΙΚΑΛΕΙΤΑΙ

Τὴν σπουδαιότητα τῶν ἀνωτέρω ἐπιχειρημάτων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ ἐννοήσωσι καὶ οἱ προτεστάνται. Ἄλλ' ἡ ἀπέναντι αὐτῶν διαγωγή των δὲν ὑπῆρξεν εἰλικρινῆς καὶ τιμῆς. Συλλαμβανόμενοι ὑπὸ τῆς ἀληθείας, ἀντὶ νὰ τὴν ἐναγκαλισθῶσιν, ἐζήτησαν νὰ τὴν διαφύγωσι. Καὶ πρὸς τοῦτο προσέβησαν εἰς νέα ὀλισθήματα καὶ ὤρμησαν πρὸς νέας ἀβύσσους.

Ἡ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία εἶνε συνεχὴς καὶ ἀδιάκοπος; Ἐκκλησία τις, διὰ νὰ ἔχη ἀποστολικότητα, πρέπει νὰ προέρχεται ἐκ τῆς ἀποστολικῆς; Οἱ προτεστάνται ἠγωνίσθησαν νὰ πλάσωσι σύνδεσμον τοιοῦτον ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν των. Καὶ ἐνόμισαν ὅτι τὸν εὔρον ἀρνούμενοι πᾶσαν ἐν γένει Ἐκκλησίαν.

Διότι τί εἶνε ἡ Ἐκκλησία;

Οἱ Προτεστάνται εἶπον· ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία, ἡ μία, ἡ ἀποστολική, δὲν εἶνε ὄρατὴ, αἰσθητὴ, γνωστὴ ἱστορικῶς ἐκ τῆς ἑδρας τῆς, τῆς δικαιοδοσίας τῆς, τῆς δογματικῆς τῆς, τῆς ἠθικῆς τῆς, τῆς διοικήσεώς τῆς, τῶν ποιμένων τῆς, τοῦ ποιμνίου τῆς. Ἡ Ἐκκλησία ἡ πραγματικὴ, ἡ γνησία, ἡ ζῶσα, ἡ μία, ἡ ἀληθῶς ἀποστολικὴ εἶνε μόνη ἡ ἐξ ἁγίων ἀποτελουμένη· ἡ τοιαύτη δὲ Ἐκκλησία μένει ἀόρατος, εἰς μόνον τὸν Θεὸν γνωστὴ, καὶ εἶνε ἄλλη παρὰ τὰς ὄρατὰς Ἐκκλησίας, τὰς γνωστὰς ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ἱστορίᾳ ὑπὸ ποικίλα ὀνόματα.

Τι ἐπεζήτησαν διὰ τοῦ ὀρισμοῦ τούτου οἱ προτεστάνται;

Νὰ παραστήσωσιν, ὅτι, ἐὰν δὲν προέρχωνται αἱ Ἐκκλησίαι των ἐξ Ἐκκλησίας τινὸς γνωστῆς καὶ ἀναφερούσης τὴν ἀρχὴν τῆς μέχρι τῶν ἀποστόλων, καὶ ἐὰν ἡ ἱστορικὴ ἀρχὴ τῶν Ἐκκλησιῶν των δὲν ἀναβαίνει ὑπὲρ τὸν 16ον αἰῶνα, τοῦτο δὲν παραβλάπτει τὴν ἀποστολικότητά των. Καὶ δὲν τὴν παραβλάπτει, ἐπειδὴ ἡ ἀποστολικότης δὲν εἶνε προσὸν τῶν ὄρατῶν Ἐκκλη-

σιῶν, ἐν αἷς συμφύρονται δίκαιοι μετὰ ἁμαρτωλῶν, ἀλλὰ μόνη τῆς ἀοράτου Ἐκκλησίας τῆς ἀποτελουμένης ἐκ τῶν ἀγνώστων ἁγίων παντὸς τόπου καὶ χρόνου, μετὰ τῆς ὁποίας δὲ εὐρίσκεται εἰς σύνδεσμον ὁ προτεσταντισμός!

Τὸ σόφισμα τοῦτο δὲν ἔχει κἂν τὴν ἀξίαν τῆς ἐπιτηδείας καὶ εὐφροῦς ἐφευρέσεως. Αἱ Ἐκκλησίαι αἱ προτεσταντικαὶ πῶς ἐνεφανίσθησαν ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς, καὶ πῶς ὑφίστανται ἀκόμη; Ὅχι βεβαίως ὡς ἀόρατοι κοινωνία ἁγίων, ἀλλ' ὡς αἰσθητὰ ἱστορικὰ καθιδρύματα μὲ γνωστὸς ἀρχηγούς, μὲ ὄρατους ὁπαδούς, μὲ γνωστὴν δογματικὴν, ἠθικὴν, λατρείαν, δικαιοσύνην. Ἄλλ' ἐὰν ἡ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία ἦνε ἡ ἐξ ἁγίων ἀόρατος καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἄγνωστος κοινωνία, τότε προφανῶς εἶνε μωρὰ καὶ ἀκατάλογιστος πᾶσα προσπάθεια τῶν προτεσταντῶν τείνουσα εἰς τὸ νὰ περιβάλλῃ τὰς ὄρατὰς Ἐκκλησίας των διὰ τοῦ χρίσματος τῆς ἀποστολικότητος. Διότι τὸ ἀναγκαῖον συμπέρασμα τῆς ἀρχῆς, τὴν ὁποίαν θέτουν διὰ τὴν ἐννοίαν τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, δὲν δύναται νὰ ἦνε παρὰ ἐν καὶ μόνον· ὅτι οὐδεμία γνωστὴ καὶ ἱστορικὴ Ἐκκλησία εἶνε ἀποστολική, μὴ ἐξαιρουμένων οὐδὲ αὐτῶν τῶν ἰδικῶν των. Ὡστε τὰ προτεσταντικὰ ἐπινοήματα, ἀντὶ νὰ προσδώσωσιν εἰς τὰς προτεσταντικὰς Ἐκκλησίας τὴν ἀποστολικότητα, τὴν ἀφαιροῦσιν ἀπλῶς ἀπὸ πάσης Ἐκκλησίας, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν κακοποιῶν ἐκείνων, οἵτινες, μὴ ἔχοντες τίποτε ἰδικῶν των, περιφέρουσι χαιρεκᾶκως πανταχοῦ σίδηρον καὶ πῦρ.

Ἄλλ' ὁ παραλογισμὸς των δὲν περιορίζεται εἰς τοῦτο καὶ μόνον. Ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία, λέγουσιν, εἶνε ἡ ἀόρατος κοινωνία τῶν ἁγίων παντὸς χρόνου καὶ τόπου, τοὺς ὁποίους γνωρίζει μόνος ὁ Θεός. Ἄλλ' οἱ ἅγιοι οὗτοι ποῦ διεμορφώθησαν; Ποῦ διεμορφώοντο τοῦλάχιστον μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἐπεφάνη ὁ προτεσταντισμός; Βεβαίως ἐντὸς τῶν κόλπων τῶν ὄρατῶν Ἐκκλησιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων δὲν συγκατηριθμοῦντο αἱ ἕως τότε

ἀνύπαρκτοι προτεσταντικά. Ἄλλ' ἐὰν αἱ Ἐκκλησίαι ἐκείναι, ἢ μέρος τοῦλάχιστον αὐτῶν, εἶχον τὴν δύναμιν νὰ διαμορφώσωσι διὰ τῆς θείας χάριτος ἁγίους, διατὶ ἀντετέθη πρὸς ὅλας ταύτας ὁ προτεσταντισμός; Ποῖος δὲ ὁ λόγος τῆς ἰδιαιτέρας ὑπάρξεώς του, ἀφοῦ ἐπὶ δεκαῆξ ὀλοκλήρους αἰῶνας αἱ φάλαγγες τῶν ἁγίων κατηρτίζοντο ἄνευ αὐτοῦ; Καὶ ποῖαν ἀπολογίαν ἔχει νὰ δώσῃ πολεμῶν καὶ μυκτηριζῶν Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἐπὶ τόσους αἰῶνας ἦσαν αἱ μόναι προσφέρουσαι πρὸς τὸν οὐρανὸν τοὺς ἀξιούς αὐτοῦ ἐκλεκτούς;

Ἐὰν εἰς τὰ δόγματα, τὴν λατρείαν, τὴν διοίκησιν, τὰς παραδόσεις ὅλων τῶν πρὸ τοῦ Προτεσταντισμοῦ Ἐκκλησιῶν ὑπῆρχε ψεῦδος καὶ ἀντευαγγελικότης θέτουσα αὐτάς ἐκτὸς τῆς ἀποστολικότητος, τότε πῶς παρήγοντο καὶ διαμορφώνοντο ἐντὸς αὐτῶν καὶ εἰς πάντα χρόνον ἅγιοι; Ὁ Προτεσταντισμός, παραδεχόμενος ὅτι ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων προήρχοντο καρποὶ ἁγιότητος, ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ καὶ ὅτι ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ταύταις ὑπῆρχεν ἀποστολικότης καὶ ἀλήθεια. Διότι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἔλεγε πρὸς τὸν Πατέρα του περὶ τῶν ἀποστολῶν «ἁγιάσον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου» (Ἰωάν. ΙΖ'. 17.18). Ὅπου λοιπὸν Ἐκκλησία ἁγιάζουσα ἐκεῖ καὶ Ἐκκλησία ἀληθεύουσα. Καὶ ἀφοῦ, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Προτεσταντισμοῦ, ἐν παντὶ χρόνῳ ἀνεφαίνοντο ἅγιοι, ἄρα ἀδιακόπως ὑπῆρχεν ἀληθὴς ὁρατὴ Ἐκκλησία καταρτίζουσα αὐτούς, καὶ οἱ προτεστάνται εἶνε εἰς τὸ ψεῦδος διίσχυριζόμενοι ὅτι ἡ ἀποστολικὴ αὕτη Ἐκκλησία δὲν ὑπῆρχε, καὶ ὅτι ἡ φυγαδευθεῖσα καὶ διακοπεῖσα ἀποστολικότης ἐπανελήφθη διὰ τῆς ἰδρύσεως τῶν Προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν.

Αὐτὸς ὁ Προτεσταντισμὸς ἄλλως τε μᾶς δίδει καὶ ἄλλοι ὄπλον ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του. Κατὰ τὴν Αὐγουσταίαν ὁμολογίαν Ἐκκλησία εἶνε «κοινωνία τῶν ἁγίων, εἰς τὴν ὁποῖαν ὀρθῶς διδάσκεται τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τελοῦνται τὰ μυστήρια».

Ἄλλ' ἀφοῦ οἱ ἅγιοι παντὸς χρόνου καὶ τόπου εἶνε μέλη ὁρατῆς Ἐκκλησίας ἐχούσης τοὺς ποιμένας της καὶ διδασκάλους της, τὴν λατρείαν καὶ τὰς τελετουργίας της, καὶ ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας ταύτης μετέχουσι τῆς ὀρθῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς ὀρθῆς τελέσεως τῶν μυστηρίων, αὐτονόητον ὅτι κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν προτεσταντικὴν ὁμολογίαν ἐν παντὶ χρόνῳ ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς ἐξηκολούθει νὰ ὑπάρχῃ καὶ νὰ ζῇ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία καὶ ὀρθῶς ἠρμήνευε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ὀρθῶς ἐτέλει τὰ μυστήρια.

Ποῖα λοιπὸν ἦτο ἡ ὁρατὴ αὕτη Ἐκκλησία; Βεβαίως πᾶσα ἄλλη παρὰ ἡ Προτεσταντικὴ. Διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι αὕτη δὲν ὑπῆρχε, μόνις ἀναφανείσα κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα. Ἀφοῦ δὲ κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς ἰδίας πρὸ αὐτῆς ἐπὶ ὀλοκλήρους αἰῶνας κατηρτίζοντο ἅγιοι ἐν παντὶ χρόνῳ εἰς ὁρατὴν Ἐκκλησίαν, ἣτις ὀρθῶς τὸ Εὐαγγέλιον ἐδίδασκε καὶ ὀρθῶς τὰ μυστήρια ἐτέλει, αὕτη (ἡ προτεσταντικὴ Ἐκκλησία), διαφωνήσασα κατὰ τὴν διδασκαλίαν, τὴν σημασίαν τῶν μυστηρίων καὶ τὴν τελετουργίαν πρὸς ὅλας τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας, ὅσαι ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς ἐξηκολούθουν νὰ ὑπάρχουν, διὰ τούτου καὶ μόνου ἀποδεικνύεται ὅτι οὔτε τὸ Εὐαγγέλιον ὀρθῶς διδάσκει οὔτε ὀρθῶς νοεῖ καὶ τελεῖ τὰ μυστήρια.

Τοιοιουτρόπως ὁ Προτεσταντισμὸς ὁμοιάζει μὲ ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος, ἐμπεσὼν εἰς λαβύρινθον, ζητεῖ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν διέξοδον περιτρέχων ἐκτὸς ἑαυτοῦ πρὸς διαφόρους λοξότητας, αἵτινες ὅμως ὅλαι εἶνε ἀποκεκλεισμένοι. Καὶ ἀληθῶς. Ἐκάστη θεωρία του εἶνε πηγὴ ἀναριθμητῶν πλανῶν καὶ ἀμετρήτων ἀτόπων, τῶν ὁποίων ἕκαστος εἶνε χειρότερον τοῦ ἄλλου. Καὶ ὅπως ἀποπλανηθεὶς ὁδοιπὸρος, ὅστις ἔρριψε τὸν ἑαυτόν του εἰς βαθὺ καὶ ἐκτεταμένον ἕλος, διὰ πάσης νέας κινήσεώς του ὑποπίπτει εἰς νέα ὀλισθήματα καὶ ἐπιτείνει τὸν βυθισμὸν του, παρομοίως καὶ οἱ προτεστάνται, ζητοῦντες νὰ σταθῶσιν ἐπὶ στερεοῦ ἐδάφους,

πολλαπλασιάζουσιν ἀπαύστως τὰ ὀλισθήματα τῆς πλάνης των, πρὸς ἐπίτασιν δὲ τῆς λυπηρᾶς κωμωδίας, μὲ τὴν ψύχωσιν ὅτι ἄριστα ἔχουσιν, ἀντὶ νὰ ζητῶσι βοήθειαν, ἐμπαίζουσιν ἐκείνους, εἰτινες, ἀσφαλῶς ἰστάμενοι, θέλουσι νὰ μένωσιν ἀμέτοχοι τῆς συντροφίας των.

## ΟΤΙ Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΙΝΕ ΑΛΗΘΩΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ

Ὁ προτεσταντισμὸς εἴμπορεῖ νὰ διαρραγῇ διαμαρτυρόμενος, ἀλλὰ τὸ κῦρος τῶν πραγμάτων εἶνε ὑπέρτερον ἐπιπολαίων φωνασιῶν καὶ ἀτάκτων βοῶν. Τὰ δὲ πράγματα μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶνε ἡ μία, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία.

Ἡ ἐνότης τῆς πίστεώς της εἶνε ἀδιαφιλονείκητος. Ἡ ἀποστολικὴ ἄμεσος καταγωγὴ της ἐπίσης, ἀφοῦ τὰ σπουδαιότερα τῶν κέντρων της ἰδρῦθησαν ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀποστόλων. Ὅτι δὲ καὶ ἡ διδασκαλία της εἶνε ἡ παραδοθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἐν μέρει μὲν ἐγγράφως διὰ τῆς Νέας Διαθήκης, ἐν μέρει δὲ ἀγράφως διὰ μαρτύρων ἀξιοπίστων, δύναται νὰ δείξῃ ἄνευ ἀμφιβολιῶν σύντομος ἀπροκατάληπτος ἔρευνα.

Τὴν ἀπόδειξιν ταύτην θέλουσι μᾶς δώσει λεπτομερῶς τὰ ἀκόλουθα κεφάλαια, εἰς τὰ ὅποια θὰ ἴδωμεν ὅτι τὰ κατακρινόμενα ὑπὸ τῶν διαμαρτυρομένων ὡς ἐπίνοια ἀνθρώπινοι ὑπάρχουσιν εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐξ εὐαγγελικῶν ἐντολῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ γνησίας ἀποστολικῆς παραδόσεως. Ἐνταῦθα δὲ περιοριζόμεθα εἰς ἓν μόνον ἐπιχείρημα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπικαλούμεθα ὀλόκληρον τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν μας.

Ἀποδείξεις θετικαί, ἐξηγημέναι ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων τοῦ Κυ-

ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μᾶς ἔπεισαν, ὅτι ἡ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία δὲν ἔπαθε διακοπὰς καὶ διαλείψεις, ὅτι δὲ ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της ἐξηκολούθησε ζωὴν ἀδιάκοπον καὶ συνεχῆ, ἔχουσα μεθ' ἑαυτῆς αὐτὸν τὸν Χριστὸν πάσαις ταῖς ἡμέραις, ἥτοι ἀδιαλείπτως καθ' ὀλόκληρον τὸν βίον της. Ἡ ἀληθὴς ἄρα ἀποστολικὴ Ἐκκλησία πρέπει νὰ ζητηθῇ μεταξύ ἐκείνων τῶν ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι, ἀναγκασαὶ τὴν ἰδρυσίν των εἰς τοὺς ἀποστολικούς χρόνους, ἐξηκολούθησαν νὰ ὑπάρχωσιν ἕκτοτε διαρκῶς, χωρὶς νὰ ἐξαφανισθῶσι ποτε ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς.

Αἱ προτεσταντικαὶ ἐκκλησίαι, ὡς εἶδωμεν, εἶνε νεογέννητοι, τέκνα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐπομένως δὲν εἶνε αὐταὶ ἡ ἀδιάκοπος καὶ ἀδιαλείπτως ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία ὡσαύτως δὲν δύναται νὰ ᾔηνε ἡ τῶν προγόνων τοῦ Προτεσταντισμοῦ, τῶν Παυλικιανῶν δηλαδή, διότι καὶ αὕτη ἐφάνη μὲν τὸν 7ον αἰῶνα μ. Χ., ἐξέλιπε δὲ κατὰ τὸν 12ον. Ἐπίσης ἄλλα τινὲς αἱρέσεις, ὡς ἡ τῶν Εἰκονομάχων καὶ ἄλλων τοιούτων, πρὸς τοὺς ὁποῖους συγγενέουσιν οἱ προτεστάνται, δὲν ἀπετέλουν ἀποστολικὰς Ἐκκλησίας, διότι ἀποτελοῦσι γεγονότα παροδικὰ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ.

Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν ἡ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία πρέπει νὰ ζητηθῇ μεταξύ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου καὶ τῆς Δυτικῆς—Ῥωμαϊκῆς. Διότι αὐταὶ ὑφίστανται ἀδιακόπως καὶ ἀδιαλείπτως ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων. Δὲν ἀναφέρωμεν δὲ δευτερευούσας τινὰς Ἐκκλησίας, ὡς τὴν τῶν Ἀρμενίων, Κοπτῶν, διότι οἱ μὲν Ἀρμένιοι διὰ τινος μόνον παρεξηγήσεως ὡς πρὸς τὸ ἔργον τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου χωρίζονται ἀπὸ τῶν Ὁρθόδοξων, οἱ δὲ Κόπται, ἐκτὸς τοῦ μονοφυσιτισμοῦ, ὅπου εἶνε ἡ πλάνη των, παραδέχονται ὅλα τὰ ὀρθόδοξα φρονήματα. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι λοιπὸν εἶνε ὑποχρεωμένοι νὰ μᾶς δείξωσι τὴν ἀληθῆ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν ἀποφαινόμενοι μεταξύ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου καὶ τῆς Δυτικῆς—Ῥωμαϊκῆς. Καὶ ἐπειδὴ

ἡ περὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας κρίσις τῶν Προτεσταντῶν εἶνε ἀδιάλλακτος, καθόσον φρονοῦσιν ὅτι αὕτη εἶνε ἢ μᾶλλον ἀπομακρυνθεῖσα ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας καὶ πειθαρχίας, ὀφείλουσι ν' ἀναγνωρίσωσιν ὅτι ἀληθὴς ἀποστολικὴ Ἐκκλησία εἶνε ἡ Ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξος· διότι, ἀφοῦ ἀπορρίπτουσι τὴν ἀποστολικότητα τῆς Ῥωμαϊκῆς, δὲν μένει πλέον ἐνώπιόν των Ἐκκλησία ἄλλη παρὰ τὴν Ὁρθόδοξον, ἀνάγκουσα τὴν ἀρχὴν τῆς δι' ἀδιαλείπτου ἱστορίας μέχρι τῆς ἀποστολικῆς ἀρχῆς.

Καὶ τὴν ὁμολογίαν ταύτην, ὡς γνωστόν, δὲν ἐδίστασαν νὰ κάμουν προτεστάνται θεολόγοι ἐκ τῶν μᾶλλον ἀμερολήπτων.

## Ο ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΙΕΡΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ

Τὴν ἱερὰν παράδοσιν ὁ προτεσταντισμὸς ἐπολέμησε μὲ σφοδρότεραν μανίαν παρὰ αὐτὴν τὴν ἀθείαν. Καὶ ὁ λόγος εἶνε εὐκολονόητος. Ἡ ἱερὰ Παράδοσις ἀνοίγει τὸν τάφον τοῦ Προτεσταντισμοῦ.

Διὰ νὰ ἐκφύγη λοιπὸν οὗτος τὴν πίσσιν τῆς, τὴν ἀρνεῖται. Καὶ μᾶς λέγει δι' ἐμὲ μόνος κανὼν πίστεως, διδασκαλίας καὶ ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως καὶ πειθαρχίας εἶνε αἱ ἅγιοι Γραφαί. Τὴν λεγομένην ἱερὰν παράδοσιν δὲν τὴν ἀναγνωρίζω· τὸ πολὺ πολὺ δύναμαι νὰ τὴν δεχθῶ ὅπου εἶνε σύμφωνος πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν.

Ἀπὸ τὴν κατὰ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως ἐχθρότητα ἐνεφορεῖτο καὶ ὁ γενάρχης τῶν Ἑλλήνων εὐαγγελικῶν, ὁ Ἰωνᾶς Κίγκ. «Αἱ ἅγιοι Γραφαί, λέγει, εἶνε ὁ μόνος ἀλάθηστος κανὼν καὶ ὁδηγὸς τῆς πίστεως καὶ τῆς πράξεως τῶν ἀνθρώπων». (Διάφορα Ἰωνᾶ Κίγκ, σελ. 247).

Πρὶν ἢ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν συνηγορίαν ὑπὲρ τοῦ κύρους τῆς ἱερᾶς παραδόσεως, ὀφείλομεν νὰ καθορίσωμεν τί εἶνε ἡ ἱερὰ παράδοσις.

Ἱερὰ παράδοσις, ἀρχικῶς, ἦτο ὅλη ἡ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρῶτον καὶ συμπληρωματικῶς ἔπειτα διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος γενομένη εἰς τοὺς ἀποστόλους διδασκαλία καὶ καθοδήγησις, ἥτις ἐπὶ ἀρκετὸν καιρὸν παρεδίδοτο καὶ μετεδίδοτο μόνον διὰ τοῦ προφορικῶν λόγου.

Ἀφοῦ δὲ ἐγράφησαν τὰ ἱερὰ βιβλία, τὰ ὅποια συναπῆρτισαν τὴν Νέαν Διαθήκην, ὡς ἱερὰ παράδοσις ἔμεινε τὸ δογματικόν, τελετουργικόν καὶ διοικητικόν ἐκεῖνο μέρος τῆς ρηθείσης διδασκαλίας, τὸ ὅποιον, ἀπομείναν ἔξω τοῦ γραπτοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἐξηκολούθει νὰ μεταδίδηται ἀκαταπαύστως καὶ συμφώνως διὰ πιστῶν ἀνδρῶν ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, ὡς κοινὴ θεία παρακαταθήκη ὄλων τῶν ἐπὶ μέρος Ἐκκλησιῶν, ἐγράφη δ' ἔπειτα καὶ τοῦτο δι' ὁμοφώνων βεβαιώσεων τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, δι' ἀποφάνσεων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἢ διὰ τῆς γραπτῶς διατυπωθείσης κοινῆς πράξεως τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅτι τοῦ γραπτοῦ λόγου τῆς Νέας Διαθήκης προηγήθη ὁ ἄγραφος, καὶ ὅτι ἐπομένως ἡ ἀρχικὴ ἱερὰ παράδοσις εἶνε ἡ μήτηρ τοῦ γραφέντος Ἁγίου Εὐαγγελίου, τοῦτο καὶ οἱ Προτεστάνται δὲν τὸ ἀρνοῦνται. Διότι κανεὶς δὲν φιλονεικεῖ, ὅτι οἱ ἀπόστολοι μόνον διὰ ζώσης καὶ προφορικῆς διδασκαλίας μετέδιδον ἐπὶ καιρὸν τὴν κατὰ Χριστὸν διδασκαλίαν, καὶ ὅτι μετὰ ἔτη ἀρκετὰ ἐγράφησαν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἢ καὶ ὑπὸ μαθητῶν αὐτῶν τὰ βιβλία, ἅτινα συναπετέλεσαν τὴν Νέαν Διαθήκην.

Οἱ Προτεστάνται ὅμως ἰσχυρίζονται ὅτι, ἀφοῦ ἐγράφη ἡ Νέα Διαθήκη, εἰς αὐτὴν συμπεριελήφθη ὅλη ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία καὶ διοικητικὴ θεσμοθεσία, καὶ ὅτι ἐπομένως ἔκτοτε δὲν

Διὰ πλάναι τῶν Προτεσταντῶν

ὑπῆρχε πλέον ἄγραφος λόγος τοῦ Θεοῦ, γενόμενος ὁλόκληρος γραπτός. Μόνον δὲ περὶ τελετουργικῆς παραδύσεως προκειμένου οἱ Λουθηρανοὶ ἀνέχονται ὅτι δὲν ἀντιβαίνει πρὸς τὴν Γραφήν, ἐνῶ οἱ Καλβινικοὶ φωνάζουσιν ὅτι ὅλα τὰ τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ στηρίζονται εἰς καθαρὰν καὶ ἀδιαφιλονείκητον Γραφικὴν μαρτυρίαν.

Ἐπ' ἐναντίας ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία παραδέχεται ὅτι καὶ μετὰ τὴν γραφὴν τῆς Νέας Διαθήκης ἀπέμεινεν ὡς συμπληρωματικὸς καὶ ἴσης ἀξίας καὶ κύρους κανὼν πίστεως καὶ διδασκαλίας ἡ Ἱερὰ Παράδοσις, ἡ ὁποία περιλαμβάνει ὅσα ἀμυδρῶς ἐγράφησαν ἐν τῇ Νέᾳ Διαθήκῃ ἢ διόλου μὲν δὲν ἐγράφησαν, παρεδόθησαν δὲ διὰ τῶν ἀποστόλων πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἥτις τὰ περιέσωσε καθ' ὃν τρόπον εἶπομεν ὀλίγον ἀνωτέρω.

Καὶ τώρα ἄς ἐρωτήσωμεν· ποῦ εἶνε τὸ δίκαιον;

Ἄς τὸ ἐξετάσωμεν μὲ ὅλην τὴν ἀμεροληψίαν καὶ τὴν πραγματικὴν μέθοδον, ἡ ὁποία διακρίνει τὸ παρὸν βιβλίον.

Οἱ ἐκθέτοντες γραπτῶς πνευματικὴν τινα ἰδίως διδασκαλίαν γνωρίζουσι καλῶς ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ συμπεριλάβῃ ἡ συγγραφή ὅλα τὰ νοήματά των. Οἱ ἴδιοι, ὁμιλοῦντες περὶ τῶν αὐτῶν θεμάτων διὰ φωνῆς ζώσης, συμπληρῶνουν καὶ προσθέτουσιν ἱκανά, τὰ ὁποῖα παρέλειψαν ἐν τῇ συντομίᾳ τῆς γραφῆς. Τοῦτο κάμνουσι καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν συγγραφέων καθηγητῶν.

Ἡ πλήρης διδασκαλία των εὐρίσκεται ὅχι εἰς τὰ συγγραμμάτα των, ἀλλ' εἰς τὰς παραδόσεις των. Δι' αὐτῶν ἐπεξηγοῦσι καθαρώτερον ὅσα ἀμυδρότερον ἐγράψαν καὶ ἀνακινουῦσι καὶ ἀναπτύσσουσι καὶ ἄλλα ζητήματα ἐκτὸς τῶν γραφέντων, τὰ ὁποῖα, εἴαν συμπεριελάμβανον ὅλα τὰ ὁμιλούμενα, θὰ ἐξετείνοντο εἰς μῆκος καὶ ὄγκον δυσκολοεικονόμητον.

Τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν παρὰ νὰ συμβῇ καὶ εἰς τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης. Τόσῳ δὲ μᾶλλον, καθόσον οἱ συγγραφεῖς των Ἀπόστολοι καὶ Εὐαγγελισταὶ δὲν ἦσαν ἄνθρωποι τοῦ γρα-

φείου καὶ τοῦ σπουδαστηρίου, ἀλλὰ κήρυκες καὶ ἀγωνισταὶ τῆς πίστεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἀκαταπαύστως περιφερόμενοι ἐν μέσῳ μυρίων διωγμῶν καὶ κινδύνων καὶ ἐπεκτείνοντες τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ διὰ προφορικῶν ἀπαύστων κηρυγμάτων, καὶ συζητήσεων, καὶ κατηγήσεων, καὶ παρακλήσεων δημοσίων καὶ κατ' ἰδίαν (Πράξ. Κ'. 31). Ἐν μέσῳ λοιπὸν τοσούτων διαρκῶν ἀγῶνων καὶ κυμάτων καὶ καταιγίδων πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ἐκθέσωσιν ἐγγράφως τὰ πάντα, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον δὲν κατορθῶνουσιν ἄνδρες ἐν πάσῃ ἡσυχίᾳ ἀφιερῶντες ὅλον των τὸν καιρὸν εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν συγγραφήν;

Καὶ ὅτι τοιοῦτοτρόπως συνέβη εἰς τοὺς ἱερούς ἐκείνους ἄνδρας τὸ πληροφοροῦμεθα δι' αὐτῆς τῆς Νέας Διαθήκης καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἰδίων.

Ὁ Παῦλος λ. γ. τὴν δευτέραν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολήν του ἐγράψεν, ἐνῶ ἤδη εἶχον γραφῆ τὰ τρία κατὰ Ματθαῖον, Μάρκον καὶ Λουκᾶν Εὐαγγέλια, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι ἰδικαὶ του ἐπιστολαί, ἔτι δὲ ἡ τοῦ Ἰακώβου ἐπιστολή, καὶ ἡ τοῦ Ἰούδα, ὡς καὶ ἡ πρώτη τοῦ Πέτρου, τῆς δευτέρας ἐπιστολῆς τούτου γραφείσης καθ' ὃν χρόνον καὶ ἡ δευτέρα πρὸς Τιμόθεον. Καὶ ὅμως ὁ Παῦλος εἰς τὴν ἐπιστολήν ταύτην δὲν παραγγέλλει πρὸς τὸν Τιμόθεον νὰ διακρατῇ καὶ μεταδίδῃ μόνον τὴν διδασκαλίαν, ἥτις ἐγγράφως διετυπώθη, καὶ ταύτης μόνης τὴν διαδοσὶν νὰ συνιστᾷ καὶ εἰς ἄλλους. Ἀλλὰ τί; «Ἐποτύπωσιν ἔχε, λέγει, ὑγιαίνόντων λόγων, ὧν παρ' ἐμοῦ ἤκουσας, ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Β'. Τιμόθ. Α'. 13, 14). Καὶ περαιτέρω· **«καὶ ἃ ἤκουσας παρ' ἐμοῦ διὰ πολλῶν μαρτύρων, ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἑτέρους διδάξαι»** (Β' Τιμ. Β' 2).

Ἡ ἔννοια τῶν λόγων ταύτων εἶνε προφανής. Ὁ Παῦλος, μὴ ἐκθέσας ὅλην τὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας γραπτῶς, ἐξηκολούθει νὰ μεταδίδῃ μέρος αὐτῆς καὶ προφο-

ρικῶς ἐνώπιον πολλῶν. Καί ἐπειδὴ ἡ προφορική αὕτη παράδοσις δὲν ἔμελλε νὰ γραφῆ ἀμέσως, καὶ διὰ τὸ πολυπληθές τοῦ περιεχομένου της καὶ διὰ τοὺς ἀγῶνας τοὺς συχνούς καὶ ἀδιαλείπτους, οἵτινες περιέσπων καὶ ἀπησχόλουν ἀδιακόπως τοὺς ποιμένας καὶ διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας, συνίστα ὅπως ἐκεῖνοι, οἵτινες παρ' αὐτοῦ τὴν ἤκουσαν, τὴν μεταδώσωσιν ὡς ἱεράν παρακαταθήκην εἰς ἀνδρας πιστοὺς καὶ ἐμπίστους, ἱκανοὺς νὰ τὴν διαφυλάξωσι γνησίαν καὶ νὰ διδάξωσι καὶ μεταδώσωσιν αὐτὴν καὶ εἰς ἄλλους. Τοιοῦτοτρόπως ἔχομεν τὸν Παῦλον κηρυττόμενον ὑπὲρ τῆς ὑποστάσεως καὶ τοῦ κύρους τῆς ἱερᾶς παραδόσεως καὶ τῆς ἀναγκαιότητος αὐτῆς εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποῖαν ὅλα τὰ βιβλία τῆς Νέας Διαθήκης εἶχον γραφῆ, καὶ ἀπέμενε μόνον τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον κατόπιν συνεπλήρωσεν ὁ Ἰωάννης.

Καὶ ἤδη ἄς ἔλθωμεν καὶ εἰς τὸν Υἱὸν τούτου τῆς Βροντῆς, τὸν μαθητὴν τὸν ἡγαπημένον, καὶ ἄς ζητήσωμεν τὴν περὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως βεβαίωσιν αὐτοῦ.

Καὶ ἂν ἀκόμη ὁ Ἰωάννης δὲν ὑπεστήριζε ρητῶς ὡς ἐξακολουθοῦν καὶ μετ' αὐτὸν τὸ κύρος τῆς ἱερᾶς παραδόσεως, τὸ ὅτι δὲν τὸ ἐκήρυξε κατηρηγμένον θὰ ἤρκει διὰ νὰ μᾶς πείσῃ, ὅτι τὸ ἐνδοεὶ ἰστάμενον καὶ ἐν τῷ μέλλοντι μὲ ὅλην του τὴν ἐπιβολήν. Διότι, ὅποταν εἰς προηγούμενα βιβλία τῆς Νέας Διαθήκης διδασκώμεθα σαφῶς, ὅτι ἐκτὸς τοῦ γραφέντος λόγου τοῦ Θεοῦ ὑφίσταται καὶ ἄγραφος, τὸν ὁποῖον ὑποχρεούμεθα νὰ σεβώμεθα ἀπὸ τοῦ Ἰσοῦ, ἔπρεπε ρητῶς ἐπίσης καὶ σαφῶς νὰ πληροφορηθῶμεν διὰ τῶν μεταγενεστέρων βιβλίων τῆς Νέας Διαθήκης, ὅτι κατόπιν τούτων ἡ ἄγραφος ἱερά παράδοσις κατηρηγῆται πλέον, διὰ νὰ μὴ ζητῶμεν καὶ ταύτην, ἀλλὰ δίδωμεν ὅλην τὴν προσοχήν μας εἰς μόνον τὸν γραπτὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τὸν συμπεριλαβόντα καὶ ἐκεῖνον, ὅστις μέχρι τινὸς ἀκόμη εἶχε διατηρηθῆ ἄγραφος.

Ἐπάρχει ὁμως τοιαύτη δῆλωσις παρὰ τῷ Ἰωάννῃ; Ὁχι.

Καὶ ἐνῶ δὲν εὐρίσκεται, ἀπαντῶμεν ἀπ' ἐναντίας ἄλλα χωρία, διὰ τῶν ὁποίων σαφῶς διδασκόμεθα ὅτι καὶ μετὰ τὰς συγγραφὰς τοῦ Ἰωάννου ἡ ἱερά παράδοσις ἔμελλε νὰ ἐξακολουθῆ μεταδίδουσα προφορικῶς πλεῖστα, τὰ ὁποῖα δι' οὓς καὶ ἀνωτέρω ἀνεπτύξαμεν λόγους δὲν ἐδηλώθησαν ἐγγράφως.

Καὶ πρῶτον ἄς ρίψωμεν ἐν βλέμμα εἰς τὸ τέλος τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου. Ἡ ἱερά παράδοσις ἐκπηδᾷ πανοπλος ἐξ αὐτοῦ μὲ ὅλην τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐπιβολήν της.

Ὁ Ἰωάννης, ἀφοῦ διηγήθη τὸν βίον τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐξέθηκε τὰ κατὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰς παραγγελίας του, ἐπιφέρει· «ἔστι δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ ὅσα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἅτινα, ἐὰν γράφηται καθ' ἓν, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία» (Ἰωάν. ΚΑ'. 25). Τὰ «περὶ ἄλλα ὅσα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς» καὶ μὴ γραφέντα εἶνε μέγα μέρος τῶν κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ. Τὰ δὲ τοῦ βίου του δὲν εἶνε μόνον τὰ ἔργα του, ἀλλὰ καὶ τὰ διδάγματα του. Ἰδοὺ λοιπὸν ὅτι, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου, καὶ μετὰ τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ μέγα μέρος τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν παραγγελμάτων τοῦ Ἰησοῦ ἀπέμενε ἄγραφον, ἄρα καὶ μετεδίδετο προφορικῶς διὰ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως.

Καὶ παράδειγμα λόγου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μὴ καταχωρισθέντος εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια ἔχομεν τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ὅπου ὁ Παῦλος, ὁμιλῶν πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐφέσου, συμβουλεύει· «Μνημονεύειν τε τῶν λόγων τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ὅτι αὐτὸς εἶπε· «Μακάριόν ἐστι διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν» (Πράξ. Κ'. 35). Τοιοῦτοι λόγοι, ἀπομείναντες ἔξω τῶν Εὐαγγελίων καὶ τῶν ἐπιστολῶν τῆς Νέας Διαθήκης, ἦσαν βεβαίως πολυάριθμοι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωάννου.

Καὶ ἤδη ἄς προστρέξωμεν εἰς τὰς ἐπιστολάς τούτου, καὶ ἄς ἐκζητήσωμεν τὴν μαρτυρίαν καὶ τούτων περὶ τοῦ ἂν ἡ συμπλήρωσις τῶν γραφέντων βιβλίων τῆς Νέας Διαθήκης συμπεριέλαβεν

ὄλην τὴν χριστιανικὴν γνῶσιν καὶ διδασκαλίαν, ἣ ἀφῆκε καὶ ἄγραφον μέρος, ἐξακολουθοῦν νὰ ὑφίσταται ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως.

Εἰς τὴν δευτέραν καθολικὴν ἐπιστολὴν τοῦ γράφει πολλὰ ἔχων ὑμῖν γράφειν, οὐκ ἠβουλήθη διὰ χάρτου καὶ μέλανος· ἀλλὰ ἐλπίζω ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ στόμα πρὸς στόμα λαλῆσαι, ἵνα ἡ χαρὰ ἡμῶν ἦ πεπληρωμένη» (Β'. Ἰωάν. 12). Τὸ αὐτὸ γράφει καὶ πρὸς τὸν Γάϊον τὸν ἀγαπητὸν εἰς τὴν τρίτην καθολικὴν ἐπιστολὴν τοῦ.

"Ὡστε ὄχι πλέον φανταστικῶς καὶ αὐθαιρέτως, οὐδὲ κατ' εἰκασίαν μόνον καὶ πιθανότητα, ἀλλὰ μετὰ βεβαιότητος ἔχομεν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου τὸ συμπέρασμα ὅτι, καὶ ἀφοῦ ἐγγράφη τοῦτο ὀλοκλήρον, πολλὰ ἔμειναν ἔξω αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα, παρακατατιθέμενα εἰς πιστοὺς καὶ ἀξιοπίστους ποιμένας καὶ διδασκάλους, ἱκανοὺς νὰ διδάξωσι καὶ ἄλλους, μετεδίδοντο καὶ διετηροῦντο ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, ὡς ἄγραφος λόγος τοῦ Θεοῦ ἐπεξηγῶν καὶ συμπληρῶν ἀπαραιτήτως τὸν ἄγραφον.

## ΚΑΙ ἌΛΛΗ ἘΜΜΕΣΟΣ ἈΛΛ' ἸΣΧΥΡΑ Ἐκ τῶν Γραφῶν Ἀποδείξεις ὑπὲρ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως καὶ μετὰ τὸν ἀπάρτισμον τῆς Νεᾶς Διαθήκης

"Ἄς προχωρήσωμεν ἤδη καὶ εἰς ἄλλην ἔμμεσον μὲν, ἀλλ' ἰσχυρὰν καὶ ταύτην ἐκ τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου ἀπέδειξιν ὑπὲρ τῆς ὑποστάσεως τῆς Ἱερᾶς παραδόσεως καὶ κατόπιν τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ ὀλοκλήρου.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁμιλῶν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ πρὸς τοὺς μαθητὰς τοῦ ἔλεγε πολλὰ πρὸς αὐτοὺς αἰνιγματωδῶς καὶ συνεσχισμένως. "Ὅχι δὲ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἀπέκρυπτεν ἀπ' αὐτῶν, ἐπειδὴ δὲν ἦσαν εἰς πνευματικὴν κατάστασιν ἱκανὴν νὰ τὰ κατανοῇ. «Ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι· ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν» (Ἰωάν. 15Τ'. 12. 13).

"Ὡστε ὁ Χριστὸς ἐφάνερωσεν ὅτι εἰ ἀπόστολοί τοῦ ἔμελλον νὰ λάβωσι διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὄλην τὴν δυνατὴν ἐπίγνωσιν τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεώς τοῦ. Καὶ ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶνε ἐν καὶ σύμφωνον πρὸς ἑαυτό, ἡ ἐπίγνωσις, ἥτις θὰ μετεδίδετο, ὡς καὶ μετεδόθη πρὸς τοὺς ἀποστόλους, ἔμελλε νὰ ᾔνε σύμφωνος καὶ ἡ αὐτή, ἄνευ παρεξηγήσεων καὶ ἀντιφάσεων καὶ συγκρουομένων ἐρμηνειῶν καὶ γνωμῶν.

Ἄλλ' εἴαν διὰ τοὺς ἀποστόλους ἔπρεπε τοιαύτη σύμφωνος ἐπίγνωσις νὰ μεταδοθῇ, πῶς θὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι τὸ εὐεργέτημα τοῦτο θὰ ἦτο προσωπικὸν καὶ προνομιακόν, καὶ ὅτι δι' ὅλους

τοὺς ἄλλους θὰ ἐθεώρει ὁ Χριστὸς ὀρθὸν καὶ πρέπον νὰ ἀφεθῶσιν εἰς σχίσματα, εἰς διχογνωμίας, εἰς διαμάχας; Πῶς δὲ ἦτο δυνατόν ὥστε οἱ ἀπόστολοι, οἱ τόσον σύμφωνοι μεταξύ των, καὶ ἐν περιπτώσει σπανίας διαφωνίας σπεύδοντες πρὸς τὴν συμφωνίαν, διὰ νὰ ἦνε κατηρτισμένοι μὲ τὸν αὐτὸν νοῦν καὶ μὲ τὴν αὐτὴν γνώμην, ὡς ἔλεγεν ὁ Παῦλος πρὸς τοὺς Κορινθίους, πῶς ἦτο δυνατόν, ἐπαναλαμβάνω, νὰ μὴ λάβωσιν αὐτοὶ πρόνοιαν διὰ νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς πιστοὺς ὅλα τὰ στοιχεῖα, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐφωτίζοντο ἐπαρκῶς περὶ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, ὥστε νὰ δύνανται νὰ ἦνε σύμφωνοι μεταξύ των καὶ νὰ τὴν ἐννοῶσι γνησίως καὶ ὀρθῶς;

Ὅστις θὰ ἐτόλμα νὰ ἀρνηθῆ τὴν διάθεσιν ταύτην καὶ τὸ καθῆκον τοῦτο τῶν ἀποστόλων θὰ ἔκαμνεν ἐναντίον αὐτῶν τὴν μεγαλητέραν ὕβριν. Διότι, ἐὰν ἄνθρωποι συνήθεις, διδάσκοντες, φροντίζωσι καὶ προσπαθῶσι μὲ ὅλας τῶν τὰς δυνάμεις νὰ μεταδίδωσιν ἀκριβῆς καὶ σαφὲς νόημα εἰς τοὺς ἀκροατάς των· ἐὰν συγγραφεῖς, γραπτῶς διατυπώσαντες τὴν διδασκαλίαν των, θεωρῶσιν ἑαυτοὺς ὑποχρέους νὰ ἀναπτύξωσι καθαρῶς ὅ,τι ἀσαφέστερον ὡς ἐκ τῆς γραπτῆς συντομίας διετύπωσαν καὶ νὰ προσθεσωσιν ὅ,τι παρέλειψαν, οἱ ἀπόστολοι θὰ ἦσαν κατώτεροι τῶν κοινῶν θνητῶν, ἐὰν αὐτοὶ ἐφέροντο ἀστοργότερον καὶ ἠρέσκοντο εἰς τὸ ν' ἀφήσωσιν ἀδιαφώτιστον διδασκαλίαν δυναμένην νὰ παρεξηγηθῆ ὑπὸ πλείστων ἕνεκα τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας, καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ φέρη εἰς ἀποπλανήσεις καὶ αἱρέσεις.

Ἄλλ' ἐὰν περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὴν Νέαν Διαθήκην, ἡ περίπτωσις αὕτη τῆς παρεξηγήσεως καὶ τῆς ἀποπλανήσεως δὲν εἶνε πλέον ἐνδεχομένη μόνον, ἀλλὰ καὶ πιθανή. Καὶ ἰσχυρίζονται μὲν οἱ προτεστάνται ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή ἐξηγεῖται δι' ἑαυτῆς, ἐὰν τὴν μελετᾷ τις μὲ καθαρὰν καρδίαν, μὲ εὐσεβῆ ζῆλον καὶ μὲ προσευχήν, καὶ ὅτι αἱ παρεξηγήσεις καὶ αἱ διχογνωμίαι δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἀναφανῶσιν εἰς οὐσιώδεις ἀληθείας, ἀλλ' ἡ

ἱστορία αὐτῶν τούτων τῶν προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν ἀποδεικνύει τὸ ἐπιπόλαιον καὶ ἀβάσιμον τῆς γνώμης ταύτης. Διότι, ὡς εἶδομεν εἰς προηγούμενα κεφάλαια, αἱ Ἐκκλησίαι αὗται συγκρούονται εἰς ζητήματα οὐσιωδέστατα. Τὸ ὅτι δὲ πολυάριθμοι ἐκ τῶν προτεσταντῶν θεολόγων, καταφρονοῦντες τὴν ἱεράν παράδοσιν, παρ' ὅλην τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν τεραστίαν πολυμαθειάν των, κατήντησαν εἰς τὸ νὰ ἀρνῶνται αὐτὰ τὰ θαύματα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν θεότητά του, ἀποδεικνύει λαμπρῶς ὅτι ἡ ἰδέα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Γραφή ἐξηγεῖται πάλιν ἀσφαλῶς μόνον δι' αὐτῆς ταύτης τῆς Γραφῆς, εἶνε δεινῶς ἐσφαλμένη.

Ἄλλ' ἦτο δυνατόν οἱ ἀπόστολοι νὰ ἀφήσωσι τὸ ἔργον των τόσον ἀσυμπλήρωτον, ὥστε νὰ καταστῆ ἐπικίνδυνον καὶ νὰ ὑποθλῆ τὰς διχογνωμίας, τὰς ἐναντιότητες, τὰς παρεξηγήσεις, τὰς ἀποπλανήσεις, τὴν ἀντίθεσιν καὶ τὴν ἀσυμφωνίαν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ διασπᾶται ἡ ἐνότης τῆς πίστεως καὶ τῆς διδασκαλίας; Ἦτο δὲ ὡσαύτως δυνατόν, ἀφοῦ ὀργανώθη Ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ ἦνε ἀκατάλυτος, καὶ εἶχεν ἀνάγκην τελετῶν, λατρείας, διοικήσεως, πειθαρχίας, ἦτο δυνατόν οἱ ἀπόστολοι νὰ ἄφηνον καὶ τὸ μέρος τοῦτο ἀτελὲς περιοριζόμενοι εἰς γενικωτέρας τινας μόνον πληροφορίας, τῶν ὁποίων εἶνε πρόδηλος ἡ ἐν τῇ πράξει ἀνεπάρκεια, καὶ εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν ὁποίων δὲν εἶνε σύμφωνοι μεταξύ των καὶ αὐτοὶ οἱ Προτεστάνται, οἱ μὲν ἀρνούμενοι ὅλα τὰ μυστήρια, οἱ δὲ δεχόμενοι μόνον δύο, διὰ νὰ συγκρουσθῶσι καὶ οὗτοι εἰς τὴν ἐρμηνείαν αὐτῶν, καὶ οἱ αὐτοὶ ρυθμίζοντες διαφοροτρόπως τὰ τῶν τελετῶν καὶ τῆς λατρείας, ὡς ἐκ τῆς διαφωνίας των περὶ τοῦ τί ἴσχυε καὶ ἐτελεῖτο κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν;

Καὶ τὸ Εὐαγγέλιον; θὰ εἴπητε.

Τὸ Εὐαγγέλιον! Ἄλλὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ὡς εἶπομεν, δὲν ἐδόθη μόνον αὐτό, γραπτὸς λόγος τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὴν Ἐκκλη-

σίαν. Τὸ Εὐαγγέλιον εἰς οὐδεμίαν ἀποκλήνησιν ὁδηγεῖ, ὅταν συντροφεύηται ἀπὸ τὴν ἱερὰν παράδοσιν, ἣτις ἐδῶ μὲν τὸ ἐπεξηγεῖ καὶ τὸ διασαφίζει, ἐκεῖ δὲ τὸ ἀναπληρώνει καὶ τὸ συμπληρώνει. Ἀλλὰ μόνον τοῦ τὸ Εὐαγγέλιον, χωριζόμενον καὶ διασπώμενον τῆς παραδόσεως ὑπὸ ἀνθρώπων ἀνοήτων, ἐνῶ ὁ Θεὸς τὸ ἐσυντρόφει μετ' αὐτῆς, δὲν δύναται νὰ δώσῃ ὁδηγίαν καὶ πορείαν ἀσφαλῆ, ὅπως εἰς δίτροχον ἀμάξιον ὃ εἷς καὶ μόνος τροχὸς φέρει κρημνισμόν, ὅχι ἐξ ἰδίας του ὑπαιτιότητος, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀνοησίαν ἐκείνου, ὅστις συνέτριψε τὸν ἕτερον, νομίσας ὅτι δὲν τῷ ἦτο διόλου χρήσιμος!

Ἡ ἀναγκαιότης λοιπὸν αὕτη τῆς ἱερᾶς παραδόσεως πρὸς τὴν ἐνότητα τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τῆς διδασκαλίας, καὶ ἡ αὐξήσις καὶ πύκνωσις τῆς ἐναντιότητος καὶ τῆς ἀσυμφωνίας ὅπου μόνον τὸ Εὐαγγέλιον λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὡς μόνος κανὼν τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μελῶν αὐτῶν, μᾶς παρέχει δίδαγμα πολύτιμον· τὸ δίδαγμα ὅτι ἡ ἱερὰ παράδοσις εἶνε θεία καὶ αὐτὴ καὶ ἄνωθεν ἐπιβεβλημένη, ἀφοῦ χωρὶς αὐτὴν ἡ πίστις κατατέμνεται, τὸ δόγμα συγκρούεται, καὶ ὅλα τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀντιτίθενται καὶ διασπαράσσονται, καὶ ἀφοῦ τὸ γραπτὸν Εὐαγγέλιον, πρὸς τιμωρίαν τῶν καταφρονητῶν τῆς ἱερᾶς παραδόσεως, μόνον μελετώμενον ἀφήνει τὰς κεφαλὰς τῶν ἀφωτίστους, διὰ νὰ συντρίβωνται ἐντὸς τοῦ ζόφου ἢ μίᾳ κατὰ τῆς ἄλλης.

## ΚΑΙ ἈΛΛΑΙ ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΚΥΡΟΥΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ

Ἐὰν ἡ ἱερὰ Παράδοσις κατηγορεῖτο μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν βιβλίων τῆς Νέας Διαθήκης, θὰ συνέβαινεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν ὅ,τι καὶ εἰς τὰ δικαστήρια καὶ εἰς τοὺς νομικοὺς ὡς πρὸς τὰ ἔθιμα, ὅταν ταῦτα συλλεχθέντα καὶ γραφέντα περιεβλήθησαν τὸν χαρακτῆρα νόμου. Ὅπως δηλαδὴ ἐδῶ μόνον νόμοι λαμβάνονται πλέον ὑπ' ὄψιν, οὐδεὶς δὲ τοῦ λοιποῦ ἐπικαλεῖται τὰ ἔθιμα, ἀφοῦ διεμορφώθησαν εἰς νόμους καὶ ἀντικατεστάθησαν ὑπ' αὐτῶν, κατὰ παρόμοιον τρόπον δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διατηρήσῃ ἡ Ἐκκλησία ἐν ἰσχύϊ τὴν ἱερὰν παράδοσιν, ἐὰν αὕτη συμπεριλαμβάνετο ὁλόκληρος εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην καὶ ἀντικαθίστατο ἐντελῶς ὑπ' αὐτῆς.

Καὶ ὅμως ὑπὲρ τοῦ ἐξακολουθοῦντος κύρους τῆς ἱερᾶς παραδόσεως ἔχομεν μαρτυρίας καὶ βεβαιώσεις ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι ὑπῆρξαν μαθηταὶ καὶ διαδόχοι αὐτῶν τῶν ἀποστόλων καὶ εἶνε γνωστοὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ καὶ γραμματολογίᾳ ὑπὸ τὸν τίτλον Ἐπιστολικὸν Πατέρες.

Τοιοῦτοτρόπως ὁ Παπίας, ἐπίσκοπος Ἱεραπόλεως τῆς ἐν Φρυγίᾳ, ἀκμάσας τὸν Α' ἀπὸ Χριστοῦ αἰῶνα, συλλέξας δὲ τὰς σωζομένας προφορικὰς παραδόσεις περὶ τῶν λόγων καὶ πράξεων τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Λογίων Κυριακῶν Ἐξήγησις» (Βλέπε Α' τόμ. Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας Α. Διομήδους Κυριακοῦ, ἐκδ. 1η σελ. 124), τοῦ ὁποίου τεμάχια διεσώθησαν παρὰ τῷ Εἰρηναίῳ καὶ Εὐσεβίῳ, γράφει: «οὐκ ὀκνήσω δέ σοι καὶ ὅσα ποτὲ παρὰ τῶν πρεσβυτέρων καλῶς ἔμαθον καὶ καλῶς ἐμνημόνευσα συγκατατάξαι ταῖς

ἐρμηνείαις, διαβεβαιούμενος τὴν αὐτῶν ἀλήθειαν· οὐ γὰρ τὰ ἐκ τῶν βιβλίων τοσοῦτόν με ὠφελεῖν ὑπελάμβανον, ὅσον τὰ παρὰ ζώσης φωνῆς καὶ μενούσης» (Εὐσεβ. Ἐκκλ. Ἱστορ. βιβλίον Γ' κεφ. 39). Ὡστε ὁ Ἀπίας, ἀποστολικὸς πατήρ, διακρίνει μεταξὺ διδασκαλίας ἀπορρευούσης ἐκ τῶν βιβλίων, ἥτοι ἐκ τοῦ γραπτοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ μεταξὺ διδασκαλίας, τὴν ὁποῖαν ἔμαθε παρὰ ζώσης φωνῆς, ἥτοι παρὰ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως, καὶ ὁμολογεῖ ὅτι παρὰ ταύτης ὠφελήθη περισσότερο, θέλων προφανῶς νὰ δείξῃ ὅτι χωρὶς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν ἡ Νέα Διαθήκη μένει ἀτελής καὶ δὲν ἐννοεῖται δι' ἑαυτῆς, ἀλλ' ἀφήνει ἀπορίας καὶ εἶνε ἐπιδεκτικὴ παρεξηγήσεων καὶ παρανοήσεων.

Ἐπίσης ὁ Θεοφόρος Ἰγνάτιος, ὁ Ἀντιοχείας ἐπίσκοπος, μαθητῆς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, κατὰ τὴν ρητὴν βεβαίωσιν τοῦ ἱστορικοῦ Εὐσεβίου (ἐκκλ. ἱστ. βιβλ. ε' κεφ. 36), περιοδεύων καὶ ἀντεπεξέρχόμενος κατὰ τῶν αἵρέσεων, αἱ ὁποῖαι τότε πρῶτον ἀνεφύησαν καὶ ἐπεπόλαζον, συνεβούλευε καὶ παρεκίνηει νὰ μένουν οἱ χριστιανοὶ ἀναποσπάστως προσηλωμένοι εἰς τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν· «ἀπρίξ ἔχεσθαι τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως». Καὶ ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι ἄνευ αὐτῆς ἡ μονομερὴς μελέτη τῆς Νέας Διαθήκης ἔφερεν εἰς κινδύνους ἀποπλανήσεων διὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, ἐγνωμοδότει, ὅτι χάριν ἀσφαλείας τῶν πιστῶν ἔπρεπε νὰ ληφθῇ μέριμνα καὶ περὶ ἐγγράφου διατυπώσεως τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως.

Καὶ ἤδη ἄς ἐπικαλεσθῶμεν τὴν περὶ ταύτης μαρτυρίαν καὶ τοῦ ἁγίου Εἰρηναίου, μαθητοῦ τοῦ Πολυκάρπου, τοῦ ἐπισκόπου Σμύρνης, τούτου πάλιν μαθητοῦ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. «Οἱ τὴν ἀλήθειαν εἰδέναι βουλόμενοι, λέγει ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος, ἐν ἐκάστη Ἐκκλησίᾳ στρέφονται ὀφείλουσιν εἰς τὴν γνωστὴν πρὸς πάντας ἀποστολικὴν παράδοσιν» (Κατὰ αἵρέσ. βιβλ. γ' κεφ. 3). Ὁ αὐτὸς προσθέτει· «Εἰ περὶ τινος ἔρις ἀναφανείη,

οὐ δεῖ πρὸς τὰς ἀρχαιοτάτας τραπῆναι. Ἐκκλησίας, τοὺς ἀποστόλους παρ' ἑαυταῖς ἰδούσας καὶ παρ' αὐτῶν λαβεῖν ὅ,τι περὶ τοῦ ἐριζομένου γνωστὸν καὶ πασιφανῶς σαφές;» (Αὐτόθι βιβλ. γ' κεφ. 4). Ἦτοι· «ἐὰν εἰς κανὲν ζήτημα ἤθελεν ἀναφανῆ φιλονεικία, δὲν πρέπει οἱ φιλονεικοῦντες νὰ καταφύγωσι πρὸς τὰς ἀρχαιοτάτας Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἔσχον ἐν μέσῳ των τοὺς ἀποστόλους καὶ ἤκουσαν αὐτούς, καὶ νὰ λύσωσι δι' αὐτῶν τὴν φιλονεικίαν δεχόμενοι ὅ,τι αὐταὶ γνωρίζουσι περὶ τοῦ φιλονεικουμένου, τὸ ὁποῖον δὲν ἤμπορεῖ παρὰ νὰ ἦνε πασιφανῶς σαφές; Τί βλέπομεν ἐκ τούτου; ὅτι, κατὰ τὸν ἅγιον Εἰρηναῖον, ἡ περὶ τὴν πίστιν φιλονεικία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λυθῇ μόνον διὰ τῶν ἁγίων Γραφῶν· ἀλλὰ τὴν ἀσφαλῆ καὶ σαφῆ λύσιν θὰ ἔδιδεν ἡ παρὰ ταῖς ἀρχαιοτάταις Ἐκκλησίαις διατηρουμένη ζῶσα διδασκαλία τῶν ἀποστόλων, ἥτοι ἡ ἱερὰ παράδοσις, ἡ περὶ πάντων δίδουσα σαφεῖς πληροφορίας καὶ διαλύουσα τὰς φιλονεικίας καὶ ἐναντιότητας.

Ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ ἀποφαίνεται καὶ ὁ ἅγιος Κυπριανός, ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ Γ' αἰῶνος μετὰ Χριστόν. «Ῥάδιον, λέγει, ψυχαῖς εὐσεβέσι καὶ ἀπλαῖς καὶ πλάνας ἀποφεύγειν καὶ τὴν ἀλήθειαν εὐρίσκειν· ἅμα γὰρ εἰς τὴν πηγὴν τῆς θείας τραπῶμεν παραδόσεως, ἀπόλλυται ἡ πλάνη» (Κυπρ. ἐπιστ. 63η). Δηληθῆ· εὐκολον εἶνε εἰς ψυχὰς εὐσεβεῖς καὶ ἀπλᾶς νὰ ἀποφεύγουν τὴν πλάνην καὶ νὰ εὐρίσκουν τὴν ἀλήθειαν· διότι, ἅμα καταφύγουν εἰς τὴν πηγὴν τῆς θείας παραδόσεως, χάνεται καὶ ἀφανίζεται ἡ πλάνη.

Καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος κράζει· «ἡμῶν δὲ ἡ πίστις ἐστὶν ὀρθή, καὶ ἐκ διδασκαλίας ἀποστόλων ὀρωμένη, καὶ παραδόσεως τῶν πατέρων βεβαιουμένη, ἐκ τε Νέας καὶ Παλαιᾶς Διαθήκης.» Καὶ ὁ Ἐπιφάνιος ὁ Κύπρου, τὸν ὁποῖον ματαίως ἐπικαλοῦνται οἱ Προτεστάνται εἰς τὰς κατὰ τῆς Θεοτόκου φλυαρίας των, βοᾷ· «τηρεῖν δεῖ καὶ τὴν παράδοσιν· οὐ γὰρ οἶόν τε ἐν μόναις

εὐρίην πάντα ταῖς γραφαῖς· οἱ γὰρ ἁγιώτατοι ἀπόστολοι τὰ μὲν ἐν τῇ Γραφῇ κατέλιπον, τὰ δὲ ἐν τῇ παραδόσει» (Αἰρέσ. 60, κεφ. 6).

Καὶ ὁ μέγας Βασιλείος φωνεῖ· «Τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παραδεξάμενοι· ἅπερ ἀμφοτέρω τῆς αὐτῆς ἰσχύος ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν... εἰ γὰρ ἐπιχειρήσαιμεν τὰ ἄγραφα τῶν ἑθῶν, ὡς μὴ μεγάλην ἔχοντα τὴν δύναμιν, παραιτεῖσθαι, λάθουμεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια ζημιούντες τὸ Εὐαγγέλιον» (Βασιλ. περὶ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς Ἀμφιλόχιον).

Καὶ τὴν σειρὰν τῶν μαρτυριῶν τούτων καὶ βεβαιώσεων ἅς κλείσωμεν διὰ τῆς τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ὁ ὁποῖος λέγει· «οὐ πάντα δι' ἐπιστολῶν παρεδίδουσαν (οἱ ἀπόστολοι), ἀλλὰ πολλὰ καὶ ἄγραφως· ὁμοίως κάκεινα καὶ ταῦτά ἐστιν ἀξιόπιστα· ὥστε καὶ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας ἀξιόπιστον ἡγοῦμεθα· παράδοσις ἐστὶ· **μηδὲν πλέον ζῆτει**». (Χρυσοστ. εἰς τὴν Β' πρὸς Θεσσαλονικεῖς) *Μηδὲν πλέον ζῆτει*· ἦτοι δέχου τὰ ἀσυζητητὰ, διότι ἡ παράδοσις ἔχει τὴν αὐτὴν ἀξιόπιστιαν καὶ τὸ αὐτὸ κῦρος μὲ τὴν Ἁγίαν Γραφήν.

Ὡστε τὰ λαμπρότερα καυχήματα τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, τὰ εὐγλωττότερα στόματα τῆς, οἱ σοφώτεροι διδάσκαλοι τῆς, οἱ ἁγιώτεροι καὶ ἐνθουσιωδέστεροι ποιμένες τῆς καὶ διδάσκαλοι τῆς, οἱ πλέον ἄγρυπνοι φύλακες τῆς, οἱ γενναιότεροι ὑπερασπισταὶ καὶ πρόμαχοί τῆς ὁμοφώνως μαρτυροῦν καὶ βεβαιώνουν· α') ὅτι οἱ ἀπόστολοι, ἐκτὸς τοῦ γραπτοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, μᾶς ἀφήκαν καὶ ἄγραφον, τὴν ἱεράν παράδοσιν, ἐμπιστευθεῖσαν εἰς τὰς ἀρχαιοτάτας Ἐκκλησίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐδίδαξαν αὐτοὶ οὗτοι· β') ὅτι, ὅπου μόνος ὁ γραπτὸς λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν λύει τὰς ἀμφισβητήσεις, ἡ θεία παράδοσις εἶνε ἱκανὴ νὰ διαλύσῃ

πᾶσαν πλάνην· γ') ὅτι ὁ γραπτὸς λόγος τῶν ἀποστόλων καὶ ὁ ἄγραφος, ἦτοι τὰ βιβλία τῆς Νέας Διαθήκης καὶ ἡ ἱερά παράδοσις, ἔχουν τὴν ἰδίαν δύναμιν καὶ τὸ ἴδιον κῦρος· ὅτι πᾶν τὸ βεβαιούμενον ὑπὸ τῆς παραδόσεως πρέπει νὰ γίνηται δεκτὸν μετὰ πάσης εὐπειθείας καὶ ἄνευ ἀντιλογίας ὡς λόγος Θεοῦ μὴ ἐπιδεχόμενος ἀμφισβήτησιν· καὶ ὅτι ὁ ἀρνούμενος τὴν ἱεράν παράδοσιν καταστρέφει αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ διότι τοῦτο μόνον του δὲν χειραγωγεῖ τὸν εὐκολοπλάνητον ἀνθρώπινον νοῦν πρὸς τὴν ἀκριβῆ ἀλήθειαν τῆς πίστεως, καὶ διότι ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ μόνῳ δὲν ἐμπεριέχονται ὅλα τὰ διδάγματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων δύναται νὰ στηριχθῆ ἀδιασαλεύτως ἡ Ἐκκλησία.

Καὶ τοιουτοτρόπως ὁμιλοῦσι καὶ συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς ἱεράς παραδόσεως ἄνδρες ἱεροὶ τοῦ τετάρτου, τοῦ τρίτου, τοῦ δευτέρου ἀπὸ Χριστοῦ αἰῶνος, αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ πρώτου, ἐπίσκοποι μαθηταὶ τῶν ἀποστόλων, τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν διάδοχοι καὶ στόματα. Ἐὰν λοιπὸν μετὰ τὴν Γραφὴν τῆς Νέας Διαθήκης ἦτο κατηρηγμένη ἡ ἱερά παράδοσις, δὲν θὰ τὸ ἐγνώριζον οὗτοι οἱ συντραφέντες καὶ οἱ συζήσαντες μὲ τοὺς ἀποστόλους, δὲν θὰ τὸ ἐγνώριζον οἱ μαθητευθέντες καὶ διδαχθέντες ὑπὸ τῶν ἀποστολικῶν πατέρων, ἀλλὰ τὸ γνωρίζουσιν οἱ προτεστάνται τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ τοῦ 19ου καὶ 20ου οἱ Ἕλληνες Εὐαγγελικοί·

Αἱ μαρτυρίαι, τὰς ὁποίας ἀνωτέρω παρεθέσαμεν, βεβαιώνουσιν ὅτι καὶ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Ἰωάννης καὶ οἱ ἀποστολικοὶ πατέρες καὶ οἱ θεολόγοι καὶ οἱ ἀπολογηταὶ καὶ οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας ἀναγνωρίζουσι τὴν ἱεράν παράδοσιν ὡς συναποτελοῦσαν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου τὸν πλήρη Κανόνα τῆς πίστεως καὶ τῆς καθόλου ρυθμίσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Οἱ προτεστάνται ἄρα, ἐπιμένοντες νὰ ἀρῶνται τὴν ἱεράν παράδοσιν, ὅχι μόνον καιρίως ζημιώνουσι τὸ Εὐαγγέλιον, ὡς τόσον χαρακτηριστικῶς καὶ ἐντόνως βροντοφωνεῖ Βασιλείος ὁ Μέγας, ἀλλ' ἀποδεικνύονται καὶ ἄνθρωποι ἔχοντες

ως σύστημα τὸ νὰ θέτωσι τὰς αὐθαρέτους δοξασίας των ὑπερφάνω τῆς πλέον ἐπισήμου φωνῆς τῶν πραγμάτων καὶ τῶν πλέον αὐθεντικῶν βεβαιώσεων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας.

## ΟΙ ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΑΙ ΚΑΙ Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΓΡΑΦΩΝ

Ὁ προτεσταντισμός, σύμφυρα ποικίλης πλάνης, περιπίπτει εἰς οἰκτρὰς ἀντιφάσεις καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν.

Ὁ προτεσταντισμός δὲν ἀρνεῖται ὅτι ἡ δογματικὴ καὶ ἠθικὴ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου εἶνε μία καὶ ἄνευ ἀντιφάσεων. Καὶ φυσικὰ δὲν τολμᾷ νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι τὰ θεῖα τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου νοήματα πρέπει νὰ ἀντικατασταθῶν ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα. Καὶ ὅμως, κατ' ἀνακολουθίαν ἀξιοθρήνητον, ἡ ἐρμηνευτικὴ του ἀρχὴ εἶνε κατὰ μέγα μέρος ἀπόρροια ἀσεβῶν παραλογισμῶν.

Διότι, ἐνῶ παραδέχεται ὅτι ἡ δογματικὴ καὶ ἠθικὴ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου εἶνε μία, καὶ ὅτι ἀντιφατικὰ νοήματα δὲν ἐμπεριέχονται εἰς αὐτό, ἀνοίγει ἐν τούτοις πλατὺν δρόμον εἰς τὰς ἐρμηνευτικὰς ἐναντιογνωμίας καὶ ἀντιφάσεις, ἀπορρίπτων τὴν αὐθεντικὴν ἐρμηνείαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ὁμοφώνου διδασκαλίας τῶν Πατέρων, καὶ ἀναγορίζων εἰς ἕκαστον χριστιανὸν τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ἀρμοδιότητα νὰ προβαίη ἐλευθέρως εἰς ἰδικὰς του ἐρμηνείας.

Κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἡ ἀτομικὴ ὑπὸ ἑνὸς ἑκάστου ἐρμηνεία τῶν Γραφῶν δὲν εἶνε ἀχαλίνωτος καὶ ἀπεριόρι-

στος. Ὁ καθεὶς ἤμπορεῖ νὰ ἐρευνᾷ τὰς Γραφάς, ἀλλὰ δὲν δικαιούται νὰ σχηματίξῃ περὶ τῆς δογματικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτῶν διδασκαλίας γνώμας ἀντιθέτους πρὸς τὴν ἐπίσημον ἑρμηνείαν τῆς Ἐκκλησίας, τὴν διατυπωθεῖσαν διὰ τῶν ἀποφάνσεων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ διὰ τῆς ὁμοφωνίας τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ προτεσταντισμός ἀρνεῖται τὴν ὑπαρξίν τοιαύτης αὐθεντικῆς καὶ ἐπισήμου ἐρμηνείας, εἰς τὴν ὁποίαν ὑποχρεοῦνται νὰ ὑποκύπτωσι τὰ ἄτομα. Ἄλλ' ἡμεῖς ἐρωτῶμεν τοὺς προτεστάντας: ἀφοῦ ἀντιφάσεις εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν δὲν ὑπάρχουσιν, ἀφοῦ ἡ ἐν αὐτῇ ἀλήθεια εἶνε μία, ἐκείνη, τὴν ὁποίαν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰς αὐτὴν ἐνεπιστεύθη, εἶνε δυνατόν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πάλιν νὰ μὴ ἔλαβε πρόνοιαν, διὰ νὰ μεταδίδηται γνησίᾳ καὶ σύμφωνος εἰς τοὺς χριστιανούς ἡ ἀλήθεια αὕτη; Εἰς ἄνθρωπος, δίδων σπουδαίαν παραγγελίαν, λαμβάνει τὰ μέτρα του, διὰ νὰ μὴ τὴν ἀντιληφθῆ τοιοῦτοτρόπως ὁ εἰς καὶ διαφορετικῶς ὁ ἄλλος. Πῶς λοιπὸν θὰ ὑποστηριχθῆ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔλαβε τοιαύτην πρόνοιαν προκειμένου περὶ τῆς ἀληθείας του; Τί δὲ θὰ ὠφέλει ἡ πρὸς ἑαυτὴν συμφωνία τῆς Γραφῆς, ἐὰν οἱ χριστιανοὶ ἀφήνοντο εἰς τὴν ἐρμηνείαν της χωρὶς χειραγωγίαν ἀσφαλῆ, διὰ νὰ καταντῶσιν εἰς συγκρούσεις καὶ ἀσυμφωνίας; Καὶ ἀφοῦ ἡ συμφωνία αὕτη δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἐπιτευχθῆ διὰ τῶν ἀτομικῶν ἐρμηνειῶν, δὲν προκύπτει ὡς ἀναγκαῖον καὶ λογικὸν συμπέρασμα ὅτι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐδόθη νὰ συντηρῆ καὶ νὰ ἐπιτυχθῆ ἐν ἁγίῳ πνεύματι τὴν συμφωνίαν διὰ τῆς αὐθεντικῆς αὐτῆς ἐρμηνείας, ἧτις, διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους, δὲν δύναται παρὰ νὰ ᾔηνε ἀληθής;

Οἱ προτεστάνται, διὰ νὰ ἀποφύγωσι τὴν λογικὴν ἀνάγκην τοῦ συμπεράσματος τούτου, ἰσχυρίζονται ὅτι καὶ τὰ ἄτομα δύνανται, διὰ τῆς προσεκτικῆς καὶ συστηματικῆς μελέτης καὶ διὰ τοῦ ἄνωθεν φωτισμοῦ, νὰ συμφωνῶσιν εἰς τὴν ἀληθῆ ἐρμη-

νειαν τῆς Γραφῆς καὶ νὰ ὁμοφρονῶσιν εἰς τὰ διδάγματα ἐκεῖνα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐξαρτᾶται ἡ αἰώνιος ζωὴ καὶ σωτηρία. Ὅποια θλιβερὰ ἀστείότης κατόπιν τῶν μαρτυριῶν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, τῆς ἱστορίας αὐτοῦ τούτου τοῦ προτεσταντισμοῦ, καὶ τῆς καθημερινῆς πείρας!

Ἴδου ὁ Ἄρειος, ἐν ἀπὸ τὰ πλέον εὐπαιδευτα πνεύματα, ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος διῆλθε τὴν ζωὴν του εἰς τὴν μελέτην τῶν ἁγίων Γραφῶν. Τί τὸν ἤμπόδισε τοῦτο ἀπὸ τὸ νὰ περιπέσῃ εἰς μίαν ἀπὸ τὰς πλέον φρικτὰς καὶ ἀσεβεῖς αἱρέσεις;

Ἴδου καὶ οἱ Παυλικιανοί, οἱ γενάρχαι τῶν προτεσταντῶν, οἱ ἀπορρίψαντες ἐντελῶς τὸ βάπτισμα καὶ τὴν θεῖαν εὐχαριστίαν, οἱ διακηρύξαντες ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἐνηθρόπησε πραγματικῶς, οἱ ὑποστηρίζαντες ὅτι ὁ κόσμος εἶνε δημιουργημα τοῦ Σατανᾶ! Κατὰ τί τοὺς προεφύλαξεν ἀπὸ ττοιούτων ὀλεθρίων ἀποπλανήσεων ἢ μελέτη τῶν ἁγίων Γραφῶν;

Ἴδου καὶ αὐτοὶ οἱ προτεστάνται τοῦ Λουθήρου, τοῦ Καλβίνου, τοῦ Ζβιγγλίου, καὶ τῶν ἕκτοτε ἀπειραρίθμων αἱρέσεων των. Οἱ μὲν ἐξ αὐτῶν ἀρνοῦνται ἐντελῶς τὰ ἱερά μυστήρια. — Οἱ παραδεχόμενοι πάλιν τὸ βάπτισμα καὶ τὴν εὐχαριστίαν, συγκρούονται λυσσωδῶς περὶ τὴν σημασίαν καὶ τὴν ἔννοιαν ἰδίᾳ τοῦ δευτέρου τούτου μυστηρίου καὶ ἀλλολοῦθρίζονται διὰ φράσεων καπηλικῶν. — Ὁ Καλβῖνος διατείνεται ὅτι τὴν πτώσιν τῶν πρωτοπλάστων προεκάλεσεν αὐτὸς ὁ Θεός! — Οἱ Ἀρμινιανοὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι ὁ Υἱὸς εἶνε κατώτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα, τὸ δὲ πνεῦμα τὸ Ἅγιον κατώτερον ἀπὸ τὸν Υἱόν! — Οἱ Σωκινιανοὶ ἀπορρίπτουσι τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ! — Καὶ ὁ Λούθηρος ἐδίδαξεν, ὅτι διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ πιστοῦ δὲν εἶνε καμμία ἀνάγκη νὰ παρουσιάσῃ οὗτος καλὰ ἔργα!

Εἶνε ἄρα γε ταῦτα μικρὰί πλάναι καὶ διαφωνίαι ἀσήμαντοι, ἢ ἀποτελοῦσιν ἐντελῆ διαστροφήν καὶ ριζικὴν ἀνατροπὴν τῆς

εὐαγγελικῆς διδασκαλίας; Καὶ ὅταν ἄνδρες τῆς παιδείσεως τῶν ἀρχηγῶν τῶν προτεσταντικῶν αἱρέσεων γίνωνται θύματα ττοιούτων ἀποπλανήσεων ὅταν, ὡς εἶνε δυστυχῶς ἀναντίρρητον, πλείστοι καὶ σήμερον καθηγηταὶ θεολόγοι τοῦ προτεσταντισμοῦ ἐν Γερμανίᾳ μῆτε τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς Θεὸν ὁμολογοῦσι, μῆτε τὰ θαύματά του ὡς ἀληθῆ δέχονται, ποῦ πλέον θὰ σταθῇ ὁ προτεσταντικὸς ἰσχυρισμὸς περὶ τοῦ ὅτι δῆθεν ἠμπορεῖ ἕκαστος χριστιανὸς νὰ ἐξηγήσῃ καὶ νὰ ἐννοήσῃ ὀρθῶς τὴν ἁγίαν Γραφήν εἰς τὰ ζητήματα τῆς σωτηρίας, χωρὶς νὰ ἔχη καμμίαν ἀνάγκην ἀπὸ σύθεντικὴν καὶ ἐπίσημον τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἐρμηνείαν;

Ττοιαύτη θεωρία δημιουργεῖ τόσας σχεδὸν ἐξηγήσεις τῆς Γραφῆς, ὅσαι εἶνε καὶ αἱ ἐξηγοῦσαι κεφαλαί. Καὶ ὑπὸ ττοιούτο ἀναρχικὸν ἐρμηνευτικὸν σύστημα ἢ ἀλήθεια τῆς Γραφῆς φυγαδεύεται καὶ ἐκλείπει μέσα εἰς τοὺς καπνοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐξέρχονται ἀπὸ τὸ ζοφῶδες χάος τῶν προτεσταντικῶν ἐγκεφάλων.

Τοὺς κινδύνους τῆς μωρᾶς ταύτης θεωρίας ἐνόησε μέρος καὶ αὐτῶν τῶν προτεσταντῶν, χωρὶς ὅμως νὰ θελήσῃ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν, ἐντὸς τῆς ὁποίας μόνῃς εἶνε δυνατὸν νὰ παύσῃ ἢ ἀποπλάνησις καὶ ἡ ἀπώλεια. Ττοιουτοτρόπως ὁ Καλβῖνος ἐφρόνει, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀνασυσταθῶσιν αἱ οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι αἱ ὁποῖαι ἀποφαίνονται ἐν πνεύματι ἁγίᾳ.

Ἄλλὰ ἀφοῦ παραδέχεται τοῦτο, διατί ἀρνεῖται τὰς ἀποφάνσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων τῆς ἡνωμένης Ἐκκλησίας; — Ἄλλοι φρονοῦσιν ὅτι, ὅπου αἱ ἀτομικαὶ ἐρμηνεῖαι συγκρούονται, πρέπει νὰ προτιμᾶται ἡ γνώμη τῶν εὐσεβεστέρων κριτικῶν, περὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν διδόμενα ὅτι ἦσαν ἄξιοι περισσοτέρας θείας χάριτος. Ἄλλ' ἐὰν λέγωσι τοῦτο εἰλικρινῶς, πῶς δὲν ὑποχωροῦσι τότε εἰς τὰς ἐρμηνείας τῶν Πατέρων τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας, τῶν ὁποίων ἡ εὐσέβεια ὑπῆρξεν ἀπαράμιλλος, μαρτυρηθεῖσα διὰ βίου, τοῦ ὁποίου ὄλαι αἱ ἡμέραι καὶ

αί νύκτες παρεδόθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Χριστοῦ, διέρρευ-  
σαν δὲ μὲ ἀσύγκριτον ἐγκράτειαν, καθαρότητα, ζῆλον καὶ αὐτα-  
πάρησιν καὶ ἀγάπην;

Ἡ ἀξιοθρήνητος αὕτη ἀντίφασις παρατηρεῖται καὶ εἰς τοὺς  
λεγομένους Ἑλληνας Εὐαγγελικούς. Εἰς τὸν Κανονισμόν τῆς  
δῆθεν Ἐκκλησίας των, ἄρθρ. ε' ἐδάφιον 5, ἀναγνωρίζουσιν εἰς  
τὰς Γενικὰς Συνόδους των τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ διαμαρτύ-  
ρωνται αὐταὶ κατὰ πλανῶν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἢ ἀνηθικότητος  
ἐν τῇ πράξει, αἱ ὁποῖαι ἐπιδρῶσι βλαπτικῶς ἐπὶ τῆς Ἐκκλη-  
σίας, καὶ νὰ ἀποφασίζωσιν ἐπὶ ἀμφισβητήσεων περὶ  
**διδασκαλίας καὶ παιδείας**. Παραδέχονται ἐπομένως ὅτι  
αἱ ἀτομικαὶ ἐρμηνεῖαι δύνανται νὰ φέρωσι καὶ εἰς βλάβην τῆς  
Ἐκκλησίας, καὶ ὅτι ἡ ἀσφάλεια αὐτῆς ὑπάρχει εἰς τὴν ὀρθὴν  
διδασκαλίαν, καὶ ὅτι τὴν ἐπ' αὐτῆς ὀριστικὴν ἀπόφασιν, πρὸ  
τῆς ὁποίας δεῖν νὰ κύπτωσιν αἱ ἀτομικαὶ γνώμαι, διενεργοῦσιν  
αἱ Γενικαὶ Σύνοδοι. Ἀλλὰ τί ἄλλο θεσπίζει ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκ-  
κλησία παρὰ ὅτι αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι εἶνε αἱ αὐθεντικαὶ  
καὶ ἐπίσημοι ἐρμηνεύτριαι τῆς δογματικῆς καὶ ἠθικῆς διδασκα-  
λίας τοῦ Χριστοῦ; Ἐὰν δὲ αἱ Γενικαὶ Σύνοδοι τῶν Προτε-  
στάντων Εὐαγγελικῶν δύνανται ν' ἀποφασίζωσιν ἐπὶ ζητημά-  
των ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν καὶ νὰ καθορίζωσι τὴν ἀλήθειαν  
τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, πῶς δὲν εἶχον τὴν ἀρμοδιότητα  
ταύτην αἱ Οἰκουμενικαὶ ἡμῶν Σύνοδοι, αἵτινες συνεκροτοῦντο  
εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν οἱ ἀποστολικοὶ χρόνοι ἦσαν πλησιέστεροι,  
καὶ εἰς τὰς ὁποίας συμμετεῖχεν ὀλόκληρος ἡ ἡνωμένη Ἐκκλη-  
σία; Ἡ μήπως οἱ σημερινοὶ τῶν Ἑλλήνων Εὐαγγελικῶν ἀντι-  
πρόσωποι εἶνε περισσότερον ἄξιοι τῆς θείας χάριτος ἀπὸ τοὺς  
τότε ἀθλητὰς τῆς ἱεράς μας πίστεως, οἵτινες ἀνεβίωνον τὰ  
τρόπαια τῶν ἀγώνων τοῦ Παύλου καὶ εἶχον τὰ στήθη των  
γεμᾶτα ἀπὸ τὰς πληγὰς τοῦ μαρτυρίου; Ἡ μήπως τὸ ῥάσον ἐνὸς

Μεγάλου Ἀθανασίου πρέπει νὰ καταφρονηθῇ ἀπέναντι τῆς ῥε-  
διγκότας τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἰωνᾶ Κίγκ;

Ἄφοῦ ἡ πληγὴ τῶν ἀτομικῶν ἐρμηνειῶν τρομάζει μέρος καὶ  
αὐτῶν τῶν προτεστάντων, ἀναγνωρίζεται δὲ ἡ ἀνάγκη ἐπισήμου  
ἐρμηνείας ἐκ Γενικῶν Συνόδων, ἰδοὺ ἐκλάμπον τὸ αὐθεντικὸν  
κύρος τῆς ἐρμηνείας τῶν Οἰκουμενικῶν ἡμῶν Συνόδων. Ὅχι-  
μόνον διότι οἱ ἀποτελέσαντες ταύτας ἦσαν ἀσυγκρίτως ὑπέρσχοι  
εἰς εὐσέβειαν καὶ αὐτοθυσίαν χριστιανικὴν, ἀλλὰ καὶ διότι, ἐὰν  
ὑπάρχει αὐθεντικὴ ἐρμηνεία τῆς δογματικῆς καὶ ἠθικῆς διδα-  
σκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου, τοιαύτη δύναται νὰ ἦνε μόνον ἡ τῆς  
Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας, ἀφοῦ, ὡς ἀπεδείχθη εἰς προηγούμενα  
κεφάλαια, αὕτη εἶνε ἡ ἀληθὴς καὶ γνησία ἀποστολικὴ Ἐκκλη-  
σία, μετὰ τῆς ὁποίας ἦτο, εἶνε, καὶ θὰ ἦνε ὁ Κύριος ἡμῶν  
Ἰησοῦς Χριστὸς πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ  
αἰῶνος.

## ΟΙ ΑΛΛΟΘΑΣΤΟΙ ΕΞΗΓΗΤΑΙ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ!

Οἱ προτεστάνται κατηγοροῦν ἡμᾶς τοὺς ὀρθοδόξους, ὅτι ἀφή-  
καμεν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τῆς ἱεράς παραδόσεως ἠκο-  
λουθήσαμεν διδασκαλίαις ἀνθρωπίνους. Καὶ τὴν κατηγορίαν ταύ-  
την ἀκούομεν συχνὰ ἀπὸ τὸν προστυχόντα ὀπαδὸν τῆς λεγομέ-  
νης ἑλληνικῆς εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας.

Ἄλλ' ὅσα ἀνωτέρω ἀνεπτύξαμεν κατοχυρώσαντες αὐτὰ διὰ  
τόσων ἀδιασείστων ἀποδείξεων πείθουσιν ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ  
Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία μένει ἀπαρασαλεύτως εἰς τὸν λόγον τοῦ  
Θεοῦ. Διότι καὶ τὴν ἁγίαν Γραφὴν δέχεται, ἀλλὰ καὶ τὴν

ἱερὰν παραδόσιν σέβεται, ἥτις θεῖος λόγος εἶνε καὶ αὐτή, διὰ δὲ τῆς βοήθειας τῆς ἱερᾶς παραδόσεως ἡμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι ἐρμηνεύομεν γνησίως τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, χωρὶς πλάνας καὶ ψεύδη καὶ ἀπάτας· ἐνῶ οἱ προτεστάνται, ἀρνούμενοι τὴν ἱερὰν παραδόσιν, παρεξηγοῦσι καὶ διαστρέφουσι τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, καὶ ἀντὶ τῶν θεῶν νοημάτων καὶ γνωμῶν εἰσάγουσιν ἰδικὰ τῶν στρεβλὰ νοήματα, ἰδικὰς τῶν ἀθαιρέτους γνώμας, καὶ ἐμπλέκονται εἰς πολέμους ὄχι μόνον πρὸς ἡμᾶς τοὺς Ὀρθοδόξους, ἀλλὰ καὶ ἀναμεταξύ των.

Ὁ Ἰωάννης Κίγκ εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας του (!), § 2 καυχᾶται ὅτι τὰ μέλη ταύτης ἐξετάζουν καὶ σταθμίζουν ὅλας τὰς πράξεις τῶν Συνόδων μὲ τὴν μόνην ἀλάνθαστον στάθμην, τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ὅτι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶνε ἀλάνθαστος τὸ διακηρύττει καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία. Ἀλλ' ὁ ἀλάνθαστος οὗτος λόγος ἐρμηνεύεται ἀλάνθαστως ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Ἰωάνη Κίγκ, τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς ἀποστολικῆς (!) Ἐκκλησίας, ἥτις κατόπιν μετεβαπτίσθη ἐν Ἑλλάδι εἰς ἐλληνικὴν εὐαγγελικὴν Ἐκκλησίαν; Ἴδου τὸ ἐνδιαφέρον ζήτημα. Ἐὰν αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι δὲν ἐνόησαν καλῶς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶνε γελοῖον καὶ τὸ νὰ ὑποθέσωμεν μόνον ὅτι τὸν ἐνόησαν ἀπλανῶς ὁ Ἰωάννης Κίγκ, τοῦ ὁποῦ ὁ μεγαλύτερος τίτλος συνίσταται εἰς τὰ πολλὰ καὶ εὐρύχωρα οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα ἐφρόντισεν ἐν Ἀθήναις νὰ ἀποκτήσῃ; Καὶ πῶς; Μία Ἐκκλησία, ἔχουσα τὴν καταγωγὴν της ἐκ τῶν ἀποστόλων, ἀκολουθοῦσα τὴν ὁδόν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐτέθησαν οἱ ἀποστολικοὶ πατέρες, παρεξήγησεν, ὡς λέγουσιν οἱ προτεστάνται, τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ παιδείαις, ἡ ἀρετῇ, ἡ ἀγιότητι, ὁ ζῆλος, ἡ αὐθυσία τῶν Ἀθανασίων, τῶν Βασιλείων, τῶν Γρηγορίων, τῶν Χρυσοστόμων, δὲν ἠμπόρυσεν, κατὰ τὰς προτεσταντικὰς διαβολὰς, νὰ ἐννοήσῃ ὀρθῶς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον! Καὶ τὸ κατόρθωμα τοῦτο κάμνουσι προτεστάνται θεολόγοι, λίαν καλῶς τρώγοντες

καὶ λίαν καλῶς πίνοντες καὶ περιουσία· συναθροίζοντες, γρονθοκοπούμενοι δὲ ἀναμεταξύ των; Καὶ εἴμεθα ὑποχρεωμένοι ἡμεῖς νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ ἀλάνθαστος λόγος τοῦ Θεοῦ ἔχει τοὺς ἀλάνθαστους ἐξηγητὰς του εἰς προτεστάντας καὶ εὐαγγελικούς Ἕλληνας, οἵτινες δὲν εἶνε ἱκανοὶ οὐδὲ ἀπὸ τὰ ὀπισθεν νὰ προσατενίσωσι τοὺς ἥρωας ἐκείνους τῆς θεολογίας, τοὺς ἀθλητὰς ἐκείνους τῆς πίστεως, τοὺς στεφανηφόρους ἐκείνους τῆς ἐγκρατείας, τῆς ἀγιότητος, τῆς αὐταπαρνήσεως;

Τί μᾶς φωνάζετε, κύριοι διαμαρτυρούμενοι καὶ οἱ συνέταιροί των Ἕλληνας εὐαγγελικοί, τί μᾶς φωνάζετε, ὅτι δῆθεν σεῖς ὀδηγεῖσθε μόνον ἀπὸ τὸν ἀλάνθαστον λόγον τοῦ Θεοῦ; Τί ὠφελεῖ τὸ ἀλάνθαστον αὐτοῦ, ὅταν σεῖς λανθασμένως τὸν ἐρμηνεύετε καὶ διεστραμμένως τὸν νοῆτε; Ποῖος δὲ ἄνθρωπος, τὸν κοινὸν περισώζων νοῦν, ἠμπορεῖ νὰ θεωρήσῃ σπουδαῖον τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι πᾶσα κεφαλὴ προτεστάντου δύναται νὰ ἐννοῇ ἀλάνθαστως τὸν θεῖον λόγον, τὸν ὁποῖον δῆθεν δὲν ἐνόησαν ὀλοκληροὶ Σύνοδοι Οἰκουμενικαὶ; Καὶ ἐὰν σεῖς σπουδαίως πιστεύητε, ὅτι ὁ καθεὶς ἀπὸ σᾶς εἶνε ἀλάνθαστος ἐξηγητὴς τῆς Γραφῆς, διατὶ τότε θεσπίζετε ὅτι αἱ Γενικαὶ Σύνοδοί σας δικαιοῦνται νὰ διαμαρτύρωνται κατὰ πάσης ψευδοῦς διδασκαλίας τῶν μελῶν καὶ τῶν ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας σας, ὄχι δὲ μόνον νὰ διαμαρτύρωνται, ἀλλὰ καὶ ν' ἀποφασίζωσι περὶ τῆς ὀρθῆς διδασκαλίας; Ἐὰν δὲ πάλιν καὶ αἱ ἀποφασεῖς τῶν Γενικῶν Συνόδων σας δὲν ἦνε σεβασταὶ ἐν τῇ συνειδήσει σας· ἐὰν καὶ ταύτας ὁ καθεὶς ἀπὸ σᾶς δικαιοῦται νὰ κρίνῃ καὶ νὰ ἐξελέγῃ· ἐὰν τοιοιτοτρόπως αἱ Σύνοδοί σας εἶνε ἀνώτεροι τῶν ἀτόμων τῆς Ἐκκλησίας σας, καὶ ἕκαστον ἄτομον πάλιν ἀνώτερον τῶν Συνόδων σας, ποῦ τότε θὰ εὕρητε ἄκραν εἰς τὰς περὶ τῆς πίστεως φιλονεικίας, ποῖα δὲ γνώμη ἐκ τῶν τόσων, τὰς ὁποίας ἔχετε περὶ τῶν αὐτῶν ζητημάτων, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀληθής;

Καὶ ὅμως παρουσιάζεσθε ὡς κριταὶ ἀλάνθαστοι. Συνόδων οἰκουμενικῶν καὶ Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸ μέτρον δῆθεν τοῦ ἀλάνθαστου λόγου τοῦ Θεοῦ σεῖς, οἵτινες κρατεῖτε ὁ καθείς σας ἀπὸ ἑνός μέτρον, τὸ ὁποῖον κτυπᾷ ἕκαστος εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν ἄλλων σας, σεῖς, οἵτινες, ἔξω πάσης λογικῆς καὶ μακρὰν παντὸς κοινοῦ νοῦ, κηρύττετε ὡς ὄργανα τῆς ἀλάνθαστου ἐρμηνείας τοῦ θείου λόγου τῶρα μὲν τὸν καθένα σας, τῶρα δὲ τὰς Συνόδους σας, διὰ νὰ συγκρούσητε πάλιν ἀμέσως τοὺς κριτὰς τούτους καὶ μὴ ἀφήσητε ὄρθιον κανένα!

## ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΙΕΡΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Μετὰ τὴν ἀχαλίνωτον ὁρμὴν τῶν πρὸς καινοτομίας οἱ Διαμαρτυρόμενοι δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀφήσωσιν ἄθικτον καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἱερῶν μυστηρίων. Ἀντὶ λοιπὸν ἑπτὰ, αὐτοὶ παρεδέχθησαν μόνον δύο· τὸ βάπτισμα καὶ τὴν εὐχαριστίαν. Ἄλλ' ὁ Ἰωνᾶς Κίγκ καὶ οἱ σημερινοὶ ὀπαδοὶ τοῦ Ἑλληνες Εὐαγγελικοί, ὅμοιοι πρὸς παῖδας, οἵτινες δὲν ἐννοοῦσι ν' ἀφήσωσι τίποτε γερὸν, δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἀνεχθῶσιν οὐδὲ τὰ δύο ταῦτα. Καὶ εἶπον· ἡμεῖς δὲν παραδεχόμεθα διόλου μυστήρια! «Τὰ λεγόμενα μυστήρια ἢ Ἀποστολική(1) Ἐκκλησία (τοῦ Ἰωνᾶ Κίγκ) δὲν ἀναγνωρίζει» (Ἰωνᾶ Κίγκ Διάφρα, σελ. 238 § 31). Διατί δὲ δὲν τὰ ἀναγνωρίζει; Ἀκούσατε τὸν σοβαρὸν καὶ προκομμένον λόγον. «Διότι τὰ τῆς σωτηρίας ἀπεκαλύφθησαν διὰ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ!»

Ἄλλὰ κατὰ τί τοῦτο αἶρει τὰ μυστήρια; Τὰ τῆς σωτηρίας ἀπεκαλύφθησαν. Ναί. Ἄλλ' ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπενεργεῖ ἡ θεία χάρις, δυνάμεις ὑπερφυσικῆ καὶ μυστηριώδους, καὶ ἡ θεία αὕτη χάρις διὰ μέσων καὶ εἰδῶν ὁρατῶν ἐπιτελεῖ ὑπερφυσικὰς καὶ μυστηριώδεις ἐνεργείας, καὶ διὰ τῶν ὁρατῶν μέσων τούτων καὶ εἰδῶν μεταδίδεται εἰς τοὺς πιστοὺς.

Ἄρνούνται τὸ γεγονός; τοῦτο οἱ Ἑλληνες Εὐαγγελικοί, οἵτινες, συμφώνως πρὸς τὰ διδάγματα τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Ἰωνᾶ Κίγκ, ἐν τῷ Κανονισμῷ τῆς Ἐκκλησίας τῶν τὸ βάπτισμα καὶ τὸ Κυριακὸν δεῖπνον χαρακτηρίζουσιν ὄχι ὡς μυστήρια, ἀλλ' ὡς ἀπλᾶς τελεταί;

Ἡμεῖς θέλομεν τοὺς ἀποδείξει ὅτι καὶ ἐδῶ πλανῶνται. Ἄλλὰ πρὸ τούτου ὀφείλομεν νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν μας εἰς τὸ ἄλλο γεγονός· ὅτι δηλαδὴ οἱ Ἑλληνες Εὐαγγελικοί εἰς τὸ ζήτημα τῶν ἱερῶν μυστηρίων εἶνε αὐτόχρημα ἀναρχικοί, ἀποροίπτοντες καὶ καταπατοῦντες ὅλα, χρίσμα, εὐχέλαιον, μετάνοιαν, γάμον, ἱερωσύνην, βάπτισμα, θεῖαν κοινωνίαν!

## ΟΙ ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΑΙ ΚΑΙ ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ

Ὅπως εἰς ὅλα, τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἱερωσύνης αἱ προτεσταντικαὶ ἀποπλανήσεις στρέφονται ἐντὸς ἀδιέξοδων λαβυρίθων.

Ἐν πρώτοις οἱ προτεστάνται διίσχυρίζονται, ὅτι ἰδιαιτέρως ἱερατικὴ τάξις δὲν δύναται νὰ ὑπάρχη. Διὰ ποῖον λόγον; Ἀκού-

σατε. Διότι, λέγουν, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ὅλοι εἴμεθα ἱερεῖς!

Ἄλλὰ πῶς ὅλοι; Ἄς ἴδωμεν τὸ ἐπιχείρημά των. Διότι, φωνάζουν, εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν (Ε΄. 10) τιτλοφοροῦνται ὅλοι οἱ πιστοὶ «ἱερεῖς καὶ βασιλεῖς», ὁ δὲ Πέτρος (Α΄. Καθολ. Ἐπιστ. Κεφ. Β΄. 5) ὀνομάζει τοὺς πιστοὺς «ἱεράτευμα ἅγιον».

Ἄς ἐξετάσωμεν τὸ ἐπιχείρημα, διὰ νὰ ἴδωμεν τὴν ἀξίαν τοῦ διίσχυρισμοῦ.

Τί ἐννοεῖ τὸ Εὐαγγέλιον, ὅταν ὀνομάζῃ τοὺς πιστοὺς «ἱερεῖς» καὶ «ἱεράτευμα ἅγιον»; Ὁ Πέτρος τὸ σαφηνίζει. Τί λέγων; «Ὡς λίθοι ζῶντες οἰκοδομεῖσθε, οἶκος πνευματικός, ἱεράτευμα ἅγιον, ἀνενέγκαι πνευματικᾶς θυσίας εὐπροσδέκτους τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (1 Πέτρου Β΄. 5). Ποῖαι εἶνε αἱ πνευματικαὶ αὗται θυσίαι; Προδήλως αἱ καθαρὰ προσευχαί. Οἱ προτεστάνται μάλιστα, οἱ ἀρνούμενοι τὴν θείαν εὐχαριστίαν ὡς θυσίαν, δὲν δύνανται νὰ ἐπικαλεσθῶσιν ὅτι αἱ πνευματικαὶ θυσίαι, τὰς ὁποίας ἐπιτελεῖ τὸ ἅγιον τῶν πιστῶν ἱεράτευμα, ἤμπορεῖ νὰ ᾔνε ἄλλο τι ἀπὸ τὰς προσευχὰς των. Τοῦτο ὅμως κατὰ τί δύναται νὰ φέρῃ εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς ἱερωσύνης ὡς μυστηρίου, καὶ τῆς εἰδικῆς τάξεως τῶν ἱερέων;

Ἡ Ἀποκάλυψις λέγει ὅτι ὁ Χριστὸς ἐποίησεν ἡμᾶς καὶ «βασιλεῖς». Κατὰ τὴν περὶ ἱερέων λογικὴν των διατί δὲν ἰσχυρίζονται οἱ διαμαρτυρούμενοι ὅτι κατηργήθη καὶ ὁ θεσμὸς τῆς βασιλείας καὶ δὲν πρέπει πλέον νὰ ὑπάρχη ἡ τάξις τῶν βασιλέων; Φοβοῦνται τὸ γελοῖον ἰσχυρισμοῦ τοιοῦτου; Ἄλλ' ἄλλο τόσον γελοῖα εἶνε ἡ περὶ καταργήσεως τῆς ἱερατικῆς τάξεως δοξασία των.

Κατὰ πόσον, ἄλλως τε, ἡ ὑπαγωγή ὅλων τῶν πιστῶν εἰς τὸ «ἅγιον ἱεράτευμα» δημιουργεῖ καθολικὴν ἱερωσύνην καταργουσαν τὴν εἰδικὴν τοιαύτην, μᾶς διαφωτίζει αὐτὸς οὗτος ὁ Πέτρος. Διότι εἰς τὸ ἴδιον κεφάλαιον τῆς Α΄. Ἐπιστολῆς του (στ΄. 9) μᾶς δηλώνει ὅτι τοὺς χριστιανούς, τὸν Ἰσραὴλ τὸν νέον, ὠνό-

μασε βασιλεῖον ἱεράτευμα, δανεισθεῖς τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἐκ τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς, ἣτις τὴν ἀπέδιδεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους.

Καὶ πράγματι. Εἰς τὸ Δευτερονόμιον (Κεφ. ΙΘ΄. στ. 6) λέγει ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Μωυσέως πρὸς τὸν λαὸν Ἰσραὴλ. «Ὑμεῖς δὲ ἔσεσθέ μοι βασιλεῖον ἱεράτευμα καὶ ἔθνος ἅγιον». Ἐθέσπιζε διὰ τούτου ἡ Παλαιὰ Γραφή τὴν καθολικὴν ὅλων τῶν Ἰουδαίων ἱερωσύνην καὶ κατήργει τὴν εἰδικὴν ἱερατικὴν τάξιν; Καὶ ἡ προτεσταντικὴ τόλμη σταματᾷ πρὸ τοιοῦτου ἰσχυρισμοῦ. Οἱ Ἰουδαῖοι ἐλέγοντο βασιλεῖον ἱεράτευμα ὡς ἔθνος ἐκλεκτὸν γνωρίζον νὰ προσφέρῃ λατρείαν εἰς τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινόν· ἄλλ' ἡ ἱερωσύνη ἀνήκε μόνον εἰς χωριστὴν καὶ εἰδικὴν τάξιν, τοὺς ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἀαρὼν ἱερεῖς καὶ Λευίτας.

Ἄφοῦ λοιπὸν ὁ τίτλος «ἱεράτευμα ἅγιον» δὲν ἔδιδεν ἱερωσύνην εἰς πάντα Ἰουδαῖον, πῶς ὁ αὐτὸς τίτλος, τοῦ ὁποίου ἐξ ἀναλογίας γίνεται χρῆσις εἰς τοὺς χριστιανούς, δίδει τὴν ἱερωσύνην εἰς πάντα χριστιανόν; Καὶ ἀφοῦ, μολονότι ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι ὠνομάζοντο ἱεράτευμα ἅγιον, ἡ ἱερωσύνη παρ' αὐτοῖς ἀνήκεν εἰς ἰδιαιτέραν τάξιν, δὲν εἶνε ὀλοφάνερον ὅτι τὸ ἴδιον ἰσχύει καὶ διὰ τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, ὅτι δηλαδὴ ἡ χριστιανικὴ ἱερωσύνη ἀνήκει εἰς μόνην τὴν ἰδιαιτέραν τῶν ἱερέων αὐτῆς τάξιν;

Ἐὰν ἀπομένῃ ὑπόλειμμά τι λογικῆς εἰς τοὺς προτεστάντας, δὲν θὰ τολμήσωσι νὰ ἀπαντήσωσιν ἀρνητικῶς.

Καὶ τώρα ἄς ἴδωμεν τὴν ἐπιπολαιότητα ἄλλης προτεσταντικῆς ἀποπλανήσεως.

Ἱερωσύνη, λέγουν, δὲν ὑπάρχει ὡς θεῖον χάρισμα, οὔτε ὡς ὑπερφυσικὴ ἐξουσία μεταδιδομένη ἐν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τὴν ἱερατικὴν τάξιν ἔχουσαν οὕτω μόνην τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ τελεῖν τὰ μυστήρια καὶ κυβερνᾶν τοὺς πιστοὺς. — Τί δὲ λοιπὸν ὑπάρχει; Οἱ προτεστάνται ἀπαντοῦν μόνον ἐκκλησιαστικοὶ λειτουργοί, πρεσβύτεροι, μὴ λαμβάνοντες ἄνωθεν καὶ μὴ ἔχοντες

ἱερατικὸν χάρισμα, μηδὲ μεταδίδοντες χάριν διὰ τῶν μυστηρίων, ἀλλ' ἀπλοῖ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, ὑπ' αὐτοῦ ἐκλεγόμενοι διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀποφάνονται εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἐκκλησίας. Οὕτως ἀποφάνονται περὶ ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν καὶ οἱ Ἕλληνες Εὐαγγελικοὶ ἐν τῷ Κανονισμῷ αὐτῶν (κεφ. α' ἄρθρ. γ' ἐδάφ. 1 καὶ κεφ. γ' ἄρθρ. γ' ἐδάφ. 4). — Χάριν τῆς ἀκριθείας προσθέτομεν ὅτι εἰς πολλὰς προτεσταντικὰς αἱρέσεις οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κυβερνῆται εἶνε ἀπλοῖ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι διοριζόμενοι ὑπὸ τῆς πολιτείας ἄνευ τελετουργικῆς τινος συμμετοχῆς τῆς Ἐκκλησίας.

Ἄς ἐρωτήσωμεν τώρα καὶ τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Ἡ χριστιανικὴ ἱερωσύνη ἐνέχει ὑπερφυσικόν τι χάρισμα ἢ ὄχι; Τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἀπαντᾷ ὅτι ἐνέχει χάρισμα, καὶ μᾶς δηλώνει καὶ τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον μετεδίδοτο τὸ χάρισμα τοῦτο. Ὁ Παῦλος παραγγέλλει πρὸς τὸν Τιμόθεον (Α' Τιμοθ. Δ' 14) τὰ ἐξῆς: «Μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοὶ διὰ προφητείας μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτέρου». Καὶ πάλιν πρὸς τὸν αὐτὸν Τιμόθεον (Β' Τιμοθ. Α' 6). «Ἀναμιμνήσκω σε ἀναζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ, ὃ ἐστὶν ἐν σοὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν». Καὶ πάλιν λέγει πρὸς τὸν Τιμόθεον: «Χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει» (Α' Τιμοθ. Ε' 22). Τί βλέπομεν ἐκ τούτων; πρῶτον, ὅτι ἡ ἱερωσύνη εἶνε χάρισμα τοῦ Θεοῦ· δεύτερον ὅτι ἡ ἱερωσύνη μεταδίδεται διὰ χειροτονίας καὶ τρίτον ὅτι τὴν χειροτονίαν ἐνεργοῦσιν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες. — Τί λοιπὸν ἀρνεῦνται οἱ προτεστάνται εἰς τὴν ἱερωσύνην τὸ χάρισμα; Καὶ πῶς τὴν ἀνάδειξιν ἐνὸς πρεσβυτέρου θεωροῦσιν ἀπλὴν πράξιν λαϊκῆς ἐκλογῆς;

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι οἱ προτεστάνται Λουθηρανοὶ χειροτονοῦσι τοὺς πρεσβυτέρους των, τοῦτο δὲ κάμνουσι καὶ οἱ Ἕλληνες Εὐαγγελικοὶ. Ἄλλ' ἡ χειροτονία αὕτη δὲν εἶνε παρὰ ἀπλοῦς ἐμπαιγμὸς

ἐκείνης, τὴν ὁποίαν καθιέρωσαν οἱ ἀπόστολοι. Διότι ἡ χειροτονία, τὴν ὁποίαν ἐνήργουν οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἐπίσκοποι καὶ τὸ πρεσβυτέρειον, μετέδιδε θεῖον χάρισμα, ἐνῶ ἡ προτεσταντικὴ δὲν γίνεται πρὸς μετάδοσιν ἱερατικοῦ χαρίσματος, ἀλλὰ ἀπλῶς πρὸς ἐνδειξιν ὅτι ὁ χειροτονοῦμενος ἐκλεκτὸς τοῦ λαοῦ ὀρίζεται διὰ τὴν συμμετάσχη εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἐκκλησίας, χωρὶς νὰ ἔχη ἱερωσύνην καὶ χωρὶς νὰ μεταδίδῃ καμμίαν θεῖαν χάριν διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ τελουμένων μυστηρίων!

Καὶ αἱ προτεσταντικαὶ ἀποπλανήσεις ἐπεκτείνονται καὶ ὡς πρὸς τοὺς βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης. Ἐν τῷ προτεσταντισμῷ δηλαδὴ καταργεῖται γενικῶς ὁ πρῶτος βαθμὸς τῆς ἱερωσύνης, ὁ ἐπισκοπικός. — Ποῦ ἐστηρίχθη ἡ κατάργησις αὕτη; ὅπου καὶ αἱ ἄλλαι προτεσταντικαὶ καινοτομίαι· εἰς ἐπιπολαιότητα, εἰς παρεξηγήσεις, εἰς συγχύσεις, εἰς φλυαρίας.

Εἰς μερικὰ μέρη τοῦ Εὐαγγελίου καὶ οἱ ἐπίσκοποι ὀνομάζονται πρεσβύτεροι· τὰνάπαλιν δὲ οἱ πρεσβύτεροι τιτλοφοροῦνται καὶ ἐπίσκοποι. Ἰδοὺ λοιπὸν, λέγουν οἱ προτεστάνται· ἰδοὺ ὅτι ἐπίσκοπος καὶ πρεσβύτερος δὲν ἀποτελοῦσι δύο διάφορα ἀξιώματα, ἀλλ' ἐν καὶ τὸ αὐτό, οὐδεμίαν δ' ὑπεροχὴν ἔχει κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ὁ ἐπίσκοπος ἀπέναντι τοῦ πρεσβυτέρου!

Ἄλλ' ἡ ἐναλλαγὴ αὕτη τῶν τίτλων τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ ἐπισκόπου ἐδείκνυε μόνον τὴν στενὴν συγγένειαν αὐτῶν, ὄχι ὅμως καὶ τὴν ταυτότητά των καὶ τὴν ἔλλειψιν πάσης μεταξύ των διακρίσεως καὶ διαφορᾶς. Ἄλλαι τινὲς ὅμοιαι ἀκριβῶς ἀναλογίαι θὰ μᾶς πείσωσι περὶ τούτου. Τί ἦτο ὁ Πέτρος; Ἀπόστολος. Καὶ ὅμως ὁ ἴδιος, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους εἰς τὴν Α' Καθολικὴν ἐπιστολὴν του αὐτονομάζεται «συμπρεσβύτερος» αὐτῶν (Α' Πέτρ. Ε' 1.2). Ἄλλοι λοιπὸν! Κατὰ τὴν προτεσταντικὴν λογικὴν ἔπρεπε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀποστόλου καὶ τοῦ πρεσβυτέρου νὰ ᾔνε ἐν καὶ τὸ αὐτό! Καὶ ὅμως καὶ αὐτοὶ οἱ προτεστάνται διακρίνουσι τὸ ἀποστολικὸν

ἀξίωμα ἀπὸ τὸ τῶν πρεσβυτέρων. Διατί λοιπὸν ἀρνοῦνται τὴν ἰδιαίτεράν ὑπόστασιν τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος μόνον διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἐνιαχοῦ τῆς Γραφῆς ὁ ἐπίσκοπος ὀνομάζεται καὶ πρεσβύτερος καὶ τάνάπαλιν ;

Μήπως καὶ εἰς τοὺς ψαλμοὺς δὲν κατατάσσεται ὁ Ἄαρὼν «ἐν τοῖς ἱερεῦσι» ; Καὶ ὅμως ὁ Ἄαρὼν ἦτο ἀρχιερεὺς, καὶ ἡ ἀρχιερωσύνη διακεκριμένη ἀπὸ τὴν ἱερωσύνην. Ἄλλ' ὅπως ὁ Πέτρος, ἂν καὶ ἔχων ἴδιον ἀξίωμα, τὸ ἀποστολικόν, ὠνόμασε τὸν ἑαυτὸν τοῦ συμπρεσβύτερου ἕνεκα τῆς συγγενείας τῶν δύο ἀξιωματίων, συγγενείας ὅμως, ἡ ὁποία δὲν ἐξαλείφει τὴν διάκρισιν καὶ τὴν διαφορὰν, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ ἀρχιερεὺς Ἄαρὼν ὠνομάσθη ἱερεὺς ἕνεκα τῆς στενῆς συγγενείας τῶν δύο βαθμῶν, χωρὶς ὅμως διὰ τοῦτο νὰ ὑποστηρίζηται, ὅτι ἀρχιερωσύνη καὶ ἱερωσύνη παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἦσαν ἐν καὶ τὸ αὐτό. Ἄρα καὶ ἡ ὀνομασία τῶν ἐπισκόπων ὡς πρεσβυτέρων καὶ τάνάπαλιν ἀποδεικνύει βεβαίως τὴν στενὴν συγγένειαν τῶν δύο ἀξιωματίων, ἀλλὰ δὲν ἀποδεικνύει διόλου, ὅτι ἦσαν ἐν καὶ τὸ αὐτό, χωρὶς καμμίαν διάκρισιν καὶ διαφορὰν.

Καὶ ὅτι τὰ δύο ἀξιώματα ἦσαν διακεκριμένα, καὶ ὅτι ὁ ἐπίσκοπος ὑπερεῖχε τοῦ πρεσβυτέρου μαρτυροῦνται καὶ τὰ δύο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀποστολικῶν πατέρων, καὶ ὑπὸ τῆς ἱστορίας αὐτῶν τῶν πρώτων Ἐκκλησιῶν.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Τιμόθεον, ποιμαίνοντα τὴν ἐν Ἐφέσῳ Ἐκκλησίαν, λέγει πρὸς αὐτόν· «Κατὰ πρεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ παραδέχου, ἐκτὸς εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων» (Α΄ Τιμόθ. Ε΄. 19). Ὁ Τιμόθεος ἄρα εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦ δικάζειν τοὺς πρεσβυτέρους, ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν συμβουλή τοῦ Παύλου ἀποδεικνύει προφανῶς, ὅτι ὁ Παῦλος ἀνεγνώριζε τὸν Τιμόθεον ὡς ἀνωτέραν ἀρχὴν δυναμένην νὰ κρίνη περὶ πρεσβυτέρων καὶ νὰ ἀποφασίζη περὶ αὐτῶν. Ἐπομένως ὁ Τιμόθεος ἦτο ἀνώτερος παρὰ πρεσβύτερος, ἐπίσκοπος δηλαδή,

διότι, ἐὰν ἦτο πρεσβύτερος μόνον, δὲν θὰ ἦτο ἐμπεπιστευμένος τοιαύτην ἐξουσίαν. Οὐδὲ δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἐφεσίων ἐκυβέρνηα ἀπὸ τοῦ Ἰesu μετ' ἄλλων πρεσβυτέρων· διότι τότε ὁ Παῦλος ἔπρεπε ν' ἀποταθῆ πρὸς ὅλους τούτους, ἐνῶ, γράψας τὴν ἐπιστολὴν μόνον πρὸς τὸν Τιμόθεον, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀπευθυνόμενος ὡς δικαστήν, αὐτὸν ἐθεώρει ὡς ἀνωτέραν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν, δηλαδή ἐπισκοπικὴν, ἔχουσαν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς τὴν τάξιν τῶν πρεσβυτέρων.

Ὁ αὐτὸς Παῦλος ἀφῆκεν ἐν Κρήτῃ τὸν Τίτον, πρῶτον αὐτῆς ἐπίσκοπον, διὰ νὰ συνεχίσῃ καὶ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον του, μεταξὺ δὲ ἄλλων τῶ γράφει· «κατέλιπόν σε... ἵνα καταστήσῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους» (πρὸς Τίτ. Α΄. 5. 6). Προδήλως, διὰ νὰ ἔχη τὸ δικαίωμα τοῦτο ὁ Τίτος, ἦτο ἀνώτερος τῶν πρεσβυτέρων, τουτέστιν ἐπίσκοπος.

Ἡ Ἀποκάλυψις, ἄλλως, μᾶς ἀποκαλύπτει σαφῶς τὴν διάκρισιν τῶν ἐπισκόπων ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων. Ὡς γνωστόν, ἐν αὐτῇ γίνεται λόγος περὶ τῶν ἀγγέλων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἐφέσου, τῆς Περγάμου, τῶν Θυατείρων, τῶν Σάρδεων, τῆς Φιλαδελφείας, τῶν Λαοδικέων, καὶ οἱ ἄγγελοι οὗτοι εἶνε οἱ ἀνώτεροι κυβερνήται καὶ προϊστάμενοί των, οἱ ἐπίσκοποί των. Εἰς τὴν ἐρμηνείαν ταύτην συμφωνοῦσι καὶ ὅλαι αἱ προτεσταντικαὶ ἐρμηνεῖαι. Πῶς λοιπὸν οἱ προτεστάνται ἀρνοῦνται τὸ ὑπέροχον ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου ;

Πρὸς τοῦτοις, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἐφέσου ὑπῆρχον πρεσβύτεροι, πρὶν ἢ μείνη ἐν αὐτῇ ὁ Τιμόθεος, ἀπελθόντος τοῦ Παύλου εἰς Μακεδονίαν. Καὶ ἐν Κρήτῃ ὡσαύτως ἦσαν εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Παύλου ἐγκατεστημένοι πρεσβύτεροι, πρὶν ἢ ἀφεθῆ ὁ Τίτος εἰς αὐτήν, μετ' τὴν ἐντολήν νὰ καταστήσῃ εἰς πᾶσαν αὐτῆς πόλιν πρεσβυτέρους. Ὅλοι δὲ οἱ ἀρχαιότατοι Κώδικες, καὶ αὐταὶ τῶν προτεσταντῶν αἱ Ἐκδόσεις, εἰς τὸ τέλος τῆς Β΄. πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῆς τιτλοφοροῦσιν αὐτὸν

πρώτον ἐπίσκοπον τῆς Ἐφεσίων Ἐκκλησίας. Ὡσαύτως ἐπίσκοπος πρῶτος τῆς Κρητῶν Ἐκκλησίας τιτλοφορεῖται ὁμοφώνως καὶ ὁ Τίτος εἰς τὸ τέλος τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου. Ἄλλ' ἐὰν ἐπίσκοπος καὶ πρεσβύτερος ἐσήμαινον ἓν καὶ τὸ αὐτό, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ τιτλοφορηθοῦν πρῶτοι ἐπίσκοποι ἦτοι πρῶτοι πρεσβύτεροι, ἀφοῦ πρὸ αὐτῶν ὑπῆρχον ἐκεῖ πρεσβύτεροι ἄλλοι;

Καὶ ἤδη ἄς ἔλθωμεν εἰς σειράν ἄλλην ἄλλων γεγονότων. Τί μᾶς βεβαιώνουν ταῦτα; Μᾶς δεικνύουν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀποστολικούς χρόνους τὸν Ἰακώβον ὄχι ἀπλοῦν πρεσβύτερον, ἀλλὰ ἐπίσκοπον τῶν Ἱεροσολύμων· καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν τὸν Τιμόθεον ἐπίσκοπον Ἐφέσου· τὸν Τίτον ἐπίσκοπον Κρήτης· τὸν Κλήμεντα ἐπίσκοπον Ῥώμης· τὸν Πολύκαρπον ἐπίσκοπον Σμύρνης κ.τ.λ.π. Καὶ φωνεῖ ὁ Κλήμης· «σπουδάσατε ὑποταγῆναι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις καὶ τοῖς διακόνοις». Καὶ κράζει ὁ Ἰγνάτιος, σύγχρονος τῶν ἀποστόλων καὶ ἄμεσος αὐτῶν μαθητῆς καὶ διάδοχος· «ἐν ὁμοιοῖα Θεοῦ πάντα πράττειν προκαθημένον τοῦ ἐπισκόπου εἰς τύπον Θεοῦ, καὶ τῶν πρεσβυτέρων εἰς τύπον συνεδρίου τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν διακόνων τῶν ἐμοὶ γλυκυτάτων πεπιστευμένων διακονίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ἐπι δέ· «πάντες τῷ ἐπισκόπῳ ἀκολουθεῖτε, ὡς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς τῷ Πατρί· καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ δὲ ὡς τοὺς ἀποστόλους· τοὺς δὲ διακόνους ἐντρέπεσθε ὡς Θεοῦ ἐντολὴν διακονοῦντας.» (Ἰγν. πρὸς Σμυρναίους ἐπιστ. κεφ. η'.)

Καμμία λοιπὸν δὲν ἀπομένει ἀμφιβολία περὶ τοῦ ὅτι τρεῖς βαθμοὶ ἱερωσύνης ὑπάρχουσι, καὶ ὅτι ὁ ἐπισκοπικὸς βαθμὸς ὑπερέχει τοῦ βαθμοῦ τῶν πρεσβυτέρων. Οἱ δὲ προτεστάνται καὶ οἱ λεγόμενοι Ἕλληνας Εὐαγγελικοὶ ἀρνούμενοι τὴν διάκρισιν ταύτην, καὶ ἐπιμένοντες ὅτι ἐπίσκοπος καὶ πρεσβύτερος εἶνε ἓν καὶ τὸ αὐτό, διαψεύδονται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου, καὶ ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας αὐτῶν τῶν ἀποστολικῶν

χρόνων, ὡς διαψεύδονται καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἑτεροδιδασκαλίας των περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης.

## ΟΙ ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΑΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΟΙ ΑΡΝΗΤΑΙ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

Καθὼς προείπομεν, αἱ προτεσταντικαὶ Ἐκκλησίαι δέχονται δύο μόνον μυστήρια, τὸ βάπτισμα καὶ τὴν εὐχαριστίαν. Μετὰ πλάνης μὲν καὶ εἰς αὐτά, εἴτε πρὸς τὸν τρόπον τῆς τελέσεώς των, εἴτε ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν των καὶ τοὺς καρπούς των, τὰ δέχονται ὁμῶς. Τόσον ἐφάνη εἰς τοὺς ἀρχηγούς των καὶ εἰς τοὺς θεολόγους των ὑπέρολμον καὶ ἀσεβέστατον τὸ νὰ ἀπορρίψωσι τὰ μυστήρια καθ' ὁλοκληρίαν. Ἐν τούτοις ἐκ τῶν προτεσταντικῶν κύκλων δὲν ἔλειψαν καὶ οἱ τολμητῆται οὗτοι. Τοιουτοτρόπως οἱ μὲν Κουάκεροι δὲν δέχονται διόλου βάπτισμα καὶ εὐχαριστίαν, λέγοντες ὅτι ἦσαν παροδικαὶ (!) τῆς πρώτης Ἐκκλησίας τελεταί· οἱ δὲ Σωκινιανοὶ καὶ οἱ Ἀρμινιανοὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι τὸ βάπτισμα καὶ ἡ εὐχαριστία δὲν εἶνε ἱεραὶ τελεταί, μυστήρια, ἀλλ' ἀπλᾶ εἰκονικαὶ τελεταί, αἱ ὅποια καμμίαν δὲν μεταδίδουσι χάριν· τί δὲ μόνον κάμνουσι; Τὸ μὲν βάπτισμα ἐκδηλώνει δημοσίᾳ τὴν εἴσοδον τοῦ βαπτιζομένου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἢ εἰκονίζει τὸν ψυχικὸν αὐτοῦ καθαρισμόν, ὅστις ὁμῶς δὲν γίνεται ποσῶς διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἀλλὰ διὰ μόνης τῆς πίστεως καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ θείου λόγου· ἡ δὲ εὐχαριστία τελεῖται εἰς ἀπλὴν ἀνάμνησιν τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, καὶ δὲν εἶνε οὔτε ἄμεσος οὔτε ἔμμεσος κοινωνία τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ,

**Αἱ πλάναι τῶν Προτεσταντῶν**

ἀλλὰ μόνον αἰσθητὸν σύμβολον καὶ παράστασις τῆς πνευματικῆς ἡμῶν ἐνώσεως μὲ τὸν Χριστόν.

Αἱ λοιπὸν ! Οἱ Ἕλληνας Εὐαγγελικοὶ δὲν εὕρισκον ἀρκετὰ τὰ ἄλλα προτεσταντικά των ἐναντίον τῆς χριστιανικῆς πίστεως τολμήματα, ἀλλ' ἐπροχώρησαν μὲ πόδα βέβηλον ὅπου δὲν ἀπέτολμησαν νὰ προβῶσιν οἱ Λουθηραννοί, οἱ Καλβινισταί καὶ τόσαι ἄλλαι προτεσταντικαὶ αἱρέσεις. Δύο μυστήρια, τὰ ὅποια αὐτοὶ ὀπωσδήποτε ἐσεβάσθησαν, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἰωανῆ Κίγκ δὲν ὑλάθηθησαν οὐδὲ ταῦτα· ἀλλὰ μὲ συνείδησιν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐπιχειροῦμεν νὰ χαρακτηρίσωμεν, οἱ δραπέται οὗτοι τῆς ὀρθοδόξιας ἠρνήθησαν καὶ αὐτά, θεωρήσαντες τὸ βάπτισμα καὶ τὴν εὐχαριστίαν, σύμφωνα μὲ τοὺς Σωκινιανούς, τοὺς ἀπορρίπτοντας τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ μὲ τοὺς Ἀρμινιανούς, οἵτινες λέγουσι τὸν Υἱὸν κατώτερον τοῦ Πατρὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον κατώτερον τοῦ Υἱοῦ !

Ἴδου ἡ ἔξοχος συντροφία, εἰς τὴν ὁποίαν προσεκολλήθησαν οἱ Ἕλληνας Εὐαγγελικοί. Τὸ σαθρὸν σκαφίδιον τῆς δῆθεν Ἐκκλησίας των ἔπρεπε νὰ προσαράξῃ εἰς τὰ θανατηφόρα τέλματα, εἰς τὰ ὅποια εἶνε βυθισμένοι αἱ ἀσεβέστεραι καὶ ἀναρχικώτεραι τῶν ποικιλωνύμων καὶ ἀναριθμητῶν αἱρέσεων τοῦ προτεσταντισμοῦ.

## ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΟΙ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ

Τί εἶνε τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα; Προκειμένου περὶ τῶν καρπῶν του, αἱ προτεσταντικαὶ Ἐκκλησίαι διαφωνοῦσι πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον καὶ τὴν Δυτικὴν. — Κατὰ τὰς δύο ταύτας τὸ βάπτισμα α') ἐξαλείφει καὶ ἐκρίζωνει καθ' ὀλοκληρίαν τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα· β') καθαρίζει τὸν ἐν μεγαλητέρα ἡλικίᾳ βαπτιζόμενον καὶ ἀπὸ ὅσας αὐτὸς οὗτος διέπραξεν ἁμαρτίας· γ') ἐλευθερώνει τὸν βαπτιζόμενον ἀπὸ τὴν αἰώνιον ποινήν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπέκειτο εἴτε διὰ τὸ ἀρχέγονον ἁμάρτημα, εἴτε διὰ τὰ προσωπικὰ του θανάσιμα ἁμαρτήματα· δ') παρέχει τὰ δῶρα τῆς υἰοθεσίας καὶ τῆς ἀθανασίας ζωοποιῶν τὴν ψυχὴν καὶ ἐνισχῶν εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν, ἐλπίδα καὶ ἀγάπην. — Καὶ μένει μὲν καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα εἰς τὸν βαπτισθέντα σαρκικὸν τι φρόνημα, κλίσις τις πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, θέτουσα εἰς ἀγῶνα τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν, ἀλλ' ἡ κλίσις αὕτη δὲν ἔχει τὴν φύσιν τῆς ἁμαρτίας καὶ δὲν καταλογίζεται κατὰ τοῦ χριστιανοῦ. — Κατὰ τὴν προτεσταντικὴν ὅμως διδασκαλίαν τὸ βάπτισμα ἀπαλλάσσει μὲν τὸν βαπτισθέντα ἀπὸ τὴν ἐνοχὴν τῶν προσωπικῶν του ἁμαρτημάτων ὡς καὶ ἀπὸ τὴν ἐνοχὴν τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐνισχῶν τὴν πρὸς Θεὸν πίστιν, δὲν τὸν ἀναγεννᾷ ὅμως οὐδ' ἐκπλύνει τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα. Ἡ οὐσία τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος ὑπάρχει καὶ εἰς τὸν βαπτισθέντα, δὲν φέρει ὅμως πλέον οὗτος καμμίαν ἐνοχὴν δι' αὐτό.

Ἡ προτεσταντικὴ αὕτη διδασκαλία κατὰ τὸ τελευταῖον μέρος της δὲν εἶνε βεβαίως ὀρθή, καταγγέλλεται δὲ ὑπὸ τοῦ

Παύλου. Τί λέγει οὗτος εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολὴν του (Γ'. 17); «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύθητε». Εἰς δὲ τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς (Β'. 12) δηλώνει ὅτι «συνετάφημεν αὐτῷ (τῷ Χριστῷ) ἐν τῷ βαπτίσματι». Καὶ εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους (ΣΤ'. 3. 4) ὅτι «ὄσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν». Εἰς δὲ τὴν πρὸς Τίτον (Γ'. 5) τὸ βάπτισμα χαρακτηρίζει ὡς «λουτρὸν παλιγγενεσίας» ἥτοι ἀναγεννήσεως. Κατὰ ταῦτα τὸ βάπτισμα ἀναγεννᾷ, θανατῶναι δὲ καὶ θάπτει τὴν ἐν ἡμῖν ἀμαρτίαν, ἥτοι τὴν ἀνασπᾶ πρὸρρίζα, καὶ ἐπομένως ὄχι μόνον τὴν ἐξ αὐτῆς ἐνοχὴν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν ἐξαλείφει.

Παρὰ τὴν διαφορὰν ταύτην, αἱ πλείοται προτεσταντικαὶ Ἐκκλησίαι καὶ αὐτοὶ οἱ πρῶτοι ἀρχηγοὶ τῶν Προτεσταντῶν τὸ βάπτισμα ἐδέχθησαν ὡς μυστήριον καὶ ὡμολόγησαν, ὅτι κατ' αὐτὸ καὶ δι' αὐτοῦ ἐπέρχονται πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ ἀποτελέσματα· ἀφεςις μὲν καὶ ἐξάλειψις τῶν προσωπικῶν ἀμαρτημάτων, κατάργησις δὲ τῆς ἐνοχῆς ὡς πρὸς τὸ προπατορικὸν ἀμάρτημα καὶ ἐνίσχυσις τῆς πίστεως τοῦ βαπτιζομένου.

Ἄλλὰ διὰ νὰ καταδειχθῇ, ὅτι εἰς τίποτε σχεδὸν οἱ προτεστανταὶ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εὐρεθῶσι καὶ μεταξὺ τῶν ἀκόμη σύμφωνοι, αἱρέσεις τινὲς αὐτῶν ἐκαινοτόμησαν, ὡς εἶδομεν, ἐντελῶς καὶ ὡς πρὸς τὸ βάπτισμα. Τοιοῦτοτρόπως οἱ μὲν Κουάκεροι τὸ ἀπορρίπτουσιν ἐξ ὀλοκλήρου, τοῦτο δὲ κάμνουσιν καὶ ὡς πρὸς τὴν εὐχαριστίαν. — Οἱ Σωκινιανοὶ πάλιν, οἱ Ἀρμενιανοὶ καὶ οἱ Μενωνῖται, μετὰ μικρῶν καὶ ἀσημάντων παραλλαγῶν, δέχονται μὲν τὸ βάπτισμα, ἀλλ' ὄχι ὡς μυστήριον. Ὡς τί δέ; Ὡς ἀπλὴν τελετὴν, διὰ τῆς ὁποίας ὁ βαπτιζόμενος δηλώνει δημοσίᾳ, ὅτι εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Φρονοῦσι προσέτι οἱ ἀνωτέρω αἱρετικοὶ ὅτι τὸ βάπτισμα δὲν ἐνεργεῖ καμμίαν τῆς ψυχῆς καθάρσιν ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας, εἰκονίζει δὲ μόνον ἀπλῶς διὰ τοῦ ὕδατος τὴν καθάρσιν ταύτην, ἥτις κατὰ τὴν ἰδέαν τῶν

τελεῖται μόνον διὰ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ θείου λόγου ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ βίου τοῦ πιστοῦ.

Οἱ Ἕλληνες Εὐαγγελικοὶ, οἱ ἀκολουθοῦντες τὸν αἱρεσιάρχην Ἰωνᾶν Κίγκ, συμμαρτυροῦν τὴν ἀνωτέρω περὶ βαπτίσματος θεωρίαν.

Ὁφείλομεν νὰ βαπτίζομεθα; Ναι, λέγει ὁ Κίγκ· «Πᾶς ὁ πιστεύων εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν πρέπει νὰ βαπτισθῇ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (Διαφ. Κίγκ σελ. 248.249). Ἄλλὰ τὸ κατὰ Κίγκ βάπτισμα τί εἶνε; Μυστήριον; ὄχι. Διότι, ὡς φωνεῖ εἰς τὰ Διάφορα του, (σελ. 248) «τὰ λεγόμενα μυστήρια ἢ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία δὲν ἀναγνωρίζει». Τί λοιπὸν εἶνε; Ἴδου ἡ ἀπάντησις τοῦ αὐτοῦ: «Τὸ βάπτισμα εἶναι δημόσιος ὁμολογία καὶ σφραγὶς τῆς πίστεως καὶ σύμβολον τῆς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος παλιγγενεσίας». Κατὰ τὸν Κίγκ (σελ. Διαφ. 246) ἡ ἀναγέννησις τοῦ χριστιανοῦ γίνεται διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος βραβεύοντος τὴν ἀληθῆ πίστιν. Τὸ βάπτισμα ὁμῶς δὲν συντελεῖ πρὸς ἀναγέννησιν. Ἀπλῶς συμβολίζει, ἥτοι εἰκονίζει τὴν ἐκ πίστεως δι' ἁγίου Πνεύματος προηγηθεῖσαν ἀναγέννησιν, καὶ εἶνε δημόσιος ὁμολογία καὶ σφραγὶς τῆς πίστεως ταύτης καὶ τῆς καταταξέως τινος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ μόνον πιστεύων ἀληθῶς γίνεται χριστιανός καὶ ἀναγεννᾶται. Τὸ δὲ βάπτισμα δὲν συντελεῖ εἰς τὸ νὰ τὸν κάμῃ χριστιανόν, ἀλλ' εἶνε ἀπλοῦς αἰσθητὸς τύπος, δι' αὐτοῦ ὁποῦ ὁ βαπτιζόμενος δεικνύει πρὸς τοὺς ἄλλους ὅτι ἐγένετο ἤδη χριστιανός.

Ἄλλαχού πάλιν ὁ Κίγκ δηλώνει, ὅτι τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα διὰ τοῦ ὕδατος εἶνε ἀπλῶς σημεῖον καθαρότητος ψυχῆς καὶ τύπος τῆς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος παλιγγενεσίας (Διαφ. σελ. 229). Ἦτοι, κατὰ τὴν ἰδέαν του, δὲν φέρει ψυχικὴν καθάρσιν οὔτε ἀναγέννησιν, ἀλλ' ἀπλῶς τὰς ὑποτυπώνει καὶ τὰς

εικονίζει αίσθητῶς ἕνευ πραγματικῆς τινος πνευματικῆς ἐπι-  
νεργείας καὶ καρποφορίας, ὡς φρονοῦσι διὰ τῶν αὐτῶν ἐκφρά-  
σεων οἱ Σωκινιανοὶ καὶ συντροφία. Καὶ διὰ τοῦτο εἰς ἄλλην  
τῶν Διαφόρων σελίδα (228) τὸ βάπτισμα τῶν τέκνων τῶν  
χριστιανῶν θεωρεῖται ὡς ἀπλῆ ἔνδειξις ἀφιερώσεως αὐτῶν πρὸς  
τὸν Θεόν, ὁμοία καὶ ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐβραϊκὴν περιτομήν.  
Καὶ ἐν σελίδι 277 ἐπαναλαμβάνεται ὅτι τὸ βάπτισμα ἀντι-  
κατέστησε μὲν ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν περιτομήν,  
σημαίνει ὅμως τὸ ἴδιον!

Ἄλλ' ἐρωτῶμεν· τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα ἐν ὕδατι δὲν εἶνε  
ἄμα καὶ βάπτισμα ἐν ἀγίῳ Πνεύματι; Ἡ, μᾶλλον εἰπεῖν, δὲν  
εἶνε κυρίως βάπτισμα ἐν ἀγίῳ Πνεύματι, τὸ ὁποῖον ἐνεργεῖται  
καὶ μεταδίδει τὴν θείαν χάριν ὑπὸ τὸ δραστὸν καὶ αἰσθητὸν εἶδος  
τοῦ ὕδατος;

Ἄς ἀκούσωμεν τὸν Πέτρον. Ἴδου τί μᾶς φωνάζει οὗτος·  
«Μετανοήσατε καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι  
Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ λήψετε τὴν δωρεὰν  
τοῦ ἁγίου Πνεύματος.» (Πράξ. Β' 16).

Εἶνε ἄρα γε ἀνάγκη νὰ ἐξαγάγωμεν ἡμεῖς τὰ συμπεράσματα  
τῶν ὀλίγων, ἀλλὰ σημαντικωτάτων τούτων γραμμῶν;

Βεβαίως ἐδῶ οἱ μέλλοντες νὰ βαπτισθῶσιν εἶχον πιστεύσει,  
ἀλλὰ διὰ τῆς πίστεως μόνης οὔτε ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν εἶχεν  
ἐπέλθει, οὔτε ἡ μετάδοσις τῆς θείας χάριτος. Καὶ λήψετε.  
Ἄρα δὲν εἶχον λάβει, ἀλλ' ἐμελλον νὰ λάβωσι. Πότε; Ἀφοῦ  
θα ἐβαπτίζοντο. Εἰς τὴν ἀλήθειαν ταύτην πνίγεται ὁλόκληρος  
ὁ ὄχλος τῶν Σωκινιανῶν, Ἀρμενιανῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων Εὐαγ-  
γελικῶν. Διότι ἰδοὺ ὅτι τὸ βάπτισμα δὲν εἶνε ἀπλοῦς τυπικὸς  
συμβολισμὸς τῆς ψυχικῆς καθάρσεως, ἀλλὰ χορηγεῖ αὐτὴν τὴν  
ψυχικὴν καθάρσιν· ἰδοὺ ὅτι δὲν ὑποτυπώνει ἀπλῶς τὴν διὰ τοῦ  
ἁγίου Πνεύματος παλιγγενεσίαν τὴν γινομένην δῆθεν διὰ μόνης  
τῆς πίστεως, ἀλλὰ χορηγεῖ (συμπληρούμενον διὰ τῆς ἐπι-

θέσεως τῶν χειρῶν, διὰ τοῦ χρίσματος) αὐτὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Ὁ Ἰωνᾶς Κίγκ μᾶς ἀντιτάσσει τὸν Κορνήλιον καὶ τοὺς μετ'  
αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον Πνεῦμα ἅγιον, καὶ κατόπιν ἐβαπτίσθη-  
σαν (Πράξ. Ι 44—48).

Ἀλλὰ τὸ γεγονός τοῦτο εἶνε ὅλως διόλου μοναδικόν, καὶ  
μοναδικόν ἐπίσης καὶ ἐντελῶς ἐξαιρετικόν εἶχε τὸν λόγον αὐ-  
τοῦ. Διότι οἱ ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὶ εἶχον τὴν πρόληψιν, ὅτι  
μόνοι οἱ εἰς τὸν Χριστὸν πιστεύοντες ἐκ τῆς περιτομῆς, ὅχι δὲ  
καὶ οἱ ἐκ τῶν ἄλλων λαῶν ἠδύναντο νὰ λάβωσι τὸ Πνεῦμα τὸ  
ἅγιον. Ἐδέησε λοιπὸν νὰ γείνη τὸ ἐξαιρετικόν ἐκεῖνο θαῦμα,  
διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Κορνήλιος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ καὶ πρὸ τοῦ  
δι' ὕδατος βαπτίσματος ἔλαβον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἐλά-  
λουν γλώσσας διαφόρους, διὰ νὰ παταχθῇ ἐνδεικτικώτατα ἡ  
προκατάληψις ἐκείνη καὶ φανερωθῇ, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶνε προσω-  
πολήπτης, ἀλλὰ δέχεται ὅλους τοὺς ἐκ παντὸς ἔθνους προστρέ-  
χοντας πρὸς αὐτόν.

Ἐπικαλεῖται ἐξ ἄλλου ὁ Ἰωνᾶς Κίγκ καὶ ἕτερον γεγονός, τῶν  
πιστευσάντων ἐν Σαμαρείᾳ καὶ βαπτισθέντων εἰς τὸ ὄνομα τοῦ  
Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὗτοι, καὶ μετὰ τὸ βάπτισμά των, δὲν εἶχον  
λάβει ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ἔλαβον δὲ ἀκολούθως, ὅτε ὁ Πέτρος καὶ  
ὁ Ἰωάννης, ἐλθόντες εἰς Σαμαρείαν, ἐπέθετον ἐπ' αὐτῶν, προ-  
σευχόμενοι, τὰς χεῖράς των (Πράξ. Η' 12-18). — Ἀλλὰ τὸ  
γεγὸνός τοῦτο στρέφεται ὁλόκληρον κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἰωνᾶ  
Κίγκ καὶ τῶν Ἑλλήνων Εὐαγγελικῶν. Διότι τί λέγουσιν  
αὐτοὶ; — Ὅτι ἡ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀναγέννησις γίνεται  
διὰ μόνης τῆς ἀληθοῦς πίστεως. — Καὶ ὅμως ἰδοὺ οἱ πιστεύ-  
σαντες ἐν Σαμαρείᾳ μὴ λαβόντες καὶ μετὰ τὴν πίστιν των τὴν  
ἀναγέννησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τὸ γεγονός λοιπὸν πίπτει  
ὁλόκληρον ἐπὶ τοὺς δραπετεύσαντας ἀπὸ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἐπὶ  
τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν, ἐνῶ ἡ ὀρθόδοξος περὶ βαπτίσματος διδα-  
σκαλία δὲν ζημιώνεται ποσῶς ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ τὸ βάπτισμα δὲν

μετεδόθη ἐμφανεστέρῃ ἢ χάρις τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, ἢ προάγουσα καὶ στερεώνουσα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀναγεννήσεως εἰς ζωὴν ἁγιασμοῦ καὶ τελειοποιήσεως. Κατὰ τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν μόνον τὸ βάπτισμα ἐξαιλεῖ μὲν τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν, ὡς καὶ πάσας τὰς πρὸ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἐνηλίκων διαπραχθείσας ἁμαρτίας, φέρει δὲ καὶ εἰς ἀρχὴν ζωῆς νέας κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν, ἀλλὰ δὲν κάμνει τίποτε περιπλέον. Καὶ τοῦτο βλέπομεν λαμπρῶς εἰς τὸ γεγονός τῶν πιστευσάντων καὶ βαπτισθέντων ἐν Σαμαρείᾳ, τὸ βλέπομεν δ' ἐπίσης ἐν Ἐφέσῳ (Πράξ. ΙΘ'. 1), ὅπου ὁ Παῦλος, μετὰ τὴν βάπτισιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ τῶν πρὶν λαθόντων μόνον τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου, ἐπέθηκεν ἐπ' αὐτοὺς τὰς χεῖρας, καὶ τότε ἦλθεν ἐπ' αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἡ μεταδοσις λοιπὸν τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ τελειοποίησιν τῆς διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀρξαμένης νέας κατὰ Χριστὸν ζωῆς ἐχορηγεῖτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων δι' ἄλληλελετηρῆς, ἡ ὁποία ἐπηκολούθει εἰς τὴν τοῦ βαπτίσματος διὰ προσευχῆς καὶ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, συνοδευμένης καὶ μετὰ χρίσμα (Β'. Ἰωάν. Α'. 20. 27), (2. Κορινθ. Α'. 21. 22)· κατὰ ταῦτα δὲ καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία μετὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος, τοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ ἐναρξίν νέας πνευματικῆς ζωῆς, ἐνώνει καὶ τὸ μυστήριον τοῦ χρίσματος, τοῦ προάγοντος διὰ τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὸ ἔργον τῆς κατὰ Χριστὸν ἀναγεννήσεως καὶ τελειώσεως.

Ἄλλως τε τὸ λέγειν ὅτι τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα εἶνε ἀπλοῦν ἐν ὕδατι βάπτισμα ἄνευ συνεργίας πνεύματος ἁγίου καὶ καρπῶν ἀφέσεως, υἰοθεσίας καὶ κληρονομίας τῆς οὐρανοῦ βασιλείας, φανερῶνει τόσῃν ἀμάθειαν! Διατί; Διότι, ὡς πασίγνωστον, τὸ βάπτισμα τοῦ ὕδατος ἦτο τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου. Ἀπὸ ποῦ τὸ πληροφοροῦμεθα; — Πρῶτον ἀπὸ τὸν ἴδιον. — Ἄς τὸν ἀκούσωμεν λοιπὸν· « Ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν » (Ματθ. Γ'. 11). — Καὶ « Ἐγὼ μὲν ἐβάπτισα ὑμᾶς

ἐν ὕδατι » (Μάρκ. Α'. 8). — Ὡς καὶ « ἐγὼ μὲν ὕδατι βαπτίζω ὑμᾶς » (Λουκ. Γ'. 16). — Ἀκόμη δὲ « ἦλθον ἐγὼ ἐν τῷ ὕδατι βαπτίζων » (Ἰωάν. Α'. 32).

Ἵστε τίνας ἦτο τὸ βάπτισμα τοῦ ὕδατος, τὸ πράγματι τυπικὸν καὶ συμβολικόν, τὸ ἐνδεικνῶν ὅτι μετενόει ὁ βαπτιζόμενος; Τοῦ Ἰωάννου. Διατί λοιπὸν οἱ Ἕλληνες εὐαγγελικοί, τυφλῶς ἀκολουθοῦντες τὸν Ἰωάνν Κίγκ, τυφλῶς συρόμενοι ὀπίσω τοῦ ὄχλου τῶν Ἀρμενιανῶν καὶ τοῦ συρφετοῦ τῶν Σωκινιανῶν, διατί μᾶς λέγουν ὅτι τὸ βάπτισμα τοῦ ὕδατος εἶνε τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα; Αὐτὸ τοῦ Ἰωάννου τὸ στόμα ἐφρόντισε νὰ κάμῃ ῥητὴν καὶ σαφεστάτην τὴν διάκρισιν τοῦ ἰδικοῦ του βαπτίσματος καὶ τοῦ βαπτίσματος τοῦ χριστιανικοῦ. Διὰ τὸ ἰδικόν του εἶδομεν, ὅτι τὸ ἐχαρακτήρισε βάπτισμα ὕδατος. Τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ; — Ἄς τὸν ἀκούσωμεν καὶ ἐδῶ. — « Ἐγὼ μὲν ἐβάπτισα ὑμᾶς ἐν ὕδατι· αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ » (Μάρκ. Α'. 8). Τὸ χριστιανικὸν ἄρα βάπτισμα εἶνε βάπτισμα πνεύματος ἁγίου. Ἐπομένως φέρει καὶ καρποὺς πνεύματος, ἀναγέννησιν καὶ υἰοθεσίαν, τοὺς καρποὺς δὲ τούτους παράγει τὸ ἀόρατον βάπτισμα τοῦ πνεύματος ἐνεργοῦν μυστηριωδῶς διὰ τοῦ δρατοῦ εἶδους τοῦ ὕδατος, ὕδατος ὄχι οἷον τὸ ἐν τῷ βαπτίσματι τοῦ Ἰωάννου, ἀλλὰ ἡγιασμένου. — Ποῖος μᾶς τὸ βεβαιώνει τοῦτο; Αὐτὸ τὸ ἀλάθηστον καὶ ἀύθεντικὸν στόμα τοῦ Χριστοῦ. Πρὸς τὸν Νικόδημον εἶπεν ὅτι· « εἰάν μή τις γεννηθῆ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ » (Ἰωάν. Γ'. 3. 4). — Ἡ ἄνωθεν γέννησις εἶνε ἢ ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ γλώσσει καλουμένη ἀναγέννησις, ἢ δὲ ὄψις τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ εἶνε ἢ ἐξ αὐτοῦ υἰοθεσία καὶ ἢ ἀπόκτησις τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ μακαριότητος. — Ὁ Νικόδημος ὁμως δὲν ἐνόησε τοὺς ἀνωτέρω λόγους τοῦ Ἰησοῦ. Ἐδέησε λοιπὸν νὰ τοὺς σαφηνίσῃ οὗτος. Καὶ τί εἶπεν; « Ἐάν μή τις γεννηθῆ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ » (Ἰωάν. Γ'. 5). — Ἐξ

ὕδατος καὶ πνεύματος· ἰδοὺ τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα, ἰδοὺ δὲ καὶ οἱ καρποὶ του· ἡ ἄνωθεν γέννησις, ἡτοι ἡ ἀναγέννησις, καὶ ἡ εἴσοδος εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. — Καὶ ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες εὐαγγελικοὶ συγχέουσιν οἰκτρῶς καὶ ἀμαθέστατα τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου, τὸ δι' ὕδατος μόνον, πρὸς τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰησοῦ τὸ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, καὶ ἐξομολογῶσιν τοῦτο πρὸς τὴν Ἰουδαϊκὴν περιτομήν, παριστῶντες ὅτι εἶνε ἀπλοῦν σημεῖον καὶ ψιλὸς τύπος ψυχικοῦ καθαρισμοῦ, ἐνῶ κατὰ τὸν Πέτρον, ὡς εἶδομεν, τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα εἶνε εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, προσέτι δὲ εἰς ἀναγέννησιν καὶ κληρονομίαν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὡς αὐτὸς ὁ Χριστὸς διακηρύττει τόσον σαφῶς καὶ τόσον τρανῶς.

Ἰδοὺ λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι οἱ καυχώμενοι ὅτι ἔξω τῶν ὀρίων τῆς παραδόσεως καὶ ἐντὸς τῶν ὀρίων τοῦ Εὐαγγελίου ἔχουσι μεθ' ἑαυτῶν τὴν ἀλήθειαν! Ἰδοὺ ὅτι δὲν ἔχουσι θέσιν οὐδ' ἐπ' αὐτοῦ τοῦ χώρου τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ὅπου εὐρίσκουσι τὸν ἄλεθρον καὶ τὸν τάφον των.

## ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΟΙ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ

Κατὰ τὸν Κανονισμόν τῶν Ἑλλήνων εὐαγγελικῶν καὶ ἡ εὐχαριστία, ὅπως τὸ βάπτισμα, δὲν εἶνε παρὰ ἀπλῆ τελετὴ! Εἶνε τοῦτο, ὡς εἶδομεν, δοξασία τῶν Σωκινιανῶν καὶ Ἀρμινιανῶν, οἵτινες, ἀπορρίπτοντες ὅλα τὰ μυστήρια, τὸ βάπτισμα καὶ τὴν εὐχαριστίαν θεωροῦσιν ἀπλᾶς τυπικὰς τελετάς· τὸ μὲν βάπτισμα ὑφ' ἣν ἔννοιαν ἤδη ἀνεπτύξαμεν, τὴν δὲ εὐχαριστίαν εἰς ἀπλὴν ἀνάμνησιν τοῦ Κυριακοῦ Δείπνου ἄνευ ἀμέσου τινὸς ἢ ἐμμέσου ἐν αὐτῇ κοινωνίας αὐτοῦ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἀναπτύσσει τὰ περὶ εὐχαριστίας ἢ κοινοῦσας ὁ πρωτοδιδάσκαλος τῶν Ἑλλήνων εὐαγγελικῶν εἰς τὰ Διάφορά του. Εἰς σελ. 238 ὑποστηρίζων, ὅτι ἡ Ἐκκλησία του δὲν ἀναγνωρίζει τὰ λεγόμενα μυστήρια, λέγει ὅτι «ἡ εὐχαριστία εἶνε πρᾶγμα φανερόν· ὁ τρώγων τὸν ἄρτον καὶ πίνων τὸν οἶνον καταγγέλλει τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου». Εἰς δὲ τὴν σελ. 227 γράφει ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος εἶνε «μόνον σύμβολα, διὰ τῶν ὁποίων καταγγέλλεται ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου», «μεταλαμβάνονται δὲ μὲ σεμνότητα καὶ εὐσέβειαν, διότι παριστάνουσι τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου». Παριστάνουσι· δηλαδή δὲν εἶνε, δὲν ἔχουσι γείνει ἐν τῇ ἱερᾷ τελετῇ τῆς εὐχαριστίας ἀληθῶς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου.

Ὡς γνωστόν, ἡ Ὁρθόδοξος καὶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία διδάσκουσιν ὅτι ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς θείας εὐχαριστίας ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μετὰ τὴν εὐλογίαν μένουσι μὲν ἄρτος πάλιν καὶ οἶνος κατὰ τὸ φαινόμενον, κατ' οὐσίαν ὅμως εἶνε πλέον αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ.

Ἐκ τῶν προτεσταντῶν οἱ Λουθηρανοὶ φρονοῦσιν ὅτι ἐν τῇ θείᾳ εὐχαριστίᾳ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μένουσι πάλιν τοιοῦτοι καὶ φαινομενικῶς καὶ πραγματικῶς· κατὰ τρόπον ὅμως ἀκατάληπτον, μυστικὸν καὶ ὑπερφυσικόν, ὁμοῦ μὲ τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον καὶ ὑπὸ τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον μεταλαμβάνεται καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ δὲ ἀκολουθοῦντες τὸν Σβίγγλιον, ὁμοῦ καὶ μὲ τοὺς Σωκινιανοὺς, τοὺς Ἀρμενιανοὺς καὶ τοὺς Ἑλληνας Εὐαγγελικοὺς, δέχονται ὅτι ὁ ἄρτος καὶ οἶνος ἀπλῶς εἰκονίζουσι καὶ παριστάνουσι τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ τοῦ σταυρωθέντος καὶ ἀποθανόντος, χωρὶς οἱ κοινωνοῦντες νὰ μεταλαμβάνουσι διόλου ἀπὸ τῆν σάρκα του καὶ τὸ αἷμα του· φρονοῦσιν ὅμως ἐξ αὐτῶν οἱ τοῦ Σβίγγλιου ὅτι ὅσοι κοινωνοῦσιν ἐκ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου μετὰ πίστεως ἀκραδάντου πρὸς τὸν Χριστὸν μετέχουσι τῶν ἐκ τοῦ σταυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου εὐεργετημάτων.

Οἱ προτεστάνται· πάλιν οἱ ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν Καλβίνον λέγουσιν, ὅτι εἰς τὴν θείαν εὐχαριστίαν μένει μὲν καὶ ἄρτος ὁ ἄρτος καὶ οἶνος ὁ οἶνος, χωρὶς κἄν νὰ συνυπάρχωσι μετ' αὐτῶν κατὰ τρόπον μυστηριώδη καὶ ὑπερφυσικόν σὰρξ καὶ αἷμα Χριστοῦ, ὡς διδάσκει ὁ Λούθηρος, ἀλλ' οἱ κοινωνοῦντες ἐν πίστει εἰσδέχονται τὴν ἐνοικοῦσαν ἐν τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ ζωοποιὸν δύναμιν, μεταδιδόμενην εἰς αὐτοὺς ὄχι ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, ἀλλ' ἀμέσως ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

Κατὰ ταῦτα, εἴαν οἱ ἄλλοι διαμαρτυρόμενοι διαφωνοῦσι πρὸς τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν περὶ θείας εὐχαριστίας, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ αὐτῶν πῶν ἰδίων ὑπάρχουσι χαώδεις ἀντιθέσεις· οἱ περισσότερον δὲ ὄλων πλανώμενοι καὶ ἀσεβοῦντες πρὸς τὸ ἱερόν μυστήριον εἶνε οἱ Σωκινιανοί, οἱ Ἀρμενιανοί καὶ οἱ Ἑλληνες εὐαγγελικοί.

Καὶ τώρα ἄς καταδείξωμεν ποία ἡ ἀληθὴς ἔννοια καὶ σημασία τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχαριστίας.

Ἡ πλάνη περὶ τοῦ ὅτι ἡ θεία εὐχαριστία εἶνε ἀπλή εὐσεβὴς πράξις ἀναμνήσεως τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲν δὲ περιπλέον, καὶ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μόνον ἀπλᾶ σύμβολα παραστάσεως καὶ εἰκονίσεως τοῦ σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ, ἐξάγεται — κατὰ τὰς κεφαλὰς τῶν πλανωμένων — ἀπὸ τὰ ἐξῆς χωρία τοῦ Εὐαγγελίου· «Καὶ λαβὼν ἄρτον ἔκλασε (ἤτοι ἔκοψε), καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων, Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν» (Λουκ. ΚΒ'. 19. 20). Καί· «τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιούν, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν· τὰ ῥήματα, ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι καὶ ζωὴ ἐστίν» (Ἰωάν. ΣΤ'. 63).

Ἐκ τοῦ πρώτου χωρίου — λέγουσι οἱ αἰρετικοὶ — ἰδοὺ καθαρά· καθαρά βεβαιούμενον τὸ ὅτι ἡ θεία εὐχαριστία δὲν εἶνε μυστήριον, οὐδὲ θυσία, ἀλλὰ μόνον πράξις ἀπλῆς ἀναμνήσεως τοῦ σταυρωθέντος καὶ ἀποθανόντος Ἰησοῦ. — Ἐκ δὲ τοῦ δευτέρου ἰδοὺ βεβαιούμενον τὸ ὅτι οἱ λόγοι τοῦ Χριστοῦ περὶ τοῦ ἄρτου ὡς σαρκός του καὶ τοῦ οἴνου ὡς αἵματός του ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ δὲν πρέπει νὰ ἐξηγηθῶσι κατὰ γράμμα, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα, ὅτε καὶ μόνον ὠφελοῦν.

Καὶ οἱ δύο συλλογισμοὶ εἶνε ἄξιοι τῶν ἐργατῶν των. Βεβαίως ἡ θεία εὐχαριστία ἀναμνηστικὴ τῆν θυσίαν τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλ' ἔπεται ἐκ τούτου καὶ ὅτι εἶνε ἀπλή ἀνάμνησις; — Βεβαίως τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ εἶνε πνεῦμα καὶ ζωὴ. Ἄλλ' ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι ὅσα εἶπε περὶ τῆς κοινωνίας τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματός του ἐλέχθησαν ἀλληγορικῶς, καὶ ὅτι ἡ ἀληθὴς αὐτῶν ἔννοια εἶνε ἀντίθετος πρὸς τὸ γράμμα των;

«Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου». Εἶνε ἡ βεβαίωσις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ περὶ τοῦ ὅτι ὁ ἄρτος τῆς θείας εὐχαριστίας εἶνε τὸ σῶμά του. Ἄλλ' οἱ Ἑλληνες εὐαγγελικοί καὶ οἱ ἡμόφρονές των δίδουσι ἐναντίαν βεβαίωσιν πρὸς τὴν τοῦ Χριστοῦ, λέγοντες· «ὄχι! ὁ ἄρτος ἐν τῇ θείᾳ εὐχαριστίᾳ δὲν εἶνε τὸ

σώμα του!» Ἀλλὰ τότε τὸ ἐστὶ τί σημαίνει;—Μὰς ἀπαντῶσι σημαίνει ὅτι εἰκονίζει ἀπλῶς, ὅτι παριστάνει, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ᾔηνε.— Ἄς ἴδωμεν λοιπὸν τὴν ἀξίαν τοῦ ἰσχυρισμοῦ των τούτου.

Αὐτὸς οὗτος ὁ Χριστὸς ἐφρόντισε νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν σημασίαν τοῦ λόγου του, ὅτι «τοῦτό ἐστὶ τὸ σῶμά μου». Τί δὲ λέγει; «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐάν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ ἄρτος δέ, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς». Καί· «ἐάν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς... «Ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθῶς ἐστὶ βρωσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἐστὶ πόσις» (Ἰωάν. ΣΤ'. 51 καὶ 53—56). Καὶ ἠλίθιος δύναται νὰ ἐννοήσῃ πλέον τὴν σημασίαν τῆς θείας εὐχαριστίας. Ὁ ἄρτος δὲν εἶνε ἀπλῆ εἰκὼν τῆς σαρκός. Αὐτὴ ἡ σὰρξ τοῦ Χριστοῦ λέγεται ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἄρτος, καὶ ἡ σὰρξ αὕτη προτείνεται ὑπὸ τοῦ ἰδίου ὡς βρωσις, ὡς τὸ αἷμά του προτείνεται ὡς πόσις, τὸ δὲ τραγόμενον ἐν τῇ θείᾳ εὐχαριστίᾳ εἶνε ἀληθῶς ἡ σὰρξ του, ὡς τὸ πινόμενον εἶνε ἀληθῶς τὸ αἷμά του. Τὸ ἀληθῶς τοῦτο λύει πᾶσαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς σημασίας τοῦ ἐστὶ. Οἱ ἀκούοντες δὲν ἐπίστευον ὅτι ἡ σὰρξ του θὰ διδῆται πρὸς βρωσιν καὶ τὸ αἷμά του πρὸς πόσιν. Ἐκεῖνος δὲ τὸ βεβαιώνει ἀυθεντικώτατα φωνῶν, ὅτι ἀληθῶς ἡ σὰρξ του θὰ τρώγεται, ὅτι ἀληθῶς τὸ αἷμά του θὰ πίνεται. Ἀληθῶς. Ὡστε ἐν τῇ θείᾳ κοινωνίᾳ εἶνε ἀλήθεια, ἥτοι πραγματικότης καὶ οὐσία σαρκός, ὡς καὶ ἀλήθεια, ἥτοι πραγματικότης καὶ οὐσία αἵματος Χριστοῦ, καὶ ἡ ἰδέα ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν θείαν εὐχαριστίαν παρὰ μόνον ἄρτος, παριστάνων ἀπλῶς τὴν σάρκα, καὶ οἶνος μόνον, παριστάνων ἀπλῶς τὸ αἷμα, δὲν εἶνε ἀληθής, ἀφοῦ ἀληθής κατὰ τὸν Χριστὸν αὐτὸν εἶνε ἡ πραγματικὴ παρουσία του εἰς τὴν θείαν εὐχαριστίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀληθῶς τρώγεται ἡ σὰρξ του, καὶ ἀληθῶς πίνεται τὸ αἷμά του.

Ἄλλως τε κατὰ τὰ ἀνωτέρω χωρία τοῦ Ἰωάννου ὁ ἄρτος—σὰρξ, ὅστις θὰ τρώγεται κατὰ τὸν Χριστὸν ὑπὸ τῶν πιστευόντων εἰς αὐτὸν διὰ νὰ ἔχωσι ζωὴν αἰώνιον, εἶνε ὁ αὐτὸς ἄρτος—σὰρξ, ὁ δοθεὶς ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ δὲν ἐθυσιάσθη ἀπλοῦς ἄρτος, ἀλλ' αὐτὴ ἡ σὰρξ τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς τὴν θείαν κοινωνίαν ὑπάρχει πράγματι αὐτὴ τοῦ Χριστοῦ ἡ σὰρξ, διότι αὐτὴ ἡ θυσιασθεῖσα εἶνε καὶ ἡ μέλλουσα νὰ τρώγεται πρὸς αἰώνιον ζωὴν.

Καὶ εἰς τὴν βεβαίωσιν ταύτην ὁ Χριστὸς τόσον ἐπέμεινε, ὥστε, ὅτε σκανδαλισθέντες ἕνεκα αὐτῆς πολλοὶ τῶν μαθητῶν του (τῶν ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῶν δώδεκα) τὸν ἐγκατέλιπον, δὲν τοῖς εἶπεν ὅτι, μὲ παρεξηγήσατε, ἐγὼ δὲν ἐνόουν ὅτι πράγματι θὰ τρώγεται ἡ σὰρξ μου καὶ θὰ πίνεται τὸ αἷμά μου, ἀδίκως λοιπὸν ἐσκανδαλίσθητε· ἀλλὰ τί ἐπραξε; Στραφεὶς καὶ πρὸς τοὺς δώδεκα τοῖς εἶπε· «μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν»; (Ἰωάν. ΣΤ'. 67. 68). Τὸ ὁποῖον σημαίνει τοῦτο· ἐγὼ ἐμμένω εἰς ὅ,τι εἶπον περὶ τῆς σαρκός μου καὶ τοῦ αἵματός μου, καὶ δὲν ἀνακαλῶ οὔτε τροποποιῶ ὅ,τι εἶπον, ἔστω καὶ ἂν σεῖς ἀκόμη ὅλοι μὲ ἐγκαταλίπητε. — Ἴδου αὐτοὶ οἱ λόγοι, αὐταὶ αἱ ἐρμηνεῖαι αἱ ἐπίσημοι, αἱ αὐθεντικαὶ βεβαιώσεις αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὰς ὁποίας ἀκριβῶς ἐκανόνισε τὴν περὶ θείας εὐχαριστίας διδασκαλίαν τῆς Ἡ' Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, συμφωνούσης καὶ τῆς Δυτικῆς. Καὶ ὅμως ἡ προτεσταντικὴ πλάνη καὶ τοῦ Ἰωνᾶ Κίγκ οἱ ταλαίπωροι μαθηταὶ δὲν βλέπουν εἰς ὅλα ταῦτα παρὰ μόνον ἄρτον καὶ μόνον οἶνον, ἀπλῶς εἰκόνας τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, χωρὶς σὰρξ καὶ αἷμα νὰ ᾔηνε διόλου ἐν τῇ θείᾳ εὐχαριστίᾳ, κατὰ πρόδηλον ἀντίθεσιν πρὸς τὸ «ἡ σὰρξ μου ἀληθῶς ἐστὶ βρωσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἐστὶ πόσις».

Καὶ εἰς τὴν Ὀρθόδοξον ἐξήγησιν τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχαριστίας ἔχομεν σύμφωνον συνήγορον καὶ τὸν ἀπόστολον Παῦλον. Τί λέγει οὗτος; «Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ὃ εὐλογοῦμεν,

οὐχὶ *κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ* ἐστίν; (Α΄ Κορινθ. Γ. 16. 17) Καί· «ὅς ἂν ἐσθῆ τὸν ἄρτον τοῦτον ἢ πίνη τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἐσται τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου» (ΙΑ΄. 27. 28). Τί ἄλλο αὐθεντικώτερον καὶ σαφέστερον θέλουσιν οἱ προτεστάνται καὶ πρὸ πάντων οἱ Ἕλληνες Εὐαγγελικοί ἀπὸ τὴν τόσον κατηγορηματικὴν βεβαίωσιν ὅτι ἡ κοινωνία τοῦ ἄρτου εἶνε *κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ*, ὅτι ἡ κοινωνία τοῦ οἴνου εἶνε *κοινωνία τοῦ αἵματος Αὐτοῦ*, καὶ ὅτι ὁ ἀναξίως κοινωνῶν εἶνε *ἐνοχος τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου*; Ἐὰν σφύζου καὶ ἴχνος κοινοῦ νοῦ, ἐὰν δὲν τοὺς κατακυριεύσεν ἡ αἰρετικὴ μανία τῆς ἀμεταπίστου διαστροφῆς καὶ παρερμηνείας τῶν προδήλων καὶ σαφῶν, ὀφείλουσι νὰ ἀναγνωρίσωσιν ὅτι ἐπλανήθησαν σικτρῶς, καὶ ὅτι ἡ ἀλήθεια, ἡ μόνη ἀλήθεια εἶνε καὶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Μετὰ ταῦτα εἶνε ἄρα γε πλέον καμμία ἀνάγκη νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἀνήρесе τὸν ἑαυτὸν του, ὅταν ἔλεγεν ὅτι «ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν· τὰ ῥήματα, ἃ ἐγὼ λαλῶ, πνεῦμά ἐστι καὶ ζωὴ ἐστίν»; Ἀφοῦ ὁ ἴδιος ἐβεβαίωσεν ὅτι, «ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἶμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς», πῶς ἦτο δυνατόν νὰ εἶπη ὕστερον ὅτι ἡ κοινωνία τῆς σαρκὸς του εἰς τίποτε δὲν ὠφελεῖ; — Ἄλλ' εἶπεν ὁμοίως «ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν». — Ναί, τὸ εἶπεν, ἀλλὰ τὸ εἶπεν ὅχι κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν Ἑλλήνων Εὐαγγελικῶν καὶ τῶν διδασκάλων των, ἔννοιαν ὠρισμένως πεπλανημένην σύμφωνα μὲ αὐτὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Παύλου τὰ λόγια, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἔννοιαν, τὴν ὁποῖαν ὀρθῶς διατυπώνει ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διὰ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου. Διὰ τοῦ: ἡ σὰρξ (καὶ ὅχι ἡ σὰρξ μου) οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν, ὁ Χριστὸς ἤλεγξε τὸ σαρκικόν, ἦτοι τὸ **παχυλὸν** φρόνημα τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες ἐστάθησαν ἀνίκανοὶ νὰ ἐννοήσουν τὴν φύσιν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχαριστίας, διὰ τῆς ὁποίας προσγίνεται εἰς τοὺς

κοινωνοῦντας αἰώνιον ζωὴν, καὶ ἐνόμιζον ὅτι ὁ Χριστὸς ὠμίλει περὶ ἀγρίας τινὸς καὶ ἀπεχθοῦς σαρκοφαγίας, ἧτις θὰ ἐγένετο δαπαναὶς τῆς σαρκὸς του ἐκείνης, ἣν ἐβλεπον ἐνώπιόν των. Ἐνῶ εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν ἡ λέξις *σὰρξ, σάρκες*, κατηγορουμένη ἐπὶ ἀνθρώπων, σημαίνει καὶ τοῦτο· ψυχὰς σαρκίως, παχυλὰς, ἀνικάνους νὰ ἀνυψωθῶσιν εἰς σφαῖρας πνευματικὰς· καὶ ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν εἶπεν ὁ Χριστὸς «ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν». ἦτοι σαρκικόν καὶ παχυλὸν φρόνημα, ὡς τὸ ἰδικόν σας, δὲν ὠφελεῖ ποσῶς εἰς τὴν κατανόησιν τῶν πνευματικῶν λόγων τῆς οὐρανίου ζωῆς, καὶ διὰ τοῦτο συγχύζεσθε ἐκ τῶν λεγομένων μου καὶ σκανδαλίζεσθε ἐξ αὐτῶν.

Δὲν παραδέχονται τὴν ἐξήγησιν ταύτην τοῦ «ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν» οἱ Ἕλληνες Εὐαγγελικοί; Εἶνε ἐλεύθεροι. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦτο δὲν θὰ δυνηθῶσι νὰ δώσωσιν ἐρμηνείαν ἀντιστρατευομένην πρὸς τὴν ἀλήθειαν ὅτι ἡ θεία εὐχαριστία εἶνε ἀληθῆς *κοινωνία αὐτοῦ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ*. Διότι ἡ ἀλήθεια αὕτη, ὡς εἶδομεν, εἶνε τόσον καθαρὰ βεβαιωμένη, ὥστε, διὰ νὰ τὴν φιλονεικῆ τις, χρειάζεται ἡ ἢ πλέον ἀναιδῆς σοφιστεία ἢ ἡ μᾶλλον ἀθρόα χρεωκοπία νοῦ.

Εἶνε ἄρα ἡ θεία εὐχαριστία *ουσία*, εἶνε ἱερὸν μυστήριον, εἶνε *κοινωνία τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου*, καὶ ἀναμνησκει μὲν τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ χορηγεῖ εἰς τοὺς ἀξίως μεταλαμβάνοντας τὴν αἰώνιον ζωὴν. Ἄρα πλανῶνται οἱ Ἕλληνες Εὐαγγελικοί ἀπορρίπτοντες αὐτὴν ὡς μυστήριον, μὴ δεχόμενοι αὐτὴν ὡς *ουσίαν*, οὐδ' ὡς χορηγὸν αἰωνίου ζωῆς. Καὶ εἶνε οἱ Ἕλληνες Εὐαγγελικοί ἐστερημένοι ζωῆς χριστιανικῆς καὶ ζωῆς αἰωνίου· διότι ὁ μὲν Χριστὸς εἶπεν· «ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἶμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς», αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν εὐχαριστίαν διαδιδάσκουσιν ἀπλοῦν ψωμόχρασον, τὸ ὁποῖον τοὺς καθιστᾷ ἐνόχους τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου.

## ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΚΑΙ ΠΛΑΝΑΙ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Ὁ Γάμος εἶνε μυστήριον; Οἱ προτεστάνται ἀπαντῶσιν· ὄχι. Τί λοιπόν εἶνε; Θεία μὲν διάταξις, ἀποκρίνονται, διὰ τὴν ἐξακολούθησιν καὶ αὐξήσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀλλ' ὄχι καὶ μυστήριον, οὐδὲ κατ' ἀνάγκην πρᾶξις ἐκκλησιαστικῆ.

Ἄς ἀκούσωμεν δὲ ἰδίᾳ τὸν Ἰωνᾶν Κίγκ, τὸν πρωτοδιδάσκαλον τῶν Ἑλλήνων εὐαγγελικῶν. Ἀπορρίπτων ὅλα τὰ μυστήρια, ὀρίζει τὸν γάμον ὡς ἐξῆς: «Ὁ Γάμος εἶνε σύζευξις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἐνώπιον μαρτύρων κατὰ τοὺς νόμους τοῦ τόπου» Διάφορα Ἰωνᾶ Κίγκ, σελ. 238). Ὁ αὐτὸς προσθέτει: «Ὁ γάμος, γινόμενος ἐνώπιον πολιτικῆς ἀρχῆς μόνον, ἐπὶ παρουσίᾳ ἀρμοδίων μαρτύρων θεωρεῖται ὡς ἔχων κῆρος (Αὐτόθι σελ. 267). Καὶ δὲν ἀποκρούει μὲν, διὰ τοὺς θέλοντας, νὰ τελέσωσι τὸν γάμον των μὲ ὀρησκευτικὴν τελετὴν, ἀλλὰ ταύτην, χωρὶς νὰ τὴν θεωρῆ ἀναγκαίαν, τὴν ἐγκρίνει μόνον ὡς καλὴν, ἐπειδὴ ὁ γάμος εἶνε σπουδαία ὑπόθεσις! (Αὐτόθι).

Οὕτω λοιπόν, κατὰ τοὺς Ἑλληνας εὐαγγελικούς, ὁ γάμος τοῦτο εἶνε ὄλος καὶ ὄλος σπουδαία ὑπόθεσις! Καὶ ἐπειδὴ, ὅσον σπουδαία καὶ ἂν ᾖ, μένει ὁμοίως ἀνθρωπίνη ὑπόθεσις, δύναται νὰ γείνη ὅπως πᾶσα ἄλλη, εἴτε ἀγοραπωλησία οἰκοπέδου, εἴτε μίσθωσις ὄνων ἢ βοῶν, κατὰ τοὺς νόμους τοῦ τόπου καὶ ἐνώπιον τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, ἐπὶ παρουσίᾳ μαρτύρων! Οὕτω δ' ὁ γάμος μετατρέπεται εἰς ἀπλὴν κοσμικὴν ἔνωσιν, ἄνευ ἱερότητος, ἄνευ τῆς μυστηριώδους ἐκείνης σαρκικῆς καὶ ἠθικῆς ἐνότητος, τὴν ὁποίαν κατεργάζεται εἰς τὸν ἀληθῆ Γάμον, τὸν κατὰ τὴν ἀγίαν Γραφήν, ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ.

Ὅτι ὁ γάμος εἶνε μυστήριον, ὅτι δηλαδὴ ἐν αὐτῷ ἐνεργεῖ καὶ μεταδίδεται θεία χάρις, ἣτις φέρει μεταξὺ τοῦ ἀνδρογύνου μίαν ἔνωσιν ἐξω τῶν νόμων τῆς φύσεως, παρὰ φύσιν μὲν ὄχι, ἀλλ' ὑπὲρ φύσιν, εἶνε ὀλοφάνερον καὶ ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ ἐκ τῆς Νέας Διαθήκης.

Φυσικῶς, καὶ ἐκτὸς τοῦ γάμου, τί εἶνε ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή; Δύο διακεκριμένα πρόσωπα, καὶ ὄλως διόλου κεχωρισμένα. Δύο ὑπάρξεις καὶ δύο σαρκες. Ἄλλ' ἐν τῷ γάμῳ, ὑπὸ τὴν θείαν εὐλογίαν, κατὰ μυστηριώδη καὶ ἀκατάληπτον τρόπον, οἱ δύο γίνονται ἓν. Ὅχι κατὰ τὴν ταπεινοτέραν ἐποψίν τῆς μίξεως, ἀλλὰ κατὰ ἐποψίν χάριτος, ὄλως ἠθικὴν, πνευματικὴν, ἀπόρητον.—Ποῖος τὸ εἶπεν; Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Θεός: «Καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν» (Γέν. Β'. 24).—Καὶ ὁμοίως ἐξακολουθοῦν νὰ φαίνωνται δύο σάρκες.—Ναί. Ἄλλ' ἐν τούτοις εἶνε—ὁ Θεὸς ὁ ἴδιος τὸ λέγει—«μία σὰρξ». Ἐρωτῶμεν λοιπόν· τοῦτο δὲν εἶνε μυστήριον;

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος παραβάλλει τὴν ἔνωσιν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς πρὸς τὴν ἔνωσιν Χριστοῦ καὶ Ἐκκλησίας. «Αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτάσσεσθε, ὡς τῷ Κυρίῳ. Ὁ ἀνὴρ ἐστὶ κεφαλὴ τῆς γυναικὸς, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας» (Ἐφεσ. Ε'. 22. 23). Καὶ: «Ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἑαυτὸν ἀγαπᾷ· οὐδεὶς γὰρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν, ἀλλ' ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτήν, καθὼς καὶ ὁ Κύριος τὴν Ἐκκλησίαν» (Αὐτόθι 29. 30). Κατὰ τὸ ἱερόν Εὐαγγέλιον λοιπόν ἐν τῷ γάμῳ διὰ τὸν ἀνδρα ἡ γυνή του εἶνε σὰρξ του· καὶ ὁ μὲν ἀνὴρ ἔχει θέσιν Χριστοῦ ἀπέναντι τῆς γυναικὸς του· ἡ δὲ γυνή θέσιν Ἐκκλησίας ἀπέναντι τοῦ ἀνδρός της. Τί εἶνε ὄλον τοῦτο; Ἄλλὰ τί ἄλλο, παρὰ μυστήριον μέγα, ἱερόν, θεῖον; Καὶ ἰδοὺ ὁ Παῦλος διακηρύττων τοιοιτοτρόπως: «τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστόν, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν» (Αὐτόθι 32).

Εἰς Χριστόν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ; Ναί· ἐδῶ πρωτίστως· διότι ἐδῶ εἶνε ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ πηγὴ τοῦ μυστηρίου. Ἀλλὰ προσέτι καὶ εἰς τὸν ἄνδρα καὶ εἰς τὴν γυναῖκα. Διότι πρόκειται περὶ ἀναλογίας τῶν δύο σχέσεων, περὶ τοῦ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀπέναντι τῆς γυναικὸς ἐν τῷ γάμῳ εἶνε ὡς ὁ Χριστὸς ἀπέναντι τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐὰν δὲ δὲν ἦνε μυστήριον ὁ γάμος, ἐὰν ἦνε ἀπλῶς σπουδαία ὑπόθεσις, θεία μὲν διάταξις, ἀλλ' ἀπηλλαγμένη πάσης ὑπερφυσικότητος καὶ μυστηριώδους ἐπιδράσεως τῆς θείας χάριτος, εἶδος τι συμβάσεως συναπτόμενον ἐγκύρως καὶ μόνον ἐνώπιον τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν, τότε πῶς οἱ δύο, ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ γυνή, εἶνε σὰρξ μία ; Πῶς δὲ ἡ ἀμοιβαία σχέσις των εἶνε ὅπως ἡ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ; Ἐὰν ὁ γάμος δὲν ἦνε μυστήριον, τότε δὲν εἶνε παρὰ πρᾶξις καθαρῶς ἀνθρωπίνη, ἔνωσις καθ' ὀλοκληρίαν κοσμική, συνοικισμὸς παράνομος, ἐξ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους δὲν ἀναγνωρίζει καὶ αὐτὸς ὁ ποινικὸς τῶν πολιτειῶν νόμος. — Ἴδου ποῦ φέρει ἡ προτεσταντικὴ θεωρία περὶ γάμου, ἡ ἀρνούμενη εἰς αὐτὸν τὸν χαρακτῆρα τοῦ μυστηρίου, τὸν ἀναγνωρίζομενον τόσον σαφῶς ὑπὸ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης. Ἐντὶ τοῦ λεπτοῦ, τοῦ εὐγενοῦς, τοῦ ἁγνοῦ, τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ συνδέσμου κατασκευάζει ἀγελαίαν τινὰ συνοίκησιν, πολιτικὴν τινα σύμβασιν, ἐνῶ, γραφικῶς, ὁ ἄνθρωπος εἶνε ὡς ὁ Χριστὸς, ἡ δὲ γυνή ὡς ἡ Ἐκκλησία, καὶ ὁδηγεῖ τοιοῦτοτρόπως εἰς τὰς ἐλευθέρας ἐνώσεις τῶν σοσιαλιστῶν—τοῦ ἀθέου κλάδου—καὶ τῶν ἀναρχικῶν, καθ' ἃς ἄνθρωπος καὶ γυνή δύνανται νὰ ἐνωθῶσι τὴν ἐσπέραν, μὲ τὸ δικαίωμα νὰ διαχωρισθῶσι τὴν ἐπαύριον, ὅπως δράμη ὁ ἄνθρωπος πρὸς ἄλλην γυναῖκα, καὶ ἡ γυνή πρὸς ἄλλον ἄνδρα.

Πρὸ τοιαύτης ἀποπνικτικῆς δοξασίας ἃς ἀναπνεύσωμεν ζωογόνως ἀκούοντες τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον ὑμνοῦντα ὡς ἐξῆς τὸ μυστήριον τοῦ γάμου· «Ὅτεως γάρ, ὅτεως μυστήριόν ἐστι, καὶ

μέγα μυστήριον, ὅτι τὸν φύντα, τὸν γεννησάμενον, τὸν ἀναθρεψάμενον, τὴν ὠδινήσασαν, τὴν ταλαιπωρηθεῖσαν ἀφείς, τοὺς τὰ τοσαῦτα εὐεργετήσαντας, τοὺς ἐν συνηθείᾳ γενομένους, τῇ μηδὲ ὀφθείσῃ, μηδὲ κοινόν τι ἐχούσῃ πρὸς αὐτὸν προσκολλᾶται, καὶ πάντων αὐτὴν προτιμᾷ. Μυστήριον ὄντως ἐστίν». (Πατρολ. Migne Ἐπαντα Χρυσοστόμου τόμ. ΙΑ'. σελ. 140).

## ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΟΙ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΟΝ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

Οἱ Ἕλληνες Εὐαγγελικοὶ ἐδέχθησαν τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ὡς πρὸς τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν ὀρθόδοξον ἀπαγγελίαν. Ἀπήλειψαν δηλαδὴ τὴν προσθήκην «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ».

Ἄλλ' ἐνῶ τὸ γράμμα ἀπαγγέλλουσιν ὀρθοδόξως, εἰς τινα μέρη τὸ ἐρμηνεύουσιν αἰρετικῶς. π. χ. ὡς πρὸς τὴν *μίαν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν*, καὶ ὡς πρὸς τὸ βάπτισμα τὸ τελούμενον εἰς ἄφεις ἀμαρτιῶν.

Ἡ Ἐκκλησία εἶνε μία. Διότι ἔχει μίαν κεφαλὴν, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν ; Ναί.—Διότι ἔχει ἐνωτικὸν σύνδεσμον, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ; Ναί.—Διότι διέπεται ὑπὸ τῆς ἀγάπης, ἣτις συνάπτει εἰς ψυχὴν μίαν καὶ καρδίαν μίαν ; Ναί.— Ἄλλ' ἐν ὅτι ὁ Χριστὸς ἦνε ἡ μία κεφαλὴ, ἐὰν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐνεργῇ ἐνωτικῶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τότε ἡ πίστις τῆς Ἐκκλησίας τῆς *μιας* πρέπει νὰ ἦνε καὶ αὐτὴ *μία*. Τὸ λέγει ἄλλως τε ῥητῶς καὶ ὁ Παῦλος «μία πίστις».

Οἱ Ἕλληνες Εὐαγγελικοὶ δὲν ἀρνοῦνται τοῦτο. Ἡ πίστις, ναί, εἶνε μία.—Καλῶς. Ἀλλὰ τότε καὶ ἡ διδασκαλία ἡ

διδασκαλία ἢ περὶ τῆς πίστεως δὲν δύναται παρὰ τὴν ἴνη καὶ αὐτὴ μία. Τίς θέλει τὸ ἀρνηθῆ;

Ὁ προτεσταντισμὸς δὲν ἀποδειλιᾷ πρὸ τοῦ τολμήματος τούτου. Εἰς θεμελιώδη ζητήματα — τὸ λέγουν τὰ πράγματα, τὸ ὁμολόγησεν, ὡς γνωστόν, καὶ ὁ Κάρολος Τάκερμαν — αἱ προτεσταντικαὶ Ἐκκλησίαι εἶνε ἀδιαλλάκτως διεσχισμένα. Τὸ σύστημά των ἄλλως τε, ἀναγνωρίζον εἰς τὸ ἄτομον τὴν ἰκανότητα τοῦ ἐρμηνεύειν γνησίως τὰς Γραφὰς διὰ τῆς προσευχῆς καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ φωτισμοῦ, πολλαπλασιάζει ἀπειραρίθμως τὰς ἀντιφωνούσας ἐρμηνείας καὶ τὰς συγκρουσμένας διδασκαλίας. Ἄλλ' οὕτω ποῦ πλέον ἢ μία πίστις, ὁ ἀπαραιτήτος οὗτος ὅρος διὰ τὴν μίαν Ἐκκλησίαν; Οἱ προτεστάνται εἶνε πόσον τυφλοί, ὥστε δὲν εἶνε ἰκανοὶ νὰ διδάσῃ τὴν θλιθεράν ταύτην καὶ ὀλεθρίαν ἀνακολουθίαν των.

Τοῦτο κάμνουσι καὶ ὡς πρὸς τὸ ἀποστολικὸν τῆς Ἐκκλησίας. — Τί συνιστᾷ τὴν ἀποστολικότητα ταύτην; — Ἡ ὑπακοή εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀποστόλων; Καὶ αὐτὴ. Ἄλλ' ὄχι μόνη. Τὴν ἀποστολικότητα συνιστᾷ καὶ ἡ ἀδιάκοπος ὑπόστασις καὶ ζωὴ τῆς ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἰδρυθείσης Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας συνέχεια, οὐδόλως διακοπεῖσα καὶ μὴ δυναμένη νὰ διακοπῆ, εἶνε ἡ μία ἀληθὴς Ἐκκλησία πάντων τῶν αἰώνων.

Ἄλλ' οἱ Προτεστάνται καὶ οἱ Ἕλληνας Εὐαγγελικοὶ ἀρνοῦνται τὸ ἀδιάκοπον τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας· διότι, ἂν τὸ παραδεχθῶσιν, εἶνε ὑπόχρεοι γὰρ ὁμολογήσωσιν, ὅτι ἡ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία ὑφίστατο καὶ πρὶν ἢ φανῆ ὁ προτεσταντισμὸς, ὅστις, ἀναφανείς, διὰ τὴν ἀντιτεθῆ πρὸς πάσας τὰς πρὸ αὐτοῦ ζώσας Ἐκκλησίας, δὲν δύναται οὕτω νὰ ἴνη αὐτὸς ἡ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. Ἐνεκα τούτου — ὄχι διὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ πρὸς ἰδίαν του δικαιολόγησιν — ἀρνεῖται τὸ ἱστορικῶς ἀδιάκοπον τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ἐπὶ

ὀλοκλήρους αἰῶνας ἐκκλιποῦσαν, ἕως οὔ ἦλθεν αὐτὸς νὰ τὴν ἀναστήσῃ διὰ τῶν μυρίων αἱρέσεών του καὶ τῶν μυρίων διδασκαλιῶν του! Ἄλλὰ τότε ποῦ ἡ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία; — Οἱ προτεστάνται, μὴ ἐντρέπομενοι διὰ τὰς οἰασθήποτε ἀνακολουθίας, τὴν ὁμολογοῦν εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως, ἀλλὰ τὴν ἀρνοῦνται διὰ τῆς διδασκαλίας των περὶ διακοπῆς αὐτῆς.

Αὐτὸ κάμνουσι καὶ ὡς πρὸς τὴν ὁμολογίαν τοῦ Βαπτίσματος. Τί κηρύττει τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως; — «Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». — Ἄλλ' οἱ προτεστάνται διασχίζουν τὸ βάπτισμα. Τί τὸ λέγουσιν οἱ μὲν; Μυστήριον. — Τί τὸ χαρακτηριστρίζουσι οἱ Σωκινιανοί, οἱ Ἀρμινιανοί, οἱ Ἕλληνας Εὐαγγελικοὶ; Ἀπλὴν τυπικὴν καὶ συμβολικὴν τελετὴν. Ποῦ λοιπὸν τὸ ἐν βάπτισμα τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως, ὅταν τόσο ῥιζικὴ διαφωνία ὑπάρχῃ παρὰ τοῖς προτεστάνταις ὡς πρὸς τὴν σημασίαν του καὶ τὸν χαρακτῆρά του;

Καὶ ἡ πλάνη των δὲν σταματᾷ ἕως ἐδῶ. Ποία εἶνε ἡ ἐνέργεια τοῦ βαπτίσματος; — Τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως ἀπαντῶσιν ἢ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν. «Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». — Καὶ ὅμως, ὡς εἶδομεν, οἱ Ἕλληνας Εὐαγγελικοὶ ἀρνοῦνται τὴν ἐν τῷ βαπτίσματι ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ δι' αὐτοῦ εἶνε διάφορος ἀπλῶς μορφή, ἀλλ' ἀξίας ὁμοίας πρὸς τὴν τῆς Ἰουδαϊκῆς περιτομῆς!

Εἰς τοὺς προτεσταντικοὺς λοιπὸν ὄνυχας διεσχισμένον καὶ ἀγνώριστον τὸ Εὐαγγέλιον, διεσχισμένον καὶ ἀγνώριστον καὶ τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως! Καὶ ἐν τούτοις ἔχουσι τὴν τόλμην νὰ ἐπιδεικνύωσιν ὡς σημαίαν ἀποστολικὴν τὰ ἔμορφα καὶ παμποικίλια ῥάκη τῶν πλανῶν των, μὲ τὴν ἀστείαν ἔξισωσιν ὅτι ταῦτα ἀποτελοῦσι τὴν σημαίαν τῆς μιᾶς, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας!

## Ο ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ «ΘΕΟΤΟΚΟΣ»

Δυνάμεθα νὰ ὀνομάζωμεν τὴν Παρθένον Μαρίαν, τὴν Ὑπεραγίαν Μητέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν «Θεοτόκον»; — Ὁ προτεσταντισμὸς καταγγέλλει τὴν ὀνομασίαν ταύτην ὄχι μόνον ὡς ἀπρεπῆ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀσεβῆ. Διὰ τί; — Διότι, λέγει, διὰ τῆς ὀνομασίας ταύτης παραδεχόμεθα, ἡμεῖς οἱ Ὀρθόδοξοι καὶ ὅσοι ἄλλοι τὴν μεταχειριζόμεθα ὅτι ἡ Παναγία συνέλαβε καὶ ἐγέννησε Θεόν, καὶ ὅτι ἄρα ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν εἶνε αἰώνιος, ἀλλ' ἐγενεῖν, ὡς καὶ οἱ ἄνθρωποι, ἐν χρόνῳ!

Ἄλλ' ὅτι οἱ Ὀρθόδοξοι καὶ ὅσοι λέγουν τὴν Παρθένον Θεοτόκον δὲν ἐννοοῦν ὅτι αὐτὴ συνέλαβε καὶ ἐγέννησε τὸ δεῦτερον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος ὅτι ἡμεῖς, μεταχειριζόμενοι τὴν ὀνομασίαν Θεοτόκος, φρονοῦμεν ἐνταυτῷ ὅτι ὁ Χριστός, ὡς Θεός, εἶνε αἰώνιον γέννημα τοῦ Θεοῦ Πατρός, περὶ τούτου οὐδεμίαν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία. — Διότι, τί λέγομεν εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεώς μας; — Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν Μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρός γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. — Τί δὲ ἐννοοῦμεν διὰ τοῦ τίτλου «Θεοτόκος»; — Ὅτι ἡ ἁγία Παρθένος ἐγέννησε τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, ὅστις ἦτο μὲν καὶ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καθ' ὑπόστασιν ἦτο Θεός, καὶ μετὰ τῆς ἀνθρωπότητος του συνήγωνε καὶ τὴν φύσιν τῆς Θεότητος του. Καὶ τὸ φρόνημα τοῦτο τῆς Ἐκκλησίας μας ἀκριβῶς διατυπώνει Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων γράφων «οὕτω τεθαρρήκασιν (οἱ Θεῖοι Πατέρες) Θεοτόκον εἰπεῖν τὴν Ἁγίαν Παρθένον, ὡς τῆς τοῦ Λόγου φύσει ἦτο τῆς Θεότητος αὐτοῦ ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαβοῦσης ἐκ τῆς Ἁγίας

Παρθένου, ἀλλ' ὡς γεννηθέντος ἐξ αὐτῆς τοῦ Ἁγίου Σώματος, ψυχωθέντος τε λογικῶς, ᾧ καὶ καθ' ὑπόστασιν ἐνωθεὶς ὁ Λόγος γεννηθῆναι λέγεται κατὰ σάρκα» (ἐπιστ. πρὸς Νεστόρ. Τόμ. Α' τῶν Συνοδικ. σελ. 436).

Ὡστε διὰ τῆς ὀνομασίας Θεοτόκος δὲν καλλιεργοῦμεν ἀσεβῆς φρόνημα περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς προαιωνίου Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Πατρός.

Ἄλλ' οὔτε ἀπρεπῆς, οὔτε ἀυθαίρετος εἶνε ἡ ὀνομασία. Ἀπ' ἐναντίας στηρίζεται ἐπ' αὐτῶν τῶν Ἱερῶν Γραφῶν. Καὶ ἰδοὺ πῶς.

Ὁ Ἡσαίας εἶπε (Ζ' 14) καὶ ὁ Ματθαῖος ἐπανελάβεν αἰδοῦ ἢ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύμενον, *Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός* (Ματθ. Α' 23). Ἄρα ἡ Παρθένος κηρύττεται ὑπὸ τῶν Ἁγίων Γραφῶν ὅτι ἔτεκεν, ἐγέννησε τὸν «*Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός*» ἦτοι τὸν Ἐνανθρωπήσαντα Θεόν. Τί λοιπὸν φυσικώτερον ἀπὸ τὸ νὰ ὀνομασθῇ ἡ τεκοῦσα τὸν τοιοῦτον Υἱὸν Θεοτόκος;

Προσέτι εἰς τὰς Ἁγίας Γραφὰς ὁ Θεός λέγεται καὶ Κύριος. «Τάδε λέγει Κύριος». «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός». Πῶς δὲ ὠνόμασε «πλησθεῖσα Πνεύματος Ἁγίου» ἡ Ἐλισάβετ τὴν Ἁγίαν Παρθένον; Οἱ Ἕλληνες Εὐαγγελικοὶ ἄς διανοιῶν καὶ ἀκοῆν καὶ ὀφθαλμούς. «Καὶ πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἔλθῃ ἡ *Μήτηρ* τοῦ Κυρίου μου πρὸς με;» (Λουκ. Α' 43). — Τί λοιπὸν εἶνε κατὰ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἡ Παρθένος; *Μήτηρ* τοῦ Κυρίου, ἦτοι Κυριομήτωρ, ἦτοι Κυριοτόκος. Ἄλλὰ Θεός καὶ Κύριος τὸ αὐτὸ εἶνε κατὰ τὰς Γραφὰς. Ἐπομένως ἡ Κυριοτόκος εἶνε τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ Θεοτόκος.

Καὶ διὰ τοῦτο οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ὁ Μέγας Ἀθανάσιος (Ἐπίμν. εἰς Λουκᾶν Σενηριαν. εἰς τὴν σ' ἡμέραν τῆς Κοσμοποιίας) τὴν Θεοτόκον καὶ Κυριοτόκον ὀνομάζει, ἡ δὲ ὀνομασία Θεοτόκος εἶνε ἀρχαιοτάτη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ὁ Ἰωάνης

Κίγχα ισχυρίζεται ότι δῆθεν πρώτη ἢ ἐν Ἐφέσῳ Γ' Οἰκουμενικῇ Σύνοδος (431 μ. Χ.) ὠνόμασε τὴν Παρθένον Θεοτόκον. Ἄλλὰ τὰ πράγματα ἀποδεικνύουν τὸ ἐναντίον. Διότι ὁ Ὁριγένης, ἀκμάσας τὸ 230 μ. Χ., λέγει: «τὴν ἤδη μεμνηστευμένην γυναῖκα καλεῖ· οὕτω καὶ ἐπὶ Ἰωσήφ καὶ τῆς Θεοτόκου ἐλέχθη. (Ἑρμην. Δευτ. τόμ. Β'. σελ. 231). Ἐπίσης καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλεξανδρείας (250 μ. Χ.), γράφων πρὸς Παῦλον τὸν Σαμοσατέα, λέγει: «Τὸν σαρκωθέντα ἐκ τῆς Ἁγίας Παρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας». Τοιοῦτοτρόπως ὀνομάζουσι τὴν Παρθένον καὶ ἄλλοι. Καὶ τὸν τίτλον Θεοτόκος μεταχειρίζονται κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους ἐκείνους χρόνους, ὡς γνωστόν, ὡς συνήθη, ὡς ἐν χρήσει, ἄνευ ἐξηγήσεων, ἄνευ δικαιολογιῶν. Ἄλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ μαρτυρίαι ἂν ἔλειπον, φθάνουν αἱ μαρτυρίαι τῶν Γραφῶν, τὸ: ἡ τεκοῦσα τὸν μὲθ' ἡμῶν ὁ Θεός, τὸ: ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου, ἡ Κυριομήτωρ ἄρα, ἡ Κυριοτόκος ἐπομένως, ὥστε ἡ Θεοτόκος, διὰ νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ὁ τίτλος οὗτος εἶνε εὐαγγελικώτατος, καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν οἱ λεγόμενοι *Εὐαγγελικοί*, ἀρνούμενοι τοῦτο, συγκρούονται πρὸς αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ διαφεύδουσι ἀπλῶς τὸν ἰδικόν των τίτλον.

## Ο ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΔΕΙΠΑΡΘΕΝΟΝ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Ἐμεινε διὰ παντός ἡ Παναγία Παρθένος; Ἐπισήμως ὁ Προτεσταντισμὸς δὲν τὸ διημωθησθήσεται ποτε. Ἀπ' ἐναντίας ἡ Formula Concordiae διακηρύττει «virgo mansit». Δηλαδή «Παρθένος ἔμεινε». Μόνον ἐρμηνευταὶ τινες τοῦ Προτεσταντισμοῦ

δυσχυρίσθησαν τὸ ἐναντίον. καὶ τινες τῶν Ἑλλήνων Εὐαγγελικῶν, περιτρέχοντες τὴν Ἀνατολήν, τὸ διδάσκουν σκανδαλίζοντες, οἱ δὲ λοιποὶ ἐξ αὐτῶν δὲν τὸ βεβαιώνουν μὲν, ἀλλὰ καὶ λέγουν, ὅτι δυνατόν καὶ νὰ μὴ ἔμεινε Παρθένος, δὲν ἔχει ὅμως τοῦτο καμμίαν σημασίαν.

Βεβαίως δι' αὐτοὺς δὲν ἔχει. Διότι αὐτοὺς ὀλίγον τοὺς μέλει διὰ τὸ πρόσωπον τῆς Μητρὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἄλλ' ἡ ἀλήθεια ἔχει τὰ ἱερά της δικαιώματα· ἡ Ἁγία Γραφή δὲν δύναται νὰ ἀνέχεται γνώμας ἐναντίας, καὶ μάλιστα περὶ προσώπων τόσοσων σεπτῶν· καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἀδιαφορῇ διὰ γνώμας, αἵτινες δὲν εἶνε μόνον Γραφικῶς πεπλανημέναι, ἀλλὰ καὶ ἀσεβεῖς.

Ποῦ στηρίζουσι τὴν γνώμην των οἱ ἀρνούμενοι τὸ ἀειπαρθένον τῆς Θεοτόκου; Πρῶτον εἰς τὸ ὅτι ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τιτλοφορεῖται γυνὴ τοῦ Ἰωσήφ. Ἄλλ' ἀνωτέρω ἠκούσαμεν τὸν Ὁριγένη λέγοντα: «τὴν ἤδη μεμνηστευμένην γυναῖκα καλεῖ· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῆς Θεοτόκου ἐλέχθη». Γυνὴ λοιπὸν κατὰ τὴν Γραφικὴν γλῶσσαν λέγεται καὶ ἡ μυστή. Ὅτι δὲ εἰς ποιαύτην σημασίαν ἡ Παρθένος Μαρία ὀνομάζεται γυνὴ τοῦ Ἰωσήφ, δηλαδή μνηστῆ του, εἶνε ὀλοφανερὸν ἐκ τοῦ ἐξῆς χωρίου τοῦ Λουκᾶ (Β'. 4-6): «Ἀνέβη δὲ καὶ Ἰωσήφ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, ἐκ πόλεως Ναζαρέτ, εἰς τὴν Ἰουδαίαν, εἰς πόλιν Δαυὶδ, ἣτις καλεῖται Βηθλεὲμ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατρῆας Δαυὶδ, ἀπεγράψασθαι σὺν Μαρίᾳ τῇ μεμνηστευμένῃ αὐτῷ γυναικί, οὕση ἐγκύω». Γυνὴ τοῦ Ἰωσήφ ἡ Παρθένος, καὶ ἀνὴρ αὐτῆς ὁ Ἰωσήφ ὀνομάζονται, ὅτε τὸ πᾶν ἐφάνη ἡ ἐγκυμοσύνη της. Καὶ ἐδῶ στηρίζουσιν οἱ παρερμηνευταὶ προτεστανταὶ τὴν γνώμην ὅτι ἡ Παρθένος ἦτο σύζυγος τοῦ Ἰωσήφ. Ἄλλ' ἰδοὺ ὅτι κατόπι, τὰς παραμονὰς τῆς γεννήσεως, ἡ Παρθένος ὀνομάζεται μεμνηστευμένη τῷ Ἰωσήφ γυνὴ. Τί σημαίνει τοῦτο; Ὅτι ἐξηκολούθει νὰ ἦνε μνηστῆ του. Ἄλλὰ πῶς ἢ ἔτι

μνηστή ενός δύναται νὰ ἦτο προηγουμένως σύζυγός του ; Ὁ παραλογισμὸς θὰ ἦτο ἀνεκφράστως γελοῖος, ἐὰν δὲν ἦτο ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς Παρθένου καθ' ὑπερβολὴν ἀσεβής.

Ἄς ἴδωμεν τώρα καὶ τὸ ἄλλο χωρίον, τὸ διαστρεφόμενον ὑπὸ τῶν παρερμηνευτῶν προτεσταντῶν πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ἡ Παρθένος μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ ἐζήτησε συζυγικῶς (!) μετὰ τοῦ Ἰωσήφ. Πρόκειται περὶ τοῦ μέρους τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου (Α'. 25), ὅπου λέγεται· «καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτήν, ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον». Ἴδού, φωνοῦν, εἰς τὸ χωρίον τοῦτο δύο ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς γνώμης μας.

«Καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτήν, ἕως οὗ ἔτεκεν». Ἄρα ἀφοῦ ἐγέννησε, τὴν ἐγνώρισε !

Ἄλλὰ τὸ ἕως οὗ σημαίνει πάντοτε τὸ τέλος μιᾶς καταστάσεως, μετὰ τὸ ὁποῖον ἤρχισεν ἄλλη διάφορος καὶ ἐναντία ; Οὐδαμῶς. Τὸ ἕως οὗ, εἰς παρομοίας περιστάσεις, σημαίνει ὄχι μεταβολὴν γεγονότος, ἀλλ' ἀμεταβλήτων διάρκειαν αὐτοῦ. Ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐγένετο μέχρι τινός, θὰ γίνηται καὶ πάντοτε. Ἡ ὅτι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν ἔγεινε μέχρι τινός, καὶ αὐδέποτε ἔγεινε. — Ἴδού παράδειγμα τοῦ πρώτου· «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου» (Ψαλμ. 109. 1). Κατὰ τὴν προτεσταντικὴν παρερμηνείαν τοῦ ἕως οὗ διὰ ἢ ἕως αἰ· ὁ ψαλμωδὸς θέλει νὰ εἴπῃ, ὅτι, ἀφοῦ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Χριστοῦ νικηθούν, θὰ φύγῃ ἀπὸ τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς, δὲν θὰ ἦνε δηλαδὴ τετιμημένος καὶ δεδοξασμένος παρ' Αὐτῷ ! Ἐνῶ ἀπλούστατα τὸ ἕως ἂν δὲν σημαίνει παῦσιν μιᾶς καταστάσεως καὶ ἐναρξιν ἄλλης, ἀλλ' ἀμεταβλήτων, παντοτεινὴν διάρκειαν αὐτῆς. — Ἴδού παράδειγμα καὶ τοῦ δευτέρου· «Καὶ τῇ Μελχὸλ, θυγατρὶ Σαούλ, οὐκ ἐγένετο παιδίον ἕως τῆς ἡμέρας τοῦ ἀποθανεῖν αὐτῆς» (Βασιλ. Β'. 6. 23). Τί σημαίνει τὸ ἕως ἐνταῦθα ; Ὅτι

ἡ Μελχὸλ δὲν ἐγέννησε τέκνον, καὶ ἀπέθανεν ἄτεκνος. Κατὰ τὴν προτεσταντικὴν ὁμως παρερμηνείαν τοῦ ἕως οὗ, τοῦ ἕως αἰ, τοῦ ἕως (διότι ὅλα ταῦτα τὴν ἰδίαν ἔχουν σημασίαν) πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ Μελχὸλ, μὴ ἀποκτήσασα παιδίον ἐν ὄσῳ ἔζη, κατέβηκε νὰ τὸ ἀποκτήσῃ, ἀφοῦ ἀπέθανε ! — Δὲν ἀμφισβάζομεν, ὅτι καὶ οἱ βρυκόλακες, ἂν ἦσαν πραγματικοί, παρ' ὅλην τὴν δυστροπίαν καὶ τὴν ἀπαισιότητα των, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ κροτήσωσι τοὺς γέλωτας πρὸ τῆς τοιαύτης περὶ ἀποκτήσεως τέκνων προτεσταντικῆς θεωρίας.

Ἄλλὰ ἐκεῖνο τό : ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον ; — Ἀφοῦ ὁ Ἰησοῦς λέγεται πρωτότοκος υἱὸς τῆς Μαρίας, φωνοῦν οἱ ἀντίπαλοί μας, ἄρα ἀπέκτησεν αὐτὴ ἔπειτα διὰ τοῦ Ἰωσήφ ἄλλους υἱούς !

Ἄλλ' ἡ λέξις Πρωτότοκος ἐν τῇ Γραφῇ ἔχει καὶ ἄλλας σημασίας. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Παῦλος λέγει «Ἐκκλησία Πρωτοτόκων» (Ἐβρ. ΙΒ'. 23). Δὲν θὰ ἦτο δὲ γελοῖον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἐμπεριλαμβάνει μόνον τοὺς πρωτοτόκους υἱούς ἐκάστης οἰκογενείας, ἤτοι τοὺς κοινῶς λεγομένους πρωτογενεῖς ; Ἡ λέξις πρωτοτόκων σημαίνει ἐνταῦθα ἀγίον. Ὁ δὲ υἱὸς τῆς Παρθένου ὁ πρωτότοκος διατί νὰ μὴ ὀνομασθῆ τοιοῦτος ὡς ὁ ἅγιος ;

Ἄλλὰ τὸ πρωτότοκος σημαίνει Γραφικῶς καὶ μόνος τόκος, ἤτοι μονογενής. Διότι πρῶτος ἐν τῇ Γραφῇ ὀνομάζεται καὶ ὁ μόνος. Θέλετε παράδειγμα ; Ἴδού αὐτός ὁ Θεὸς φωνῶν «Ἐγὼ εἰμι Θεὸς πρῶτος, καὶ μετ' ἐμὲ οὐκ ἔστιν ἕτερος» (Ἠσ. 44.6). Προφανῶς τὸ πρῶτος ἐνταῦθα εἶνε ἴσον πρὸς τὸ μόνος. Ἄρα πρωτότοκος=πρῶτος τόκος, ἤτοι μόνος τόκος, τούτέστι Μονογενής.

Τὸ πρωτότοκος ἐκφράζει καὶ τὸν ἀγαπητόν, τὸν προσφιλέν, τὸν μονάκριβον. Κατὰ τὴν Παλαιὰν Γραφήν ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἦτο ὁ προσφιλέν, ὁ περιούσιος, ὁ μονάκριβος λαὸς τοῦ Θεοῦ.

Ἰδοὺ λ.χ. τί ἀπαντῶμεν εἰς τὴν Ἑξόδον (Δ'. 22): «Τάδε λέγει Κύριος: Υἱὸς πρωτότοκος μου Ἰσραήλ»: ὁ ἐστίν, ἀγαπητός, μονάκριβος. Διατί λοιπὸν νὰ μὴ δεχθῶμεν περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι ἦτο ὁ πρωτότοκος υἱὸς τῆς Παρθένου, ἦτοι ὁ μονάκριβος, ὁ ἀγαπητός, περὶ τοῦ ὁποίου καὶ ὁ Πατὴρ λέγει: «οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠδύόκησα»;

Ὡστε οὔτε ἐκ τοῦ: «τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον» κερδίζει τίποτε ἡ προτεσταντικὴ παρερμηνεία.

Ἄλλ' ἡ πεισμονὴ τῆς καμῆλου δὲν εἶνε τίποτε ἐμπρὸς εἰς τὴν πεισμονὴν τῆς αἰρέσεως. Καὶ οἱ ἐκ τῶν προτεσταντῶν θέλοντες τὴν Θεοτόκον μητέρα καὶ ἄλλων τέκνων μᾶς λέγουν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶχεν ἀδελφούς καὶ ἀδελφάς (1). Ἄλλὰ πῶς θὰ εἶχε τοιούτους, ἐὰν ἡ Μήτηρ του, μετὰ τὴν γέννησίν του, δὲν ἐζῆ συζυγικῶς μετὰ τοῦ Ἰωσήφ;

Ἄς ἴδωμεν καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου. Ὁ Ἰωάννης ὀνομάζει τὴν Μαρίαν τοῦ Κλωπᾶ ἀδελφὴν τῆς Παρθένου Μαρίας τῆς Μητρὸς τοῦ Ἰησοῦ. «Εἰστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, Μαρία τοῦ Κλωπᾶ» (Ἰωάν. ΙΘ'. 25). Ἀδελφὴ τῆς Θεοτόκου Μαρίας λέγεται ἡ ἄλλη Μαρία. Καὶ ὅμως ἦτο ἀδελφὴ τῆς; Διόλου. Ἄλλὰ τί; Ὡς ὅλοι παραδέχονται, ἦτο μόνον συγγενῆς τῆς, **ἑξαδελφὴ** τῆς. Τί λοιπὸν σημαίνει ἂν ὁ Κύριος ἀναφέρηται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὡς ἔχων ἀδελφούς καὶ ἀδελφάς; Δὲν ἦσαν οὗτοι παρὰ μόνον συγγενεῖς του, **ἑξάδελφοί** του ἐκ τῆς Μητρὸς του.

(1) Κατὰ τοὺς διδασκάλους τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας οἱ λεγόμενοι ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ τοῦ Ἰησοῦ ἦσαν τέκνα τοῦ Ἰωσήφ ἐκ τοῦ γάμου, ὃν εἶχε συνάψει μετ' ἄλλης πρὸ τῆς μνηστείας του μετὰ τῆς Παρθένου, ἡ τέκνα Μαρίας τῆς συζύγου τοῦ Κλωπᾶ. Καὶ ἡ μὲν Μαρία αὕτη ἦτο συγγενῆς τῆς Παναγίας, ὁ δὲ Κλωπᾶς ἀδελφὸς τοῦ Ἰωσήφ.

Δὲν εἶνε, ἄλλως τε, ἐν μόνον τὸ χωρίον τῶν Ἀγίων Γραφῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ συγγενῆς τιτλοφορεῖται ἀδελφός. — Ἰδοὺ ὁ Ἀβραάμ λέγων πρὸς τὸν Λῶτ: «Μὴ ἔστω μάχη ἀναμέσον ἐμοῦ καὶ ἀναμέσον τῶν ποιμένων μου καὶ ἀναμέσον τῶν ποιμένων σου, ὅτι ἄνθρωποι ἀδελφοὶ ἐσμεν ἡμεῖς» (Γεν. ΙΓ' 8). Τί ἦτο ὁ Ἀβραάμ πρὸς τὸν Λῶτ; Θεῖος ἐκεῖνος, ἀνεψιὸς οὗτος. Καὶ ὅμως, κατὰ τὸ Γραφικὸν ἰδίωμα, ὀνομάζονται ἀδελφοί.

Ἀδελφούς ἄλλως ἢ Γραφὴ ὀνομάζει καὶ τοὺς ἀποτελοῦντας ὁλόκληρον συγγένειαν διακλαδώσεων εὐρυτάτων. «Τῷ Χεβρωνί Ἀσαβίας καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ χίλιοι καὶ ἑπτακόσιοι ἐπὶ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Ἰσραήλ πέραν τοῦ Ἰορδάνου πρὸς δυσμὰς . . . . Καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ δισχίλιοι ἑπτακόσιοι οἱ ἄρχοντες τῶν Πατριῶν» (Παραλειπ. Α' 26, 30, 32). Κατὰ τὴν προτεσταντικὴν παρερμηνείαν ἦσαν λοιπὸν οὗτοι οἱ **1700**, καὶ οἱ **2700**, ἦσαν ἀδελφοί; Μὰ, εὐλογημένοι — ἅς σᾶς εἴπωμεν οὕτω — μὰ, εὐλογημένοι ἄνθρωποι, καὶ κόνικλοι, δηλαδὴ κουνέλια ἂν ἦσαν οἱ γονεῖς των, ἠδύναντο νὰ τοὺς πολλαπλασιάσουν τοσοῦτο καταπληκτικῶς;

Ἰδοὺ λοιπὸν ὅλοι οἱ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἰσχυρισμοὶ τῆς νοσηροτέρας μερίδος τῶν προτεσταντῶν, ἰδοὺ κατὰ γῆς ἐστρωμένοι, συντρίμματα, ἐρείπια, κόνις, σποδός, ἢ, μᾶλλον, ἰδοὺ ἠφανισμένοι ὡσεὶ καπνός, διότι καπνός ἦσαν καὶ τίποτε περιπλέον.

Ἄλλ' ἐνῷ τοιουτοτρόπως ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου καμμία δὲν χορηγεῖται ἀπόδειξις περὶ τοῦ ὅτι ἡ Παρθένος ἔγεινε σύζυγος τοῦ Ἰωσήφ, οὐδὲ περὶ τοῦ ὅτι ἀπέκτησεν ἐξ αὐτοῦ τέκνα, ἐξ αὐτῶν τῶν Γραφῶν ἔχομεν πλήρεις τὰς ἀποδείξεις περὶ τοῦ ἐναντίου.

Πῶς τιτλοφορεῖται μεταξὺ ἄλλων ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος; \***Ἡ Παρθένος**. «Ἰδοὺ, φωνεῖ ὁ Ἡσαίας, ἰδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν».

Τοῦτο δὲ ἐπαναλαμβάνει, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, καὶ ὁ Ματθαῖος. Τὸ **ἢ** τοῦτο εἶνε βράχος, πρὸ τοῦ ὁποίου θραύονται ὅλοι οἱ τῶν προτεσταντῶν παρερμηνευτῶν ἀφροί. Ἐὰν ἡ γεννήσασα τὸν Ἰησοῦν ἐμελλε νὰ ἦνε παρθένος μόνον προσκαίρως, θὰ ὠνομαζέτο ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου *παρθένος*, ἥτοι παρθένος τις. Ἀλλὰ πῶς χαρακτηρίζεται; Ἡ *παρθένος*. Τοῦτο δὲν εἶνε πλέον παρὰ τῷ Ἡσαΐα ἀπλῆ ὀνομασία τῆς, προσδιορισμός τῆς τις, ἀλλὰ τρόπον τινὰ αὐτὸ τὸ ὄνομά τῆς, αὐτὴ ἡ φύσις τῆς, αὐτὴ ἡ ἠθικὴ τῆς ὑπόστασις καὶ οὐσία. «**Ἡ** παρθένος». Ἦτοι: ἡ τῆς παρθενίας συνώνυμος, ἡ μετὰ τῆς παρθενίας συνεζευγμένη ἢ ὑπὲρ πάσας ἔχουσα τὴν παρθενίαν ὡς σπέρμα, ψυχὴν τινα, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ψυχῆς τῆς. Πῶς λοιπὸν ἠδύνατο ὄχι ἡ ἀπλῶς μία τις παρθένος, ἀλλ' ἡ παρθένος, αὐτὴ ἡ γυναικεῖα παρθενία ἐν τῇ ἀγνωστάτῃ καὶ ἐξοχωτάτῃ ἐκπροσωπήσει τῆς, πῶς ἠδύνατο νὰ σκορπίσῃ ἔπειτα τὰ μῦρα τῆς παρθενίας τῆς μέσα εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Ἰωσήφ;

Καὶ τούτου ἔχομεν καὶ ἄλλην ἐκ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου τὴν ἀπόδειξιν.

Ποίαν; Ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, κρεμάμενος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ διασχιζόμενος ὑπὸ τῶν φρικτῶν πόνων τοῦ μαρτυρικοῦ ἐκείνου θανάτου, ἐνεπιστεύθη τὴν περὶ τῆς Παναγίας Μητρός Του φροντίδα εἰς τὸν ἡγαπημένον Του μαθητὴν, τὸν υἱὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ τῆς Σαλώμης Ἰωάννην, πλησίον τοῦ ὁποίου καὶ ἔμεινεν ἐκείνη καθ' ὅλον Τῆς τὸν ἐπὶ γῆς βίον. «Ἰησοῦς οὖν, ἰδὼν τὴν μητέρα, καὶ τὸν μαθητὴν παρεστῶτα ἐν ἡγάπα, λέγει τῇ μητρὶ αὐτοῦ, Γύναι, ἰδοὺ ὁ υἱός σου. Ἐἶτα λέγει τῷ μαθητῇ, ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου. Καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας, ἔλαβεν αὐτὴν ὁ μαθητὴς εἰς τὰ ἴδια» (Ἰωάν. Θ'. 26—27). — Ἐρωτῶμεν λοιπὸν· ἐὰν ἡ Παναγία εἶχεν ἄλλα τέκνα, υἱούς καὶ θυγατέρας, ἦτο δυνατόν νὰ ἀνατεθῇ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἡ περὶ αὐτῆς φροντίς εἰς τὸν Ἰωάννην, καὶ ἠδύνατο νὰ ἐγκαταλείψῃ

ἐκείνη τὴν ἰδίαν τῆς οἰκογένειαν, διὰ νὰ μείνῃ πλησίον τοῦ Ἰωάννου;

Ἡ προτεσταντικὴ ἐπιπολαιότης δὲν ἐσταμάτησεν οὐδὲ πρὸ τοῦ φραγμοῦ τούτου. Ἐνόμισεν, ὅτι τὸν ὑπερπηδᾷ, παριστῶσα ὅτι τοῦτο συνέβη, ἐπειδὴ τὰ δῆθεν ἰδικά τῆς τέκνα, ἕνεκα τῆς πτωχείας τῶν, δὲν ἠδύνατο νὰ τὴν συντηρήσωσιν ἀξιοπρεπῶς! — Ἐπινόησις, τὴν ὁποίαν δὲν γνωρίζει τις διὰ τί νὰ οἰκτείρῃ περισσότερο, ἐὰν διὰ τὴν ἀκρισίαν, ἐὰν διὰ τὴν ἀσέβειαν.

Κατὰ τὸ φαντασιοκόπημα τοῦτο ὁ Χριστός κατήργησε τοὺς οἰκογενειακοὺς δεσμούς, καὶ αὐτὴν τὴν μητρικὴν σποργὴν, ἀνεγνώρισε δὲ εἰς τὰς μητέρας τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ παραιτῶσι τὰ τέκνα τῶν καὶ νὰ προσκολλῶνται εἰς ἄλλα πρόσωπα δυνάμενα νὰ ταῖς ἐξασφαλίσωσι περισσότερο ἀνετον συντήρησιν καὶ νὰ ἐπαρκέσωσιν ἀσφαλέστερον καὶ ἀφθονώτερον εἰς τὴν βιοτικὴν εὐμάρειαν καὶ τὰς στομαχικὰς ἀξιώσεις!

Καὶ τὸ ἀνοσιούργημα τοῦτο διέπραξε ποῖος; — Ἐκεῖνος, ὅστις χάριν τῶν ἠθικῶν καθηκόντων ἀπήτησεν αὐτὴν τὴν θυσίαν τῆς σαρκός, ἐκεῖνος, ὅστις, πρὸς ἐπιτέλεσιν τῆς ἰδίας του ἀποστολῆς, μένων ἀκόμῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπὶ τρία ἔτη ἀφῆκε τὴν μητέρα του μετὰ τῶν συγγενῶν του, χωρὶς νὰ θεωρήσῃ ἀνεπαρκῆ τὴν διαίταν, τὴν ὁποίαν ἐκεῖνοι ἦσαν ἱκανοὶ νὰ τῇ παρέχωσι! Καὶ ἡ Παναγία, ἡ εὐλογημένη μετὰ τῶν γυναικῶν, ἡ κεχαριτωμένη ἐκείνη γυνή, τὴν ὁποίαν ἐμελλον νὰ μακαρίζωσι πᾶσαι αἱ γενεαί, ἐδέθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ σπλάγγνα τῆς, νὰ ἀφήσῃ τοὺς υἱούς τῆς, νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὰς θυγατέρας τῆς, μὴ δυναμένη νὰ συμμερισθῇ τὴν πτωχείαν τῶν, διὰ νὰ τρώγῃ καὶ ἀνεπαύηται καλῆτερα πλησίον τοῦ μαθητοῦ τοῦ Ἰησοῦ!

Ἐδέχθη δηλαδὴ νὰ πράξῃ ὅ,τι θὰ ἦτο ἐντελῶς ταπεινωτικὸν καὶ ἀποτρόπαιον διὰ μίαν συνήθη γυναῖκα! Καὶ ὁ συμβουλευσας καὶ ὠθήσας αὐτὴν πρὸς τοῦτο ἦτο ἐκεῖνος, ὅστις ἐξέχυσεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὸ αἷμά Του, διὰ νὰ δώσῃ τὰ τέλεια καὶ ἀμεμ-

πτα διδάγματα πρὸς ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ διδάξει αὐτὴν, ὅτι ἀπέναντι τῶν ἠθικῶν τῆς καθηκόντων ὀφείλει νὰ θυσιάσῃ ὅλους τοὺς ὑλικούς ὑπολογισμούς καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν σωματικὴν ζωὴν!

Μία τοιαύτη ἰδέα ἀποδεικνύει ὅλην τὴν παχυλότητα τῆς προτεσταντικῆς σκέψεως. Ἀλλὰ διὰ διάνοιαν φυσιολογικῶς οὕτως εἰπεῖν, λειτουργοῦσαν, τὸ ὅτι ὁ Ἰησοῦς, παραδίδων τὸ πνεῦμά του, ἐνεπιστεύετο τὴν μητέρα του πρὸς τὸν μαθητὴν του· τὸ ὅτι οὗτος παρέλαβεν αὐτὴν πλησίον του, διὰ νὰ ἔχη παρ' αὐτῷ ἔρτον καὶ κατοικίαν· τὸ ὅτι ἡ περὶ αὐτῆς φροντίς ἐνεπιστεύθη εἰς μαθητὴν, ὅστις ἔζη καὶ ἔμελλε νὰ ζήσῃ μετὰ πάσης ἐγκρατείας καὶ ἐν μέσῳ πλείστων κινδύνων τῆς ἀποστολικῆς αὐτοῦ διακονίας, μαρτυρεῖ καθαρώτατα, ὅτι ἡ Παναγία δὲν εἶχεν ἄλλα τέκνα, ὅτι οἱ λεγόμενοι ἀδελφοὶ καὶ αἱ καλούμεναι ἀδελφαὶ τοῦ Ἰησοῦ ἦσαν ἀπλοῖ συγγενεῖς του, καὶ ὅτι ἐπομένως ἡ Παρθένος μήτηρ του ἔμεινε διὰ παντός Παρθένος, ἓνα καὶ μόνον λαβοῦσα Υἱόν, Ἐκείνον, ὅστις ἐδωρήθη εἰς αὐτὴν διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου.

## Η ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Ὁ Προτεσταντισμὸς ἐξανίσταται καὶ κατὰ τῆς τιμητικῆς προσκυνήσεως, τὴν ὁποίαν ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἀποδίδει πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον. Ὡθῶν δὲ τὸν παραλογισμὸν του εἰς τὸ ἀκρότατον, διατείνεται ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καμμίαν τιμὴν δὲν ἀπέδιδε πρὸς τὴν Μητέρα του, τὴν ὁποίαν οὐδ'

ὠνόμαζε μητέρα, ἀλλὰ γυναῖκα. Διὰ νὰ καλύψωσι δηλαδὴ τὴν ἰδικὴν τῶν ἐνοχῆν, ζητοῦσι νὰ παραστήσωσι φρικτῶς ἔνοχον αὐτὸν τὸν Σωτῆρα καὶ Διδάσκαλον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Τί εἶπεν οὗτος; «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου» (Ματθ. ΙΓ'. 56. Μάρκ. ΣΤ'. 3). Πῶς λοιπὸν ἦτο δυνατόν νὰ παραβῆ ὁ ἴδιος τὴν ἐντολὴν του καὶ νὰ παραβιάσῃ διὰ τοῦ ἰδίου του παραδείγματος ἐν ἀπὸ τὰ ἱερώτερα παραγγέλματα του, τὴν τήρησιν τοῦ ὁποίου ἐθεώρησεν ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς αἰωνίου ζωῆς; Μία τοιαύτη ἰδέα εἶνε τόσον ἀνόητος, ὅσον καὶ ἀσεβής.

Ἀλλὰ δὲν ὠνόμασε λοιπὸν τὴν μητέρα του ἀπλῶς γυναῖκα; Ναί. Ἀλλ' ἀπὸ καταφρόνησιν; Ἄπαγε τῆς βλασφημίας! Ἐὰν τοιουτοτρόπως τὴν ὠνόμασε, τοῦτο ἔπραξε μόνον διὰ νὰ δώσῃ ἀφορμὴν νὰ ἐνοσηθῆ ὅτι Αὐτὸς δὲν ἦτο ἄνθρωπος—υἱός, ὅπως οἱ λοιποὶ υἱοί· ὅτι, ἂν κατὰ σάρκα ἐγεννήθη ἐξ αὐτῆς, ἀλλ' ὡς Θεὸς ὑπάρχει πρὸ αἰώνων, χρεωστῶν τὴν γέννησιν του εἰς μόνον τὸν Πατέρα του. Ἰδοὺ διατὶ ὠνόμασε τὴν μητέρα του γυναῖκα. Καὶ μόνη, ἄλλως τε, ἡ μέριμνα, τὴν ὁποίαν περὶ αὐτῆς ἔλαβεν ἐν μέσῳ τῶν σταυρικῶν του ὀδυνῶν, συστήσας αὐτὴν εἰς τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν προστασίαν τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἠγαπημένου μαθητοῦ του, ἀποδεικνύει τρανότατα πόση ἦτο ἡ πρὸς αὐτὴν ἀγάπη του, καὶ πόσον ἰσχυρὸν καὶ ἀκμαῖον εἰς τὴν καρδίαν του ἔπαλλε τὸ συναίσθημα τῆς υἱικῆς στοργῆς, ἀνακύπτου ὑπέροχον καὶ θαλερὸν καὶ τὴν ὥραν ἔτι, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ θάνατος ἐθέριζεν ὀδυνηρῶς τὸ σῶμά του καὶ ὁ κόσμος ὅλος ἐσβύνετο πρὸ τῶν χμαυρουμένων καὶ δυόντων ὀφθαλμῶν του.

Ἐπειτα, αὐτὸ τὸ στόμα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μᾶς ἐδίδαξε τὴν τιμητικὴν προσκύνησιν τῆς Ἀειπαρθένου διὰ τῶν λαμπρῶν ἐγκωμίων, μὲ τὰ ὁποῖα τὴν περιέβαλε, καὶ διὰ τῶν ἐξόχων χαρακτηρισμῶν, τοὺς ὁποίους τῇ ἀπέδωκε. Τί εἶνε ἡ Παρθένος κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ; Ἡ «κεχαριτωμένη» καὶ ἡ «εἰς»

γημένη ἐν γυναιξί» (Λουκ. Α'. 28. 29). Καὶ οἱ μὲν ἐρμηνευ-  
 ται τῶν Ἑλλήνων εὐαγγελικῶν τὴν θέλουσιν ἀπλῆν τινα γυ-  
 ναῖκα. ἀνευ ἰδιαιτέρας χάριτος καὶ ἰδιαιτέρας τινὸς τιμῆς!  
 Ἐδέχθη, λέγουν, ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς τὸν Χριστόν. Ἀλλὰ μὲ  
 τοῦτο τί; Κατὰ τὴν γνώμην των, τί σημαίνει ἐὰν κιβώτιόν τι  
 ἐνέκλεισε πολῦτιμον θησαυρόν; Ἡ ἀξία ὑπάρχει εἰς τοῦτον  
 ἀλλὰ τὸ κιβώτιον κατὰ τί διαφέρει ἀπὸ ἄλλο ὁμοίόν του;  
 Τοιοῦτοτρόπως, ἀποφαίνονται, ὁ Ἰησοῦς εἶνε ὁ θεάνθρωπος,  
 ἀλλὰ τοῦτο δὲν προσδίδει καμμίαν ἰδιαιτέραν ἀξίαν εἰς ἐκείνην,  
 ἢ ὁποῖα τὸν ἐκυοφόρησεν. — Οὕτω λοιπόν; Ἀλλὰ τὸ πνεῦμα  
 τὸ ἅγιον μᾶς διδάσκει ὅπως διόλου διαφορετικά. Κατὰ τὴν  
 φωνὴν αὐτοῦ ἡ Παρθένος εἶνε τὸ ὑποκείμενον τοῦ μακαρισμοῦ  
 ὅλων τῶν αἰώνων καὶ ὅλων τῶν γενεῶν. «Ἴδου γὰρ ἀπὸ τοῦ  
 νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί» (Λουκ. Α'. 49). Πῶς λοι-  
 πὸν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀποτελῇ ἕγκλημα ἢ τιμητικὴ προσκύνησις  
 ἐκείνης, πρὸς τὴν ὁποῖαν ἡ ἀνθρωπότης πᾶσα ὀφείλει φόρον μα-  
 καρισμοῦ; Ἀπ' ἐναντίας, ὁ ἀρνούμενος τὴν προσκύνησιν ταύτην  
 ἀντιτίθεται πρὸς τὸ ἐνδεδειγμένον καθῆκον τοῦ χριστιανικοῦ  
 κόσμου, καὶ τίθεται ἐκτὸς αὐτοῦ. Καὶ εὐλόγως. Διότι ἡ μήτηρ  
 τοῦ Ἰησοῦ, τὴν ὁποῖαν ἐξέλεξε ὁ Θεὸς ὡς τὸ κεχαριτωμένον  
 σκεῦος τῆς θείας ἐνσαρκώσεως, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἦνε κατὰ  
 πάντα ἀξία τοῦ δι' αὐτῆς ἐνεργηθέντος μεγάλου καὶ ὑπερόχου  
 μυστηρίου, ὁ δὲ ἀρνούμενος νὰ προσφέρῃ πρὸς αὐτὴν τὴν τιμη-  
 τικὴν προσκύνησιν καταγγέλλει αὐτὸν τὸν Θεὸν ὅτι ἐξέλεξε  
 πρόσωπον ἀνάξιόν του, καὶ ζητεῖ νὰ παραστήσῃ ὅτι παραλόγως  
 ἀπήτησε νὰ ἀπευθύνωσι πρὸς αὐτὸ τὸν φόρον τοῦ μακαρισμοῦ  
 των ὅλαι αἱ γενεαί!

Πρὸς τὴν φωνὴν ταύτην τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου ὁ Ἰωνᾶς  
 Κίγκη ζητεῖ νὰ ἀντιτάξῃ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἱεροῦ Ἐπιφανίου,  
 ὅστις δῆθεν διεκήρυξεν ὅτι ἡ Παρθένος δὲν μᾶς ἐδόθη εἰς προσκύν-  
 ησιν. — Τί ὅμως προκύπτει ἐξ αὐτῶν τῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα ὁ

Κίγκη παραθέτει εἰς τὰ Διάφορά του (σελ. 98—129); Ὁ  
 Ἐπιφάνιος δὲν ἀνεγνώριζε τὴν λατρευτικὴν προσκύνησιν, ἣν εἰς  
 τὴν Θεοτόκον προσέφερον αἱ ἐν Ἀραβίᾳ Κολλυθριαναὶ γυναῖ-  
 κες, αἱ ὁποῖαι τὴν ἐθεώρουν καὶ τὴν ἐλάτρευον ὡς Θεόν. —  
 Ἀλλ' ὅτι ἡ τιμητικὴ προσκύνησις εἶνε διάφορος τῆς λατρευτι-  
 κῆς, καὶ ὅτι ἡ πρώτη ὀρθῶς καὶ Εὐαγγελικῶς ἀποδίδεται εἰς τὰ  
 τάγματα τῶν ἁγίων, περὶ τούτου οὐδεμίαν δύναται νὰ ὑπάρξῃ  
 ἀμφιβολία, ὡς θ' ἀποδειχθῇ καθαρῶτατα εἰς τὸ ἐπόμενον κε-  
 φάλαιον.

## Ἡ ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ἈΓΙΩΝ

Πρέπει νὰ τιμῶμεν τοὺς ἁγίους; — Οἱ προτεστάνται δὲν τὸ  
 ἀρνοῦνται ἐντελῶς. — Ναί, λέγουν, ὀφείλομεν νὰ τοὺς τιμῶμεν,  
 ὅπως πάντα χριστιανόν. Δὲν ὀφείλομεν ὅμως νὰ τοὺς προσκυ-  
 νῶμεν μήτε νὰ τοὺς ἐορτάζωμεν ἐντὸς τῶν ἱερῶν ναῶν διότι ἡ  
 προσκύνησις καὶ ὁ τοιοῦτος ἐορτασμὸς εἰς ἓνα καὶ μόνον ἀνή-  
 κουσιν, εἰς τὸν Θεόν.

Ἵστε τί εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἰς τοὺς προτεστάντας παριστᾶ  
 ἁμαρτωλὴν καὶ ἀπρεπὴ τῶν ἁγίων τὴν προσκύνησιν; Τὸ ὅτι  
 δῆθεν διὰ τῆς προσκυνήσεως οἱ ἅγιοι παριστάνονται καὶ αὐτοὶ  
 ὡς Θεοὶ τινες, καὶ ἀναβιβάζονται ἐκεῖ ὅπου μόνη ἴσταται ἡ  
 Θεότης.

Ἀλλ' ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία διὰ τῆς προσκυνήσεως τῶν  
 ἁγίων κάμνει τάχα σύγχυσίν τινα μεταξύ Θεοῦ καὶ ἁγίων καὶ  
 δίδει καὶ εἰς τούτους ὅτι ἀνήκει μόνον εἰς τὴν Θεότητα;

Τὴν λατρείαν ἡ Ἐκκλησία μας ἀποδίδει εἰς μόνον τὸν Θεόν.

Μόνον αὐτὸν ἀναγνωρίζει ὡς τὸν Κυριὸν μας, τὸν Λυτρωτὴν μας, τὸν Σωτῆρά μας, τὸν Μισθαποδότην μας. Μόνον Αὐτὸν ἀναγνωρίζει ὡς βασιλέα τῆς ζωῆς μας καὶ τῆς ψυχῆς μας, χορηγοῦντα τὴν ἄφραστον τῶν ἁμαρτιῶν, τὴν ἀναγέννησιν, τὸν ἁγιασμόν, καὶ μόνον αὐτὸν κηρύττει ὡς ἐξουσιαστὴν τοῦ αἰωνίου μέλλοντος ἡμῶν. Καὶ αἱ προσευχαί μας, ὡς αἰτήσεις ζητοῦσαι τὰ ἄνωτέρω, πρὸς μόνον τὸν Θεὸν ἀπευθύνονται κατὰ τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν, ἧτις διατηρεῖ ἀναφαίρετα καὶ ἀσύγχυτα ὅλα τὰ θεῖα δικαιώματα, καὶ λατρευτικῶς τιμᾷ καὶ προσκυνεῖ τὸν Θεὸν μόνον, κανένα δὲ ἄλλον.

Μᾶς ἀντιτάσσουν ἐν τούτοις, ὅτι ὑπάρχουν Ὁρθόδοξοι, οἱ ὁποῖοι μερικὸς ἁγίους τοὺς θεωροῦσιν ἴσους πρὸς τὸν Θεόν, ἴσως — ἴσως δὲ καὶ πλέον τοῦ Θεοῦ τιμῶσι τὸν ἅγιον Γεώργιον λ. χ. τὸν ἅγιον Νικόλαον, τὸν ἅγιον Διονύσιον, τὸν ἅγιον Σπυρίδωνα ἢ τὸν ἅγιον Γεράσιμον! Ἀλλὰ καὶ ἂν εὐρίσκωνται τοιοῦτοί τινες ὀρθόδοξοι, κατὰ τί ἢ ἀμάθειά των εὐθύνει τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν; Εἰς αὐτὴν ἀρκεῖ ὅτι δὲν διδάσκει τὴν ἐξίσωσιν τῶν ἁγίων πρὸς τὸν Θεόν, ὅτι μαλιστα τὴν ἀποδοκιμαζει καὶ τὴν θεωρεῖ ὄχι μόνον κακόδοξον, ἀλλὰ καὶ ἁμαρτωλὴν.

Ἀπομένει λοιπὸν πρὸς συζήτησιν μόνον τὸ ἂν ἐπιτρέπεται ἢ δὲν ἐπιτρέπεται τὸ προσκυνεῖν τοὺς ἁγίους τιμητικῶς. Οἱ πρεσβύτεροι λέγουν ὄχι. — Ἀλλ' ἢ ἀπάντησις των αὕτη εἶνε ἀντιφατική. — Διατί; Διότι τί σημαίνει προσκυνῶ τιμητικῶς τοὺς ἁγίους; — Σημαίνει ὅτι σέβομαι καὶ τιμῶ τοὺς ἁγίους, δεικνύω δὲ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν τιμὴν ταύτην καὶ δι' ἐνδείξεων ἐξωτερικῶν, δι' ὑποκλίσεως λ. χ. ἐνώπιον τῶν εἰκόνων των καὶ ἄλλων τοιούτων. — Ἀλλὰ μὴ καὶ οἱ πρεσβύτεροι δὲν παραδέχονται ὅτι πρὸς τοὺς ἁγίους ἄνδρας ὀφείλομεν τιμὴν καὶ σεβασμὸν; Πῶς λοιπὸν ἀποκρούσει τὴν προσκύνησιν αὐτῶν (τὴν τιμητικὴν) καὶ πῶς μᾶς κατηγοροῦσι διὰ ταύτην, ἀφοῦ ἡμεῖς

μὲ τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων ἐννοοῦμεν τὴν πρὸς αὐτοὺς ὀφειλομένην καὶ πρέπουσαν τιμὴν;

Ἡ, ἐπειδὴ προσκυνεῖται ὁ Θεός (λατρευτικῶς), δὲν πρέπει διόλου νὰ προσκυνῶνται οἱ ἅγιοι (τιμητικῶς); — Ἀλλὰ τότε ἅς μᾶς εἴπωσι καὶ ὅτι, ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη μας ἢ μεγάλη ὀφείλεται εἰς τὸν Θεόν, δὲν δικαιούμεθα διόλου νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ὅμως τὸ Εὐαγγέλιον μᾶς διατάσσει μὲν νὰ ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν, ἀλλὰ μᾶς προστάττει νὰ ἀγαπῶμεν καὶ τὸν πλησίον. Ἀδικεῖται τοιοῦτοτρόπως ὁ Θεός; Οὐδαμῶς. Διατί; Διότι ἄλλη εἶνε ἡ πρὸς τοῦτον ἀγάπη καὶ ἄλλη ἢ πρὸς τοὺς ὁμοίους μας. Αὕτη καὶ κατωτέρα εἶνε καὶ ἕνεκα ἐκείνης ὑπάρχει. Εἶνε ὅμως τόσον καὶ αὕτη ἀπαραίτητος, ὥστε, κατὰ τὸν Ἰωάννην, ὅπου λείπει ἡ ἀγάπη ἢ πρὸς τὸν πλησίον, εἶνε νεκρὰ καὶ ἀνωφελὴς καὶ ἡ ἀγάπη ἢ πρὸς τὸν Θεόν.

Τὸ ἴδιον μὴ δὲν συμβαίνει καὶ ὡς πρὸς τὴν τιμὴν; Πρὸς ποῖον πρωτίστως ἢ τιμὴ ἡμῶν; Πρὸς τὸν Θεόν. Ὁφείλομεν ἐν τούτοις, κατὰ τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον, νὰ τιμῶμεν καὶ τοὺς γονεῖς ἡμῶν, καὶ τοὺς ἄρχοντας ἡμῶν, καὶ ὁ Παῦλος μᾶς παραγγέλλει νὰ συνεριζώμεθα ποῖος νὰ τιμήσῃ τὸν ἄλλον πρῶτος. Τιμὴ καὶ τιμὴ. Καὶ ἡ πρὸς τὸν Θεόν δὲ καθῆκον ἱερὸν, καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐπίσης. Φθάνει νὰ γίνηται ἡ διάκρισις, καὶ νὰ τιμῶμεν τὸν Θεὸν ὡς Θεόν, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἀνθρώπους.

Κατὰ τί λοιπὸν ἐπηρεάζει καὶ ἀπαγορεύει τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων τὸ ὅτι προσκυνεῖται ὁ Θεός; Μήπως ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ἐκείνους, ὡς προσκυνοῦμεν τοῦτον; Προσκύνησις καὶ προσκύνησις, ναί! Ἀλλὰ προσκυνήσεις διαφορετικαί. Προσκυνοῦμεν τὸν Θεὸν λατρευτικῶς προσκυνοῦμεν τοὺς ἁγίους τιμητικῶς. Καὶ ἐπὶ πλέον προσκυνοῦμεν τιμητικῶς τούτους ὄχι διὰ τὸν ἑαυτὸν των ἀπολύτως, ἀλλὰ διὰ τὸν Θεόν, ὡς στρατιώτας τούτου, τοὺς ὁποίους αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐδόξασε κατὰ τὸν λόγον του ὅτι «τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω» (Βασιλ. Α' 2.30).

Καί ὅτι ἡ τιμητικὴ προσκύνησις μὲ ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ δείγματα τῆς ἐπιτρέπεται, μαρτυρεῖ σαφῶς ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου. Τί παρατηροῦμεν ἐν αὐτῇ; Ὅτι ὁ Ἰωάννης δύο φορές ἔπεσε πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ ἀγγέλου, διὰ νὰ τὸν προσκυνήσῃ. «Καὶ ἔπεσον ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν αὐτοῦ (τοῦ ἀγγέλου) προσκυνῆσαι αὐτῷ» (Ἀποκ. ΙΘ'.10). «Ἐπεσαν προσκυνῆσαι ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν τοῦ ἀγγέλου, τοῦ δεικνύοντός μοι ταῦτα» (Ἀποκ. ΚΒ'.8). Τί φανερώνει τὸ ὅτι ὁ Ἰωάννης ἔπεσε προσκυνῆσαι; Ὅτι ἐπροσκύνησε. Διότι δὲν ἠθέλησεν ἀπλῶς νὰ πέσῃ, ἀλλ' ἔπεσε πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ ἀγγέλου προσκυνῆσαι αὐτῷ. Ἐκαμε δηλαδὴ πρὸς αὐτὸν τὸ τιμητικὸν ἐκεῖνο σχῆμα, τὸ ὁποῖον ἡμεῖς κάμνομεν κύπτοντες μέχρις ἐδάφους, ὅταν ἐκτελῶμεν τὰς λεγομένας μετανοίας. Ἴδου ἄρα ὅτι ὁ Ἰωάννης ἐπροσκύνησε τιμητικῶς τὸν ἀγγελοῦ. Πῶς λοιπὸν λέγουσιν οἱ προτεστάνται, ὅτι μόνον τὸν Θεὸν ὀφείλομεν νὰ προσκυνῶμεν, καὶ ὅτι πᾶσα προσκύνησις, ἔστω καὶ τιμητικὴ, πρὸς τοὺς ἁγίους εἶνε ἀπηγορευμένη;

Εἶνε ἐν τούτοις χαρακτηριστικὸν τῆς προτεσταντικῆς ἐπιπολαιότητος περὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Γραφῶν τὸ ὅτι τὰ ἀνωτέρω τῆς Ἀποκαλύψεως χωρία οἱ προτεστάνται προβάλλουσι κατὰ τῆς τιμητικῆς τῶν ἁγίων προσκυνήσεως!—Ποῦ στηριζόμενοι;—Εἰς τὴν ἀπάντησιν τοῦ ἀγγέλου πρὸς τὸν Ἰωάννην! Διότι ὁ ἀγγελος τῷ εἶπεν εἰς μὲν τὴν πρώτην προσκύνησιν· «ὄρα μὴ σύνδουλός σου εἰμι καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν ἔχόντων τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰησοῦ τῷ Θεῷ προσκύνησον». Εἰς δὲ τὴν δευτέραν· «ὄρα μὴ σύνδουλός σου γάρ εἰμι, καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν πρφητῶν, καὶ τῶν τηρούντων τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου τούτου τῷ Θεῷ προσκύνησον». Ἴδου λοιπὸν, ἀνακράζουσι οἱ προτεστάνται ἐν ἀλαλαγμῷ, ἰδοὺ ὅτι ὁ ἀγγελος ἠμπόδισε τὸν Ἰωάννην ἀπὸ τὸ νὰ τὸν προσκυνήσῃ· ἰδοὺ ὅτι τῷ εἶπε· «τῷ Θεῷ προσκύνησαι, ἦτοι μόνον τὸν Θεὸν πρέπει νὰ προσκυνῶμεν, κανένα δὲ ἄλλον!

Ἄλλ' εἶνε αὕτη τάχα ἡ ἐρμηνεία τῶν χωρίων τούτων; Οὐδαμῶς. Ὁ ἀγγελος ἔκαμεν ἀπλῆν ἐκδήλωσιν ταπεινοφροσύνης, ἀνάλογον πρὸς ἐκείνην, τὴν ὁποῖαν κάμνει ὁ ἄξιος εὐχαριστιῶν, ἀλλὰ λέγων πρὸς τὸν ὑπ' αὐτοῦ εὐεργετηθέντα καὶ ἐκφράζοντα τὴν εὐγνωμοσύνην του, «τὸν Θεὸν νὰ εὐχαριστήσῃς». Σημαίνει τοῦτο ἄρα γε ὅτι μόνον τὸν Θεὸν ὀφείλομεν νὰ εὐχαριστῶμεν, καὶ ὅτι σφάλλομεν εὐχαριστοῦντες τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες μᾶς εὐεργέτησαν; Παρομοίως καὶ ὁ ἀγγελος ἀπεποιήθη τὴν προσκύνησιν, ἥτις τῷ ἔγεινε, καὶ ἐδήλωσεν, ὅτι εἰς τὸν Θεὸν ἔπρεπε νὰ γείνη ἡ προσκύνησις, ἀλλὰ τοῦτο πολὺ ἀπέχει τοῦ ν' ἀποδεικνύῃ ὅτι μόνον εἰς τὸν Θεὸν πρέπει ἡ προσκύνησις. Ἡ ἀπάντησις τοῦ ἀγγέλου ἐσκόπευεν ἀπλῶς νὰ διδάξῃ, ὅτι οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ ταπεινοφρονῶμεν καὶ νὰ μὴ διψῶμεν ἐκδηλώσεις τιμῶν, καὶ ὅταν ἀκόμη εἴμεθα ἄξιοι αὐτῶν.

Τί δὲ μᾶς ὑποχρεῶναι νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἐρμηνείαν ταύτην; Τὸ ὅτι ἡ ἐναντία ἐρμηνεία θὰ ἦτο καὶ παράλογος καὶ ἀσεβής. Ἀσεβής πρὸς τί; Πρὸς τὸ ἀξίωμα τῆς γνώσεως, τῆς χάριτος καὶ τῆς ἐνεργείας, διὰ τοῦ ὁποῖου ἦτο προικισμένος ὁ ἀπόστολος, ὁ Εὐαγγελιστής, ὁ Θεολόγος Ἰωάννης.— Τί ἔκαμεν οὗτος; Ἐπεσε προσκυνῆσαι. Ἄλλ' ἐὰν τοῦτο δὲν ἐπετρέπετο, ἐὰν ἦτο ἀντευαγγελικόν, πεπλανημένον, ἀπρεπές, ὁ Ἰωάννης δὲν θὰ τὸ ἐγνώριζε καὶ δὲν θὰ τὸ ἀπέφευγε; Καὶ ὁμοίως ἔπεσε προσκυνῆσαι δῖς, μολοντί εὐθὺς ἀπὸ τὴν πρώτην φοράν ἀπεποιήθη ὁ ἀγγελος τὴν προσκύνησιν. Διὰ νὰ τὸ κάμῃ λοιπὸν εἰς Ἰωάννης, διὰ νὰ τὸ ἐπαναλάβῃ δὲ καὶ δευτέραν φοράν, τοῦτο προφανέστατα εἶνε τελεία ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ἡ πρὸς τὸν ἀγγελοῦ προσκύνησις του ἦτο εὐσεβής, εὐαγγελικὴ, πρόπουσα, καὶ ὅτι τοῦ ἀγγέλου ἡ ἀπάντησις δὲν ἀπεδοκίμαζε τὴν προσκύνησιν ἐκείνην, ἀλλ' ἀπλῶς ὑπηγορεύθη ὑπὸ ταπεινοφροσύνης, ἥτις πρέπει νὰ ἦνε ἀχώριστος ἀπὸ πᾶσαν κατὰ Θεὸν ζῶσαν καὶ συναισθανομένην ψυχὴν.

Καὶ ὅμως οἱ προτεστάνται, οὐδένα ἀναγνωρίζοντες φραγμὸν καὶ χαλινόν, διὰ νὰ καταδικάσωσι τὴν τιμητικὴν τῶν ἁγίων προσκύνησιν, δὲν δισταζοῦσι νὰ καταγγέλλωσι τὸν Θεολόγον, τὸν Εὐαγγελιστὴν, τὸν ἀπόστολον Ἰωάννην ὅτι, πεσὼν προσκυνῆσαι τὸν ἄγγελον, ἔκαμε πρᾶξιν ἀμαθῆ, ἄτοπον, ἀπηγορευμένην, εἰδωλολατρικὴν, καὶ δὲν ἐντρέπονται διακηρύττοντες ὅτι δῆθεν αὐτός, τῆς χάριτος τὸ σκεῦος, ὁ ὑψηπέτης τῆς Θεολογίας ἀετός, ὁ θεατὴς τῶν ἀρρήτων ἀποκαλύψεων, πεσὼν προσκυνῆσαι τῷ ἁγγέλω, προσέφερε πρὸς αὐτὸν τιμὴν ἀνάρμοστον καὶ ἀπηγορευμένην ὑπὸ τοῦ Θεοῦ !

## ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ

Οἱ Προτεστάνται καταδικάζουν τὸν ἐορτασμὸν τῶν ἁγίων. Τοῦτο κάμνουν καὶ οἱ Ἕλληνες Εὐαγγελικοί, ἀκολουθοῦντες τὸν διδάσκαλόν των Κίγκ, γράφοντα εἰς σελ. 236 τῶν Διαφόρων του. « Ἁγίους καὶ Ἀγγέλους ἢ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία δὲν ἐορτάζει ».

Καὶ ὅμως ὁ προτεσταντικὸς κόσμος ἐορτάζει τοὺς ἐθνικοὺς τοῦ ἥρωας, οὐδ' ἀρνεῖται τὸν φέρον τοῦ ἐορτασμοῦ εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ προτεσταντικοῦ κινήματος. Οἱ Γερμανοὶ τελοῦσιν ἐορτὰς πρὸς τιμὴν τῆς μνήμης τοῦ Βίσμαρκ. Οἱ Ἀμερικανοὶ ὑπὲρ τῆς τοῦ Οὐάσιγκτωνος καὶ τοῦ Φραγκλίνου. Καὶ προκειμένου περὶ τοῦ Λουθήρου, ὁ ἐορτασμὸς τῆς μνήμης του θεωρεῖται ἐν τῇ προτεσταντικῇ συνειδήσει χρέος ἱερόν, ἔξω πάσης ἀντιρρήσεως καὶ κατακρίσεως. Διατί λοιπὸν καταδικάζεται ὑπ' αὐτῆς ὁ πανηγυρισμὸς τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων ;

Πρέπει τάχα ὁ ἐορτασμὸς εἰς μόνον τὸν Θεόν ; — Ἀλλὰ τότε

διατί οἱ προτεστάνται τελοῦσι τὰς ὅσας εἴπομεν ὑπὲρ ἀνθρώπων ἐορτὰς ; Ἐὰν δὲ εἰς τούτους θεωρῶνται πρέπουσαι, πῶς καταδικάζονται, ὅταν δι' αὐτῶν τιμῶνται ἄγγελοι καὶ ἅγιοι ; Μήπως οὗτοι ἦνε ἀνάξιοι τῶν τοιούτων ἐκδηλώσεων ; Ἀλλ' ὁ Θεὸς εἶπε « τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω » (Βασιλ. Α'. 2. 30). Ὁ δὲ ψαλμωδὸς φωνεῖ « Αἰνεῖτε τὸν Θεὸν ἐν τοῖς Ἁγίοις αὐτοῦ ». Καὶ ὁ Σολομών ἀποφαίνεται « Μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων » (Παροιμ. 10. 7). Πῶς λοιπὸν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἄτοπον καὶ ἀπρεπὲς τὸ νὰ ἐορτάζωμεν τοὺς ἁγίους, ἢτοι τὸ νὰ τοὺς ἐγκωμιάζωμεν καὶ τοὺς ὑμῶμεν, ἀφοῦ αὐτός ὁ Θεὸς τοὺς δοξάζει, ἀφοῦ αὐτὴ ἢ Ἁγία Γραφὴ τοὺς ὕμνους τῶν ἁγίων θεωρεῖ ὕμνους κατευθυνομένους πρὸς αὐτὸν τὸν Θεόν, ἀφοῦ αὐτὸ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀναγνωρίζει ὅτι ὀφείλομεν νὰ ἐγκωμιάζωμεν τὴν μνήμην τῶν δικαίων ; Ὁ προτεσταντισμὸς ὄχι μόνον παραλογίζεται, ἀλλὰ καὶ ἀσεβεῖ· διότι διδάσκει νὰ ἀπειθῶμεν εἰς τὰς ἐντολάς τῶν ἱερῶν Βιβλίων μας καὶ ζητεῖ νὰ παραστήσῃ ὅτι ἐγκληματεῖ ὁ ἄνθρωπος προσφέρων δόξαν ἐκεῖ ὅπου πρῶτος τὴν προσφέρει αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Θεός.

Οὐδὲ δύναται νὰ εἴπωσιν, ὅτι ἡμεῖς κατὰ τὰς ἐορτὰς τῶν ἁγίων μας προσφέρωμεν λατρείαν πρὸς αὐτούς. Τὴν λατρείαν πρὸς ἓνα καὶ μόνον προσφέρωμεν, πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ ἡ ἱερά λειτουργία πάντοτε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ καὶ μόνου τελεῖται, ὑπὲρ δὲ τῶν ἁγίων τελοῦμεν ἀπλῶς πανηγυρισμὸν τῆς μνήμης των, τὴν ὁποῖαν, ἀκολουθοῦντες τὴν Γραφήν, συνοδεύομεν δι' ἐγκωμίων καὶ ἐπικλήσεων πρὸς πρέσβευσιν. — Ἡ μήπως θεωροῦσιν οἱ προτεστάνται ἀπρεπὲς τὸ ὅτι τιμῶμεν τοὺς ἁγίους ἐντὸς τῶν ἱερῶν ναῶν ; — Ἀλλὰ ποῦ λοιπὸν ἄλλοῦ εἶνε δικαιοτέρον νὰ πανηγυρίζονται οἱ ἅγιοι, οἱ κατὰ τὸν Παῦλον ἔμφυχοι καὶ ζῶντες οὗτοι ναοί, παρὰ ἐντὸς τῶν ἱερῶν ναῶν τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀφιέρωσαν ὀλόκληρον τὸν βίον των καὶ ὑπὲρ τῆς ὁποίας κατεδιώχθησαν καὶ ἐμαρτύρησαν καὶ ἐσφάγησαν ; Οἱ ναοὶ εἶνε ἱερά στρατόπεδα τοῦ

Υψίστου. Τί λοιπόν φυσικώτερον, τί δὲ εὐλογώτερον τοῦ ὅτι ἐν ταῖς στρατοπέδοις τούτοις πανηγυρίζονται οἱ ἀπελθόντες λαμπροὶ τῆς πίστεως ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται ;

Οὐδὲ εἴμεθα κατακριτέοι, ἐπειδὴ ὑπὲρ τῶν ἁγίων τούτων ἀνεγείρομεν ναοὺς, τοὺς ὁποίους τιμῶμεν εἰς τὸ ὄνομα τῶν. Μήπως οἱ προτεσταντικοὶ λαοὶ δὲν ἀνεγείρουσιν ἀνδριάντας, μνημεῖα καὶ μαυσωλεῖα πρὸς τιμὴν τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν ἡρώων καὶ τῶν ἀγωνιστῶν τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης ; — Ἄλλως τε, ἕκαστος ναὸς ἐπ' ὀνόματι ἁγίου εἶνε πρὸ παντὸς ναοῦ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Διότι ἡ ἁγία του τράπεζα, τὸ ἱερόν του θυσιαστήριον ἐν ὀνόματι τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἰδρύεται καὶ ὑπὸ τῆς εἰκόνης τοῦ Ἐσταυρωμένου στεφανώνεται εἰς ἔνδειξιν ὅτι οὗτος εἶνε ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ καθαγιαστὴς τοῦ ἱεροῦ ναοῦ.

Οἱ προτεστάνται μᾶς ἀντιπροβάλλουν, ὅτι ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία δὲν ἐώρταζεν ἁγίους. — Τοῖς ἀπαντῶμεν ὅτι, ἐὰν ἡ Ἐκκλησία εἰς χρόνους φρικτῶν διωγμῶν καὶ ἀκαταπαύστου μαρτυρίου, ὅτε καὶ αὐτὸς ὁ συνεκκλησιασμός τῶν χριστιανῶν ἐτελειῖτο κρύφα ἐν μέσῳ μεγίστων κινδύνων, ποιμένες δὲ καὶ ποίμνια εὕρισκοντο ἐπὶ τοῦ πεδίου ἀτελευτήτου μάχης· ἐὰν, λέγω, εἰς τοιοῦτους χρόνους ἡ Ἐκκλησίαι δὲν ἐώρταζεν ἁγίους, τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει τίποτε κατὰ τῆς νομιμότητος τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν, ἀφοῦ ἡ ἁγία Γραφή ὄχι μόνον δὲν τὸν ἀποδοκιμάζει, ἀλλὰ καὶ συνιστᾷ τὸ νὰ ὑμνῶμεν τὸν Θεὸν ἐν τῷ προσώπῳ τῶν ἁγίων του καὶ νὰ ἐγκωμιάζωμεν τὰς μνήμες τῶν δικαίων. — Ἄλλως τε ἰδοὺ ὅτι Βασίλειος ὁ Μέγας, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Γρηγόριος ὁ Νύσσης καὶ ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος κατὰ τὸν Δ' ἀπὸ Χριστοῦ αἰῶνα ἐξεφώνουν λόγους καὶ ἐγκώμια ἑορτάσιμα εἰς τὰς μνήμες τῶν ἁγίων καὶ μαρτύρων. Μήπως τάχα οὗτοι ἐνεωτέριζον καὶ ἕκαμνον ἀυθαίρετον ἔργον, ἀγνωστον καὶ ἀσύνηθες εἰς τοὺς προηγουμένους τῆς Ἐκκλησίας χρόνους ; Ὅχι μόνον ἡ εὐτέθειά των, ἀλλὰ καὶ τὸ συντηρητικόν των πνεῦμα,

τὸ συνηγοροῦν μὲ τόσην εὐλάβειαν ὑπὲρ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως, μᾶς εἶνε ἀρκετὴ ἐγγύησις τοῦ ὅτι, πανηγυρίζοντες καὶ ἐγκωμιάζοντες τοὺς μάρτυρας καὶ τοὺς ἁγίους ὁτὲ μὲν εἰς τὰ κοιμητήρια, ὁτὲ δὲ ἐντὸς τῶν ἱερῶν ναῶν, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν λόγων των, δὲν ἐκαινοτόμουν, ἀλλ' ἕκαμνον χρῆσιν ἀρχαίας τῆς Ἐκκλησίας συνηθείας. Καὶ τὴν βεβαιότητα ταύτην καθιστᾷ ἀδιάσειστον τὸ ὅτι καμμία ἐκ τῶν τόσων αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν δὲν διεμαρτυρήθη κατὰ τοῦ τοιοῦτου τῶν ἁγίων πανηγυρισμοῦ, ἀλλ' ὅλοι συνεφώνουν ὑπὲρ αὐτοῦ, μόνον δὲ κηρυχθέντες ἐναντίον ἦσαν ἀξιοθρήνητοι αἵρετικοὶ τοῦ εἶδους τῶν Παυλικιανῶν, διαφθείροντες τὴν πίστιν καὶ ὑποστηρίζοντες τὰς πλέον περατώδεις πλάννας ἐν ὀνόματι τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου.

## ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΑΡ' ΗΜΩΝ ΕΠΙΚΛΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ

Εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο πρὸ πάντων ἐξεγείρονται μὲ ὄλην τὴν σφοδρότητα οἱ προτεστάνται. — Πῶς τολμᾶτε, μᾶς φωνάζουν, πῶς τολμᾶτε νὰ ἐπικαλῆσθε τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἁγίους, διὰ νὰ μεσιτεύουν καὶ πρεσβεύουν διὰ σᾶς, ἀφοῦ τοῦτο καὶ ἐναντίον τῆς Γραφῆς εἶνε καὶ ἐναντίον τῆς στοιχειώδους λογικῆς ;

Διατὶ ἐναντίον τῆς Γραφῆς ;

Προσέξατε εἰς τὸ χωρίον αὐτῆς, μὲ τὸ ὁποῖον μᾶς τοξεύουν. Ἴδου, λέγουν, ὁ Παῦλος φωνάζων ὅτι : «εἷς γὰρ Θεός, εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς, ὁ δούς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων» (1. Τιμ. Β', 5. 6). *Εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ὁ Ἰησοῦς Χριστός.*

Ἀκούετε ; ἀνακραυγάζει ὁ προτεσταντισμός. *Εἷς ὁ μεσίτης.* Πῶς λοιπὸν σεῖς πλάττετε πολλοὺς μεσίτας καὶ τοὺς ἐπικαλεῖσθε νὰ μεσιτεύσουν διὰ σᾶς πρὸς τὸν Θεόν ;

Εἶνε περιέργον πῶς τόσοι ἐπιστήμονες προτεστάνται ἀνέχονται νὰ περιπίπτωσιν εἰς παρερμηγείαν τοσοῦτον προφανῆ. Περὶ τίνος πρόκειται ἐδῶ ; Περὶ τῆς μεσιτείας ἐκείνης, ὑπὲρ τῆς ὁποίας, πρὸς συνδιαλλαγὴν τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἐνόχου ἀνθρώπου, προσέφερε τὸν ἑαυτὸν τοῦ θῦμα ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Ὁ μεσίτης οὗτος, ὁ Λυτρωτὴς καὶ Σωτὴρ, εἶνε βεβαίως εἷς καὶ μόνος. Ἀλλὰ μήπως ἡμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι ἀποδίδομεν τοιαύτην μεσιτείαν εἰς κανένα ἐκ τῶν ἁγίων ; Οὐδαμῶς. Δι' ἡμᾶς ὁ λυτρωτὴς μεσίτης εἶνε εἷς καὶ μόνος, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἐνῶ ἡ μεσιτεία, διὰ τὴν ὁποίαν ἐπικαλούμεθα τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἁγίους, εἶνε ἐντελῶς διαφορετικὴ, καὶ ἡ κυριολεκτικωτέρα ἔκφρασις τῆς εἶνε ἡ τῆς πρεσβείας ἢ πρεσβεύσεως.

Τί ἐννοοῦμεν διὰ ταύτης ;

Ὅτι παρακαλοῦμεν τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἁγίους νὰ πρεσβεύωσιν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν, διὰ νὰ γίνωνται εὐπροσδεκτότερα τὰ πρὸς Αὐτὸν αἰτήματά μας καὶ νὰ ἐπιτυγχάνωμεν εὐκολώτερον τὴν παραδοχὴν καὶ ἐκτέλεσιν αὐτῶν. — Τοιαύτη λοιπὸν πρεσβεία τῶν ἁγίων ὑπὲρ ἡμῶν εἶνε Γραφικῶς ἀπηγορευμένη ;

Ἀπ' ἐναντίας καὶ Παλαιᾶ Γραφῆ καὶ ἡ Νέα κηρύττονται ὑπὲρ αὐτῆς.

Ἴδου παραδείγματα ἐκ τῆς Παλαιᾶς.

*Πρεσβεύει ὁ Ἀβραάμ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ὁ Θεὸς θεραπεύει τὸν Ἀβιμέλεχ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰς δούλας αὐτοῦ.* (Γενεσ. Κ' 17).

*Πρεσβεύει ὁ Μωυσῆς πρὸς τὸν Θεόν, καὶ παρέρχεται ἡ πληγὴ τῆς κυνομυίας ἀπὸ τοῦ Φαραῶ καὶ τῶν Αἴγυπτίων* (Ἐξόδ. Η' 28, 30—31). — Ἐπίσης διὰ πρεσβειῶν τοῦ Μωυ-

σέως κοπάζει τὸ πῦρ ἀπὸ τοῦ Ἰσραήλ (Ἀριθ. ΙΑ' 2), καὶ συγχωρεῖται καὶ σώζεται ὁ Ἀαρὼν (Δευτερον. Α' 20). — Καὶ διὰ τῶν πρεσβειῶν τοῦ Ἰὼβ Ἐλιφάξ ὁ Θαιμανίτης λύεται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας του καὶ ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὸν ὄλεθρον (Ἰὼβ ΜΒ' 7—9).

Θέλετε τώρα, ἀναγνώσται, παραδείγματα καὶ ἐκ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου ; Ὁ ἀπόστολος Πέτρος εὐρίσκεται εἰς τὴν φυλακὴν, ὀλόκληρος δὲ τῶν Ἱεροσολύμων ἡ Ἐκκλησία προσεύχεται, ἤτοι πρεσβεύει, ἐκτενῶς ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ ἡ πρεσβεία τῆς συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ἐλευθερωθῇ διὰ θαύματος ἀπὸ τῆς φυλακῆς (Πράξ. ΙΒ' 5. 7—12). — Ὁ Παῦλος, Παῦλος αὐτός, δὲν ἀρκεῖται εἰς τὰς ἰδικὰς του προσευχάς, ἀλλὰ τί ζητεῖ, διὰ νὰ ῥυσθῇ ἀπὸ τῶν ἀπειθούντων ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ; Γράφων πρὸς τοὺς ἐν Ῥώμῃ χριστιανούς, παρακαλεῖ νὰ συναγωνισθῶσιν οὗτοι, ἤτοι νὰ τὸν συμβοηθήσωσι διὰ τῶν προσευχῶν των πρὸς τὸν Θεόν.

— Καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς καὶ ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης, ἀνακηρύττων τὴν μεγάλην δύναμιν τῆς πρεσβύσεως τῶν ἁγίων ὑπὲρ τῶν ἐν τῇ πίστει ἀδελφῶν των, λέγει· «ἐάν τις ἴδῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἁμαρτάνοντα ἁμαρτίαν μὴ πρὸς θάνατον, αἰτήσῃ καὶ δώσει αὐτῷ ζῶην, τοῖς ἁμαρτάνουσι μὴ πρὸς θάνατον» (Α' Ἰωάν. Ε' 16).

Πῶς λοιπὸν οἱ προτεστάνται καταδικάζουσι τὸ ἐπικαλεῖσθαι τὰς πρεσβείας καὶ τὰς δεήσεις τῶν ἁγίων ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων ἀκόμη ἐν τῇ πίστει ; Ἴδου αἱ ἁγίαι Γραφαὶ ἐπιτρέπουσαι αὐτάς, ἀναγνωρίζουσαι τὸ εὐσεβὲς καὶ τὸ ὠφέλιμον αὐτῶν. Πῶς ἐκεῖνοι τολμῶσι νὰ κηρύττωσι τὰ ἐναντία ;

— Πῶς τολμῶσι ; — Φεῦ ! Μήπως ὅλα σχεδὸν τὰ διδάγματα των δὲν ἀντιστρατεύονται πρὸς τὰς Γραφάς ;

Μηδὲ νὰ νομίσῃ τις ὅτι τοὺς διαλανθάνει ἡ σοβαρότης τῶν ἐκτεθέντων Γραφικῶν ἐπιχειρημάτων ὑπὲρ τῆς πρεσβύσεως τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων. Ἀποφασισμένοι ὅμως νὰ μείνωσι μὲ

πάντα τρόπον εἰς τὰς ὀλεθρίας ἀτραπούς τῆς πλάνης, ἐπινοοῦσι διαφόρους ἐνστάσεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκάστη εἶνε ἀτυχεστέρα τῆς ἄλλης. — Μᾶς λέγουν π. χ. ὅτι καὶ ποῖαν ἀνάγκην ἔχει ὁ Θεὸς νὰ ἐπικοινωνῇ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους διὰ πρέσβεων; Μήπως δὲν ἔμπορεῖ νὰ κάμῃ τοῦτο ἀπ' εὐθείας;

Βεβαίως ἔμπορεῖ· ἀλλὰ ποῖος θὰ ἐλέγξῃ τὸν Θεὸν ἐὰν ἀρέσκειται καὶ εἰς τὰς ἀπευθυνόμενας πρὸς αὐτὸν πρέσβείας τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων; Ἐφόσον δ' αὐταὶ ἀποτελοῦσι γεγονὸς ἀναγνωριζόμενον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἤτοι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ ζητῇ τις νὰ τὰς πολεμῇ διὰ συλλογισμῶν τῆς ἰδίας του ἐπινοήσεως εἶνε ἀσεβῆς παραλογισμὸς, τὴν τόλμην τοῦ ὁποίου ἠδύνατο νὰ ἔχῃ μόνῃ ἡ προτεσταντικὴ αὐθαιρεσία.

Αὐτὸ ἄλλως τε τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον μᾶς χορηγεῖ ἐπισημοτάτην ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς διὰ λόγους, τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος γνωρίζει, τὴν ἐπικοινωνίαν του πρὸς τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὰς πρὸς αὐτοὺς βοηθείας του δὲν παρέχει πάντοτε ἀμέσως, ἀλλὰ δι' ὀργάνων διαμέσων. Ὅποτε δηλαδὴ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς προσήχετο ἐν ἀγωνίᾳ εἰς τὸν κῆπον τῆς Γεθσημανῆς, καὶ ἐπεκαλεῖτο τὸν Πατέρα του, ἡ ἐνίσχυσις καὶ ἡ ἐγκαρδίωσις τῷ ἐδόθη δι' ἀγγέλου. «Ὡφθη δὲ αὐτῷ ἀγγελὸς ἀπ' οὐρανοῦ ἐνισχύων αὐτόν» (Λουκ. Β'. 43). — Καὶ ὅταν λοιπὸν δι' αὐτὸν τὸν Θεάνθρωπον Λυτρωτὴν ἡμῶν δὲν ἐθεωρήθη ἄτοπον τὸ νὰ λάβῃ τὴν παρηγορίαν του δι' ἀγγέλου, πῶς δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀνάρμοστον τὸ ὅτι ὁ Θεὸς δέχεται μεταξὺ ἡμῶν καὶ αὐτοῦ ὡς πρέσβεις τοὺς ἁγίους;

## ΑΝΑΙΡΕΣΙΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΕΝΣΤΑΣΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ

Ἄς προσέλθωμεν ἤδη καὶ εἰς τὸ τελευταῖον προτεσταντικὸν χαρακῶμα κατὰ τῶν πρέσβειῶν τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων. Θέλουμεν ἴδει ὅτι δὲν εἶνε παρὰ ἰστός ἀράχνης, διασχιζόμενος εἰς πρώτην ἐπαφὴν.

Κατὰ τοὺς προτεστάντας οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἅγιοι δὲν πρέσβεύουσιν ὑπὲρ ἡμῶν ἕνεκα τοῦ ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι γνῶσιν μήτε τῶν ἀναγκῶν μας μήτε τῶν πρὸς αὐτοὺς ἐπικλήσεών μας! — Καὶ διατί δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι γνῶσιν; — Ἀκούσατε τὸ προκομμένον ἐπιχείρημα. Διότι, λέγουν, εἶνε πολὺ μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς, ἡ δὲ πανταχοῦ παρουσία ἀνήκει εἰς μόνον τὸν Θεόν!

Ἄλλ' ἐὰν οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἅγιοι, κατὰ θεῖαν δωρεάν καὶ παραχώρησιν, ἀκούωσι τὰς πρὸς αὐτοὺς ἐπικλήσεις μας — διότι περὶ τούτου πρόκειται καὶ ὄχι περὶ πανταχοῦ παρουσίας αὐτῶν — κατὰ τί ἀποτελεῖ τοῦτο σφετερισμὸν τῆς πανταχοῦ παρουσίας τοῦ Θεοῦ; Καὶ τὸ γνωρίζειν τὰ μέλλοντα δὲν εἶνε ἰδιότης τοῦ Θεοῦ; Ἄλλ' ἰδοὺ ὅτι καὶ οἱ προφῆται προέλεγον μέλλοντα. Κατὰ τί τοῦτο ἀντεστρατεύετο πρὸς τὴν θεῖαν πρόγνωσιν; Ἡ δι' ἀνθρώπων προφητεία ἀπ' ἐναντίας ἀπέβαινε πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ, τοῦ δυναμένου ὄχι μόνον αὐτὸς νὰ προγινώσκῃ τὰ μέλλοντα, ἀλλὰ καὶ νὰ μεταδίδῃ ἐκ τῆς προγνώσεώς του καὶ εἰς ἀνδρας ἱεροῦ καὶ ἁγίου.

Ἐπίσης τὸ γνωρίζειν τὰ ἀπόκρυφα εἶνε ἰδιότης τοῦ Θεοῦ. Ἄλλὰ κατὰ τί ἠμπόδισε τοῦτο, ὥστε ὁ Πέτρος νὰ γνωρίσῃ ἀνευ ἀνθρωπίνου μέσου τὸν δόλον τοῦ Ἀνανίου καὶ τῆς Σαπφείρας, οἵτινες ψευδόμενοι ἐκράτησαν μέρος τοῦ τιμήματος τοῦ πωληθέντος κτήματός των; (Πράξ. Ε').

Κατ' ἀνάλογον τρόπον τί ἔχει νὰ προσκρούσῃ πρὸς τὴν πανταχοῦ παρουσίαν τοῦ Θεοῦ ἢ διὰ τοῦ Θεοῦ ἰκανότης τῶν

ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων εἰς τὸ νὰ ἀκούωσι τὰς πρὸς αὐτοὺς ἐπικλήσεις τῶν ζώντων ἐπὶ τῆς γῆς; Τοιοῦτο χάρισμα, πολὺ ἀπέχον τοῦ νὰ συγχέηται μὲ τὴν ἰδιότητα τῆς πανταχοῦ παρουσίας, ἣτις ἐνυπάρχει εἰς μόνον τὸν Θεόν, οὔτε ὑπὸ τῆς Γραφῆς πολεμεῖται, ἀλλ' οὔτε καὶ ὑπὸ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς λογικῆς ἀποδοκιμάζεται.

Δὲν πολεμεῖται ὑπὸ τῆς Γραφῆς, ἐπειδὴ αὕτη μᾶς διδάσκει ὅτι οἱ ἄγγελοι, ἐπομένως δὲ καὶ οἱ ἅγιοι εἶνε προικισμένοι μὲ ἰκανότητος ἀσυγκρίτως ἀνωτέρας ἐκείνων, τὰς ὁποίας οἱ ἄνθρωποι κατέχομεν κατὰ τὴν ἐπὶ γῆς διαμονὴν μας. Μία λ. χ. ἀπὸ τὰς ἰκανότητος ταύτας εἶνε τὸ ὅτι οἱ ἄγγελοι γνωρίζουσι πᾶσαν μετάνοιαν παντὸς ἁμαρτωλοῦ. Τίς μᾶς τὸ πληροφορεῖ; — Αὕτη ἡ Ἁγία Γραφή. Διότι λέγει ὁ Κύριος ἡμῶν «Λέγω ὑμῖν, χαρὰ γίνεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῶ μετανοῦντι» (Λουκ. ΙΕ'. 10). Καὶ ἤδη ἐρωτῶμεν ἄφου οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἅγιοι γνωρίζουσι πᾶσαν ἁμαρτωλοῦ μετάνοιαν, καθὼς μᾶς διδάσκει αὕτη ἡ Γραφή, πῶς δὲν θὰ γνωρίζωσι καὶ πᾶσαν πρὸς αὐτοὺς ἐπικλήσιν; Ἰκανοὶ νὰ κατορθώωσι τὸ πρῶτον, εἶνε βεβαίως ἀκόμη ἰκανώτεροι διὰ τὸ δεύτερον ἄφου γνωρίζουσι τὴν μετάνοιαν ἐκάστου, ἐνῶ αὕτη δὲν ἀπευθύνεται πρὸς αὐτοὺς, πολὺ φυσικώτερον εἶνε τὸ νὰ λαμβάνωσιν εἶδησιν περὶ τῶν πρὸς αὐτοὺς ἐπικλήσεων, αἵτινες εἶνε κραυγαὶ πνευματικαὶ ἀπευθυνόμεναι πρὸς τὴν ἀγάπην των.

Τὴν παραδοχὴν, ἄλλως τε, τῆς ἰκανότητός των ταύτης ἐπιβάλλουσι καὶ τὰ γνωστὰ καὶ ἀναμφισβήτητα ψυχικὰ φαινόμενα τῆς τηλεπαθείας. Τί εἶνε τηλεπάθεια; Ἡ κατα μυστηριώδη καὶ ὑπερφυσικὸν τρόπον ἀντίληψις γεγονότων, τὰ ὅποια δὲν ὑπέπεσαν εἰς τὰς αἰσθήσεις, ἀκτίληψις μὴ παρακωλυομένη ἐξ οὐδεμιᾶς ἀποστάσεως. Διατρέχει τις λ. χ. κίνδυνόν τινα, ἀγωνίαν θανάτου ἐν Ἀμερικῇ, Ἰνδία, Κίνα, καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀντιλαμβάνεται, ἐξυπνος ἢ κοιμώμενος, κατὰ τὴν ἰδίαν

στιγμὴν, σύζυγος, γονεὺς, ἀδελφός, φίλος, εὕρισκόμενος ἐν Παρισίοις, Λονδίνω, Ἀθήναις.— Πληγώνεται τις ἐν Πετροπόλει, καὶ τὸ κτύπημα, τὸν δολοφόνον, τὸν τόπον, τὴν κραυγὴν τοῦ θύματος, βλέπει καὶ ἀκούει ἀπὸ τοῦ κοιτῶνός του ὁ οἰκεῖος αὐτοῦ ὁ διαμένων εἰς τὸ Βερολῖνον ἢ τὴν Βιέννην.— Τὰ φαινόμενα ταῦτα εἶνε τόσο πολυπληθῆ, καὶ ἐπαναλαμβάνονται καὶ εἰς τὰς ἡμέρας μας τόσο συχνά, ὥστε ἡ πραγματικότης των εἶνε ἀδιαφιλονείκητος. Ἀλλ' ἄφου ἄνθρωποι, ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης ἀκόμη ζῶντες καὶ φέροντες τόσας ἀτελείας, προικίζονται διὰ τοιούτων θαυμασιῶν ἰκανότητων, διὰ τῶν ὁποίων μηδενίζονται πρὸ αὐτῶν αἱ ἀποστάσεις καὶ τὰ διαδραματιζόμενα μυριάδας μιλίων μακρὰν των προσπίπτουσιν εἰς αὐτοὺς ὡς ἂν ἐξετυλίσσοντο ἐνώπιόν των, δὲν θὰ ἦτο ἐσχάτη ἀκρισία καὶ ἐπιπολαιότης τὸ νὰ ἀρνηθῶμεν τὸ πλεονέκτημα τοῦτο εἰς τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἁγίους, διὰ τοὺς ὁποίους οἱ γήινοι φραγμοὶ εἶνε καταλελυμένοι, καὶ τῶν ὁποίων ἡ πνευματικὴ ἀντίληψις εἶνε ἀσυγκρίτως ὀξυτέρα καὶ τελειότερα ἐκείνης, τὴν ὁποίαν κατέχομεν οἱ ἀναστρεφόμενοι ἀκόμη εἰς τὴν κοιλάδα ταύτην τῶν ἐμποδίων, τῶν περιορισμῶν, τῶν ἰδρώτων;

Τελευταῖον οἱ προτεστάνται ἄς θελήσωσι νὰ προσέξωσιν εἰς τὸν λόγον τοῦτον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· «ὁρᾶτε μὴ καταφρονήσητε ἐνός τῶν μικρῶν τούτων· λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντός βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς μου ἐν οὐρανοῖς» (Ματθ. ΙΗ. 10). Ὅποια λοιπὸν ἐκτύφλωσις πρέπει νὰ ἦνε ἡ προτεσταντικὴ, διὰ νὰ μὴ τὴν διαπερᾶ τὸ φῶς τὸ ἐξακοντιζόμενον τόσο ἀφθόνως ἐκ τοῦ χωρίου τούτου; Ἴδου ὅτι φύλακες ἄγγελοι βοηθοῦσι τοὺς ἀνθρώπους καὶ προσεδρεύουσιν εἰς αὐτούς, ἐνῶ συγχρόνως, κατὰ τρόπον μυστηριώδη καὶ ἀκατάληπτον, εἶνε καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς βλέποντες διὰ παντός τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ. Τί λοιπὸν κωλύει ὥστε οἱ ἅγιοι, οἱ ὡς ἄγγελοι πλέον ὑπάρχοντες καὶ

ζῶντες, τί κωλύει ὥστε καί αὐτοί νά ἀντιλαμβάνωνται τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ; Ἡ τί μᾶς ἐμποδίζει νά δεχθῶμεν, ὅτι οἱ φύλακες ἄγγελοι, οἱ διατηροῦντες τὴν ἀέναον ἐπικοινωνίαν οὐρανοῦ καὶ γῆς, οἱ καὶ ἐκεῖ καὶ ἐδῶ ὑπάρχοντες, οἱ μετὰ τῶν ἁγίων ζῶντες καὶ ἐνταυτῷ τοὺς ἀνθρώπους φυλλάσσοντες, διαβιβάζουσι πρὸς ἐκείνους τὰς ἐπικλήσεις τούτων ; Ὁχι μόνον οὐδὲν ἐμποδίζει, ἀλλὰ καὶ πᾶν ὅ,τι γνωρίζομε ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν μᾶς ἐπιβάλλει νά τὸ παραδεχθῶμεν. Διότι αἱ πρὸς ὅλους τοὺς κατοίκους τοῦ οὐρανοῦ ἀνακοινώσεις αὐταὶ τῶν φυλάκων ἀγγέλων περὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς συμβαινόντων εἶνε αἱ ἐξηγοῦσαι τὴν ἐν οὐρανῷ γενικὴν χαρὰν διὰ πάντα ἁμαρτωλὸν μετανοοῦντα, οὐδὲν δὲ φυσικώτερον καὶ λογικώτερον τοῦ ὅτι ὁ φύλαξ ἐκαστοῦ ἡμῶν ἄγγελος διαβιβάζει ὅπου πρέπει τὰς ἐπικλήσεις, τὰς ὁποίας ἐντεῦθεν ἀπευθύνομεν πρὸς τοῦτον τὸν ἀρχάγγελον ἢ πρὸς ἐκεῖνον τὸν ἅγιον.

Τοιοιουτρόπως καταπίπτουσιν ὅλαι αἱ ἐνστάσεις, τὰς ὁποίας ἀντιτάσσει ὁ προτεσταντισμὸς κατὰ τῶν ὑπὲρ ἡμῶν πρεσβειῶν τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων, ἢ δὲ περὶ αὐτῶν διδασκαλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀποδεικνύεται σύμφωνος πρὸς αὐτὰ τὰ διδάγματα τῶν ἁγίων Γραφῶν.

## ΜΑΡΤΥΡΙΑΙ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ

Ἀποδείξαντες δι' αὐτῆς τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὅτι οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἅγιοι εὐχονται καὶ πρεσβεύουσιν ὑπὲρ ἡμῶν, δὲν ἔχομεν ἀνάγκην καμμιας ἄλλης μαρτυρίας ἀπέναντι μάλιστα τῶν προτεσταντῶν, οἱ ὅποιοι λέγουσιν, ὅτι μόνον κανόνα πίστεως καὶ διδασκαλίας ἀναγνωρίζουσι τὰς ἁγίας Γραφάς. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ τῶν μεγάλων καὶ ἐξόχων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας αἱ σύμφωνοι γνῶμαι ἀποτελοῦσι πολύτιμον ἀπόδειξιν περὶ τοῦ ἀνεκαθεν φρονήματος τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, παραθέτομεν ἐνταῦθα χωρία τινὰ ἐκ λόγων αὐτῶν σαφῶς καταδεικνύοντα, ὅτι αἱ πρεσβεῖαι τῶν ἁγίων δὲν εἶνε πλάσματα νεώτερα ἀμαυροτέρων χρόνων, ὡς ἰσχυρίζονται τὰ προτεσταντικὰ στόματα.

Τοιοιουτρόπως ὁ Ὁριγένης γράφει : « Αἱ ψυχαὶ τῶν πεπελεκισμένων ἕνεκα τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἰησοῦ, μὴ μάτην τῷ ἐν οὐρανοῖς θυσιαστηρίῳ προσεδρεύουσαι, διακοτοῦσι τοῖς εὐχομένοις ἄφεισιν ἁμαρτιῶν », ἤτοι πρεσβεύουσιν ὑπὲρ τῶν ζητούντων ἐν ταῖς προσευχαῖς των συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν των (Ὁριγ. προτρ. εἰς μαρτύριον).

Ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὸν λόγον αὐτοῦ διὰ τοὺς μ' (40) μάρτυρας λέγει· « Πόσα ἂν ἔκαμες, ἵνα ἓνα που εὐρης δυσωποῦντα τὸν Κύριον ; Τεσσαράκοντά εἰσι σύμφωνοι ἀγαπέμποντες προσευχήν ... ὦ χορὸς ἅγιος ! ὦ τάγμα ἱερόν ! ὦ συνασπισμὸς ἀρραγῆς ! ὦ φύλακες τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ἀγαθοὶ κοινωνοὶ φροντίδων, πρεσβεύατε δυνάτωτατοι ».

Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐν τῷ λόγῳ του εἰς τὸν Μέγαν Βασίλειον περιμένει παρ' αὐτοῦ, ἀκωθεν ἐποπτεύοντος, νά

στήση διὰ τῶν **πρεσβειῶν του** τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ δεδο-  
μένον τῆς σαρκὸς σκόλοπα.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐν τῷ λόγῳ του εἰς Μελέ-  
τιον τὸν Ἀντιοχείας φωνεῖ· «Εὐξώμεθα δὲ κοινῇ πάντες ἄρ-  
χοντες καὶ ἀρχόμενοι, γυναῖκες καὶ ἄνδρες, πρεσβύτεροι καὶ  
νέοι, δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, αὐτὸν τὸν Μελέτιον *κοινωνὸν τῆς  
εὐχῆς ταύτης* (ἦτοι συμμετόχον καὶ βοηθὸν εἰς τὴν προσευχὴν  
μας) λαβόντες.»

Καὶ πάλιν ὁ Μέγας Βασίλειος εἰς τὴν τζ' ἐπιστολὴν του  
πρὸς Ἰουλιανὸν τὸν Παραβάτην ἀνακράζει· «Δέχομαι καὶ τοὺς  
ἁγίους ἀποστόλους, προφῆτας, καὶ μάρτυρας, καὶ εἰς τὴν πρὸς  
Θεὸν ἰκεσίαν τούτους ἐπικαλοῦμαι, τοῦ δι' αὐτῶν, ἡγουν διὰ  
τῆς *μεισιτείας* (τῆς πρεσβεύσεως δηλαδὴ) αὐτῶν ἱλεῶν μοι γε-  
νέσθαι τὸν φιλόανθρωπον Θεόν, καὶ λύτρον μοι τῶν πταισμάτων  
γενέσθαι.»

Καὶ τίς ἢ ἀνάγκη νὰ φέρωμεν μαρτυρίας καὶ ἀποδείξεις διὰ  
τὰς ὑπὲρ ἡμῶν πρεσβεύσεις τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων, ἀφοῦ  
δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία καὶ δι' ἄλλο πολὺ τούτου  
σπουδαιότερον καὶ ἀνώτερον, ὅτι δηλαδὴ καὶ προστατεύουσιν  
ἡμᾶς καὶ μᾶς ἐνισχύουσι καὶ μᾶς σώζουσιν ὡς ἀπεσταλμένοι  
τοῦ Θεοῦ; — Διότι ἰδοὺ ὁ Λουκᾶς μαρτυρῶν ὅτι ἄγγελος  
ἦλθεν **ἐνισχύων** τὸν Χριστὸν ἐν μέσῳ τῆς ψυχικῆς καταγι-  
δος, ἣτις ἐξερράγη ἐντὸς του ἐν τῷ κήπῳ τῆς Γεθσημανῆ  
(Λουκ. ΚΒ' 43). — Ἴδου ὁ Ψαλμωδὸς λέγων «*παρεμβλεῖ  
ἄγγελος κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν καὶ ῥύσεται αὐτοῦ*  
(Ψαλμ. ΛΓ' 8). Ἴδου αὐτὸς οὗτος φωνῶν «*ὅτι τοῖς ἀγγέλοις  
αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, τοῦ διαφυλάξαι σε ἐν πάσαις ταῖς  
ἑδοῖς σου* (Ψαλμ. 90. 11).

Ὡστε οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἅγιοι δὲν πρεσβεύουσι μόνον ὑπὲρ  
ἡμῶν, ἀλλὰ, καὶ κατὰ θεῖαν ἄδειαν καὶ ἀποστολὴν, καὶ μᾶς  
ἐνισχύουσι καὶ μᾶς διαφυλάττουσι, καὶ μᾶς σώζουσι, καὶ οἱ

Ὁρθόδοξοι ἡμεῖς εἴμεθα ἐντὸς τῆς διδασκαλίας τῆς Γραφῆς ὄχι  
μόνον ὅταν ἐπικαλώμεθα τὰς πρεσβείας τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν  
ἁγίων, ἀλλὰ καὶ ὅταν ζητῶμεν νὰ μᾶς διαφυλάττωσι καὶ νὰ  
συντρέχωσιν εἰς τὴν σωτηρίαν μας.

Καὶ πρὸς περισσὴν κατασχύνην τῶν προτεσταντῶν, τῶν  
ἁποίων ὁ ἐγωισμὸς μόνον μὲ τὸν Θεὸν στέργει νὰ ἐπικοινωνῆ,  
ἰδοὺ καὶ ὁ Παῦλος προστιθέμενος εἰς τὴν λαμπρὰν τῶν Ὁρθο-  
δόξων συνηγόρων χροεῖαν καὶ κράζων· «οὐχὶ πάντες (οἱ ἄγγελοι)  
εἰσὶ *λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ  
τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν*;» (Ἑβρ. Α' 14).

## ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

Ἐπιτρέπεται νὰ ζωγραφίζωμεν εἰκόνας ἁγίων; — Οἱ προ-  
τεστάνται δὲν δύναται νὰ ἀπαντήσωσιν ἀρνητικῶς. Διότι  
κατασκευάζουσι καὶ αὐτοί.

Ἄλλ' ἐπιτρέπεται νὰ τοποθετῶμεν τὰς εἰκόνας ἐντὸς τῶν  
ἱερῶν ναῶν καὶ νὰ ἀποδίδωμεν πρὸς αὐτάς προσκύνησιν τιμη-  
τικὴν;

Ὁ προτεσταντισμὸς ὄχι μόνον ἀρνεῖται τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ  
καταγγέλλει ὡς ἐναντίον τῆς Γραφῆς καὶ ἔθιμον εἰδωλολατρικόν.  
Ἐπὲρ τῆς ἰδέας του δὲ ταύτης ἐπικαλεῖται τὴν δευτέραν ἐντολὴν  
τοῦ Δεκαλόγου, τὴν λέγουσαν· «Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδῶλον,  
οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ  
κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ προσκυνή-  
σεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς;» (Ἐξὸδ. Κ' 4—5).

Ἀλλά, πρὸς Θεοῦ, ποία ἡ σχέσις μεταξύ τῶν ἰδικῶν μας εἰκό-

νων καὶ τῶν εἰδωλολατρικῶν ὁμοιωμάτων; Τῶν ὁμοιωμάτων τούτων ἠμποδίζετο καὶ αὐτὴ ἡ ἀπλῆ κατασκευή. Ἀφοῦ δὲ αὐτοὶ οἱ προτεστάνται κατασκευάζουσιν εἰκόνας, τὰς ὁποίας τοποθετοῦσιν εἰς τὰς οἰκίας των καὶ μεταχειρίζονται εἰς τὰ σχολεῖά των, δὲν φανερώουσι καὶ μόνοι των ὅτι ἄλλο αἱ εἰκόνας τῶν χριστιανῶν καὶ ἄλλο τὰ εἰδῶλα καὶ τὰ ὁμοιώματα, πρὸς τὰ ὁποῖα τῷ καιρῷ ἐκείνῳ προσεφέρετο λατρευτικὴ προσκύνησις, ὡς ἐὰν ἦσαν θεοί;

Ὅτι ἡ δευτέρα ἐντολὴ τοιαῦτα εἰδῶλα ἐννοεῖ, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο ὡς θεοί καὶ ἐλατρεύοντο ὡς θεοί, βεβαιοῦται καὶ ἐκ τοῦ γράμματος μὲν τῆς δευτέρας ἐντολῆς, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς χωρίων. Ἐν τῇ Ἐξόδῳ π. χ. (Κεφ. Κ' 23) λέγει ὁ Θεός· «οὐ ποιήσετε ὑμῖν αὐτοῖς θεοὺς ἀργυροῦς, καὶ θεοὺς χρυσοῦς οὐ ποιήσετε ὑμῖν αὐτοῖς». Ἀλλὰ τίνα ἐφαρμογὴν δύναται νὰ ἔχη τοῦτο διὰ τὰς ἀγίας ἡμῶν εἰκόνας, τὰς ὁποίας τιμῶμεν διὰ τοὺς εἰκονιζομένους ὑπ' αὐτῶν ἀγίους, τοὺς ὁποίους πάλιν τιμῶμεν διὰ τὸν ἀναδείξαντα αὐτοὺς Θεόν;

Αὐτὴ ἡ Ἀγία Γραφή λύει ὀριστικῶς καὶ σαφῶς τὸ ζήτημα τοῦτο. Διότι, ἀπαγορεύσασα τὴν κατασκευὴν, τὴν προσκύνησιν καὶ τὴν λατρείαν εἰδῶλων θεωρουμένων ἀντὶ Θεῶν, ἐπέτρεψε τὴν κατασκευὴν δύο χρυσοῦν χερουβίμ, τὰ ὁποῖα καὶ ἐτέθησαν ἄνωθεν τοῦ ἱλαστηρίου τῆς Κιβωτοῦ τοῦ μαρτυρίου (Ἐξόδ. ΚΕ'. 18—23). — Καὶ πάλιν, ὁπότεν ὁ Σολομὼν κατεσκεύασε τὸν ναόν του, καθὼς μαρτυρεῖται εἰς τὴν Γ' Βασιλειῶν, ὅχι μόνον ἔγλυψε καὶ ἐτοποθέτησεν ἐντὸς ὁμοιώματα τῶν χερουβίμ, τὰ ὁποῖα καὶ ἐχρῦσεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ εἰκόνας βοῶν, λεόντων καὶ φοινίκων διεκόσμησεν αὐτὸν (Γ'. Βασιλειῶν κεφ. Ζ'. καὶ Η').

Μετὰ τὰς μαρτυρίας ταύτας θὰ ἠδικεῖτο ἡ νοημοσύνη τῶν ἀναγνωστῶν, ἂν ἐπεμένομεν περισσότερον εἰς τὴν ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι κατὰ τὴν Ἀγίαν Γραφὴν ἐπιτρέπεται ἡ ἐντὸς τῶν ναῶν τοποθέτησις ἀγίων εἰκόνων.

Ἄλλ' ἐπιτρέπεται τῶν ἀγίων εἰκόνων ἡ προσκύνησις;

Πραγματευόμενοι περὶ ἀγίων, διεκρίναμεν μεταξὺ λατρευτικῆς καὶ τιμητικῆς προσκυνήσεως. Ἡ πρώτη ἀνήκει μόνον εἰς τὸν Θεόν. Ἡ δευτέρα ὅμως, ἡ τιμητικὴ, ἡ πρέπουσα εἰς τοὺς ἀγίους, πρέπει καὶ εἰς τὰς εἰκόνας αὐτῶν, ὡς δι' αὐτῶν διαβαίνουσα εἰς ἐκείνους.

Ἀντίκειται τοῦτο εἰς τὰς ἀγίας Γραφάς; Διόλου. Ἀπ' ἐναντίας εἰς αὐτὰς βλέπομεν καθιερουμένην τὴν τιμητικὴν προσκύνησιν ὑλικῶν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ἔφερον χαρακτῆρα ἱερότητος.

Ὁ Μωυσῆς λ. χ. πλησιάζων ὄπου ἡ βάτος ἡ φλεγόμενη, ἀλλὰ μὴ κατακαιομένη, διατάσσεται νὰ προσφέρῃ σέβας καὶ τιμὴν, ἥτοι τιμητικὴν προσκύνησιν, ἀφαιρῶν τὰ ὑποδήματά του. Ἴδου αὐτοὶ οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ· «μὴ ἐγγίσης ὧδε· λύσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος, ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστὶ» (Ἐξόδ. Γ'. 5).

Προσέτι ὁ Δαυὶδ λέγει· «προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ» (τοῦ Θεοῦ). Ποῖον δὲ τὸ ὑποπόδιόν του; Ἡ γῆ. Ποῖος τὸ δηλώνει; Ὁ Ἡσαΐας, φωνῶν· «ὁ οὐρανός μου θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου». Διατί λοιπὸν οἱ προτεστάνται χαρακτηρίζουσι τὴν τιμητικὴν τῶν εἰκόνων προσκύνησιν ὡς ἀσεβῆ, ἐπὶ τῷ λόγῳ δῆθεν ὅτι ἡ προσκύνησις πρέπει εἰς μόνον τὸν Θεόν; Ἴδου ὅτι ἡ τιμητικὴ προσκύνησις διδάσκεται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ δι' αὐτὴν τὴν γῆν, τὴν ἄψυχον ταύτην ὕλην, εἰκόνα ὅμως τῆς δυνάμεώς του.

Ἐπειτα, ἔάν μετὰ τιμῆς προσφερώμεθα πρὸς τὰς ζωγραφίας καὶ φωτογραφίας τῶν γονέων μας, τῶν ἀδελφῶν μας, τῶν διδασκάλων μας, εἶνε ἄξιοκατάκριτον ἐὰν τιμῶμεν τὰς εἰκόνας ἀγίων ἀνδρῶν, οἵτινες δοξάζονται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ περὶ τῶν ὁποίων ἀπαντῶμεν εἰς τὴν Γραφὴν ὅτι εἶνε υἱοὶ Θεοῦ, καὶ Θεοὶ κατὰ χάρι.

Οί προτεστάνται δὲν τολμῶσι νὰ ἀρνηθῶσιν ἀπ' εὐθείας, ὅτι ὀφείλεται τιμὴ πρὸς τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων. Μᾶς κατηγοροῦσιν ὅμως, ὅτι δῆθεν θεοποιοῦμεν ἡμεῖς τὰς εἰκόνας καὶ ὅτι προβαίνομεν ἀπέναντί των εἰς ἐκδηλώσεις θρησκευτικῶς ἐπιληψίμου!

Τὸ ὅτι θεοποιοῦμεν τὰς εἰκόνας εἶνε συκοφαντία μὴ ἔχουσα ἀνάγκην ἀναιρέσεως. Καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐγένετο τοῦτο παρά τινων ἐξ ἀμαθείας, διὰ τὴν Ἐκκλησίαν μας θὰ ἤρκει τὸ ὅτι ἐκείνη τὴν τιμητικὴν πρὸς τὰς εἰκόνας προσκύνησιν ἐρμηνεύει ὡς τιμὴν πρὸς τοὺς εἰκονιζομένους ἁγίους, οἵτινες πάλιν τιμῶνται διὰ τὸν τιμῶντα αὐτοὺς Θεόν. Ἄλλ' ἡμεῖς διαμαρτυρούμεθα μὲ ὅλας μας τὰς δυνάμεις κατὰ τοῦ ὅτι δῆθεν ὑπάρχουσιν ὀρθόδοξοι λατρεύοντες τὰς εἰκόνας. Διότι καὶ ἡ ἀπλοϊκωτέρα ὀρθόδοξος γυνὴ γνωρίζει νὰ διακρίνη μεταξὺ ἁγίας εἰκόνας καὶ τοῦ εἰκονιζομένου ἁγίου, ὡς ἐπίσης ψευδὲς εἶνε τὸ ὅτι δῆθεν ὑπάρχουσιν ὀρθόδοξοι θεωροῦντες ἁγίους τινὰς ὡς ἀνωτέρους τοῦ Χριστοῦ· ἐνῶ καὶ ὀλίγον καθαρὸ ὀφθαλμοὶ εἶνε ἱκανοὶ νὰ ἴδωσιν, ὅτι οὐδεὶς ὀρθόδοξος θεωρεῖ οἰουδῆποτε ἁγίου ἑορτὴν ἴσην κἂν πρὸς τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα, κάλλιστα δὲ γνωρίζει, ὅτι ὁ τιμώμενος ἅγιος ἀνεδείχθη καὶ ἐδοξάσθη διὰ τὴν ἀφοσίωσίν του πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἄλλ' ἀσπαζόμεθα τὰς ἁγίας εἰκόνας; Καὶ μὲ τοῦτο τί; Μήπως κἂν ὁ ἀσπασμὸς τῆς εἰκόνας εἶνε πρᾶξις τιμητικῆς προσκυνήσεως; Κατὰ τὸν ὅρισμόν τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου εἶνε μᾶλλον ἐνδειξις φιλίας. Διότι ποίους ἀσπαζόμεθα συνήθως; Οὐχὶ τοὺς ἀνωτέρους μας, ἀλλὰ τοὺς οἰκείους μας, ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουσι πρὸς ἡμᾶς ὄχι δεσμόν ἐξουσίας, ἀλλ' ἀγάπης. Ἐὰν λοιπὸν ἀσπαζόμεθα τὰς ἁγίας εἰκόνας, ὡς τσακίς ἀσπαζόμεθα φωτογραφίας τῶν γονέων μας, τί τὸ σφάλμα, ὁποῖα δὲ ἡ ἀσεβὴς τιμὴ ἢ πρὸς τοὺς ἁγίους προσφερομένη; Ἡ τιμὴ ἐνταῦθα εἶνε μᾶλλον ἰδική μας, καὶ θὰ ἦτο σχετικῶς εὐλογώτερον νὰ ἐγερθῇ ζήτημα περὶ τοῦ ἂν ἁμαρτωλοὶ ἄνθρωποι πρέπη νὰ

ἔχουσι τὸ θάρρος τοῦ τοιούτου ἀσπασμοῦ, ἐνῶ ἀπαιτεῖται ἐντελὴς χρεωκοπία νοῦ, διὰ νὰ καταγγεληθῇ ὁ ἀσπασμὸς τῶν ἁγίων εἰκόνων ὡς ἐκφράζων δῆθεν τιμὴν ὑπερβάλλουσαν, ἢ ὁποῖα δὲν δύναται νὰ ἐμπρέπη εἰς αὐτάς!

Ἄλλὰ καὶ κάμνομεν τὸν σταυρόν μας ἐνώπιον τῶν ἁγίων εἰκόνων; Πρόδηλον ὅτι διὰ τοῦ ἱεροῦ τούτου σημείου ἀπευθύνομεν εὐσεβῆ χαιρετισμὸν πρὸς τοὺς εἰκονιζομένους ἁγίους. Τί δὲ φυσικώτερον καὶ εὐπρεπέστερον ἀπὸ τὸ νὰ χαιρετίζωμεν διὰ τοῦ σημείου τοῦ τιμίου σταυροῦ τοὺς ἁγίους ἐκείνου ἄνδρας, οἵτινες ἔζησαν φέροντες ἐπ' ὤμου τὸν σταυρόν των καὶ διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ σταυροῦ κατενίκησαν τοῦ πονηροῦ τὴν δύναμιν καὶ ἔστησαν τὰ κατ' αὐτῆς περίλαμπρα καὶ αἰώνια τρόπαιά των; Καὶ τί τὸ ἐφάμαρτον, ἐὰν μὲ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ προσερχώμεθα πρὸς τὰς εἰκόνας ἁγίων, οἵτινες μετ' αὐτοῦ ἠγείροντο, ἔτρωγον, κατεκλίνοντο, προσήχοντο, ἠγωνίζοντο, καὶ μετ' αὐτοῦ παρέδωκαν, ἐπὶ κλίνης ἢ ὑπὸ τὸ ξίφος τοῦ δημίου ἢ ἐπάνω εἰς τοὺς τροχοὺς καὶ τὰς πυράς τοῦ μαρτυρίου, τὴν τελευταίαν των πνοήν;

Ὡς εὐκόλως βλέπει τις ἐκ τῶν ἀνωτέρω, εἶνε τόσον σύμφωνος πρὸς τὰς Γραφάς, πρὸς τὴν ψυχολογίαν, πρὸς τὴν ἱογικὴν ἢ ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς τοποθέτησις τῶν ἁγίων εἰκόνων καὶ ἡ τιμητικὴ αὐτῶν προσκύνησις, ὥστε ἀπητεῖτο ὅλη ἡ ἀχαλίνωτος προτεσταντικὴ ἀνατρεπτικὴ ὁρμή, διὰ νὰ μᾶς ἐπικρίνη διὰ τοιαῦτα ζητήματα καὶ νὰ πολεμήσῃ τὰς ἁγίας εἰκόνας ἐν ὀνόματι δῆθεν τῆς Γραφῆς, ἐνῶ ἐκ τῆς Γραφῆς διδασκόμεθα ἐντελῶς τὰ ἐναντία.

Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ πρῶται Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι εἶχον ἐν χρήσει εἰς τοὺς τόπους τῶν ἱερῶν συναξέων των εἶδη τινὰ εἰκόνων, πρὸς τὰ ὁποῖα προσεφέροντο μετὰ σεβασμοῦ, λ. χ. τὸν ἰχθῦν, εἰς συμβολισμὸν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τὸ πλοῖον εἰς συμβολισμὸν τῆς Ἐκκλησίας. Αἱ συμβολικαὶ αὐταὶ εἰκόνες

ἀποτελοῦσιν ἀναγνώρισιν τῆς ἱερᾶς ἀνάγκης τοῦ νὰ ᾔνε εἰκόνες ἐν τοῖς ναοῖς. Ἐὰν δὲ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους αἰῶνας τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἀνεπτύχθη ἀγιογραφία, ὁποία κατόπιν ἀνεφάνη, τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὅτε χριστιανοὶ καθ' ἑκάστην ἐδιώκοντο καὶ ἐφυλακίζοντο καὶ ἐβασανίζοντο καὶ ἐφρονεύοντο, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καταγίνη ἡ Ἐκκλησία εἰς κατασκευὰς εἰκόνων. Ἄλλ' ἡ νομιμότης αὐτῶν ἦτο ἔκπαλαι ἀνεγνωρισμένη, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς ἐξ ἀρχῆς χρήσεως συμβολικῶν, ὡς εἶπομεν, εἰκόνων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀγίας αὐτοῦ Ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῶν γλυπτῶν καὶ κεχρυσωμένων Χερουβίμ καὶ ἄλλων ζωγραφιῶν, τὰς ὁποίας αὐτὸς ὁ Θεὸς διέταξεν ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ διὰ τὴν Κιβωτὸν τοῦ μαρτυρίου καὶ διὰ τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος.

## ΤΑ ΑΓΙΑ ΛΕΙΨΑΝΑ

Οἱ προτεστάνται, τῶν ὁποίων ἡ μανία δὲν ἐσταμάτησε πρὸ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων, τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς θείας κοινωνίας, ἐπόμενον ἦτο νὰ μὴ δειχθῶσιν εὐλαβέστεροι πρὸς τὰ ἅγια λειψάνα.

Κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον διδασκαλίαν ὀφείλομεν φόρον τιμῆς καὶ ἀσπασμοῦ πρὸς τὰ λειψάνα ἀνδρῶν ἁγίων, οἵτινες ἀπέθανον τετιμημένοι στρατιῶται τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ προτεσταντισμὸς ὅμως κατηγορεῖ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ὅτι διὰ τῆς πρὸς τὰ λειψάνα ταῦτα ἀποδιδομένης τιμῆς ἀσεβεῖ καὶ εἰδωλολατρεῖ!

Ἄλλὰ διατί; Τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, μάλιστα τὸ καθαγιασθὲν διὰ Χριστοῦ Ἰησοῦ, μὴ δὲν ᾔνε τίμιον, ἱερόν, ἅγιον;

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀποφαίνεται, ὅτι τὰ σώματα τῶν γνησίων χριστιανῶν εἶνε *θυσία ζῶσα, ἁγία, εὐάρεστος εἰς τὸν Θεόν* (Ῥωμ. IB' 1). Ὁ αὐτὸς λέγει ὅτι τὰ σώματα ἡμῶν (τῶν πιστῶν) εἶνε *μέλη Χριστοῦ* (Α' Κοριν ΣΤ' 15) καὶ *ναὸς τοῦ ἐν ἡμῖν ἁγίου Πνεύματος* (Αὐτόθι 19). Ἐὰν λοιπὸν τὰ λειψάνα τῶν σωμάτων τούτων τιμᾶ τις, εἶνε παράβασις τῆς Γραφῆς ἢ εἶνε ἀπ' ἐναντίας ἱερόν καθήκον ἐπιβαλλόμενον ὑπ' αὐτῆς;

Ἡ μήπως θὰ μᾶς ἀντιταχθῇ ὅτι ὁ θάνατος ἀφήρесе τὴν ἱερότητα ὅλην τῶν σωμάτων τῶν ἁγίων καὶ κατέστησεν αὐτὰ ὑλικὸν ἄτιμον ἢ κοινόν, ἀνάξιον προσοχῆς καὶ εὐλαβείας;

Ἄλλ' ἡμεῖς γνωρίζομεν, ὅτι ὁ θάνατος **προσθέτει** ἱερότητα καὶ εὐλάβειαν· καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ προτεστάνται, χωρὶς νὰ τὸ ἐννοῶσιν, ὑπακούουσιν εἰς τὸν νόμον τοῦτον. Διότι ποῖος ἐξ αὐτῶν πρὸ τοῦ λειψάνου τοῦ πατρός, τῆς μητρός, τῆς συζύγου, τοῦ τέκνου, τοῦ ἀδελφοῦ, τοῦ φίλου, ποῖος δὲν ἐκυριεύθη ἀπὸ περισσοτέραν εὐλάβειαν ἀνωτέραν κατὰ πολὺ ἐκείνης, τὴν ὁποίαν προσέφερον εἰς τὰ ζῶντα σώματά των; Καὶ τί λέγω περὶ τῶν τοιούτων λειψάνων; Συνήθη καὶ κοινότατα ἀντικείμενα, τὰ ὑποδημάτια τοῦ ἀποθανόντος βρέφους μας, μία κορδελίτσα τῆς μεταστάσης κόρης μας, ὀλίγα τινὲς τρίχες ἀποκοπεῖσαι ἐκ τῆς κόμης τῆς μαρνανθείσης συζύγου μας, κονδυλοφόροι, δακτύλιοι, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, δὲν λαμβάνουσιν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν μετὰ τὸν θάνατον τῶν προσφιλῶν κατόχων των θέσιν ἱεράν, καὶ δὲν ἐπισύρουσι πολλάκις τοὺς μᾶλλον περιπαθεῖς καὶ εὐλαβεῖς ἅμα ἀσπασμούς μας, τόσῳ θερμότερους, καθόσον ἡ ψυχὴ εἶνε λεπτοτέρα, ἀβροτέρα, εὐγενεστέρα;

Δὲν εἶνε λοιπὸν παράλογον, ἀφύσιον, ἀνόητον καὶ ἀσεβὲς νὰ διακηρύττη ὁ προτεσταντισμὸς ὅτι καταδικάζεται ἡ τιμὴ τῶν

λειψάνων τῶν ἁγίων, τῶν ἀνδρῶν δηλαδή ἐκείνων, οἵτινες ἔζησαν καὶ ἀπέθανον ἡγιασμένοι καὶ κατὰ τὰ σώματα, τὰ ὅποια παρέστησαν μέλη Χριστοῦ, καθὼς τοῦ ἁγίου Πνεύματος;

Δὲν εἶνε ἀνόητον τὸ νὰ θεωρῆται πρᾶξις ἐπιλήψιμος ἡ τιμὴ πρὸς λείψανα ἡρώων καὶ ἀθλητῶν τῆς πίστεως, οἵτινες ἐκαλύφθησαν ἀπὸ τραύματα καὶ μώλωπας κατὰ τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς ἀγῶνας; Μία τοιαύτη ἀντίληψις μαρτυρεῖ τὴν οἰκτροτέραν διαστροφήν νοῦ, ἣτις δύναται νὰ ἐπέλθῃ μόνον ὡς τὸ φοβερώτατον ἀντίποινον τῆς χειρίστης τῶν αἰρέσεων. Καὶ ἔπρεπε νὰ ἐγκληματῆ τόσον ὁ προτεσταντισμὸς ἀπέναντι τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας, διὰ νὰ υἱοθετήσῃ καὶ περιπτυχθῆ τόσον φανατικῶς τὰς μωροτάτας πλάνας τῶν μᾶλλον πεπωρωμένων αἰρετικῶν!

Οἱ προτεστάνται μᾶς ἀντιτάσσουν διατάξεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, αἱ ὅποια, διὰ λόγους ὑγιεινῆς, ἀπηγόρευον τὸ ἐγγίξιν τὰ σώματα τῶν τεθνεώτων, τῶν ἐν πολέμῳ πιπτόντων καὶ τὰ ἀνθρώπινα μνήματα. Ἄλλ' ἡ χριστιανικὴ ἐλευθερία καὶ ὁ διὰ ταύτης ἐξευγενισμὸς τῆς ψυχῆς κατήργησε τὰς διατάξεις ταύτας. Μόνον δὲ ἄνθρωποι, νεκρώσαντες ἐν τῇ ψυχῇ των πᾶν τίμιον καὶ εὐγενὲς συναίσθημα, δύναται νὰ θεωρῶσιν ἐφάμαρτον τὸ νὰ ἐγγίσωσι καὶ ἀσπασθῶσι τὰ σώματα τῶν ἐν πολέμῳ πεσόντων ὑπὲρ πατρίδος καὶ πίστεως, ἢ τὸ νὰ ἐγγίσωσιν εἰς τοὺς τάφους ἐκείνους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους καλύπτεται ἡ ἱερά, ἢ τετιμημένη καὶ προσφιλὴς κόνις τῶν προμάχων τούτων ἢ ἄλλων προσφιλῶν ὄντων, ἢ πρὸς τὰ ὅποια ἀγάπη μας εἶνε ἰσχυροτέρα καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν θάνατον. Αὐτοὶ οἱ προτεστάνται ἐγγίζουσι τὰ σώματα τῶν ἐν πολέμῳ πιπτόντων καὶ τιμῶσιν αὐτὰ καὶ εὐλαβῶς προσέρχονται πρὸς τοὺς τάφους τῶν φιλότατων των. Διατί λοιπὸν δὲν διανοίγουσι τὰ ὄμματα των, ἀλλὰ μὲ τὴν πλέον τυφλὴν λύσσαν καταδικάζουσιν ὅτι καὶ αὐτοὶ πράττουσι, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ διαβάλωσι τὴν Ἐκκλησίαν μας;

Καὶ αὐτὴ, ἄλλως τε, ἡ Παλαιὰ Γραφή μᾶς χρηγεῖ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ καθήκοντος ἡμῶν πρὸς σεβασμὸν καὶ τιμὴν λειψάνων ἀνδρῶν, οἵτινες ἀπέθανον μετὰ ζωὴν εὐεργετικὴν καὶ ἀφωσιμένην εἰς τὸ θεῖον θέλημα. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Μωυσῆς καὶ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, ἐγκαταλείποντες τὴν Αἴγυπτον, παρέλαβον μαζί των τὰ λείψανα τοῦ Ἰωσήφ καὶ τὰ ἔθαψαν ἐν Συχέμ. ("Ἐξοδ. ΙΓ'. 19. Ἰησοῦ Ναυῆ ΚΒ'. 32).

Οἱ προτεστάνται, συνεχίζοντες τὴν ἀπέναντι τῶν Γραφῶν τύφλωσίν των καὶ τὴν ἀπέναντι τῶν γεγονότων, μᾶς ἐκτοξεύουσι καὶ ἄλλην κατηγορίαν· ὅτι ἡμεῖς ἀποδίδομεν θαυματουργὸν δύναμιν εἰς τὰ ἅγια λείψανα. Ἡμεῖς τὴν ἀποδίδομεν, ἢ ἡ Γραφή τὴν βεβαιώνει καὶ τὰ πράγματα τὴν βροντοφωνοῦσιν; Ἐν τῇ Δ'. Βασιλειῶν (ΙΓ'. 20) βλέπομεν ὅτι νεκρὸς, ριφθεὶς ἐντὸς τοῦ τάφου τοῦ Ἐλισαίε, ὡς ἤγγισεν εἰς τὰ ὀστέα αὐτοῦ, ἀνέλαβε τὴν ζωὴν του καὶ ἀνέστη ἐπὶ τοὺς πόδας του. Βεβαίως ὁ θαυματουργὸς εἶνε ὁ Θεός. Ἄλλ' ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ τὰ θαύματά του διὰ ὁδῶν πλείστων, καὶ ἐν ἐκ τῶν θαυματουργῶν μέσων, κατ' αὐτὴν τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἰδοὺ ὅτι εἶνε καὶ τῶν ἁγίων τὰ λείψανα. Πῶς λοιπὸν διασαλπίζουσιν οἱ προτεστάνται, ὅτι ἡμεῖς πλάττομεν τὰς τοιαύτας τῶν λειψάνων ιδιότητας; Τὸ κάμνουσιν ἀπὸ ἀμάθειαν; Τὸ κάμνουσιν ἀπὸ ἀσυνείδητον ψευδολογίαν; Ἄς ἐκλέξωσι μεταξὺ τῶν ἐλατηρίων τούτων.

Ἄλλ' ἡμεῖς τοῖς δεικνύομεν — ἐὰν ἔχωσιν ὄμματα — καὶ τὰ πλήθη τῶν θεραπειῶν, ἅτινα ἐπετυγχάνοντο διὰ τῆς ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων ἐπιθέσεως μανδηλίων, τὰ ὅποια ἤθελεν ἐγγίσει εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀποστόλου Παύλου (Πράξ. ΙΘ'. 11-13). Τί τὸ θεραπεῦον; Ἡ θεία δύναμις; Ναί. Ἄλλ' ἰδοὺ ὅτι αὕτη δὲν ἐνεργεῖ ἀπ' εὐθείας μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' αἰσθητῶν ἀντικειμένων, τὰ ὅποια χρησιμεύουσιν, οὕτως εἶπεῖν, ὡς ἀρωγοὶ τῆς χάριτος. Τί τὸ ἀνάρμοστον λοιπὸν, τί δὲ τὸ ἀσεβὲς ἐνέχει ἡ ἰδέα ὅτι θεραπεῖται ἐνεργοῦνται καὶ δι' ἁγίων λειψάνων καὶ δι' ἁγίων.

εἰκόνων καὶ δι' ἄλλων ἱερῶν ἀντικειμένων; Οὐδέν· ἐκτός πλέον ἂν οἱ προτεστάνται ἦνε διατεθειμένοι νὰ καταγγείλωσιν ἐπὶ ἀσεβείᾳ καὶ εἰδωλολατρείᾳ αὐτὰς τὰς ἁγίας Γραφάς. Καὶ τοῦτο εἶνε ὅ,τι πράγματι διαπράττουσιν. Αἱ κατὰ τῶν ἁγίων λειψάνων ἐπιθέσεις των εἶνε θρασεῖαι καὶ ἀνίεροι προσβολαὶ κατ' αὐτῆς τῆς Νέας Διαθήκης καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου! Καὶ ὁμως μᾶς λέγουσιν, ὅτι δῆθεν μόνον κανόνα διδασκαλίας ἔχουσι τὰς ἁγίας Γραφάς αὐτοὶ οἱ ἀπορρίπτοντες τὰς βεβαιώσεις αὐτῶν! Καὶ ὁμως οἱ παρ' ἡμῖν ἀπαρνηθέντες τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ προσχωρήσαντες εἰς τὸν προτεσταντισμὸν ἔχουσι τὴν ἀφέλειαν νὰ αὐτοτιτλοφορῶνται *Εὐαγγελικοί*, αὐτοὶ οἱ καταγελῶντες πεποιθήσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας αὐτῆ ἠρύσθη ἀπ' αὐτῶν τῶν ἁγίων Γραφῶν, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου.

Ἄλλως τε τὸ ὅτι διὰ τῶν ἁγίων λειψάνων ἐνεργοῦνται θαύματα εἶνε βεβαιωμένον ἱστορικῶς διὰ μαρτυριῶν ἀδιαφιλονεικῆτου κύρους. Ἐμνημονεύσαμεν ἤδη τὴν νεκρανάστασιν, ἣτις ἐπραγματοποιήθη διὰ τῶν ὁστῶν τοῦ Ἑλισσαίου. Ἄλλ' ἰδοὺ καὶ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, φωνῶν πρὸς τὸν Παραβάτην Ἰουλιανόν· αὐκ ἠδέσθης τὰ ὑπὲρ Χριστοῦ σφάγια ... ὧν καὶ τὰ σώματα μόνα ἴσα δύνανται ταῖς ἁγίαις ψυχαῖς, ἢ ἐπαφώμενα ἢ τιμώμενα· ὧν καὶ ρανίδες αἵματος μόνον καὶ μικρὰ σύμβολα πάθους ἴσα δρῶσι τοῖς σώμασι; Ταῦτα οὐ σέβεις, ἀλλ' ἀτιμάζεις; (Γρηγ. Ναζιανζηνοῦ κατὰ Ἰουλιανοῦ Στηλιτευτ. Α' τόμ. σελ. 76. 77). — Ἰδοὺ καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος βεβαιῶν ὅτι αὐτὸ ἀψάμενος ὁστέου μάρτυρος λαμβάνει τινὰ μετουσίαν ἁγιασμοῦ ἐκ τῆς τοῦ σώματος παρεδρευούσης χάριτος (Λόγος περὶ θανάτου ἐν τόμῳ 32 τῆς Πατρολογίας Migne). — Ἰδοὺ ὁ Χρυσόστομος βοῶν· αἱ γὰρ νεκροὶ σώμασι καὶ διαλυθεῖσιν εἰς κόριν μείζονα τῶν ζώντων ἀπάντων δύνανται ὁ Θεὸς ἐχαρίσατο, πολλῶ μᾶλλον ζῶν αὐτοῖς χαριεῖται βελτίω τῆς

προτέρας καὶ μακαριωτέραν κατὰ τὸν τῶν στεφάνων καιρόν» (Χρυσ. Λόγος εἰς Μάρτυρα Βαβύλαν, Πάτρολ. Migne, τόμ. Β' σελ. 533). — Καὶ ἤδη ἐρωτῶμεν τοὺς προτεστάντας καὶ τὰ θύματα αὐτῶν, τοὺς Ἑλληνας Εὐαγγελικούς (!!!)· διὰ τί καταγγέλλετε ὡς ψευδεῖς τὰς διὰ λειψάνων τῶν ἁγίων θαυματουργίας; Διατί συκοφαντεῖτε καὶ σπερμολογεῖτε, ὅτι τὰ θαύματα ταῦτα ἐπλάσθησαν παρὰ τῶν ἐκμεταλλευτῶν τῆς δεισιδαιμονίας τοῦ πλήθους ἀμαθῶν καὶ πεπονηρευμένων καλογήρων; Δεχόμεθα, ὅτι τινὲς τούτων ἐξεμεταλλεύθησαν πρὸς ἀργυρολογίαν παρουσιάσαντες λείψανα ψευδῆ καὶ πλάσαντες θεραπείας ἀνυποστάτους καὶ σημεῖα φανταστικά. Ἄλλ' αἱ ἀνίεροι καταχρήσεις αὐταὶ κατὰ τί ἐλαττώνουσι τὸ κύρος τῶν ἀληθινῶν θαυμάτων, τὰ ὁποῖα ἐνηργήθησαν διὰ γνησίων ἁγίων λειψάνων; Διότι τινὲς ἐξηπάτησαν, ἔπειτα ὅτι εἰς ὅλα ὑπῆρχεν ἀπάτη; Μήπως καὶ μάγοι δὲν ἐπεδείκνυον θαύματα; Ἄλλὰ τὸ ψεῦδος τούτων κατὰ τί κλονίζει τὰ ἱστορικὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἐπετέλεσαν ὁ Χριστὸς καὶ οἱ ἀπόστολοι; Στοιχειώδης λογικὴ καὶ δικαιοσύνη ἐπιβάλλει νὰ διακρίνωμεν. Εὐρίσκομεν ἀπατηλόν, ἢ δὲν εὐρίσκομεν ἐπαρκῶς βεβαιωμένον θαῦμά τι προκληθέν, ὡς λέγεται, δι' ἁγίου λειψάνου; Ἄς τὸ ἀρνηθῶμεν εἰς τὴν πρώτην περίστασιν, ἄς ἐπιφυλαχθῶμεν εἰς τὴν δευτέραν. Ἄλλ' ἰδοὺ ὅτι τὰ διὰ γνησίων ἁγίων λειψάνων ἐπιτελούμενα θαύματα βεβαιοῦνται ὡς πραγματικά καὶ ἀληθῆ μετὰ τόσης ἐπιστημότητος ὑπὸ μαρτύρων, ὁποῖοι Βασίλειος ὁ Μέγας, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Νὰ μὴ τοὺς πιστεύσωμεν λοιπόν; Ἄλλὰ τότε τίνα ἱστορικὸν θέλομεν πιστεύσει; Μήπως τοῖς ἔλειπεν ἡ μάθησις καὶ ἡ ἀνάπτυξις; Μήπως τοῖς ἔλειπεν ἡ φιλαλήθεια καὶ ἡ εἰλικρίνεια; Πνεύματα τόσον ἐκλεκτά, διανοιαί τοσοῦτον φωτειναί, καρδίαι οὕτως ἡγιασμένα, χαρακτήρες τόσον φιλαλήθεις καὶ ἐχθροὶ τοσοῦτον ἀδιάλλακτοι πάσης ἀπάτης, παντὸς ψεύδους, πάσης ἀνακριβείας, πῶς ἦτο δυνατόν

νά ψευσθῶσι καὶ νά δώσωσι βεβαιώσεις πλαστάς, δολίαις, ἀπατηλάς; Διότι αὐτοὶ μᾶς βεβαιώνουν περὶ θαυμάτων ἁγίων λειψάνων, τὰ ὅποια ἔβλεπον εἰ ἴδιοι καὶ ὄχι ἤκουον. Τί λοιπὸν θ' ἀντείπητε; Θὰ τοὺς καταγγείλητε ὡς δεισιδαίμονας ἢ ὡς ἀπατεῶνας; Ἐκείνους σεῖς; **Τολμήσατε.**

## ΠΕΡΙ ΜΝΗΜΟΣΥΝΩΝ

Τί ζητεῖ ἡ Ἐκκλησία μας διὰ τῶν μνημοσύνων; — Πρῶτον ἐκτελεῖ πρᾶξιν εὐγενῆ καὶ ἀξίαν τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης ὑπὲρ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἀπῆλθον ἤδη ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου. Εἶνε τοῦτο ἀξιοκατάκριτον; — Οἱ δοῦλοι τῆς σαρκὸς λησμονοῦσι καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ζῶντας. Ἄλλ' ἡ ἐξακολουθοῦσα ἀγάπη καὶ μνήμη τῶν μεταστάντων εἶνε ἴδιον τῶν εὐγενεστάτων ψυχῶν· τὰ δὲ μνημόσυνα ὡς πράξεις, διὰ τῶν ὁποίων διαδηλοῦται ἡ ἐξακολουθοῦσα αὕτη ἀγάπη, ἡ ἀφθάρτος αὕτη μνήμη, διὰ τῆς ὁποίας οἱ ζῶντες ἐπὶ τῆς γῆς συνεχίζουσι τὸν σύνδεσμόν των μετὰ τῶν ζώντων εἰς τὸν πέρα τοῦ κόσμου τούτου βίον, εἶνε ὅ,τι συγκινητικὸν καὶ ἀξίον ἀληθῶς καρδιῶν ἐμπνεομένων ἀπὸ τὴν ἀγνωτέραν τοῦ πνεύματος ζωὴν.

Ἄλλ' εἰς τὰ μνημόσυνα ἀπευθύνονται καὶ δεήσεις καὶ προσευχαί ἐκ μέρους τῶν ζώντων ὑπὲρ τῶν κοιμηθέντων, προσευχαί καὶ δεήσεις ὑπὲρ τῆς ἐπιεικεστέρως καὶ εὐσπλαγχνικωτέρως κρίσεως αὐτῶν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Εἶνε τοῦτο ἐναντίον τῶν Γραφῶν; Ὁ προτεσταντισμὸς φωνάζει καί. Ἄλλ' εἰς πόσα ἄλλα δὲν ἀπεδείχθη οὗτος ὅτι ἐπαγγέλλεται ὄχι τὴν ἐρμηνείαν τῶν

Γραφῶν, ἀλλὰ τὴν παρερμηνείαν των καὶ τὴν διαστροφὴν των; Κατὰ τοὺς προτεστάντας δεήσεις ὑπὲρ τῶν ἀποθανόντων εἶνε ἐντελῶς ἀνωφελεῖς. Διατί; Διότι, λέγουν, ἐκάστου ἡ αἰωνία τύχη προσδιορίζεται ὀριστικῶς εὐθὺς ἅμα τῷ θανάτῳ του.

Ἄλλ' ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν διδασκόμεθα τὸ ἐναντίον. Ἡ μεγάλη κρίσις, ἡ γενικὴ κρίσις, ἡ ὀριστικὴ κρίσις, ἡ στέλλουσα εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν ἢ εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν, θέλει γίνεαι κατὰ τὴν συντέλειαν τῶν αἰώνων διὰ τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸς ὁ ἴδιος μᾶς ἐπληροφόρησε περὶ τούτου, ὅταν εἶπεν ὅτι: «ὅταν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθήσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ καὶ συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη καὶ ἀφοριεῖ αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων . . . καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον» (Ματθ. ΚΕ' 31—33 καὶ 46). *Ἀπελεύσονται λοιπὸν τότε. Ὡστε μέχρι τότε ἡ αἰώνιος κόλασις καὶ ἡ αἰώνιος ζωὴ ἐπιφυλάσσονται.* Τοῦτο βεβαιούμεθα καὶ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἰωάννου (Ε' 28) καὶ ἐκ τῆς Ἀποκαλύψεως αὐτοῦ (Κ' 12). Αὐτὸ μᾶς πληροφορεῖ καὶ ὁ Παῦλος φωνῶν: «Διαμαρτύρομαι οὖν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νεκροὺς κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ (Β' Τιμοθ. Δ' 1).

Καὶ τώρα ἂς ἴδωμεν ἐὰν τὰ μνημόσυνα καὶ αἱ δεήσεις τῶν ζώντων ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων ἦνε σύμφωνοι ἢ ὄχι πρὸς τὴν ἁγίαν Γραφήν, καὶ ἐὰν δύνανται νά ὠφελήσωσι αὐτοὺς ἢ ὄχι, καὶ πότε.

Εἰς τὴν Α' Βασιλειῶν (ΑΑ' 13) καὶ εἰς τὴν Β' Βασιλειῶν (Α' 11) παρατηροῦμεν ὅτι οἱ ἐπιζῶντες ἐνήστευον χάριν τῶν ἀποθανόντων καὶ ἐπὶ πλέον ἐμείραζον ὑπὲρ αὐτῶν ἄρτους καὶ παρεκάλουν ὑπὲρ αὐτῶν. Μᾶς τὸ λέγει δὲ καὶ ὁ προφήτης Ἱερεμίας

(ΙΣΤ' 7) θεωρῶν τὴν στέρησιν τῆς τοιαύτης διανομῆς τῶν ἄρτων καὶ τὴν παράλειψιν τῆς παρακλήσεως ὡς φοβερὰν κατάραν καὶ ποινήν· «οὐ μὴ κλασθῆ (κοπῆ) ἄρτος ἐν πένθει αὐτῶν εἰς παρακλήσιν ἐπὶ τεθνηκότι». Πρὸς τούτοις, παρὰ τῷ Νεεμίᾳ (Θ' 1—3) βλέπομεν ὅτι οἱ Ἰσραηλιῖται, νηστεύοντες, ἐξωμολογοῦντο τὰς ἁμαρτίας ἑαυτῶν καὶ τῶν τεθνεώτων πατέρων των, προφανῶς διὰ νὰ τύχωσι συγχωρήσεως καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ. Καὶ τὰ πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν Ἰουδαϊκὰ μνημόσυνα βλέπομεν καὶ εἰς τὸ Β' Βιβλίον τῶν Μακκαβαίων ἐνθα ἱστορεῖται ὅτι ἔγεινεν ἐξιλασμός ὑπὲρ τεθνεώτων τῆς ἁμαρτίας ἀπολυθῆναι (Μακκαβ. Β' 12, 40—45).

Καὶ τώρα ἄς ζητήσωμεν τὴν περὶ τοῦ θέματος τούτου διδασκαλίαν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Ἄς ἐξετάσωμεν δηλαδὴ ἐὰν μετὰ θάνατον καὶ κατὰ τὴν Μεγάλην Κρίσιν ἦνε δυνατόν νὰ γείνη ἔλεος παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ ψυχὰς, αἵτινες ἀπέθανον ὑπὸ ἁμαρτίας ὄχι θανασίμους.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπεν· «ὃς ἂν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι» (Ματθ. ΙΒ'. 32). Τί συμπεραίνομεν ἐκ τούτου; ὅτι ἁμαρτίαι τινὲς ἀφίενται ἢτοι συγχωροῦνται καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, δηλαδὴ θέλουσι συγχωρηθῆ κατὰ τὴν Μεγάλην Κρίσιν. Διότι, ἐὰν τότε δὲ ν γείνη καμμία ἄφεσις, ἐὰν πᾶσα ἄφεσις μόνον ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐγένετο, δὲν ἦτο δυνατόν ὁ Χριστὸς νὰ ἀναφέρῃ, μετὰ τὴν δριστηκὴν ἄρνησιν ἀφέσεως ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ἑτέραν ἄρνησιν ἀφέσεως ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

Θὰ ἀντεῖπῃ τις ὅτι πῶς ἤμπορεῖ νὰ ὠφελήσῃ τὸν ἁμαρτήσαντα ἢ ὑπὲρ αὐτοῦ δέησις καὶ παρακλήσις ἄλλου προσώπου;

Ἴδου ὁ Ἰωάννης ὅστις βεβαιοῖ τὰς διὰ παρακλήσεων καὶ αἰτήσεων ἄλλων συγχωρήσεις τῶν ἁμαρτανόντων. «Ἐὰν τις

λέγει, ἴδῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἁμαρτάνοντα ἁμαρτίαν μὴ πρὸς θάνατον, αἰτήσῃ, καὶ δώσει αὐτῷ ζωὴν, τοῖς ἁμαρτάνουσι μὴ πρὸς θάνατον» (Α'. Ἰωάν. Ε'. 16).

Εἶνε τοῦτο ὀρθόν; Ἄφροῦ ὁ Θεὸς τοιοιτοτρόπως κάμνει, ποῖος θὰ φιλονεικήσῃ τὴν ὀρθότητα τοῦ γινομένου; Ἄλλὰ καὶ ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ζητηθῆ δικαιολογία, θὰ εὐρίσκετο ὅτι οὐδὲν φυσικώτερον καὶ λογικώτερον τῆς τοιαύτης ἀφέσεως. Διότι τί εἶνε ὁ Θεός; Χάρις καὶ Ἀγάπη. Τί δὲ κάμνουν οἱ ἀγαπῶντες; Συγχωροῦν πολλάκις τοὺς ἐνόχους, μόνον διότι τὸ ζητοῦν ἄλλα πρόσωπα προσφιλῆ καὶ ἡγαπημένα του. Ποσάκις καὶ σκληροτράχηλοι ἀκόμη ἄνθρωποι δὲν συνεχώρησαν ἀνθρώπους, οἵτινες τοῖς ἔπταισαν, μόνον καὶ μόνον διότι ἄλλοι φίλοι παρεκάλεσαν ὑπὲρ αὐτῶν θερμῶς; Εἶνε τοῦτο ἀξιοκατάκριτον; Ἀπ' ἐναντίας. Τοιαύτη συγχώρησις ἐπικροτεῖται καὶ ἐπαινεῖται ὡς πρᾶξις εὐγενῆς, ὑψηλῆ. Δὲν εἶνε λοιπὸν ἀνόητον νὰ τὴν ἐπικρίνη τις, ὅταν τὴν ἐνεργῆ αὐτὸς ὁ Θεός, ἡ πηγὴ τῆς χάριτος, καὶ ἡ ἐστία τῆς ἀγάπης;

Ὡστε, προκειμένου περὶ ἁμαρτιῶν μὴ πρὸς θάνατον, αἱ ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων δεήσεις τῶν ζώντων καὶ Γραφικαί εἶνε καὶ ἐπωφελεῖς καὶ καρποφόροι· ὁ δὲ προτεσταντισμός, πολεμῶν αὐτάς, εἶνε ἐκτὸς τῶν ἁγίων Γραφῶν, τὰς ὁποίας ἐπικαλεῖται μόνον διὰ νὰ τὰς καταπατῆ.

Καὶ ὅτι αἱ δεήσεις αὗται ἀποτελοῦσιν ἔργον εὐσεβείας, ἀπορρέον ἐκ θείας ἀδείας καὶ καθήκοντος ἱεροῦ, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῶν μαρτυριῶν ἀρχαιοτάτων διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, ἐκ τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν, αἵτινες εἶνε σύγχρονοι τῶν Ἀποστόλων, καὶ ἐκ τῶν θείων λειτουργιῶν τοῦ Ἰακώβου, τοῦ Βασιλείου, τοῦ Χρυσοστόμου.

Κατὰ τὰς Ἀποστολικὰς Διαταγὰς (Βιβλ. Η'. Κεφ. 42) προστάσσονται μνημόσυνα τριήμερα, ἑνεαήμερα καὶ τεσσαρακονθήμερα. Ὁ δὲ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος μᾶς πληρο-

φορεῖ περὶ τοῦ ὅτι αἱ δεήσεις ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων καὶ πολὺ ὠφέλιμοι εἶνε καὶ ἐκ τῶν ἀποστόλων προέρχονται. «Οὐκ εἰκῆ ταῦτα ἐνομοθετήθη ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, τὸ ἐπὶ τῶν φρικτῶν μυστηρίων μνήμην γίνεσθαι τῶν ἀπελθόντων. Ἰσασιν αὐτοῖς πολὺ κέρδος γινόμενον, πολλὴν τὴν ὠφέλειαν (Χρυσοστ. ὁμιλία Γ'. εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς Φιλιππησίους).

Τοιουτοτρόπως ὑπὸ τὰ πικρὰ βέλη τῶν ἁγίων Γραφῶν, τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν, τῶν θείων λειτουργιῶν, καὶ τῶν ἱστορικῶν πληροφοριῶν τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῶν μνημοσύνων καὶ τῶν δεήσεων ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων γίνεται πτώμα ὁ προτεσταντισμός.

## ΠΕΡΙ ΝΗΣΤΕΙΩΝ

Ὁ Βολταῖρος ἔλεγεν, ὅτι ἠδύνατο νὰ ἀποδείξῃ μωρὸν ἕκαστον στίχον τοῦ Ὁμήρου. Ἦθελε διὰ τούτου νὰ παραστήσῃ, ὅτι ὁ ζητῶν νὰ πλάττῃ ἐπικρίσεις δύναται νὰ τὰς κάμῃ καὶ εἰς τὸ μᾶλλον ἀμεπτον ἔργον. Οἱ προτεστάνται εἶνε τοιοῦτοι κριτικοὶ ἀπέναντι τῆς Ὁρθοδοξίας. Κριτικοὶ ὄχι ζητοῦντες νὰ κρίνωσι κατὰ τὰ πράγματα, ἀλλὰ διατεθειμένοι νὰ ἐπινοήσωσι καὶ νὰ πλάσωσιν εἰς βᾶρος τῆς δῆθεν πλάνης.

Μετὴν προδιάθεσιν ταύτην, ὡς εἶνε ἐπόμενον, δὲν ἀναχαιτίζονται πούποτε. Εἰς πάντα σχεδὸν θεσμὸν τῆς Ὁρθοδοξίας ἀνοίγουσι τὴν γλῶσσάν των κατήγορον, πρὸς ὀνειδισμόν, πρὸς κατάκρισιν, πρὸς συκοφαντίαν, πρὸς διαβολήν.

Τοῦτο καμνοῦσι καὶ ὡς πρὸς τὸν θεσμὸν τῆς νηστείας, οἷος ὑπάρχει ἐν τῇ Ὁρθόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ.

Ἦ πρέπει νὰ νηστεύῃ ὁ χριστιανός; — Δὲν τὸ ἀρνοῦνται καὶ αὐτοί. Μᾶς κατακρίνουν ὅμως ὅτι ἡμεῖς ἐπλάσαμεν νηστείαν τῆς ἰδικῆς μας ἐπινοήσεως, ὄχι μόνον διαφορετικὴν ἀλλὰ καὶ ἐναντίαν πρὸς τὴν ὀριζομένην ἐν τῷ ἱερῷ Εὐαγγελίῳ.

Καὶ πρῶτον παριστῶσιν, ὅτι δῆθεν οἱ ὀρθόδοξοι ὑπερτιμῶμεν τὴν ἀξίαν τῆς νηστείας. Οἱ ὀρθόδοξοι, λέγουν οἱ προτεστάνται, νομίζουν ὅτι ἁμαρτάνοντες ἀλλὰ καὶ νηστεύοντες δύνανται διὰ τῆς νηστείας νὰ καλύψουν τὰ ἁμαρτήματά των! Ψεῦδος. Ἡ ὀρθόδοξος διδασκαλία γνωρίζει νὰ ἀποδίδῃ παντοῦ τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. Ἐὰν δὲ ἄνθρωποι ἀνόητοι συμβαίνοι νὰ ἔχουν πλάνας περὶ τῆς δυνάμεως τῆς νηστείας, τί πταίει εἰς τοῦτο ἡ ὀρθοδοξία; Μήπως τόσοι καὶ τόσοι δὲν ἁμαρτάνουν, ἐνῶ ἀναγινώσκουν τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον καὶ ἐκκλησιάζονται καὶ ἀκούουν ἱερὸν κήρυγμα; Ἦ πρέπει λοιπὸν διὰ τοῦτο νὰ ἐπιρρίψωμεν εὐθύνην εἰς τὰς ἁγίας Γραφάς, εἰς τὸν ἐκκλησιασμόν, εἰς τὸν θεῖον λόγον; — Τοιουτοτρόπως καὶ περὶ τῆς νηστείας. Αἱ περὶ αὐτῆς παρεξηγήσεις ἀνοήτων ἀνθρώπων τί εὐθύνουν τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν; Δι' αὐτὴν τὸ ζήτημα εἶνε νὰ ἐξετασθῇ ὁποῖον τὸ περὶ νηστείας φρόνημά της. Φροεῖ λοιπὸν αὕτη ὅτι δύναται τις νὰ σωθῇ ἁμαρτάνων, μόνον ἐπειδὴ νηστεύει; Οὐδαμῶς. Ἀπ' ἐναντίας, ὄχι μόνον ὁ νηστεύων καὶ ἁμαρτάνων, ἀλλὰ καὶ ὁ νηστεύων μὲν, ἔχων δὲ ἁμαρτωλὴν τὴν προαίρεσιν θεωρεῖται ὅτι οὐδὲν ὠφελεῖται. Τὰ περὶ τούτου χωρία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας εἶνε ἀπειράριθμα. Τοιουτοτρόπως ὁ ἱερός Χρυσόστομος λέγει· «ἡ νηστεία καὶ παρθενία καθ' ἑαυτὰς οὐδὲν ἐστίν· οὔτε καλὸν οὔτε κακόν· ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν μετιόντων (τῶν νηστευόντων) προαιρέσεως ἐκάτερον γίνεται». Καὶ ὅμως! Ἐνῶ ἡ Ὁρθοδοξία, διόλου μὴ μεταβαλοῦσα ἔκτοτε φρόνημα, θεωρεῖ ὅτι ἡ νηστεία, ὅταν ἡ διάθεσις τοῦ νηστεύοντος ἦνε πονηρά, ὄχι μόνον καλὸν δὲν εἶνε, ἀλλὰ καὶ κακόν, ὡς ἔργον ἄκαρπον, ἀπατηλόν, ὑποκριτικόν, αἱ προ-

τεστάνται, τὴν κατηγοροῦν ὅτι δῆθεν τάσσει τὴν νηστείαν ὑπὲρ τὴν ἀρετὴν, καὶ διδάσκει ὅτι ἡ ἀμαρτία εἶνε τίποτε, ὅταν τις διατηρῇ τὴν νηστείαν τῶν τροφῶν! Αἱ! τοιαύτη τακτικὴ δὲν εἶνε πλέον συζήτησις, οὐδὲ κρίσις καὶ ἐπίκρισις, οὔτε κἀν πλάνη, ἀλλὰ δόλος, ἀλλὰ διαβολὴ ἀποτροπαία, ἀλλὰ συκοφαντία συγερὰ, ἀναξία ὄχι χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων τῆς στοιχειωδεστέρας χρηστότητος καὶ τῆς κοινοτέρας δικαιοσύνης.

Κατηγοροῦσι δεύτερον οἱ προτεστάνται τὴν Ὁρθόδοξίαν ὅτι καταδικάζει τὴν χρῆσιν ὠρισμένων φαγητῶν, καὶ ὅτι διὰ τούτου συγκαταριθμεῖται μεταξὺ τῶν αἱρέσεων ἐκείνων, περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ὁ Παῦλος ὅτι ἐδίδασκον τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τινῶν βρωμάτων (Α' Τιμοθ. Δ' 2). Ἄλλ' εἴτε ἐξ ἀμαθείας προέρχεται ἡ προτεσταντικὴ αὕτη κατηγορία, εἴτε ἐκ προθέσεως, καὶ διὰ τὴν μίαν περίπτωσιν καὶ διὰ τὴν ἄλλην οὐδεὶς οἶκτος εἶνε ἀρετός. Διότι περὶ τίνων ὁμιλεῖ ἐδῶ ὁ Παῦλος; Περὶ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐθεώρουν ἐντελῶς ἀπαγορευμένα καὶ διὰ πάντοτε εἶδη τινὰ φαγητῶν, ὡς ἀκαθάρτα. Τοῦτο δὲν προκύπτει μόνον ἐκ τοῦ ὅτι τοιαῦταί τινες αἱρέσεις καὶ τότε ἦσαν καὶ κατόπιν ἔμελλον νὰ ἀναφανῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ τοιαύτη ἀπὸ βρωμάτων ὡς ἀκαθάρτων πλήρης καὶ διαρκῆς ἀποχὴ συνδέεται ἐν τῷ εἰρημένῳ χωρίῳ μετὰ τῆς διδασκαλίας περὶ ἀποφυγῆς τοῦ γάμου ὡς ἀκαθάρτου. — Ἄλλ' ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διδάσκει τοιοῦτό τι περὶ τροφῶν, καὶ διατάττει νὰ ἀποφεύγωμεν τινὰς ἐξ αὐτῶν ὡς ἀκαθάρτους; Οὐδαμῶς. Ἐκτὸς τῶν εἰδωλοθύτων καὶ τῶν πνικτῶν, τὰ ὁποῖα ἀπαγορεύονται καὶ ἐν τῷ Ἱερῷ Εὐαγγελίῳ, ἡ Ὁρθόδοξία ἐπιτρέπει τὸ τρώγειν ὅλα τὰ ἄλλα φαγητά, ἀρκεῖ νὰ τὰ ἔχη τις καὶ νὰ τὰ ὀρέγηται. Τοιοῦτοτρόπως πολλοὶ Εὐρωπαῖοι τρώγουν βατράχους, μασσῶσι ποντικούς, καταπίνουσι τεμάχια γάτων καὶ ἄλλων ζωολογικῶν εἰδῶν. Ὑπὸ θρησκευτικὴν ἔποψιν τοὺς κατεκρίναμέν ποτε ἡμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι; Ἐὰν ἀρέσκωνται, ὡς τρώγου ὄχι σπανίως ἀλλὰ

καὶ καθ' ἡμέραν καὶ οἱ Ἕλληνες Εὐαγγελικοὶ τὰς τροφὰς ταύτας. Θέλουσιν ἴδει ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν θὰ τοῖς καταλογίσῃ τοῦτο ὡς ἀμάρτημα. Ἀπ' ἐναντίας, οἱ Ὁρθόδοξοι θὰ τοῖς ὀφείλωμεν εὐγνωμοσύνην, ἐὰν δυνηθῶσι νὰ ἀποθηκεύσωσιν εἰς τὰς κοιλίας των ὅλους τοὺς ποντικούς τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου. Διατί λοιπὸν μᾶς ὀνειδίζουσι καὶ διατί μᾶς συκοφαντοῦσι; — Διὰ τὸ ὅτι φαγητά τινὰ, τὰ ὁποῖα θεωροῦμεν καθαρὰ καὶ ἐπιτετραμμένα, δὲν τὰ τρώγομεν καθ' ὠρισμένα χρονικὰ διαστήματα; Ἄλλὰ τοῦτο δὲν τὸ κάμνομεν δι' ἀποστροφήν. Ἄλλὰ διατί; Διὰ πολλοὺς λόγους, οἵτινες εἶνε καὶ ἐντὸς τῶν ὄρων τῆς ἐγκρατείας, καὶ ἐντὸς τῶν ὄρων τῆς ὑγιεινῆς, καὶ ἐντὸς τῶν ὄρων τῆς ἀτομικῆς καὶ οἰκιακῆς οἰκονομίας, καὶ ἐντὸς τῶν ὄρων τῆς ἐπεικουῆς καὶ εὐσπλάγγου διαπλάσεως τῆς ψυχῆς.

Κατὰ τὰ ἀδιαφιλονείκητα διδάγματα τῆς ἱατρικῆς, ἡ συχνὴ τοῦ κρέατος χρῆσις εἶνε μία ἀπὸ τὰς μεγαλητέρας πληγὰς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τὸ ὁποῖον ἐκ τῆς κρεωφαγίας ἔχει διανοιχθῆ εἰς πλεῖστα καὶ φοβερώτερα νοσήματα. Εἰς τί λοιπὸν ἔπταισεν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεσμοθετήσασα τὴν καθ' ὠρισμένους καιροὺς ἀποχὴν ἀπὸ τοῦ κρέατος καὶ συντρέχουσα οὕτω εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν νοσημάτων;

Ἐκτὸς τούτου, ἡ κρεωφαγία εἶνε πληγὴ φέρουσα τὰς τρομερωτέρας οικονομικὰς δυσκολίας εἰς τὸν οἰκογενειακὸν βίον. Ἐντεῦθεν τόσοι καὶ τόσοι, διὰ λόγους καθαρῶς οικονομικοῦς, καὶ ὅτε ἀκόμη νηστευτικαὶ διατάξεις δὲν ἐμποδίζουσι, ἀγοράζουσι τὸ κρέας ἀπαξ τῆς ἑβδομάδος ἢ ἀπαξ τοῦ μηνός. Κατὰ τί λοιπὸν ἔσφαλεν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ὡς σοφὴ διδάσκαλος καὶ προνοητικὴ μήτηρ περιορίσασα τὰς ἡμέρας τῆς κρεωφαγίας καὶ βοηθήσασα τοιοῦτοτρόπως τὸν οἰκογενειάρχην εἰς τὸ νὰ φέρῃ τὰ βάρη τοῦ βίου μετὰ ὀλιγωτέρας δυσκολίας καὶ δυσφορίας;

Ἄλλὰ μήπως ἐκ τῆς νηστείας, ὡς τὴν διέταξεν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, δὲν ὠφελεῖται ἡ ἐγκράτεια καὶ δὲν ἐνισχύεται ἡ

σωφροσύνη ; Οί προτεστάνται και οί ἐλευθεριάζοντες ὀρθόδοξοι μᾶς ἀντιτάσσου «καί τί κάμνει τὸ καῦμένον τὸ κρέας μετρίως τρωγόμενον ;» Καί ὅμως ἔχει νὰ κάμη και πολύ, τὸ μαρτυρεῖ δέ, ἐκτὸς ἄλλων, και ἡ πεισμονή, τὴν ὁποίαν δεικνύουσιν εἰς τὸ νὰ τὸ τρώγωσιν ὅσω τὸ δυνατόν συχνότερα. Ἐὰν ἡ νηστεία ἀφώρα εἰς τὴν καιρικὴν ἀπαγόρευσιν τῶν φασολίων, οὐδεμίαν ἀντίρρησιν θὰ προέβαλλον. Ἀλλὰ προκειμένου περὶ κρέατος, ἡ τυραννία τοῦ στομάχου των, ἡ δουλεία εἰς τὸν οὐρανίσκον των ἐμπνέει ὅλην τὴν ἀντίστασιν. Καί ὅμως, ἐν προδηλῶ αὐταπάτῃ, συζητοῦσι τὸ τρώγειν ἢ μὴ τρώγειν κρέας κατὰ τὰς Τεσσαρακοστάς ὡς θρησκευτικὸν δῆθεν ζήτημα, ἐνῶ δι' αὐτοὺς εἶνε ἀπλούστατα στομαχικόν, και ὁ στόμαχος εἶνε ὁ ὑποβολεὺς ὅλης τῆς ἐναντίον τῶν ὀρθόδοξων νηστειῶν ἐξεγέρσεως και μάχης.

Ἄλλ' ἡ Ὀρθοδοξία ἔχει και ἀπόψεις εὐγενεστέρας τῶν στομαχικῶν, ταύτας δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ παραβλέψῃ ἐν ὀνόματι τῆς σαρκολατρείας και τῶν ἐνστικτῶν τῶν καλοφαγάδων. Ὅτι δὲ ἢ ἐπὶ τινὰ χρόνον πλήρης ἀποχὴ ἀπὸ τῆς κρεωφαγίας θαυμασίως ὑποβοηθεῖ πρὸς πνευματικώτερον βίον, δὲν τὸ μαρτυρεῖ μόνον ἡ σύγχρονος πείρα, ἀλλὰ τὸ βεβαιεῖ και ὅλη ἡ χορεία τῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας ποιμένων, διδασκάλων, ἀπολογητῶν και ἀθλητῶν, οἵτινες ἔζων μετὰ μεγίστης ἐγκρατείας, σπανίως κρεωφαγοῦντες, και ὅταν ἀκόμη ἐκκλησιαστικῶς οὐδὲν ὑφίστατο ἐμπόδιον πρὸς τοῦτο. Καί ἐὰν ἐκεῖνοι ἐθεώρουν τὴν συνεχῆ κρεωφαγίαν ἐχθρὰν τῆς σωφροσύνης και τῆς καθαρότητος τοῦ πνεύματος, δὲν πηγαίνουσι νὰ κατακρυβῶσιν οἱ λέγοντες σήμερον, ὅτι δῆθ ἡ συχνὴ κρεωφαγία δὲν ἐλαττώνει ποσῶς τὴν πνευματικὴν των ἔξαρσιν και δὲν ἀνακόπτει τὴν ἠθικὴν των τελειοποίησιν ; — Κατὰ τί λοιπὸν ἔπταισεν ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ὑποβοηθήσασα τὴν σωφροσύνην τῶν χριστιανῶν και τὴν περισσοτέραν ἀπόδοσιν των εἰς τὴν κυριαρχίαν

χίαν τοῦ πνεύματος διὰ τῶν νηστευτικῶν τῆς διατάξεων ;

Ἄλλ' εἶνε τάχα μόνον ταῦτα τὰ ἐξ αὐτῶν ὠφελήματα ; Ποῖος ἀγνοεῖ, ὅτι οἱ ἀδιαλείπτως σφαζόντες ζῶα και κατακόπτοντες τοὺς τραχήλους των γίνονται διὰ τῆς διηνεκοῦς ταύτης σφαγῆς τραχύτεροι και σκληρότεροι, ναρκώνοντες ἐντὸς των τὸ αἴσθημα τῆς ἐπιεικειᾶς, τῆς εὐσπλαγγνίας, τῆς συμπαθείας, και καταντῶντες μέχρι τοῦ νὰ θεωρῶσι πολλάκις ὅτι ὀλίγον ἢ και διόλου δὲν διαφέρει ἡ ἀποκοπὴ τοῦ τραχήλου τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ἀποκοπὴν τοῦ τραχήλου ἑνὸς ζώου ; Ἐκείνη ἢ ἄπαυστος σφαγὴ, ὁ διαρκὴς βυθισμὸς μαχαιρῶν εἰς σώματα, ἢ διαρκὴς ἐκείνη ἀναστροφή μετὰ τὰ ἐκπηδῶντα ἀπὸ τῶν πληγῶν αἵματα, μετὰ τοὺς σπασμοὺς και τοὺς μυκηθμοὺς τῶν σφαγίων, παραλύουσι βαθμηδὸν τὰ συμπαθητικὰ συναισθήματα και καθιστῶσι τὸν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν σεβασμὸν ὀλιγώτερον ἐπιβλητικόν. — Κατὰ τί λοιπὸν εἶνε δίκαιον νὰ κατακριθῇ ἢ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία διὰ τὰς νηστευτικὰς τῆς διατάξεις, αἱ ὁποῖαι, φυλαττόμεναι, μαλάσσουσι και τὰς ψυχὰς τῶν σφαζόντων τὰ ζῶα και ἐπαναφέρουσιν αὐτὰς εἰς συναισθήματα ἐπιεικέστερα, ἡμερώτερα, τρυφερώτερα, χριστιανικώτερα ;

Οἱ προτεστάνται τυφλώττοντες, ὄχι βεβαίως πρὸς σύστασιν των, ἀπέναντι ὅλων τούτων, μᾶς ἀντιτάσσου τοὺς ψευδεῖς νηστευτάς, και μᾶς λέγουσιν και τί ὠφελεῖ τὸ νὰ μὴ τρώγῃ τις κρέας, νὰ ὑπερχορταίνεται ὅμως μετὰ μαῦρα χαβιάρια, μετὰ ἀστακούς, μετὰ ταραμάδες, ἢ μετὰ φασόλια κολυμβῶντα εἰς ἀφθονίαν ἐλαίων ; — Τί ὠφελεῖ ; — Βεβαίως τίποτε. Ἄλλ' ἡ νηστεία αὕτη δὲν εἶνε ἡ ὀρθόδοξος. Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία διατάσσει τὸ μέτρον, τάττει χαλινούς, εἶνε δὲ κατὰ τῆς πολυφαγίας, τῆς τρυφῆς, τῆς πολυποσίας, τῆς κοιλιόδουλιᾶς πάντοτε. Ἄλλ' ἡ ἀνοησία και ἡ κατάχρησις τῶν ἀνθρώπων ποῦ καταδικάζει ἐναθεσμὸν, ὅταν οὗτος, καλῶς τηρούμενος, παρέχῃ τὰ εὐεργετήματα και τὰς ὠφελείας του ; Τόσους ἀίρετικούς, και αὐτοὺς τοὺς

προτεστάντας, τί ωφέλησε τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον τοσοῦτον παρηρμήνευσαν καὶ διέστρεψαν; — Καὶ ὅμως τὸ Εὐαγγέλιον, διὰ τοὺς γνωρίζοντας νὰ ωφελῶνται ἐξ αὐτοῦ, εἶνε βίβλος ζωῆς. Κατ' ἀνάλογόν τινα τρόπον εἶνε ὁ,τι ἀνόητον νὰ καταδικάζη τις τὰ σχολεῖα, ἐπειδὴ ὅλοι οὔτε μανθάνουσιν εἰς αὐτὰ γράμματα οὔτε ἠθικοποιῦνται, τὸ τρώγειν, ἐπειδὴ μερικοὶ δι' ὑπερκτηνώδους καταχρήσεως ἀπωλέσθησαν ἐκ τῆς πολυφαγίας, καὶ τὴν ὀρθόδοξον νηστείαν, διὰ τὸ ὅτι τινές, ἀνάξιοι τῆς ὀρθοδοξίας, δουλεύουσιν εἰς τὴν σάρκα των ὑπὸ τὸ νηστευτικὸν πρόσχημα.

Ἄλλ' οἱ προτεστάνται μᾶς ἐπισείουσι καὶ ἄλλην κατηγορίαν· ὅτι δηλαδὴ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τασσεὶ δι' ὅλους τοὺς ὀρθόδοξους νηστείας ὠρισμένας, τακτικὰς, γενικὰς· ἐνῶ, κατὰ τὸ λέγειν των, ἕκαστος χριστιανὸς πρέπει νὰ νηστεύῃ ἐλευθέρως, ὁπόταν αὐτὸς ἐννοῇ ὅτι ἔχει ἀνάγκην καὶ ὑποχρέωσιν· τὸ πολὺ — πολὺ δὲ κοιναὶ καὶ γενικαὶ νηστεῖαι πρέπει νὰ ὀρίζωνται ἐκτάκτως διὰ τινα ἡμέραν, ὅταν περιστάσεις ἑκτακτοὶ, δοκιμασίαι, θλίψεις, ἀπαιτήσωσιν αὐτάς.

Μήπως ὅμως ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐμποδίζει τὰς ἀτομικὰς ταύτας καὶ τὰς ἐκτάκτους νηστείας; Οὐδαμῶς. Ἀλλὰ κατὰ τί ἔσφαλε τάξασα καὶ κατὰ τί ἁμαρτάνει διατηροῦσα ὠρισμένας δι' ὠρισμένου χρόνου νηστείας; Εἶνε τοῦτο ἐναντίον τῶν ἱερῶν Γραφῶν;

Περίεργον! Οἱ προτεστάνται, οἱ συχνὰ καυχώμενοι, ὅτι κανεὶς δὲν μελετᾷ τόσο τὰς Γραφὰς ὅσον αὐτοί, εἶνε οἱ περισσότεροι παντὸς ἄλλου ἀγνοοῦντες αὐτάς. Τοῦτο βλέπομεν ψηλαφητῶς καὶ εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα. Δὲν ἐπιτρέπεται, λέγουν, νὰ θεσμοθετῶνται ὠρισμένοι χρόνοι πρὸς νηστείας! — Ἄλλ' ἰδοὺ ὅτι παρὰ τῷ Ζαχαρίᾳ (Η'. 12. 20) ἀπαντᾷ ἐν κοινῇ χρήσει παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις τεταγμένα καθ' ὠρισμένους καιροὺς νηστεία ἢ τετράς· καὶ νηστεία ἢ πέμπτη, καὶ νηστεία ἢ ἑβδόμη καὶ νηστεία ἢ δεκάτη. — Ἄλλὰ μὴ καὶ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ κατὰ

τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον δὲν ἐφύλαττον κοινὴν δι' ὅλους θεσμοθετημένην νηστείαν; Ἴδοὺ ὁ Παῦλος, ταξειδεύων δεσμώτης ἐπὶ πλοίου ἐν ὥρᾳ σφοδρᾶς τρικυμίας, ἤτις ἠδύνατο νὰ φέρῃ καταποντισμόν. Ὁ ἱερός Λουκᾶς, ἱστορῶν τὰ τοῦ ταξειδίου τούτου καὶ θέλων νὰ ὀρίσῃ τὸν χρόνον τοῦ κινδύνου, συμβάντος ἐν χειμῶνι, λέγει· «καὶ ὄντος ἤδη ἐπισφαλοῦς τοῦ πλοῦς διὰ τὸ καὶ τὴν νηστείαν ἤδη παρεληλυθέναι (Πράξ. ΚΖ'. 9). Προφανῶς πρόκειται ἐδῶ περὶ καθωρισμένης κοινῆς καὶ γενικῆς νηστείας τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν, νηστείας ταχθείσης καὶ θεσμοθετηθείσης καθ' ὠρισμένον χρόνον. Ἴδοὺ λοιπὸν καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ὑπὲρ τῶν τοιούτων νηστειῶν! Ἴδοὺ αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων συνηγοροῦσαι ὑπὲρ τῶν νηστευτικῶν πράξεων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἀποδεικνύουσαι καὶ αὐταί, ὅτι ὁ προτεσταντισμὸς καὶ ἐδῶ, ὅπως καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα, συνεχίζει τὸ ἔργον τῆς διαβολῆς καὶ τῆς συκοφαντίας ἀπέναντι τῆς Ὀρθοδοξίας.

## ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΗΜΕΙΟΥ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Ὁ διάβολος δὲν φεύγει τόσο τὴν Ἐκκλησίαν, ὅσον οἱ προτεστάνται τὸ σημεῖον τοῦ τιμίου σταυροῦ. Μεφιστοφελεῖς τοῦ Φάουστ, πρὸ τοῦ θεάματός του ἀποστρέφουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ δραπετεύουσι μακράν.

Διατί; Διότι, λέγουν, ὁ σταυρὸς κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἐθεωρεῖτο ξύλον ἐπικατάρατον. — Αὐτὸ λοιπὸν εἶνε ὅλον τὸ ἐμπόδιον; Ἄλλὰ κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἐπικατάρατος ἐθεωρεῖτο καὶ πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου. Τί λοιπὸν; Θὰ εἴπωσιν ὅτι ἐπικατάρατος ἦτο ὁ Χριστὸς καὶ θὰ ἐπαισχυνθῶσιν αὐτὸν διὰ τὸ ὅτι ἐσταυρώθη;

Ἐάν τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ ἦτο πρὶν ἐπικατάρατον, ἐάν οἱ σταυρούμενοι ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ νόμου ἐπικατάρατοι ἐθεωροῦντο, ἀλλὰ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἔφερε διὰ τῆς ἀνακαινιστικῆς δυνάμεως τῆς θυσίας του *νέαν κτίσιν*, τὰ περὶ τοῦ σταυροῦ παρήλλαξαν καὶ ἀντεστράφησαν καθ' ὀλοκληρίαν. Τὸ ξύλον ἐκεῖνο καθηγιασθη διὰ τοῦ τιμίου αἵματος, τὸ ὁποῖον ἔρρευσε ἐπ' αὐτοῦ, ἔκτοτε δὲ ὁ σταυρὸς ἀπέβη ὄχι πρὸς ὄνειδισμόν, ἀλλὰ πρὸς καύχησιν, καὶ μυριάδες ἀναρίθμητοι χριστιανῶν μαρτύρων ἐπόθουν νὰ ἐπιτύχωσι τὸν σταυρικὸν θάνατον, εὐτυχεῖς καὶ μακαριζόμενοι ὡσάκις τοῖς ἐδίδετο. Ποία λοιπὸν πλεον κατὰρα βαρύνει τὸν σταυρόν, καὶ ποῖον ὄνειδος εἶνε συνηνωμένον μετ' αὐτοῦ; Τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου μας ἐστάθη ἱκανὸν νὰ ἐξευγενίσῃ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ τὰ πρὶν πορνικὰ μέλη νὰ καταστήσῃ σῶμα Χριστοῦ. Καὶ τολμῶσι νὰ λέγωσιν, ὅτι τὸ αἷμα τοῦτο ὑπῆρξεν ἀνίκανον νὰ ἐξευγενίσῃ τὸν σταυρόν, καὶ ὅτι τὸ θῦμα τοῦ Γολγοθᾶ ἀφῆκε κατὰρατον καὶ πάλιν τὸ ὄργανον ἐκεῖνο, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐτελέσθη ἡ κοσμοσωτήριος καὶ καθαγιαστικὴ θυσία;

Ἐάν ὁ σταυρὸς ἐξηκολούθει νὰ μένη ξύλον κατὰρατον, πῶς τότε ἡ ἀρχαιοτατὴ χριστιανικὴ συνείδησις τὸ σχῆμα καὶ τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ περιέβαλε μὲ τόσῃν ἱερότητι, καὶ πῶς τοῦ σταυροῦ τὸ σημεῖον ἐθεωρήθη, μετὰ πίστεως γινόμενον, ἀκαταγώνιστον πνευματικὸν ὄπλον; Πῶς δὲ τὸ σχῆμα αὐτοῦ ἐπέξετάθη εἰς καθολικὴν χρῆσιν ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, θεωρηθὲν σέμνωμα τῶν πάντων καὶ καύχημα; Ἴδου ὁ ἱερός Χρυσόστομος γράφων περὶ τούτου κατὰ τὸν τέταρτον ἀπὸ Χριστοῦ αἰῶνα. Καὶ ἐάν μὲν ἀπλῶς ἀνέφερεν ὅτι τὸ σχῆμα καὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἦσαν εἰς χρῆσιν τῶν χριστιανῶν, ἡδύνατο ἢ προτεσταντικὴ σοφιστεία νὰ εἶπῃ ὅτι ἦτο χρῆσις μερικὴ ἢ καὶ νέα μὴ ἀναγομένη εἰς τοὺς πρὶν αἰῶνας. Ἄλλ' ἰδοὺ οἱ λόγοι τοῦ Χρυσορρήμονος. «Οἱ γὰρ βασιλεῖς,

διαδήματα ἀποτιθέμενοι, τὸν σταυρὸν ἀναλαμβάνουσιν· ἐν πορφυρίσι σταυρός, ἐν διαδήμασι σταυρός, ἐπὶ ὀπλων σταυρός, καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ὁ σταυρὸς ὑπὲρ τὸν ἥλιον διαλάμπει. Ἄλλ' ἐπικατάρατος, φησί, πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου.» Ὁμως τὸ ἐπάρατον τοῦτο, τὸ ἀπενκτόν, τὸ τῆς ἐσχάτης τιμωρίας σῶμα, νῦν γέγονε ποθεινὸν καὶ ἐπέραστον. Οὐδὲ γὰρ οὕτω στεφάνος βασιλικὸς καλλωπίζει κεφαλὴν, ὡς σταυρὸς παντὸς κόσμου τιμιώτερος ὢν. Καὶ ὁ πάντες ἐπεφρίκεσαν πρῶτην, τούτου νῦν τὸ σχῆμα οὕτως ἐστὶ περιμάχητον, ὡς παντοχοῦ τοῦτο εὐρίσκεισθαι, παρὰ ἄρχουσι, παρὰ ἀρχομέρουσι, παρὰ γυναιξί, παρὰ ἀνδράσι, παρὰ δούλοις, παρὰ ἐλευθέροις. Τοῦτο πανταχοῦ ἴδοι τι ἄν, ἐν οἰκίαις, ἐν ἀγοραῖς, ἐν ἐρημίαις, ἐν ὁδοῖς, ἐν ὄρεσιν, ἐν νάπαις, ἐν βουνοῖς, ἐν θαλάσσοις, ἐν κλίμας, ἐν παστάσις, ἐν ὀπλοῖς, ἐν σκεύεσις, ἐν μαργαρίταις, ἐν τοίχων γραφαῖς, ἐν πολέμοις, ἐν εἰρήνῃ, ἐν ἡμέραις, ἐν νυξίν· οὕτω περιμάχητον ἅπασιν γέγονε τὸ θαυμάσιον τοῦτο δῶρον. Οὐδεὶς αἰσχύνεται τοῦτο, ἀλλὰ πάντες τούτῳ καλλωπιζόμεθα μᾶλλον ἢ στεφάνοις καὶ διαδήμασι καὶ κυρίων μαργαριτῶν περιβολαῖς. Πόθεν οὖν, εἶπέ μοι, πᾶσιν οὕτω νῦν περισπούδαστος ὁ σταυρὸς, πᾶσιν οὕτω ποθεινὸς γέγονε, πάντων προτιμότερος; Τοῦτο τὸ τοῦ θανάτου σῶμα ἐγένετο εὐλογίας ὑπόθεσις, πολλῆς καὶ παντοδαπῆς ἀσφαλείας τεῖχος· τοῦτο θάνατον ἀνεῖλε, τοῦτο τοῦ ἄδου τὰς χαλκᾶς πύλας συνέτριψε, τοῦ διαβόλου τὴν ἀκρόπολιν κατέλυσε, τῆς ἁμαρτίας τὰ νεῦρα ἐξέκοψε (Χρυσοστόμου Λογ. πρὸς Ἕλληνας καὶ Ἰουδαίους).

Εἰς τὰς ἀνωτέρω ἐξαισιῶς εὐγλώττους γραμμάς δύο τινὰ διαπιστοῦνται· α') ὅτι ὁ σταυρὸς, ὁ πρὶν ἐπάρατος καὶ ἀπενκτός,

τὸ τῆς ἐσχάτης τιμωρίας σύμβολον, ἔγεινε διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ποθεινός, ἐπέραστος, περισπούδαστος, πάντων προτιμότερος, ὑπὲρ στεφάνους καὶ διαδήματα καὶ μαργαριτῶν περιβολάς, εὐλογίας ὑπόθεσις, πολλῆς καὶ παντοδαπῆς ἀσφαλείας τεῖχος, νικηφόρον ὄπλον κατὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῆς ἀμαρτίας· καὶ β') ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ σχήματος καὶ τοῦ τύπου καὶ τοῦ σημείου τοῦ τιμίου σταυροῦ ἤδη ἐπὶ τοῦ Χρυσοστόμου ἦτο γενικὴ, καθολικὴ, διαλάμπουσα ὑπὲρ τὸν ἥλιον **πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης**, δεσπόζουσα εἰς ὅλας τῶν χριστιανῶν τὰς τάξεις, εἰς πᾶσαν αὐτῶν οἴκησιν, ἐπιφαινομένη καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀγοράς, τὰς ὁδοὺς, τὰ ὄρη, τὰς φάραγγας, τὰ βουνά, τὰ ὄπλα, τὰ σκεύη, τὰ κοσμήματα, τὰς ἐρημίας, τὰς ζωγραφίας, **πανταχοῦ**. Ἐπομένως ὁ τύπος τοῦ σταυροῦ, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, κατὰ τοῦ ὁποίου τοσοῦτον λυσιπῶδες ἐξεγείρονται οἱ προτεστάνται, ἀπορρέει ἀπ' αὐτῶν τῶν πρώτων τῆς Ἐκκλησίας χρόνων. Διότι **μόνον οὕτω** δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Χρυσοστόμου **γενικὴ αὐτοῦ χρῆσις εἰς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας, καὶ εἰς ὅλους τοὺς χριστιανούς, ἄνευ ἀντιπάλων**, κατὰ τὴν βεβαίωσιν τοῦ ἱεροῦ Πατρὸς, ὅτι **οὐδεὶς αἰσχύνεται τοῦτο, ἀλλὰ πάντες τούτω καλλωπιζόμεθα μᾶλλον** ἢ στεφάνοις καὶ διαδήμασι καὶ μυρίων μαργαριτῶν περιβολαῖς.

Καὶ εὐλόγως. Διότι ὁ σταυρός, ὁ τύπος αὐτοῦ, τὸ σημεῖον αὐτοῦ, τί θέλει νὰ σημάνη παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς, οἵτινες κάμνουσιν εὐσεβῆ αὐτοῦ χρῆσιν; Ἀλλὰ τί ἄλλο παρὰ νὰ ὑπομνήσῃ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, τὴν σταύρωσιν αὐτοῦ, τὰ εὐεργετήματα καὶ τοὺς καρπούς τῆς, τὰ κατορθώματα καὶ τὰς νίκας τῆς, καὶ νὰ ἐνθυμίσῃ εἰς ἕνα ἕκαστον ἐξ ἡμῶν, ὅτι ὁ Χριστὸς θέον νὰ κινή καὶ νὰ ἐμπνέῃ τὴν ζωὴν μας, οὕτως ὥστε ὁ καθείς μας νὰ ἀκολουθῇ ὀπίσω αὐτοῦ αἴρων τὸν σταυρὸν του, καθὼς ὁ ἴδιος μᾶς συμβουλεύει καὶ μᾶς προσκαλεῖ; Καὶ εἶνε

λοιπὸν τοῦ Χριστοῦ ὁ σταυρός ἄτιμος, ὥστε νὰ φέρῃ ὄνειδος ὁ τύπος αὐτοῦ, τὸ σχῆμα αὐτοῦ καὶ τὸ σημεῖον; Οἱ Ἰουδαῖοι ἐσκανδαλίζοντο ἐκ τοῦ σταυροῦ· οἱ εἰδωλολάτραι τὸν ἐθεώρουν μωρίαν. Ἴδου δὲ ὅτι καὶ οἱ προτεστάνται, οἱ σύροντες ὀπίσω τὸν τοὺς Ἕλληνας Εὐαγγελικούς, ἐπαισχύνονται αὐτόν, παρ' ὅλην τοῦ Παύλου τὴν κραυγὴν ὅτι ὁ σταυρός ἀπετέλει τὸ καύχημά του, παρ' ὅλην τὴν ὁμόφωνον μαρτυρίαν τῶν πρώτων αἰώνων τῆς Ἐκκλησίας ὅτι **τὸν τύπον καὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ οὐδεὶς ἠσχύνετο, ἀλλὰ πάντες ἐσεμνύοντο δι' αὐτὸ περισσότερον παρὰ διὰ βασιλικά διαδήματα καὶ βασιλέων καὶ νικητῶν στεφάνους**.

Οὐδὲ δύναται νὰ ἀντεῖπωσιν οἱ προτεστάνται, ὅτι ἄλλο ὁ σταυρός τοῦ Χριστοῦ, ὡς σταύρωσις αὐτοῦ, καὶ ἄλλο ὁ σταυρός, ὡς ὄργανον τῆς σταυρώσεως. Διότι τὴν ἀξίαν τούτου προσδιορίζει ἐκεῖνος. Ἐὰν οἱ Ἰουδαῖοι ἐθεώρουν τὸν σταυρὸν ἐπάρατον, τί τὸν ἔκαμνε τοιοῦτο; Μήπως τὸ σχῆμά του, καθ' ἑαυτό, ἔφερον ἐπ' αὐτοῦ τὴν κατάραν; Ἐπάρατος ἦτο ὁ σταυρός παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, διότι οἱ δι' αὐτοῦ θανατούμενοι ἦσαν ἄνθρωποι δικαίως καταδικαζόμενοι εἰς τὴν ἀτιμωτικωτάτην τῶν ποινῶν. Ἀλλὰ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀνετράπησαν τὰ παλαιά. Αὐτός, ὁ ἐκπνεύσας ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἦτο ὁ ἅγιος, ὁ δίκαιος, ὁ Θεάνθρωπος, προσενεγκὼν ἐκεῖ τὴν ἐξιλαστικὴν θυσίαν του, ἣτις ἔσωσε καὶ καθηγίασε τὸν κόσμον. Καὶ ἀκολούθως ὁ σταυρός ὑπῆρξε τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄργανον τοῦ μαρτυρίου τῶν χριστιανῶν, τὸ μαρτύριον δὲ τοῦτο τοσοῦτον εὐτυχές καὶ τίμιον ἐθεώρουν οὗτοι, ὥστε ὁ μέγιστος τῶν πόθων τῶν ἦτο τὸ ν' ἀποθάνωσιν ἐσταυρωμένοι. Ποῦ λοιπὸν δύναται πλέον νὰ στηριχθῇ ἢ κατὰ τοῦ σταυροῦ ἔχθρα; Χριστιανοί, οἵτινες αἰσθηλατοῦνται ὑπὸ τοιοῦτου πάθους, οὐδὲν ἄλλο ἀποδεικνύουσι παρ' ὅτι ὁ σταυρός τοῦ Χριστοῦ διόλου δὲν τοὺς ὠφέλησεν, ἀφοῦ τοὺς ἐμπνέει καὶ τοὺς αἰσθηλατεῖ τὸ Ἰουδαϊκὸν καὶ εἰδωλολατρικὸν πνεῦμα.

**Διὰ πλάναι τῶν προτεστάντων**

Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ προτεστάνται, παρ' ὅλην ταύτην τὴν μανίαν καὶ τὴν ἀκρισίαν των, τρέφουσιν ἀσυνειδήτως καὶ ἀνεπιγνώστως συναίσθημα τιμῆς καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὸν σταυρὸν. Διότι ἰδοὺ ὅτι προτεσταντικὰ κράτη ἔχουσι παράσημα ἐν σχηματι σταυροῦ. Ἴδοὺ ὅτι αἱ προτεσταντικαὶ συνειδήσεις θεωροῦσι τὸν σταυρὸν ὄργανον καὶ σύμβολον καθηγιασμένον, οὕτως, ὥστε θὰ ἐξηγείρετο σύσσωμος μὲ σφοδρὰν διαμαρτυρίαν ὁλόκληρος ὁ προτεσταντικὸς κόσμος, ἐὰν κράτος τι ἐζήτει νὰ χρησιμοποίησῃ ὡς ὄργανον θανατικῆς ποινῆς καὶ κατὰ τοῦ χειρίστου τῶν κακούργων τὸν σταυρὸν. Καὶ τὴν ἐξέγερσιν ταύτην προδήλως θὰ προεκαλεῖ ὄχι τὸ ξύλον τὸ ἐπάρατον, ἀλλὰ τὸ γεγονός· ὅτι τὸ ξύλον τοῦτο, ἐνθυμίζον τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, θεωρεῖται πλέον τοσοῦτον ἱερόν, ὥστε θανατικὴ καταδίκη, δι' αὐτοῦ ἐκτελουμένη, νὰ ᾔηε τὸ ἀσεβέστατον καὶ ἀποτροπαιότατον ὄλων τῶν κακουργημάτων.

Ἄλλως τε, τοῦ τύπου καὶ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ τὴν ἱερότητα ἐκύρωσεν αὐτὸς ὁ Θεός, ὁπότεν, κατὰ τὴν μεγάλην ἐκείνην ἡμέραν, παρουσίαζε πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐν τῷ οὐρανῷ ἀστροκατασκεύαστον σταυρὸν μὲ τὴν ἀποκαλύψιν «ἐν τούτῳ νίκα». Οἱ Ἕλληνες εὐαγγελικοί, ἀκολουθοῦντες τοὺς ἄλλους προτεστάντας, εἶνε ἔτοιμοι νὰ καταγελᾶσσι καὶ ἐμπαίζωσι τὴν ἱστορίαν ταύτην, ἡ ὁποία ἐχρησίμευσεν ὡς ἡ ἀφετηρία τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους καὶ τῆς πολιτικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων. Ἄλλ' ἀκριβῶς ὁ γέλως των οὕτως χορηγεῖ τὴν μεγαλητέραν ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ὄχι μόνον ἀπέναντι τῆς θρησκείας μας εἶνε ἔνοχοι, ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι τοῦ ἔθνους μας, τοῦ ὁποίου καταφρονοῦσι τὰς ἱερωτάτας καὶ τιμιωτάτας παραδόσεις, παραδόσεις μεθ' ὧν συνδέεται τὸ μέλλον του καὶ ἡ δόξα του, καὶ αἵτινες ἀποτελοῦσι πῦρ ἀκοίμητον καὶ ζῶν διὰ τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν μας.

Ἄλλ' ἡμεῖς, ἀληθεῖς χριστιανοὶ καὶ γνήσιοι Ἕλληνες, ἐμμένοντες ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν ἱερόν τοῦ σταυροῦ τύπον καὶ εἰς τὸ εὐλογημένον τοῦ σταυροῦ σημεῖον. Ἐξ ἡμῶν οὐδεὶς, ἵνα κατὰ Χρυσόστομον εἴπωμεν, οὐδεὶς αἰσχύνεται τοῦτο, ἀλλὰ πάντες τούτῳ καλλωπιζόμεθα μᾶλλον ἢ στεφάνοις καὶ διαδήμασι καὶ μαργαριτῶν περιβολαῖς. Δι' ἡμᾶς ὁ σταυρὸς εἶνε πάντων προτιμότερος, καὶ εἶνε καύχημά μας ὅτι πρὸ τῆς γαλανῆς σημαίας, ἣτις στεφανώνεται καὶ καθαγιαίχεται ὑπὸ τοῦ σταυροῦ, μετέχομεν τῆς ἱερᾶς ἐκείνης φρικιάσεως, ἣτις ἐπλήρωσε τὰ στήθη τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου τὴν θαυμασίαν ἐκείνην ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ ἑναστρὸς σταυρὸς τὸν καθωδήγει εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ ἀναπέτασιν τοῦ λαβάρου του, λαβάρου ἱεροῦ καὶ τροπαιοῦχου, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε δύναμιν καὶ καύχημα τῆς ἀδελφώσεως τῆς χριστιανικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς ιδέας.

## ΑΙ ΚΑΥΧΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΣΤΑΝΤΩΝ

Ἐὰν ἡ φαρισαϊκὴ καυχησιολογία ἀπέβη διαβόητος, δίκαιον ὅμως εἶνε νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι ὑπάρχει ἕτερον τις ἀλαζονεία, ἣτις τὴν ἐπισκιάζει· καὶ αὕτη εἶνε ἡ προτεσταντικὴ. — Κατὰ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν δὲν ὑπάρχει ἀρετὴ χωρὶς ταπεινοφροσύνην. Ἄλλ' οἱ προτεστάνται, οἱ σεμνυνόμενοι διὰ τὴν πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον ἀπεριόριστον προσήλωσίν των, τὸ καταπατοῦσι καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο. Διότι ἐπαναλαμβάνουσι κατακόρως ὅτι μόνοι αὐτοὶ εὐρίσκονται ἐν τῇ ὁδοῦ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας καὶ ζωῆς, καὶ ὀνειδίζουσι φαρισαϊκώτατα μεθ' ὄλων τῶν ἄλλων καὶ ἡμᾶς τοὺς ὀρθοδόξους, ὅτι ἐλησημονήσαμεν τὸ Εὐαγγέλιον, διὰ νὰ ὑποδουλωθῶμεν εἰς διδασκαλίας ἀνθρωπίνους!

Κατὰ πόσον ἡ ὑπὲρ ἑαυτῶν καύχησις καὶ ἡ καθ' ἡμῶν λοιδο-

ρία των αὐτῆ ἔχει ὑπόστασιν τινὰ ἐμαρτύρησεν ἡ ἀμερόληπτος ἐξέτασις καὶ ἀντιπαραβολὴ τῶν θεμελιωδῶν προτεσταντικῶν δοξασίων πρὸς τὰς ὀρθοδόξους. Τοῖς ἀπεδείχθη δι' ἐπιχειρημάτων, τὰ ὁποῖα ὅλη ἡ σοφιστεία των δὲν δύναται οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον νὰ διασείσῃ, ὅτι, ἀπορρίπτοντες τὴν ἱερὰν παράδοσιν, ὅχι μόνον ἀσεβοῦσι πρὸς τὸν ἄγραφον τοῦτον λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἀντίπιπτουσι καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ἔγγραφον, ἦτοι αὐτὸ τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον, τὸ ρητῶς δεχόμενον καὶ διακηρῦττον τῆς παραδόσεως τὸ κύρος καὶ τὴν ἴσιν δύναμιν καὶ ἰσχύν. Οὐχ ἦττον, ἐπειδὴ ἡ προτεσταντικὴ προκατάληψις καὶ κακοπιστία θὰ εἶχε πάντοτε νὰ φωνάζῃ καὶ ἐφευρίσκη προφάσεις ἀντιλογιῶν ἐν ἡ περιπτώσει εἰς τὰς διαφόρους ἀντιθέσεις μας ἐπεκαλούμεθα ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τῶν ἡμετέρων δοξασίων καὶ τὴν φωνὴν τῆς ἱερᾶς παραδόσεως, ἐπίτηδες ἐνιαχοῦ μόνον τοῦ παρόντος βιβλίου κατεφύγομεν προσθέτως εἰς αὐτήν. Ἀλλὰ καίτοι ἐμμείναντες αὐστηρῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῶν Γραφῶν, σπανίως δ' ἐπικαλεσθέντες καὶ τὰ ἀκαταμάχητα καὶ ἱστορικῶς κεκυρωμένα ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα χορηγοῦσιν οἱ ἀποστολικοὶ πατέρες καὶ αἱ ἐκκλησιαστικαὶ φωναὶ τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς Ἐκκλησίας χρόνων, δι' ἀνθρώπους ἔχοντας ὀφθαλμοὺς καὶ ὦτα οὐδεμία ἀπέμεινεν ἀμφιβολία διὰ τὰ δύο ταῦτα: Α'.) "Ὅτι αἱ προτεσταντικαὶ Ἐκκλησίαι εἶνε ἀνθρωποσύστατοι, καὶ δὲν φέρουσι τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀποστολικότητος καὶ τῆς ἐνότητος· Β'.) "Ὅτι ὁ προτεσταντισμὸς, καίτοι καυχώμενος ὅτι ἀκολουθεῖ πιστῶς τὸ Εὐαγγέλιον, εἶνε ἐκτὸς τοῦ Εὐαγγελίου εἰς ὅλα τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα εἰς ἰδιαίτερα κεφάλαια τοῦ παρόντος ἔργου ἐζητήσαμεν. Τοιοῦτοτρόπως αἱ προτεσταντικαὶ δοξασίαι περὶ ἱερᾶς παραδόσεως, περὶ ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν, περὶ μυστηρίων, περὶ τῆς Θεοτόκου, τῶν ἁγίων, τῶν ἁγίων εἰκόνων, τῶν νηστειῶν, τῶν μνημοσύνων, τῶν ἁγίων λειψάνων, τοῦ Τιμίου Σταυροῦ κτλ. ἀντιτίθενται ὅλαι πρὸς αὐτὰς τὰς Ἁγίας Γραφὰς καὶ τὴν πρᾶξιν τῆς Ἐκκλησίας τῶν

πρώτων αἰώνων, πᾶσαι δὲ αἱ περὶ τοῦ ἐναντίου προτεσταντικαὶ καυχήσεις εἶνε φαρισαϊκὰ φλυαρήματα, στερούμενα πάσης ὑποστάσεως καὶ ἔρημα πάσης ἀληθείας.

Οἱ προτεστάνται, ἐν τῇ ἀλυγίστῃ ἀγερωχίᾳ των, ζητοῦσι νὰ ἀρυσθῶσιν ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς ὀρθότητος τῶν θρησκευτικῶν δοξασίων των καὶ ἐκ τῆς ὑπεροχῆς δῆθεν τῆς πρακτικῆς χριστιανικῆς ζωῆς των. Ἀλλὰ πρῶτον αὐτὸς ὁ ἐγωισμὸς, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπίδεικνύουσι τὴν κατ' αὐτοὺς περισσοτέραν καὶ γνησιωτέραν χριστιανωσύνην των, ἀποδεικνύει πόσον αὐτῆ εἶνε πομφολυγώδης καὶ κενή. Ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐγὼ τοῦλάχιστον πανταχοῦ στρεφόμενος δὲν δύναμαι νὰ ἴδω τὰ στοιχεῖα τῆς ὑπεροχῆς ταύτης.

Καυχῶνται διὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πολιτειακοῦ βίου των. Ἀλλὰ τὰ πράγματά μοι δεικνύουσιν εἰς αὐτὴν τὴν Ἀγγλίαν, τὴν βαμμένην ἐλαφρότερον μὲ τὸ προτεσταντικὸν χρῶμα, ἕνα Γλάδστωννα συντριβόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀγγλικοῦ πολιτικοῦ κόσμου εἰς τὰ περὶ Ἰρλανδικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ αὐτονομίας σχέδιά του, καὶ καταδικαζόμενον ὡς ἔνοχον ἐν τῇ Ἀγγλικῇ συνειδήσει διὰ τὸν λόγον ὅτι εἰς τὰς ἡμέρας του δὲν ἐξῶντωση τοὺς Βόεργς, τοὺς ὁποῖους χθὲς ἀκόμη τοσοῦτον ἀνελευθέρως καὶ ὡμῶς συνέτριψε τὸ ἀγγλικὸν χρῆμα, ὁ ἀγγλικὸς ὄγκος, ἡ ἀγγλικὴ ἰσχὺς. — Τὰ πράγματα ἐπίσης μοι δεικνύουσι μίαν Γερμανίαν, ὅπου ὁ ἄθεος σοσιαλισμὸς, ὅλον ἐξογκούμενος, κινδυνεύει νὰ κατακλύσῃ τὴν Πρωσικὴν Βουλὴν. — Καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν τὰ γεγονότα μοι λέγουσιν, ὅτι εἰς κανὲν ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου δὲν ἀπαιτοῦσι τόσον χρῆμα αἱ πολιτικαὶ ἐκλογαί, χρῆμα διατιθέμενον εἰς πᾶν ἄλλο παρά δι' ἐποικοδομὴν συνειδήσεων, ἅμα δὲ ὅτι οὐδαμοῦ ἄλλοῦ ἀκμάζει τόσον φλογερὰ ἡ δίψα τοῦ χρυσοῦ. — Ἄλλως τε ἡ ἰσχυρὰ, πολλακίς δὲ καὶ ἡ χρηστὴ πολιτικὴ ὀργάνωσις δύναται νὰ προερχεται καὶ ἀπὸ αἰτία ἄλλα, καὶ νὰ μὴ ᾔηε ὁ καρπὸς τῆς χριστιανικῆς ἀναγεννήσεως. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἐπὶ τῶν Περσικῶν πο-

λέμων Ἀθηναϊκὴ δημοκρατία, ἢ παρὰ τοῖς Σπαρτιάταις βασιλεία, καὶ ἡ μεγάλη καὶ πρὸς τὴν κοσμοκρατορίαν ὀργῶσα Ῥώμη εἶχον θαυμάσιον πολιτικὸν ὄργανισμὸν καὶ ἀνεδείκνυον ἐξαιρέτους πολιτικούς χαρακτῆρας. Καὶ τὰς διέπνεε μὲν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους θεοσέβεια, ἀλλ' ἡ θεοσέβεια ἐκείνη πολὺ ἀπεῖχε τοῦ νὰ ᾔνε ἡ ἀληθής. Τί λοιπὸν τὸ παράδοξον, ἐὰν αἱ Ἀγγλοσαξωνικαὶ φυλαὶ τῆς σήμερον διακρίνονται διὰ τὴν πολιτικὴν ὀργάνωσιν καὶ τὸν πολιτικὸν βίον; Ἀφοῦ ὑπὸ τὰ ἀρχαῖα ψευδοθησκευήματα ἐπετυγχάνοντο παρόμοια κατορθώματα, πῶς νὰ μὴ ἐπιτυγχάνωνται τοιαῦτα εἰς λαοὺς, οἵτινες, παρ' ὅλας τὰς πλάνας των, πιστεύουσιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν; Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ των εὐπρέπεια καὶ ἰσχὺς δὲν δύναται νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ προτεσταντισμὸς εἶνε ἡ γνησιωτέρα μορφή τοῦ χριστιανισμοῦ. Διότι τότε θὰ ἠδύναντο καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι, οἱ εἰδωλολάτραι ἐκεῖνοι, οἵτινες ὑπερεῖχον εἰς τὸν πολιτικὸν βίον καὶ τὴν ψυχικὴν εὐγένειαν καὶ Ῥώμην ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, νὰ ἐπισείωσι τὴν ὑπεροχὴν των ταύτην ζητοῦντες νὰ ἀποδείξωσιν, ὅτι οἱ ψευδοθεοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἦσαν ἀληθέστεροι τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἀπεκαλύφθη ἐπὶ τοῦ Σινᾶ!

Διὰ νὰ ἀποδειχθῇ, ὅτι οἱ προτεστάνται ἔχουσιν ἀνωτέραν χριστιανικὴν πρακτικὴν ζωὴν ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ὀρθοδόξους, ἔπρεπε πρῶτον νὰ πιστοποιηθῇ, ὅτι ἔχουσιν ἰσχυροτέραν προσήλωσιν εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Ἀλλὰ πῶς ὄχι πλέον νὰ τὸ ἀποδείξωσιν, ἀλλὰ νὰ τὸ ἰσχυρισθῶσι καὶ; Εἰς τὰς προτεσταντικὰς κοινωνίας ὑπάρχουσιν ἀμέτρητοι θεοὶ καὶ ὀρθολογισταί, οἱ τελευταῖοι δὲ οὗτοι εἶνε πυκνοὶ καὶ εἰς τοὺς θεολογικοὺς των κύκλους. Προσέτι ὁ προτεσταντικὸς κόσμος ἔχει μοναδικὴν ἐπιτηδειότητα εἰς τὸ νὰ πολλαπλασιάζῃ τὰς αἵρέσεις καὶ νὰ μεταπίπτῃ σχοινοβατικῶς ἀπὸ τὴν μίαν εἰς τὴν ἄλλην. Καὶ ὅταν λοιπὸν οἱ προτεστάνται τόσον ὑπερέχουν εἰς τὴν εὐκολίαν τῆς ἀπαρνήσεως τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς μεταπτώσεως ἀπὸ

αἵρέσεως εἰς αἵρεσιν, δύναται νὰ ᾔνε τοῦτο τεκμήριον καὶ μαρτυρία θρησκευτικῆς παρ' αὐτοῖς ζωῆς ἀνωτέρας ἐκείνης, ἣτις διακρίνει ἡμᾶς τοὺς ὀρθοδόξους;

Καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς σαρκικῆς ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης εἶνε ἀνάγκη ν' ἀποδειχθῇ ὅτι ἡμεῖς οἱ ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπερτεροῦμεν ἀσυγκρίτως; Διότι, παρ' ὅλην τὴν διαφορὰν, τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἐξ Εὐρωπαϊκοῦ καὶ Ἀμερικανικοῦ μολυσμοῦ μέρος τοῦ πληθυσμοῦ μας, ἀλλ' αἱ μεγάλαι μᾶζαι τοῦ Ὀρθοδόξου Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἔχουσιν ἀγνότητα, τὴν ὁποίαν οὐδ' ὠνειρεύθησαν οἱ ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ πληθυσμοί, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ ἐκείνων, οἵτινες ἀνήκουσιν εἰς τὸν προτεσταντικὸν κλαδόν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ οἰκογενειακὴ στοργή, καὶ τῆς συζύγου τὸ ἄθικτον, καὶ τῆς μητρὸς τὸ ἱερόν, καὶ τῆς παρθένου τὸ ἀγνόν, καὶ τῆς ἀδελφῆς τὸ τίμιον καὶ σεπτὸν δὲν εἶνε εἰς τὸν Ὀρθόδοξον Ἑλληνικὸν κόσμον ἀσυγκρίτως εἰς ἀνωτέραν ἠθικὴν βαθμίδα;

Καὶ ἡ φιλοξενία, καὶ τὸ πρὸς τὸν γείτονα ἐνδιαφέρον, καὶ τῆς ψυχῆς τὸ εὐμάλακτον καὶ τὸ εὐκόλον πρὸς θρησκευτικὴν ἀνάνηψιν καὶ μετάνοιαν, ὅταν ἠχῆσῃ θεῖον κήρυγμα, τίς θὰ ἀρνηθῇ ὅτι ἀπαντῶσιν ἀφρονώτερον ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἣτις εἰς τὰ πρόσωπα τῶν Ἑλλήνων ἔχει τὰ τιμιώτατα καὶ γνησιώτατα αὐτῆς τέκνα;

Ἐὰν ἐν Ἑλλάδι ὁ σύγχρονος πολιτικὸς βίος παρουσιάζῃ πολλὰ τὰ τρωτὰ καὶ τὰ νοσηρά, ἀλλ' οὗτος ἐδημιουργήθη ὑπ' ἀνθρώπων, οἵτινες ἐνόμισαν, ὅτι ἀνεδείκνυοντο προοδευτικοί, τιθέμενοι ἐκτὸς τῶν παραδόσεων τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἡ ὀρθόδοξος ὁμῶς συνείδησις κατεξανίσταται κατὰ τῶν διαφορέων τούτων τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς μας. Καὶ οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ὁπάταν, ὄχι, πιστεύομεν, μετὰ πολὺ, τῆς Ὀρθοδόξιας αἱ αὔραι πνεύσωσι καὶ ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ ἡμῶν πεδίου,

τότε εἰς ἀρμονικὴν συνεργασίαν πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας θὰ μωρφωθῇ εἰς ἡμᾶς ὁ ἀγνότερος χριστιανικὸς βίος, ὅστις καὶ θέλει ζυμώσει ὀλόκληρον τὸν Ἑλληνισμόν κατὰ τοιοῦτο χριστιανικὸν πρότυπον, ὥστε πρὸ αὐτοῦ νὰ καταπίπτωσιν ἀφ' ἑαυτῶν ὅλαι αἱ προτεσταντικαὶ ἀλαζονεῖαι καὶ αἱ ἐγωιστικαὶ καυχησιολογίαι.

Οἱ προτεστάνται μᾶς κατηγοροῦν καὶ διὰ τὸ ὅτι ὀλίγοι ἐξ ἡμῶν τῶν ὀρθοδόξων ἀναγινώσκουν τὰς ἀγίας Γραφάς. Περὶ τούτου θὰ δώσωμεν τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον. Ἄλλὰ δὲν βλέπousι τάχα ὅτι καὶ διὰ τοῦ γεγονότος τούτου παρέχεται νέα ἀπόδειξις τῆς ἰδικῆς μας ὑπεροχῆς; Διότι, ἐὰν ἡμεῖς, παρ' ὅλην τὴν καθυστέρησιν μας εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Γραφῶν, εἴμεθα ἀνώτεροί των κατὰ τὴν εὐλαβῆ προσήλωσιν πρὸς τὴν πίστιν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ χριστιανικοῦ βίου, ποῖος δὲν ἀναγνωρίζει καὶ εἰς τοῦτο τὴν ὑπερτέρησιν τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀφοῦ αὐτὴ καὶ δι' ὀλιγωτέρας τῶν Γραφῶν ἀναγνώσεως φέρει ἀνωτέραν ἠθικὴν ζωὴν ἢ ὕσιν κατρθώνουσι νὰ παρουσιάζωσιν οἱ προτεστάνται, οἱ ἐπιδεικνύοντες πάντοτε εἰς τὰς χεῖράς των καὶ ἐπάνω εἰς τὰς τραπέζας των τὰς ἀγίας Γραφάς;

Ὡς πρὸς τὰς καυχῆσεις πλέον τῶν λεγομένων Ἑλλήνων εὐαγγελικῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἐν Ἀνατολῇ προτεσταντῶν προσηλυτιστῶν, αὐταὶ μόνον ὡς ἀστεῖαι δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶσι. Πρῶτον διότι οἱ Ἄγγλοι, τοὺς ὁποίους μᾶς ἐπισείουσιν ὡς ἰδικούς των, εἶνε πολὺ διάφοροι αὐτῶν κατὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν. Δεύτερον διότι οἱ Ἕλληνες εὐαγγελικοὶ καὶ οἱ λοιποὶ ἐν Ἀνατολῇ σύντροφοὶ των ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν μὲν ἀνήκουσιν εἰς τοὺς ἀναρχικωτέρους τύπους τοῦ προτεσταντισμοῦ, ἀφοῦ δὲν ἐσεβασθησαν καὶ αὐτὰ τὰ μυστήρια τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς θείας εὐχαριστίας, τὰ ὁποῖα δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἀπαρνηθῶσιν αὐτοὶ

οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ προτεσταντισμοῦ· ὡς πρὸς τοὺς καρπούς δὲ τοῦ χριστιανικοῦ βίου τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον προέχει εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ἀναστροφὴν των, εἶνε ἢ μέχρις ἀηδίας σύστασις τοῦ ἑαυτοῦ των ὡς ἀναγεγεννημένου! Ἄλλ' ἢ ἀλαζονεῖα ἀκριβῶς αὕτη, ἢ ἐπιδεικτικώτατα περιφερομένη ὑπὸ τε ἀρχηγῶν καὶ ὀπαδῶν, καταδεικνύει ὅτι οὐδὲ εἰς τὰ πρόθυρα τῆς ἀναγεννήσεως εἰσῆλθον, οὐδὲ μακρόθεν κἂν κατώπτευσαν αὐτήν. Καὶ οὐδὲ ἦτο ἄλλως δυνατόν, ἀφοῦ ἢ ἄνωθεν γέννησις εἶνε ἀδύνατος κατὰ τὴν βεβαίωσιν αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ χωρὶς τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος, οἱ δὲ Ἕλληνες εὐαγγελικοὶ ἀπορρίπτουν τὸ βάπτισμα ὡς μυστήριον, θεωροῦντες αὐτὸ ὡς ἀπλήν τελετὴν, ἀνάλογον κατὰ τὴν σημασίαν καὶ τοὺς καρπούς πρὸς τὴν Ἰουδαϊκὴν περιτομήν!!!

## ΤΟ ΙΔΙΚΟΝ ΜΑΣ ΚΑΘΗΚΟΝ

Οἱ προτεστάνται, ἐνώνοντες τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ τὴν Φαρισαϊκὴν καυχησιολογίαν μὲ τὴν πλάνην, δὲν παύουσι νὰ ἐκτοξεύωσι κατὰ τῶν Ὀρθοδόξων μυρίας κακολογίας. Τὸ δὲ κωμικώτερον ἀλλὰ καὶ θλιβερώτερον εἶνε ὅτι τὰ ἐν Ἀνατολῇ ὄργανά των, ἀναισθητοῦντα πρὸς τὰ ἰδικὰ των νοσήματα καὶ τυφλώτατα πρὸς τὸ χάος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου στροβιλιζονται καὶ συγκρούονται αἱ προτεσταντικαὶ ἀντιθέσεις, περιτρέχουσι τὰς χώρας μας μὲ ὄπλα τὴν ἀμάθειαν, τὴν σοφιστείαν, τὴν διαβολὴν, τὴν συκοφαντίαν, καὶ προσπαθοῦσι νὰ ἀποσπῶσι καὶ νὰ προσηλυτίζωσιν Ὀρθοδόξους, ὅπως δῆθεν τοὺς ἐπαναφέρωσι πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τοὺς ἐξετόπισεν ἀκολουθοῦσα ἀνθρώπινα ἐντάλματα ἢ Ὀρθοδοξία!

Καὶ βεβαίως μὲν τὰ θύματά των δὲν εἶνε ἀνάλογα πρὸς τὰ μηχανεύματα καὶ τοὺς κόπους των. Ἀφ' ἐνὸς ἢ ἀφοσίωσις τῶν

ἑλληνικῶν πληθυσμῶν πρὸς τὴν ὀρθόδοξον θρησκείαν, ἀφ' ἑτέρου ἢ πεποιθήσεις ὅτι ὁ παύσας νὰ ᾔηνε ὀρθόδοξος δὲν δύναται νὰ ἐξακολουθῇ νὰ ᾔηνε Ἕλληνα, ἀποτελοῦσι δύο μεγάλους καὶ δυσπερβλήτους φραγμοὺς εἰς τὴν ἐν Ἀνατολῇ ἐπέκτασιν τοῦ προτεσταντικοῦ βορβόρου. Ἄλλ' ἐκ τούτου δὲν ἔπεται ὅτι εἰς ἡμᾶς ἐπιτρέπεται νὰ ἀδιαφορῶμεν διὰ τὸ ὀλιγάριθμον τῶν ἀγρευομένων ἀδελφῶν μας. Καὶ ἂν ἀκόμη καθίστατο βέβαιον, ὅτι τὰ θυμάτα τῆς προτεσταντικῆς ἀποπλανήσεως ἔμελλον νὰ ᾔηνε διαπαντὸς ἀραιὰ καὶ εὐάριθμα, τὸ καθῆκόν μας ἦτο ἐν νὰ καταβάλωμεν δηλαδὴ πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως προλαμβάνωμεν πάντα προσηλυτισμὸν τῶν ὁμοδόξων μας ἢ τοῦλάχιστον περιορίζωμεν ἔτι περισσότερον τὸν ἀριθμὸν τῶν θυμάτων. Ἀλλὰ τὸ χρέος τῆς προνοίας ταύτης καὶ τῆς ἐπαγρυπνήσεως ἀποβαίνει ἐπιτακτικώτερον καὶ ἱερώτερον ἐκ τοῦ ὅτι ἡ παραμέλησις αὐτοῦ δύναται ἐν τῷ μέλλοντι νὰ ἐξεγείρῃ ἐναντίον μας μεγάλους καὶ ἀπειλητικοὺς κινδύνους.

Ὡς γνωστὸν, εἰς ὅχι ὀλίγας κωμοπόλεις καὶ πόλεις τῆς Ἀνατολῆς τὰ προτεσταντικὰ ἄγκιστρα, ὠπλισμένα μὲ μυρία δολώματα, ἐπέτυχον νὰ ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς Ὀρθοδοξίας ἀρκετὰς ψυχὰς ἐνιαχοῦ δὲ αἱ ἄγραι ἀπετελέσθησαν ἐξ ὅχι εὐκαταφρονήτου μέρους ὀρθοδόξων οἰκογενειῶν, αἵτινες, ἀφ' ἑνὸς διὰ τῶν διαβολῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τῶν ὑποσχέσεων, ἀπηρνήθησαν τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πατέρων των. Καὶ τὰ προσηλυτιστικὰ ἐν Ἀνατολῇ ἀποσπάσματα ὄλονεν πολλαπλασιάζονται καὶ πυκνώνονται. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐπιτιθέμενος, ὅσον ἀδύνατος καὶ ἂν ὑποτεθῇ, δὲν δύναται παρὰ νὰ βλάβῃ ἀντίπαλον, ὅστις εἰς τὰς ἐπιθέσεις του οὐδεμίαν ἄμυναν ἀντιτάσσει, ἀλλ' ἀφήνει ἀφύλακτον καὶ ἀνυπεράσπιστον τὸ στρατόπεδόν του, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι, ἂν ἡμεῖς ῥαθυμῆσωμεν πρὸς τὰς προτεσταντικὰς ἐπιβουλάς καὶ ἐφόδους, ἡμέραν τινὰ θὰ θρηνήσωμεν διὰ μεγάλας ἀπωλείας καὶ πολυαρίθμους ἐκ τῶν ἡμετέρων αἰχμαλώτους.

Τί λοιπὸν ὀφείλομεν; Νὰ παρακολουθήσωμεν τὸν ἐχθρὸν βῆμα πρὸς βῆμα, νὰ κατοπτρεύωμεν τὰς κινήσεις του, νὰ προλαμβάνωμεν τὰς ἐφόδους του, νὰ ματαιώνωμεν τὰς ἐπιβουλάς του, ἀντὶ δὲ νὰ τῷ ἐπιτρέπωμεν νὰ συμπυκνώνηται, νὰ ἀραιώνωμεν ἡμεῖς τὰς τάξεις του. Καὶ τὰ μέσα εἶνε πρόχειρα καὶ εὐκολώτατα.

Αἱ μεγάλαι κατηγορίαι, τὰς ὁποίας μᾶς ἐκτοξεύουσι τὰ ὄργανα τῶν προτεσταντῶν, καὶ αἱ ὁποῖαι ἐνέχουσι δύναμιν παραπλανήσεως καὶ προσηλυτισμοῦ, εἶνε ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἀκαταστάσια πολλῶν ἱερέων μας, καὶ τὸ πολλαχῶς ἡμῶν οὐλόως ἢ σπανίως μόνον διενεργούμενον θεῖον κήρυγμα. Εἶνε λοιπὸν τῆσιν δύσκολον νὰ συντρίψωμεν εἰς τὰς χεῖρας των τὰ δύο ταῦτα βέλη;

Πρὸ δεκάδων ἀκόμη ἐτῶν οἱ καλλήτεροι οἰκοκυραῖοί μας ἐγίνοντο ἱερεῖς. Τί ἐμποδίζει καὶ σήμερον, ὅπως, ἀποφεύγοντες τὸ ὑπεράριθμον τῶν ἱερέων καὶ ἀπέχοντες ἀπὸ τὸ νὰ ῥίπτωμεν εἰς τὰς τάξεις τοῦ κλήρου μας στοιχεῖα ξένα ὅλως διόλου πρὸς τὴν ἱερατικὴν ἀποστολήν, ἀφήσωμεν τοιουτοτρόπως θέσιν εἰς ἐκείνους, οἵτινες, καὶ ἐκ κλίσεως καὶ ἐκ μορφώσεως, δύνανται νὰ κρατήσωσιν ὑψηλὰ τὸ γόητρον τοῦ ὀρθοδόξου ἱερέως καὶ νὰ ἀποτελέσωσι καύχημα καὶ τεῖχος τῆς ὀρθοδόξου ποιμνῆς;

Ποία δὲ δυσκολία ἐμποδίζει σήμερον τὴν παρ' ἡμῖν συστηματικὴν ἐνέργειαν τοῦ θεοῦ κηρύγματος; Χάριτι θεῖα ὅλοι σχεδὸν οἱ ἀρχιερεῖς μας κατέχουσι παιδείαν, ἥτις τοῖς καθ' ἑαυτὸν δυνατὸν τὸ ν' ἀπευθύνωσιν ἐποικοδομητικὰ διδάγματα πρὸς τὰ πλήθη. Πόσοι δὲ ἀπόφοιτοι τῶν θεολογικῶν σχολῶν μας καὶ ἄλλοι λόγιοι κληρικοί δὲν δύνανται νὰ δώσωσι φωνὴν καὶ ζωὴν εἰς τὸν παρηγκωνισμένον καὶ ἀρχαιοτέρας ἡμέρας ὄνειρευόμενον καὶ ἐπιποθοῦντα ἄμβωνά μας; Καὶ ἐὰν ἠθέλωμεν—ὡς χρεωστοῦμεν νὰ θέλωμεν—ὅπως ἡ φωνὴ τοῦ θεοῦ λόγου ἀκουσθῇ ἀπὸ περισσότερῶν στομάτων εἰς πάντα ὀρθόδοξον συνοικισμὸν, κατὰ τί

θὰ ἡμαρτάνομεν, ἐάν δι' ἐκκλησιαστικῆς ἀδείας, μέχρις ἐπαρκῶς πυκνώσεως τῶν θεολόγων κληρικῶν μας, ἐπετρέπετο ἀλλὰ καὶ ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς κατὰ τόπους διδασκάλους νὰ ἀναγινώσκωσιν ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς καταλλήλους λόγους, οἷοι οἱ τοῦ Θεοτόκη, τοῦ Μηνιάτου ἢ οἰουδήποτε ἄλλου παρέχοντος ἐμπιστοσύνην ὀρθοδόξου ἐρμηνευτοῦ καὶ διδασκάλου ;

Καὶ μετὰ ταῦτα θὰ ἔχωμεν ἀκόμη νὰ ἐπιτελέσωμεν ἄλλα τινά. Σήμερον ὀρθόδοξα ἄτομα ἢ καὶ ὀλόκληροι ὀρθόδοξοι εἰκογένηται προσηλυτίζονται πρὸς τὸν προτεσταντισμὸν, εἰς δὲ τοὺς ἐπισήμους ἐκκλησιαστικούς κύκλους μας ἢ δὲν φθάνει ἢ εἶδησις, ἢ ἀκούεται ἐνίοτε ὄχι μεθ' ὅλου τοῦ ἀπαιτουμένου ἐνδιαφέροντος. Ἐάν δὲ καὶ καταβληθῆ ἐνέργειά τις, πολλάκις ἢ γίνεται μετὰ χαλαρότητος ἀδυνατούσης νὰ ἀπολυτρώσῃ τὸ θῦμα, ἢ καταβάλλεται ἀργὰ πλέον, ὅταν ὁ μεθυσθεὶς ἐκ τῆς πλάνης ἦνε ὠπλισμένος μὲ ὄλην ἐκείνην τὴν ἡκιστα χριστιανικὴν, ἀλλ' ἀλαζόνα καὶ πείσμονα αὐθάδειαν τοῦ προτεστάντου προσηλύτου. Ἐνῶ ἐξαιρετα δύνανται οἱ ἱεράρχαι τῶν τόπων, ἀνά τοὺς ὁποίους διεξάγεται τὸ ἀνίερρον κυνήγιον τοῦ προτεσταντικοῦ προσηλυτισμοῦ, νὰ ὀργανώσωσι γραφεῖον πληροφοριῶν περὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν προσηλυτιστῶν, διὰ νὰ συμβουλευώσιν ἐγκαίρως καὶ διαφωτίζωσι τοὺς προσηλυτιζομένους.

Προσέτι, ὀρθόδοξοι, προσηλυτιζόμενοι εἰς αἵρεσιν καὶ ἀνοίγοντες τὸ στόμα των καὶ διαπλώνοντες τὰς ἐνεργείας των κατὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, δὲν πρέπει νὰ καλῶνται εἰς ἀνάκρισιν κατὰ τοὺς ἱεροὺς Κανόνας καὶ νὰ ἐπισύρωσιν, ἐν ἐπιμονῇ, τὰς ὑπ' αὐτῶν ὀριζόμενας ἐκκλησιαστικὰς ποινάς ; Καὶ παντοῦ, ὅπου ἐμφανίζονται τοιοῦτοι λιποτάκται καὶ πολέμιοι τῆς Ὀρθοδοξίας, εἶνε δίκαιον νὰ ἀφήνωνται ἀχαλινώτως ἐλεύθεροι τόσον εἰς τὴν ἀποσκίρτησιν ὅσον καὶ εἰς τὸν κατὰ τῆς Ὀρθοδοξίας πόλεμον, ἢ ἀπαιτεῖται μετὰ τὸ ἀμετάπειστον των νὰ καθίσταται ἐκκλησιαστικῶς γνωστὴ ἢ ἐκκοπή των ἀπὸ τῆς Ὀρθοδο-

ξίας, καὶ νὰ ἀπευθύνηται ἡ δέουσα σύστασις πρὸς τοὺς πιστοὺς, ἵνα προφυλάσσωνται ἀπὸ τοὺς βρόχους καὶ τὰ ἀγκίστρα τῶν λιποτακτῶν τούτων ;

Ὅταν μάλιστα οἱ ἐν Ἀνατολῇ Ἕλληνες προτεστάνται ἦνε γνωστὸν ὅτι προσχωροῦσιν εἰς τὰς πλέον ἀναρχικὰς καὶ ἄκρας προτεσταντικὰς αἵρέσεις, ἀρνούμενοι τὸν ἱερὸν χαρακτῆρα καὶ αὐτοῦ τοῦ βαπτίσματος καὶ αὐτῆς τῆς θείας κοινωνίας· καὶ ὅταν οἱ αὐτόμολοι οὗτοι μὲ ζῆλον ὑπερπροτεσταντικὸν καθίστωσιν ἔργον των τὸ νὰ διαβάλλωσι συστηματικῶς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, οἱ προϊστάμενοι ταύτης ἔχουσιν ἐπιτακτικώτερον τὸ καθῆκον τοῦ νὰ λάβωσι τὰ πρέποντα μέτρα διὰ τοὺς ἀνθρώπους τούτους. Στοιχειῶδες δὲ θάρρος ἀπαιτεῖται, ὅπως λεχθῆ πρὸς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν πρέσβυν, ὅστις ἴσως ἤθελε παρουσιασθῆ συνήγορος τῶν λιποτακτῶν, ὅτι εἰς πεπολιτισμένας κυβερνήσεις δὲν εἶνε ἴδιον νὰ ἀναλαμβάνωσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν των τοιαῦτα ὄντα, τὰ ὁποῖα, ἀφήνοντα ἀμετόχους τῶν φώτων των τοὺς ἀλλοθρήσκους, ἐπιδίδονται μετὰ μανίας εἰς προσηλυτισμὸν τῶν ὀρθοδόξων κατὰ τρόπον, τὸν ὁποῖον ἀπεδοκίμασαν καὶ ἐστιγματίσαν καὶ τόσοι ἐκ γενετῆς προτεστάνται. Ἄλλως τε, ἐφόσον πρόκηται περὶ πνευματικῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα οἱ ἄρχοντες τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας δύνανται νὰ λάβωσιν ἐντὸς τῶν Ἱερῶν Κανόνων μας κατὰ τῶν ἀγγελίων τούτων, δὲν δίδεται καμμία ἀπολύτως λαβὴ πρὸς διπλωματικὴν παρέμβασιν. Καὶ ἂν δὲ κατὰ ἴθους ἤθελε γείνει τοιαύτη τις, ἢ εὐσχημος ἀπόκρουσις καὶ ματαιώσις της θὰ ἦτο τὸ μᾶλλον εὐκατόρθωτον ἔργον.

Ἐν μέσον ἀμύνης ἐναντίον τῶν προτεσταντικῶν ἐπιθέσεων ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως καὶ ὁ ὀπλισμὸς τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος μὲ βιβλία μεθοδικά, τὰ ὁποῖα διαφωτίζουσι τοὺς ἀναγνώστας των περὶ τῆς ἀληθείας τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ περὶ τῶν ἀπειραρίθμων πλανῶν, εἰς τὰς ὁποίας δουλεύουσιν αἱ ἀναρίθμη-

τοι προτεσταντικάί αίρέσεις. Τὰ ἐν Ἀνατολῇ ὄργανά των ἐπωφελουῦνται τὴν ἀμαθειαν πολλῶν ἐκ τῶν ἰδικῶν μας, καὶ συζητοῦντα ἐπὶ ὠρισμένων θεμάτων, ὅποια ἢ ἱερὰ παραδόσεις, ἢ νηστεία, τὰ μνημόσυνα, αἱ ἅγια εἰκόνες, ἢ προσκύνσεις τῶν ἁγίων, τὸ σημεῖον τοῦ τιμίου σταυροῦ καὶ τὰ παρόμοια, συγχίζουσι καὶ κλονίζουσι ἐκείνους, οἵτινες συνέβη νὰ μὴ κατέχωσι τὸν λόγον τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεών των. Ἄλλ' εἶνε τόσον γελοῖα καὶ, ἅς μοι ἐπιτραπῇ νὰ τὸ εἶπω, τόσον ἠλίθια τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἐχθρῶν τῆς ὀρθοδοξίας! Κάμνουσι δὲ οὗτοι τόσον κατάφωρον κατάχρησιν τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ ὅποιον ἐπιδεικνύουσι μόνον διὰ νὰ ἀπατώσι τὸν ἑαυτὸν των καὶ διὰ νὰ πλανῶσι τοὺς ἄλλους! Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἀμφιβολία περὶ τοῦ ὅτι, ἐὰν τὸ ὀρθόδοξον πλήρωμα διδαχθῇ διὰ μικροῦ κόπου περὶ ὅλων τούτων τῶν ζητημάτων, οἱ προτεσταντικοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἀλέκτορες δυσκόλως πλέον θὰ κάμνωσι τὰς ἐπιδείξεις των, καθόσον λίαν ταχέως θὰ ἐννοηθῇ, ὅτι κεφαλαὶ τοιαῦται ἔχουσι ἀνάγκη **διαδοσματος.**

Ἡ συγγραφὴ τοῦ παρόντος βιβλίου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπέβλεψεν. Εὐρεθεὶς πρὸ ἀμετρήτων προτεσταντικῶν πλανῶν καὶ φλυαριῶν, δὲν ἠδυνάμην βεβαίως νὰ τὰς ἐξετάσω καὶ τὰς ἐξελέγξω ὅλας. Ἀργότερον πιθανῶς θέλω προβῆ εἰς συμπληρωματικὴν τινα μελέτην. Ὅτι, τώρα ἐπεζήτησα ἦτο νὰ δώσω εἰς τὸν ὀρθόδοξον λαὸν ἀνάγνωσμα εὐκόλον, δυνάμενον καὶ νὰ ἀγαπηθῇ καὶ νὰ κατανοηθῇ, γνωρίζον δ' εἰς αὐτὸν τὰς πλείστας ἐκ τῶν κυριωτέρων προτεσταντικῶν διαβολῶν κατὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ καταδεικνῶν τὸ ἀβάσιμον αὐτῶν καὶ ἀσύστατον. Ἠθέλησα πρὸς τούτοις νὰ καταδείξω, ὅτι εἰς τὴν ὀρθοδόξιαν πρέπει νὰ μᾶς κρατῶσι σφιγκτὰ προσηλωμένους τὰ πάντα· τόσον ἢ ἐν αὐτῇ ἀκρίβεια καὶ γνησιότητι τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, ὅσον καὶ ἢ ἀδιάσπαστος ἐνότητι καὶ ἀλληλεπίδρασις τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν ἡμῶν τυχῶν.

ΤΕΛΟΣ

## ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
Πρόλογος . . . . .	5
Οἱ πρόγονοι τῶν προτεσταντῶν . . . . .	7
Οἱ Ἕλληνες Εὐαγγελικοὶ ὑπὸ ἐθνικὴν ἔποψιν . . . . .	9
Ὅτι ἡ ἀληθὴς ἐκκλησία δὲν εὐρίσκεται εἰς τὸν προτεσταντισμὸν . . . . .	15
Προτεσταντισμὸς καὶ ἀποστολικότητις . . . . .	20
Ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται . . . . .	26
Ὁ προτεσταντισμὸς καὶ ἡ ἱερὰ παράδοσις . . . . .	32
Καὶ ἄλλη ἔμμεσος ἀλλ' ἰσχυρὰ ἐκ τῶν Γραφῶν ἀπόδειξις ὑπὲρ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως καὶ μετὰ τὸν ἀπαρτισμὸν τῆς νέας διαθήκης . . . . .	39
Καὶ ἄλλαι ἀποδείξεις ὑπὲρ τοῦ κύρους τῆς ἱερᾶς παραδόσεως . . . . .	43
Οἱ προτεστανταὶ καὶ ἡ ἐρμηνεία τῶν Γραφῶν . . . . .	48
Οἱ ἀλάθηστοι ἐξηγηταὶ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ! . . . . .	53
Οἱ Ἕλληνες εὐαγγελικοὶ καὶ τὰ ἱερὰ μυστήρια . . . . .	56
Οἱ προτεστάνται καὶ τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης . . . . .	57
Οἱ προτεστάνται Ἕλληνες εὐαγγελικοὶ ἀρνηταὶ ὅλων τῶν μυστηρίων . . . . .	65
Οἱ Ἕλληνες εὐαγγελικοὶ ἀπέναντι τοῦ μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος . . . . .	67

Οἱ Ἕλληνες εὐαγγελικοὶ ἀπέναντι τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας . . . . .	75
Προτεσταντικαὶ πλάναι ὡς πρὸς τὸ μυστήριον τοῦ γάμου	82
Οἱ Ἕλληνες εὐαγγελικοὶ καὶ τὸ σύμβολον τῆς πίστεως .	85
Ὁ προτεσταντισμὸς καὶ ἡ ὀνομασία «Θεοτόκος» . . .	88
Ὁ προτεσταντισμὸς καὶ τὸ ἀειπάρθενον τῆς Θεοτόλου .	90
Ἡ τιμητικὴ προσκύνησις τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου .	98
Ἡ τιμητικὴ προσκύνησις τῶν ἁγίων . . . . .	101
Περὶ τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν ἁγίων . . . . .	106
Περὶ τῆς παρ' ἡμῶν ἐπικλήσεως τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων . . . . .	109
Ἀναίρεσις καὶ τῆς τελευταίας ἐνστάσεως κατὰ τῶν πρε- σβειῶν τῶν ἁγίων . . . . .	118
Μαρτυρίαι τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας περὶ τῶν πρε- σβειῶν τῶν ἁγίων . . . . .	117
Περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων . . . . .	119
Τὰ ἅγια λείψανα . . . . .	124
Περὶ μνημοσύνων . . . . .	130
Περὶ νηστειῶν . . . . .	134
Περὶ τοῦ σημείου τοῦ τιμίου σταυροῦ . . . . .	141
Αἱ καυχῆσεις τῶν προτεσταντῶν . . . . .	147
Τὸ ἰδικόν μας καθήκον . . . . .	153

## ΟΝΟΜΑΤΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

### ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ἄθηνῶν		
† Ὁ Ἄθηνῶν Θεόκλητος	10	Λεωνίδας Π. Ραυτόπουλος 2
† Ὁ Κερκύρας καὶ Παζῶν Σε- βαστιανὸς	5	Ραφαὴλ Καραντώνης
† Ὁ Τρίκκης—Σταγῶν Προκόπιος		Γεώργιος Φύτιζας
Ἱεροδ. Μακάριος Παπικιανὸς		Εὐφημία Καστριώτου
Πανάρ. Δουληγέρης ἀρχιμ. ἡγούμε.		Ἄνδρ. Χ' Ἀναστασίου 3
Μ. Πεντέλης	5	Ἀντώνιος Γ. Θερμιδης
Τιμόθεος Ἀναστασίου	5	Χρ. Π. Χ' Χριστοδούλου
Ἰλαρίων Λαγγοβαρδίτης μοναχὸς		Παν. Ι. Βαμβακάρης
Βαρνάβας » »		Χρυσάνθος Μακρῆς ἀρχιμ. 2
Ἀνώνυμος Δ Ρ.	500	Μ. Ρομποτσάνου
Παν. Γιαννοῦκος		Ἄθ. Μαραλοπούλου
Ἄλξ. Παπαγεωργίου		Ἄνδρ. Ι. Ρουσέας
Κ. Γ. Βασιλόπουλος		Γεώργιος Ι. Ρουσέας
Δ. Ματθιόπουλος Φ. Θ		Κωνστ. Τσουκανέλης 2
Εὐάγγ. Ἀρκᾶς		Ἰωάννης Νεοφύτου 3
Κ. Διαλεισιμᾶς		Δημ. Π. Λεκάκης
Χρ. Ἰωαννίδης καθηγητῆς		Κωνστ. Δεληπέτρος
Ἄγγελος Διαλησιμᾶς Σχολάρχης		Εὐάγγ. Ι. Καϊλάνης
Π. Τρεμπέλης		Ἰωάννης Γ. Παπούλας
Α. Φ. Οἰκονομόπουλος		Ἄτρείδης Α Ἀπαστολίδης
Βασίλ. Νικολόπουλος		Ἰωάννης Γ. Δέδες
Λεωνίδας Πηγένας		Θεόδωρος Σταύρου
Λουκάς Χ. Κοτζιάς		Ἰωάννης Κ. Διμπερίου
Νικ. Κυριακίδης		Γεώργιος Ι. Τζινόπουλος
Κωνστ. Χριστόπουλος		Δημοσθ. Σ. Ροζολῆς 3
Ν. Πανογιαννόπουλος		Α. Σγουρίτσας
Εἰάνθης Ἐξαρχάκης		Φωτ. Α. Βελασόπουλος
Ἰάκωβος Παπαϊωάννου διάκονος		Δ. Μποτσαράκος
Π. Δασκαλάκος		Γεώργιος Μαρκάκης
Σταῦρος Τσιώτης		Δ. Φωκίδης
Παναγ. Λογοθέτης		Ἐλένη Ἀρβανίτου
Κυριάκος Σολωμὸς		Χ. Νικολόπουλος
Στυλ. Σταυρακάκης		Φίλιππος Σταλούνης
Ἰωάννης Ἐμμερ		Ἄθ. Κολοσεῦρος
		Ἄντ. Παπακωνσταντίου
		Δανιὴλ Μοναχὸς Κουτλουμουσιανὸς

## Φυλακαὶ Συγγροῦ

Α. Χρυσικός  
 Π. Παρηγόρης  
 Δ. Χριστοδούλου  
 Δημ. Δημητρόπουλος  
 Ἄγγελῆς Κλαψῆς  
 Γεώργ. Πανουσόπουλος  
 Βασίλειος Περίχαρος  
 Θεμιστοκλῆς Πανουσόπουλος  
 Μιχαήλ Ἀλεβίζος  
 Ἰω. Χριστόπουλος Εὐλοκερίτης  
 Ν. Μαραβέλιος  
 Εὐστράτιος Τριτάκης  
 Παναγ. Κλαδάς  
 Μ. Καλοσιδάς  
 Ἄντ. Ζουμπουλάκης  
 Ἰωάν. Πολυτάκος  
 Γεώργ. Βλάχος  
 Γεώργ. Δ. Σίνος  
 Κυριάκος Σιδέρης  
 Πέτρος Μ. Σιδέρης  
 Βλάσιος Τσῶνος  
 Πρ. Νικολινάκος  
 Ἄνδρ. Σπέρλας  
 Κωνστ. Κολιμάτσης

Μαθηταὶ Ἐκκλησιαστικῆς  
Ριζαρείου Σχολῆς

## Τάξις Ε΄.

Γεώργιος Κ. Καπελλίδης  
 Γεώργιος Δέρβος  
 Γεώργιος Α. Ψαριανός  
 Ἀθανάσιος Ἀνδρέοπουλος  
 Μιχαήλ Νομίδης  
 Δημήτριος Ἀλιπαρμάκης  
 Ἐπαμεινώνδας Φερούκας  
 Ἰωάννης Ἄνδρ Βλαχάκης  
 Στέφανος Λαυριώτης (ιεροδ.) 2  
 Ἰωάννης Ζαίτης

## Τάξις Δ΄.

Παρασκευᾶς Ἐλευθερίου

## Τάξις Γ΄.

Μιχαήλ Ἐλ Μιχαήρι  
 Κωνσταντῖνος Σωτηρίου

Νικόλαος Κουρμούλης  
 Νικόλαος Τζιούφης  
 Τάξις Β΄.  
 Μάρκος Μ. Τσακτάνης  
 Διονύσιος Ἀνδρεσάκης  
 Κωνστ. Ταλλιούρης  
 Μελέτιος Μπεναρδῆς  
 Κλαύδιος Ἐλ-Ἀντώνη  
 Βασίλειος Κανιάρης  
 Νικόλαος Μεταξᾶς  
 Ἄγησίλαος Παπαγεωργίου  
 Ξενοφῶν Βλαστός  
 Θεολόγος Γκελέζης  
 Παναγιώτης Παπαϊωάννου  
 Δημήτριος Κόντος  
 Ἰωάννης Κωνστανταράκης  
 Παναγιώτης Πουλάκος  
 Ἀλέξανδρος Κουβέλης  
 Γεώργιος Μητρόπαπας  
 Τάξις Α΄.  
 Ἀντώνιος Φύτιζας  
 Ὀδυσσεὺς Σπυρίδης  
 Μ. Νοταρᾶς  
 Δημήτριος Τσάγκας  
 Εὐστάθιος Καββαδάς  
 Χαράλ. Π. Γερός  
 Πέτρος Μαρινάκης  
 Πύρρος Α. Γιαννόπουλος  
 Μιχαήλ Κ. Οἰκονόμου  
 Γεώργιος Παπαπαύλου  
 Στέφανος Τσίμας  
 Κωνστ. Κουλούρης (ιεροδιάκ.)

## Αἰγίνης.

Ι. Γαλανόπουλος εἰρηνοδίκης 2

## Βυτινῆς.

Παν. Παπαζαφειρόπουλος ἀρχιμανδ.  
 Τρύφων Ζαχαρόπουλος Οἰκονόμος  
 Θεόδ. Ἄν. Σεβνταλῆς ἱερεὺς  
 Παν. Παπαντωνίου »  
 Β. Κ. Ρουμελιώτης »

## Βόλου.

Ἡλίας Βλαχόπουλος ἱεροκέρυξ 6  
 Γ. Ν. Ἐγγλέζος 10  
 Γ. Δ. Κουτσογιάννης  
 Ν. Α. Παπαδήμου  
 Θ. Ζωγράφος 2  
 Γ. Α. Βόλτος  
 Δ. Ἀλεξάνδρου  
 Σπυρ. Ν. Τζώρτζης  
 Ἀνδρέας Χ. Ἀναγνώστου  
 Παπᾶ Γεώργ. Ἀργυρογιάννης  
 » Ν. Σαμσαρίδης  
 Ι. Χ. Δασκάλου  
 Δημοσθ. Σ. Παπαχρόνης  
 Διονύς. Ζ. Μαργκᾶς  
 Γ. Α. Πλιάγκας  
 Μιχ. Παπαδημητρίου  
 Β. Μπατζιανούλης ἱεροψάλτης  
 Κ. Α. Γκρούφης  
 Ι. Α. Πλιάγκας  
 Μαργαρίτης Πατσσαντᾶς  
 Περικλῆς Δ. Εὐαγγέλου  
 Κ. Δ. Πάντα  
 Χρῖστος Μυλωνᾶς  
 Ι. Μαντζόπουλος  
 Β. Ρουμελιώτης ἱερεὺς  
 Θεμ. Βουρτάκης  
 Σπ. Κουγιαννίδης  
 Ι. Ζάχος  
 Ἀνώνυμος 2  
 Λεωνίδας Κωνσταντίνου  
 Ἀννίκα Ι. Σταμπόγλου  
 Παῦλος Κ. Λουκόπουλος  
 Εὐστράτιος Πανταζῆ  
 Θεμιστ. Σ. Βούλγαρης  
 Ἄθαν. Α. Γκλαβάνης  
 Ν. Σαμαρᾶς  
 Ἄθ. Ποζρόπουλος  
 Ἐλευθ. Μ. Καμίτσιου  
 Μ. Δ. Νικατσιός  
 Πέτρος Κ. Λακερδάς  
 Β. Καζαντζῆς  
 Ι. Β. Ζωίδης  
 Λεων Σ. Βαρδάρας

Ἡρακ. Ι. Σχοινᾶς φαρμακοποιὸς  
 Κ. Α. Ἐγγλέζος  
 Ἄλ. Ι. Ἀλεξανδροῖδης  
 Μαργ. Πατσζαντᾶς  
 Ν. Ἀλθέριος  
 Ι. Ἀλεξόπουλος  
 Π. Παναγουλάκος  
 Ἀπόστ. Χαντζῆς

## Βόλου (Ἀγριας)

Λαυρέντιος Γ. Παπαδημητρίου  
 Κ. Γ. Παπαδημητρίου  
 Ν. Ι. Παπαδημητρίου  
 Δημ. Ι. Γανωτῆς  
 Βλάσιος Ι. Γεωργίου  
 Σπύρος Ι. Ἀλεξίου  
 Ι. Π. Σαμαρᾶς  
 Κ. Πολυζόπουλος  
 Δ. Κ. Μεντζέλος

## Βόλου (Λεχώνια).

Εὐστ. Τσικρικᾶς  
 Κ. Μαργαρίτης  
 Γ. Παπαδόπουλος  
 Δ. Γ. Παπαδημητρίου  
 Δ. Ι. Ἀλεξόπουλος  
 Ζήσης Μ. Λυχναρᾶς  
 Ν. Γ. Ρήνου 2  
 Εὐστ. Γ. Διαμαντῆς  
 Δημ. Κ. Κερασιώτης  
 Ν. Ι. Κρομμύδας  
 Ν. Ι. Εὐαγγέλη

## Λαύκου (Βόλου).

Παπα Νικόλ. Εὐαγγελινὸς οἰκονόμ. 5

## Γαργαλιάνων.

Κ. Ν. Ἀναγνωστάπουλος δημοδιδάσκ. 10  
 Δ. Κοκκῶνης ἱερεὺς  
 Νάος \* ἡ Γέννησις τῆς Θεοτόκου 5

Ναός «Άγιοι Πάντες»  
 Ι. Κ. Θεοφίλης  
 Λεωνίδας Κανελλάκος ιερέυς  
 Σαράντης Πετρόπουλος  
 Γ. Λυριντζής Σακελλάριος  
 Διονύσιος Ι. Παπαχριστοφίλου  
 Άριστομ. Κοκκώνης  
 Ι. Δ. Παπαχριστοφίλου  
 Άλέξιος Άλεξόπουλος  
 Δ. Τσαγκάρης  
 Παναγ. Μαστρογιαννόπουλος

### Γυθείου.

† Ό Γυθείου και Οϊτύλου κ. Παρ-  
 θένιος  
 Πέτρος Αϊαντινιώτης Οικονόμ.  
 Γ. Ε. Τσιγκουράκος ιερέυς  
 Δ. Π. Δασκαλάκος »  
 Δ. Χορταριάς ιεροδ.  
 Α. Μεντόγιαννης ιερέυς  
 Ι. Παναγιωτουνάκος ιερέυς  
 Σπήλιος Οικονόμου Σακελλάριος  
 Δ. Μιλιχούδης ιερέυς  
 Π. Μιλιχούδης οικονόμος  
 Ν. Γιαννακάκος έμπορος  
 Ι. Μενδούρης ιερέυς  
 Μιχ. Φιλιππάκος  
 Παύλος Οικονόμου ιερέυς  
 Γ. Φιλιππάκος »  
 Ν. Βαθανάκος  
 Δ. Άργυρόπουλος ζωγράφος  
 Χρ. Άλ. Σουλάκος

### Γρεβενών (Τριταίος).

Άπ. Α. Παπαθανάσης Γραμματιστ.

### Διστόμου.

Γερμανίς Ληξουριώτης  
 Χρήστος Ήλιόπουλος

### Κερκύρας (Μαγουλάδες)

Σπ. Άθ. Κροκίδης ιερομόναχος 5

5 Σπ. Στ. Κροκίδης  
 Γρηγόριος Περδικάρης  
 Κ. Γουδέλης  
 Ίερόθ. Κατωμέρης  
 Λεωνίδας Κοντός

### Κερκύρας (Βελονάδες)

Άλέξ. Πουληγιάς δημοδιδάσκαλος  
 Άθ. Μαυρομαμάτης

### Κερκύρας (Αύλιωτες)

Σπ. Ε. Κροκίδης δημοδιδάσκαλος  
 Σπ. Γ. Μαβτζόθεις  
 Δ. Ν. Μουζακίτης  
 Χρ. Μουζακίτης  
 Σπ. Μουζακίτης  
 Σπ. Ν. Μουζακίτης  
 Σπ. Χ. Μουζακίτης  
 Νικόλ. Ίερέυς Λοΐσιος  
 Άναστ. Ίερέυς Μουζακίτης  
 Στυλ. Μαρτινέγκος  
 Θεόδ. Μουζακίτης  
 Ι. Μουζακίτης  
 Άνδρέας Μουζακίτης.

### Κερκύρας.

Ευστάθιος Ίερέυς Νικοκάβουρας  
 Δ. Ίερ. Δραζίνος  
 Σπ. Ίερέυς Σάββας  
 Ίερέυς Φωκιάς Ζερβός  
 Μιχαήλ ιερέυς Πραντής  
 Νεόφυτος ιερ. Βλάχος  
 Άρχ. Εύγέν. Χωτήρης  
 Ίερέυς Θ. Καλέντζης  
 Σωτήριος ιερέυς Παγκράτης  
 Σπ. ιερέυς Γρηγορόπουλος  
 Χρυσ. Κοντογεώργος ιερομ.  
 Μονή Πλατυτέρας

### Καζακλάρ.

Δημ. Τζινόπουλος

### Καρδίτσας

Πολύκαρπος Ζάχος ιεροδ.  
 Φώτιος Παπαϊωάννου Σακελλάρ.  
 Άθαν. Γούλας ιερέυς  
 Άνδρέας Τουρναβίτης ιερέυς  
 Γεώργ. Μπούντας  
 Γεώργ. Τσιάρας  
 Γ. Α. Μάμαλης  
 Γ. Δ. Λαμπράκης  
 Μ. Α. Στουγγιώτης  
 Άναστ. Σαμαράς  
 Άναγνώστης Άλκόνσης  
 Γεώργ. Άντ. Οικονόμου  
 Γεώργ. Παρθένης  
 Άπόστολος Άλαμανής  
 Κωνστ. Χρυσόχοος  
 Γεώργ. Μ. Παραφέστας  
 Θρασύβ. Παππαστόπουλος  
 Γεώργ. Σ. Καραθάνος  
 Γεώργ. Ν. Καραθάνος  
 Στέφανος Ζαφειρόπουλος  
 Σταύρος Μακρυνίκας  
 Ίωάννης Σαλιαράκης  
 Γεώργιος Στράτος  
 Κωνσταντίνος Παπουτσής  
 Σωτήριος Νίντος  
 Βάιος Βελεσιώτης  
 Στυλιανός Καραθάνος  
 Άχιλ. Μπαρμπάτσας  
 Β. Δ. Καραγκουνάκος  
 Δ. Μαστρογιαννίτης  
 Γ. Χασιώτης  
 Σπυρ. Άλμπάνης  
 Άθαν. Κακιοπούλος  
 Ίωάν. Σιόκης  
 Κ. Ζαφειρακόπουλος  
 Εύάγγ. Καραγκούνης  
 Γρ. Κακανάσος δεκανεύς  
 Ήλ. Σιακάρας  
 Άστέριος Σακαλής  
 Ίωάν. Κοντακτσής  
 Άπόστ. Παπαθέου  
 Σταύρος Άγραφιώτης  
 Άναστ. Χατζηδημητρίου  
 Άπόστ. Κασαράς

### Καλαμών

Ίωάν. Κατσαΐτης  
 Παναγ. Κοτηχέας  
 Ίωάν. Γ. Κουτσιμάνης  
 Δημ. Σ. Κουλούσης  
 6 Γεώργ. Κοντέας  
 Παναγ. Σμεήλος  
 Άντ. Χειλακέας  
 Γ. Μπακίδης ιερέυς

### Καρπενησίου

Ίωάννης Γ. Κεχρμπάρης  
 Κωνστ. Άντωνόπουλος  
 Σταμάτιος Παΐδας  
 Άνδρ. Λιόπολος  
 Δημ. Ν. Χαντζόπουλος  
 Ν. Παπακυριάκης  
 Γ. Μ. Παπαδόπουλος  
 Χαράλ. Κιτσούδας  
 Νικ. Σ. Ψυμμαδάκης  
 Δημ. Σ. Άνδρεόπουλος  
 Άθαν. Παπακωνσταντίνου  
 Ίωάν. Σιαξαμπάνης  
 Χαράλ. Λέφας  
 Ν. Γαρδικής  
 Άνδρ. Παπαδόπουλος  
 Β. Άλεξιάς  
 Γεώργ. Κ. Μούτζελος

### Κυθήρων (Ποταμού)

Σεραφ. Καραμάνης 2

### Κεφαλληνίας (Μεταξάτων)

Μιχαήλ Γ. Μεταξάς

### Λευκάδος

Γεώργιος Σ. Φίλιππα  
 Θεοφάνης Ίερ. Καταπόδης  
 Χαράλ. Ίερ. Κότσιφας  
 Βασίλειος Φίλιππας  
 Θεόδ. Τριάντας έλλην.

Εὐστάθιος Τρόφος  
Δημ. Καταπόδης  
Σπ. Ι. Κορίντζας

### Λαρίσσης

Θεόδ. Χατζηψαθάς  
Ἐπαμ. Θωμάς

### Λαμίας

Ἄθανάσιος Λαπαντοῆς

### Ἄγᾶ (Λαμίας)

Γεώρ. Γιαντισιώτης  
Ἄθαν. Στεφανῆς  
Δημ. Γκουζούμης  
Δημ. Παπαϊωάννου  
Ἀπόστ. Παπαποστόλου  
Θεόδωρος Κουσουλάκος

### Γιαννιτσούς (Λαμίας)

Σεραφείμ Ἀργυρόπουλος  
Παρνασσός Γιωτόπουλος δημοδ.

### Λεβαδείας

Γ. Δαλακόπουλος  
Ἄναστ Β. Ἀναστασίου  
Κ. Ἄθανασίου  
Θεόδ. Ρέντζος  
Ἰω. Καλιακούδας  
Κ. Α. Χέβας  
Χαράλ. Παπαθανασίου  
Ἄνδρ. Λ. Κοϊτσάνος  
Γερμανός Σ. μοναχός  
Ἄθαν. Νίκαινα ἱερέυς  
Δημ. Σαράτσης

### Μεσολογγίου

Πολύκαρπ. Συνοδινός ἀρχ. ἱερχ. 6

### Μακρυνίτσας

Σωτήριος Ἀναγνώστου  
Γ. Παπαθανασίου ἱερέυς  
Ἄντ. Πάτρας δημοδιδ.  
Στέφ. Δίχκας ἱερομ.  
Δημήτρ. Κυριαζῆς  
Γ. Ι. Κανάβας  
Ι. Δ. Παππᾶς  
Δ. Γ. Τσουκαλᾶ  
Δ. Βογιαντζάκης  
Β. Ἄθανασιάδης  
Σταμ. Δ. Κρυμαλῆς  
Στυλιανός Μουρτσόπουλος  
Ἀναγνώστης Βροντός  
Δῆμος Στυλιανίδης  
Ν. Δημάκος διευθ. τῆς Α' Δημ.  
Σχ. ἀρρένων  
Σπ. Κανάβας  
Κωνστ. Σιρβετᾶς  
Ν. Γ. Τσουκαλᾶ  
Γ. Βλαχογιάννης  
Ν. Γ. Τσιώκα

### Πόρου.

Γ. Μιχαήλ  
Ρεγγίνα Φοντάνα

### Πειραιῶς.

Ι. Καζαντζῆς  
Π. Κουκουλομάτης  
Ἄθαν Δ. Πάλλης

### Πατρῶν.

Ἰάκωβος Χασαπόπουλος  
Κ Θεοδοσόπουλος  
Γ. Γεωργαντόπουλος  
Λυκοῦργος Μπουκουβάλας  
Νικόλ. Δημόπουλος  
Ἀθέρκιος Δημακόπουλος ἱεροδ.  
Ι. Καββαδίας

Ι. Στεριώτης  
Ἄννα Χ. Καραντζᾶ  
Ἄντ. Δ. Κλαμπνέβα  
Αἰχ Γρ Καλλιμανοπούλου  
Δ. Φιλιππόπουλος  
Καλλιόπη Ι. Ἰγγλέση  
Ἄγγελος Παπανικολάου  
Ἀδροκόμη Κωνσταντινοπούλου  
Μαρία Α. Δρακάτου  
Γεράσ. Τσιριγώτης  
Πανος. Σπυρ. Γιαννουλέα  
» Βαρθολομαῖος Προηγ.  
» Γερμ. Ἡλιόπουλος Ἠγ.  
Ὅσ Λεόντιος Μοναχός  
» Χαράλαμπος μοναχός  
Αἰδ Χρ Λαμπρόπουλος ἱερέυς 10  
Ἱερολ. Ἰγνάτ. Γιαννακόπουλος ἱεροδ.  
Π. Ἀγουρίδης  
Ἀνδρέας Ἀγγελόπουλος  
Σταμάτ. Στρακαζίχικος  
Ἀχιλλεὺς Γεμενῆς  
Ι Κουτσουβέλης  
Τάσης Θεοδοσίου  
Μ. Βοϊνέσκο  
Σωτήριος Κακίος  
Θεόδ. Χ. Γεωργόπουλος  
Ι. Κυπραῖος  
Ἄθ. Θεοχάρης  
Γρηγ. Τζαννουδάκης  
Εὐστάθιος Χρηστόπουλος  
Ἀνδρέας Χρηστόπουλος  
Χριστόφ. Χρηστόπουλος  
Ἄντ. Σγουρδέλης  
Γ. Ἀποστολιᾶς  
Ι. Ξενογιάννης  
Ν. Κωνσταντινίδης  
Γ. Χρηστόπουλος  
Ἄθ. Μεντολογλίτης  
Ἀνδρέας Γκέκας  
Δ. Σαράβαλος  
Γ. Γ. ὄλας  
Μιλτιάδ Κάρλος  
Ι. Τσουνόπουλος  
Ἀπόστ. Δρακόπουλος  
Δ Παπαγεωργόπουλος

Ν. Καμύτσης  
Β. Τσουνόπουλος  
Κ. Κολιόπουλος  
Ἄθαν. Σπηλιόπουλος  
Ἀνδρέας Μπίκινης  
Παν. Α. Μάλλιαρης  
Γ Θ Βασιλακόπουλος  
Παν. Θ Βασιλακόπουλος  
Κ. Θ Βασιλακόπουλος  
Ἄλ. Α. Γκίζας  
Κ. Παπαϊωάννου  
Ἄγγελ. Παναγόπουλος  
Ἀδελφοὶ Τσοῦρη  
Δημοσθ. Μιχόπουλος  
Μιλτιάδης Τσελέντης  
Ι. Μουστακόπουλος  
Ι, Σωτηρακόπουλος  
Δ. Σωτηρακόπουλος  
Χαρίλ. Κυριακόπουλος  
Ι Διαμαντόπουλος  
Δ. Θάνος  
Ζαχαρ Χρηστόπουλος  
Ἀλέξιος Κοκοράκης  
Παν Γεωργόπουλος  
Πολύκαρπ Καρβελάς  
Δ, Παπαϊωάννου  
Ν. Γιαννόπουλος  
Δ Μαργώνης  
Ἄθαν Δημητρόπουλος  
Σωτ. Δημητρόπουλος  
Ἄριστ. Ζαφειρόπουλος  
Δ. Ἀναστόπουλος  
2 Αἰδ. Θ. Σταματόπουλος  
Ἄναστ. Παπαϊωάν Ψιμάδης  
Ἱερ. Πιρίσιος ἱεροδ. Κίκου  
Ἑλλ. Παν Κορόσης  
» Γ. Δεληγιάννης  
Αἰδ. Π. Κατσόγιαννης ἱερ.  
Β. Σολωμός  
Ι. Κορδῆς  
Ἱερ Εὐγ Σακελλαρίου ἱεροδ.  
Ἄριστ Κούκουρας  
Κ. Νικολόπουλος  
Ι. Κατσαράκης  
Ν. Τσαπραλῆς

Ζώης Παπαθεοδώρου  
 Νρηστ. Καραμούζης  
 Χ. Βούρδουλας  
 Ι. Παπαγιαννόπουλος  
 Κ. Δημητρόπουλος  
 'Αλεξ. Παναγιωτόπουλος  
 Δ. Πλαστήρας  
 Γ. Μπαδογιαννάκης  
 Ν. Περσάνης  
 'Αθ. Καλογερόπουλος  
 Χρ. Στεφανόπουλος  
 Κ. Τσερτιδής  
 'Ανδρ. Παππαγιάννης  
 Παναγ. Χ. Χαταπόπουλος  
 Γεώργ. Παπαχρυσάνθου

### Σπάρτης

Ι. Β. 'Απολλωνίδης  
 Κ. Πουλάκος  
 Κ. Καλαμάς  
 Προηγ. 'Αθαν. 'Ιθρίτης  
 'Ιωάννης Ζάχος  
 Δημ. Ποῦλος  
 Γεώρ. Σταυρόπουλος  
 Γεώρ. Λαμπαδάριος Σακελλάριος  
 Στέφανος Βαρούνης

### Σκοπέλου

'Ηλίας Ι. Σάρρας  
 Νάος Φανερωμένης  
 Γεώργιος Καψιμαλόπουλος

### Σύρου

Γ. Δ. Βελισσαρόπουλος  
 Γ. Ν. Τσεύστας  
 Ν. Ι. Διγνός

Μαριγώ Σκορδίλη  
 Κωστ. Ν. Δηλιγιάννης  
 Κούγγ. Ι. Κουϊμουτσόπουλος  
 Σπ. Σιγινάκης  
 Χρήστος Χαλιιάς  
 Δημ. Συνοδινός  
 Σταμ. Ι. Σέδερης  
 Πετρούλα Ξινχρίου  
 Πολυτίμη Κρητικοῦ  
 'Αγγελική Κερασιώτου  
 Δημ. Αθ. Βλαχόπουλος ἱερεὺς  
 'Ιω. Τζώρτζης  
 'Ιωακείμ Αθ. Πολίτης ἀρχιμ.

### Τρικκάλων

Πέτρος Σούτσης

### Τυρνάβου

Βασίλ. 'Αξενίδης

### Φαρσάλων

'Αλ. 'Αλεξόπουλος Σακελλάριος  
 Δημοσθ. Γ. 'Αντωνόπουλος  
 Βησσαρίων Γ. Ψευτογιάννης ἱερεὺς  
 Π. Π. 'Αρσ. Κουρδουκλής Σακελ.  
 Παπαγεώργης Κατράνης  
 Κ. Σιαφάρινας ἱερεὺς  
 Κ. Παπαδόπουλος  
 Βησσαρ. Γαόκπουλος Σακελλάριος  
 'Αθαν. Παπαδόπουλος ἱερεὺς  
 Δημ. Κατσογιάννης

### Χαλκίδος

'Ελένη Θ. Καραχώστα  
 'Ελένη Ι. Χαλιούλα

## ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

### 'Αρτάκης (Χαράκης)

Βελάσιος Ποθητάκης

### 'Αρτάκης (Ρόδα)

Λάζαρος Χρήστου  
 Γιαννάκος Χαβαμάκη

### 'Αρτάκης (Προκοννήσου)

Χρήστος Μαλτέζος  
 Συνώδης Κουτελλός  
 Νίκος Κουρτέλλος  
 Παππᾶ Νικόλας

### 'Αρτάκης (Γωνιάς)

Καρυοφύλλης Παππᾶ Θεολόγου  
 'Εμμ. Σ. Παππᾶ 'Αργύρη

### 'Αρτάκης

Παναγιώτης Προύσαλης  
 'Ιω. Ν. Ταλακλόγλου  
 Δημήτρ. Χ" Χαλαλάμπους  
 Γεώργ. Σ. Βαξεβάνογλου  
 Δημήτρ. Χ. Μουζᾶς  
 'Απόστολος Γρηγορέλης  
 'Ηλίας Π. Κεχαγιᾶς  
 'Αλέξανδρος Βασιπός  
 Νικόλαος Τσακνέρης  
 Θεόδωρος Πηπαδόπουλος  
 Θεόδωρος Β Χ' Θεοδώρου  
 Θεόδωρος Ι. Χαλβατζής  
 Βασίλειος Δ. Αύγερινου  
 Περικλῆς Ζόγκου  
 Δημήτριος Σ. Βοζάνας  
 Γεώργιος Μ. Βούτηδης  
 Γεώργιος Β. Περιστατινός  
 Παντελῆς Δούκας

Στυλιανός Α. Βασιπός  
 Γεώργιος Χ. Κανέλλος  
 'Αθανάσιος Καπετάν Γεώργη  
 Παππᾶ 'Ιωάννης Πορτοκάλης  
 Παππᾶ Βασίλειος Χρήστου  
 Χ' 'Ιωάννης 'Ιωάννου Καλουπτῆς  
 Δημ. Ν. Κουνδουράς  
 Θεμιστοκλῆς Ι. Καπλανέρης  
 Σταῦρος Β. Σουβλίδης  
 Νικόλαος Γ. Γεωργαλά  
 Μιχαήλ Λεπίρογλου  
 Γεώργιος Καρύδης  
 Δημήτ. Α. Ρόγα  
 Κωνστ. Μιτάφογλου  
 Στυλιανός Κόρζα  
 Θωμᾶς Ι. Πουτουμέρης  
 Βασίλης 'Εμμ. Καματζῆς  
 Μαρτρομανώλης  
 Χριστόδουλος Παστροματζῆ  
 Χρήστος Δάγη  
 'Ιωάννης 'Αδίκας  
 Νικολῆς Κ. Πατακέρης  
 'Αντώνιος Κίρτου  
 Νικολῆς Καπλανέρης  
 Νικολῆς Π. Δάλης  
 Σωτήρης 'Αβραάμ  
 Πολυχρόνης Δ. 'Οδαμπασίνας  
 Χρήστος 'Αντωνίου  
 'Ανδρῆκος Β. 'Αλεξανδρίδης  
 Νίκος Θ. Μιταφίδης  
 Μανώλης Ζαφειρίου  
 Πολύδωρος Ζυμπούλα  
 Νικόλαος Παναγιώτου  
 Νετέλιος Κ. 'Αμπατζῆς  
 Γρηγοράκης Παππᾶ Βασιλείου  
 'Απόστολος Λιατέρης  
 Ξενοφών Ν. Βαυβάλ  
 Θεόδωρος Δ. Αύγερινου  
 Δημήτριος Παλιαραούδης  
 Σταῦρος Α. Χ" 'Ιωσηφίδης  
 'Αντώνιος Π. Λαγουτατζῆς  
 Χαράλαμπος Α. Βαχιρτζῆς

Θεμιστοκλῆς Δ. Νομίδης  
 Ἰωάννης Ν. Λεωντῆ  
 Χατζῆς Α. Καλαθερης  
 Φώτιος Χαραλάμπους  
 Ἰωάννης Δεσίλλας  
 Ἰωάννης Ἀβραῆμ  
 Ἰωάννης Δ. Κουτζένης  
 Ἰωάννης Θ. Εὐταξίας  
 Ἰωάννης Θ. Βασιπὸς  
 Ἰωάννης Καπάκης  
 Χ'' Ἰωάννης Πατακέρης  
 Χρῆστος Μ. Κεχαγιᾶ  
 Τάσος Πατζάκης  
 Θεόδωρος Κασάπαλης  
 Ζυμπούλης Ζυμπουλέρη  
 Μῆτρος Μόλλιος  
 Δημ. Α. Σανίδα  
 Ἐμμανουὴλ Πατακέρης  
 Δημήτριος Α. Δάγγουλα  
 Μαρῖνος Σ. Μαρῖνου  
 Εὐστάθιος Κ. Εὐσταθίου  
 Βαλσαμῆς Καρουφύλλου  
 Νικολῆς Τεχίρταγλης  
 Θεόδωρος Δεμίρης  
 Σωτήρης Τζιγαλέρης  
 Ἀπόστολος Δημητριάδης  
 Φραγκούλης Αἰθελιώτης  
 Κωνστ. Εμμ. Θεολογίδης  
 Ἀλκιβιάδης Κριθαρέλης  
 Νικόλαος Σ. Τραπεζούντιος  
 Ἐπαμ. Α. Κιουρκτσῆς  
 Ἰωάννης Δ. Λαμπαδαρίδης  
 Ἰωάννης Τζεζάκης  
 Στέφανος Προκοπίου  
 Μικῆς Α. Πούλη  
 Θεόδωρος Ποτκέρης

### Ἄμισοῦ.

† Ἀμασειᾶς Ἀνθιμος  
 Ἀρχιμανδρίτης Νικόδημος  
 Οἰκονόμος Εὐστάθιος  
 Διάκονος Ἀνθιμος  
 Σουλτάνα Β. Ἀντών Ὀγλοῦ  
 Φωτεινὴ Σ. Περίδου

Σοφοκλῆς Τρυφωνίδης  
 Ἱεροδ. Κ. Ρωμαῖος ἱεροκ.  
 Γ. Χαραλαμπίδης  
 Π. Ἀναστασιάδης  
 Πausanias Παπάζογλου  
 Ματθαῖος Α. Μουσουρόπουλος  
 Ι. Λιμνίδης  
 Ι Παλάζογλου  
 Χρῆστος Παλάζογλου  
 Κ. Μιλειδῆς  
 Δ. Δ. Τρουλεκτσόγλου  
 Ι Χανουμίδης  
 Χρυσόστομ Ἐμμανουηλίδης  
 Πελοπίδας Πείλικτζίδης  
 Ἀνέστης Παπαδόπουλος  
 Ἀριστοφάνης Δ. Λάκων  
 Ι. Χ. Τζακλίδης  
 Α. Ἀρχιτεκτονίδης βιβλιοπώλης  
 Α. Λ. Μινούκογλου  
 Χ. Μίτσας  
 Δ. Βενετάτος

### Ἄγ. Τριάδος (Κρήτης)

Ἄρχιμ. Χρῆσ. Τσεπετάκης 4  
 Δαμασκηνὸς ἡγ. ἁγ. Τριάδος 2  
 Γ. Ε. Στεφανάκης  
 Παναγ. Κολιόπουλος  
 Ἱεροθ Οἶκ Κουταράκης  
 Κάλλιστος ἱεροῦβιαχος  
 Εὐθ. Φουτάκης διευθ. Πρωτύπου  
 Μελέτιος Ἱεροδ. Ἐπιμελητῆς  
 Ν. Ε. Στεφανάκης μαθητῆς  
 Γ. Ι. Λιανουδάκης » 2  
 Ἐμμ. Α. Πλουμῆ »  
 Δ. Κ. Βεργανελάκης »  
 Ι Ἐμμ. Ντουλτάκης »  
 Γ Ἐμμ. Στρατηγάκης »  
 Ι. Σιφουνάκης »  
 Ι. Παπαδημητράκης »  
 Ἐμμ. Ι Ἀντωνάκης »  
 Ἀντ. Βελεγράκης »  
 Ἀριστ. Ι. Μηλιαράκης »  
 Μ. Ζ. Σιφάκης »  
 Μάρκος Στρατάκης »

Γ. Σπιταδάκης »  
 Χαράλ. Λουκογεωργάκης »  
 Γ. Χαριτάκης »  
 Ν. Βερικοκάκης »  
 Ἀντ. Σφακιανάκης  
 Ι Κωνσταντάκης  
 Μελέτιος Τρισκάκις ἱεροδιάκονος  
 Χαράλαμπος Σκουλᾶς 2  
 Ι. Χ. Μανουσάκης  
 Ι. Παπαγεωργίου  
 Ι. Φανουράκης  
 Εὐάγγελος Ζαμπετάκης  
 Γ. Πατεράκης  
 Ἐμ. Στεφανάκης  
 Γ. Χ. Μαραγκάκης  
 Ἀριστείδης Καναβάκης  
 Ἀντ. Καστελλιανάκης  
 Μιχαὴλ Μαράκης  
 Ν. Γ. Κοντακάκης  
 Χριστόφορος Ε. Πατεράκης  
 Ι. Μεσαρχάκης  
 Γ. Παπαηλιάκης 2  
 Γ. Κοκκινάκης  
 Γ. Σεμερτζάκης  
 Ἐμμ. Κουκουράκης  
 Ἐμμ. Φιωτάκης  
 Ι. Τσαγκαράκης  
 Ν. Ι. Γεναράκης  
 Γ. Βαρούχας  
 Γ. Ν. Ἀνδρεαδάκης  
 Ι. Ποντικάκης  
 Μιλτιάδης Κεσοεικίδης

### Αἰκατεοίνης.

† Ὁ Κίτρος Θεόκλητος 2  
 Εὐστάθιος Ζ. Ζάννας 2  
 Ἀντ. Ν. Φυλακτῆς  
 Β. Ι. Σακογιάννης  
 Κύριλλος Μοναχὸς  
 Κλεομ. Α. Χαρισιάδης 2  
 Β. Γ. Κυργιάννης  
 Ν. Σιαφαρίκας  
 Ἀναστ. Τσερκέζος  
 Θ. Δ. Κάλφης

Δ. Π'' Ν. Τσχαλίνα  
 Κ. Ν. Πόδας  
 Γ. Ζουζακίδης ἱατρός  
 Γ. Λαβαρίδης  
 Ἀλκιβ. Παπαδημητρίου  
 Τηληρ. Κομποθέκλιας  
 Γ. Νικοδέλης  
 Εὐστάθ. Ν. Οἰκονόμου  
 Δ. Ι. Ζωγράφος  
 Διονύς. Παπαδάτος ἱερομ.  
 Θ. Θωμᾶ  
 Χρυσούλα Ν. Μιχαήλ  
 Ι. Νικολάου

### Ἄλεξανδρείας

Μ. Δ. Κοιλαρίδης  
 Μ. Δ. Μαραγκούδης  
 Φ. Τιμτσιρλῆς  
 Ν. Ταμπάκης  
 Φ. Κανελλίδης 2  
 Ἄθ. Ααγὸς  
 Ἰππ. Καλδοκορέσης  
 Ἀπ. Βλαχόπουλος  
 Γερ. Μακρῆς  
 Ν. Πιλαβάκης  
 Μιλτ. Σαμόλης  
 Ἐλένη Καραγεώργη  
 Σταμ. Παπαθανασόπουλος

### Βάρνης

Κ. Δ. Κωνσταντινίδης 2  
 Ἀγαθ. Ἰωαννίδης ἱεροδ.  
 Π. Λαουτάρης  
 Κ. Ψύχας  
 Εὐστάθ. Νικολάου

### Βοστίνης

Κωνστ. Κανάρης  
 Εὐθ. Ν. Ἰαπωνίδης  
 Λεων. Μ. Βασιλειάδης  
 Γ. Α. Γκινόπουλος ἱατρός

Φιλ. Ι. Δρομίλιας  
 Παναγ. Εὐθ. Κηρούσης  
 Γρ. Π. Κηρούσης  
 Οίκον. Π. Κωνσταντῖνος  
 Παναγ. Κωνσταντινίδης  
 Ν. Θ. Τσούβαλης  
 Δ. Ε. Ζεγκούλος  
 Πέτρ. Γ. Παπακώστας  
 Πέτρ. Π. Καραδήμος  
 Παπᾶ Χριστόδουλος  
 Πολυζώης Π. Ἐξάρχου  
 Σταμ. Μ. Τσιγαρόπουλος  
 Στέφ. Α. Οικονομίδης ἱερεὺς  
 Ἰω. Κ. Φῶτος  
 Νικ. Ἀθ. Μάντζαρης  
 Κ. Π. Φούτης  
 Ἀθ. Σπ. Τσαμίδης  
 Κ. Ι. Κώτσης παπᾶς  
 Παπᾶ Ι. Οἰκονόμου  
 Παπᾶ Σταύρος  
 Βασίλ. Π. Ἀθανασίου  
 Σακελλάριος Π' Εὐθύμιος  
 Κ. Β. Ζέρης  
 Ἡλ. Π. Λώλης  
 Οίκον. Π. Κωνσταντῖνου  
 Χ. Παπαγιάννης  
 Βασ. Εὐθυμιάδης  
 Παπᾶ Βασίλειος  
 Χρ. Γ. Πασπαλίδης  
 Οίκον. Π. Μαργαρίτης  
 Βασ. Β. Χατζόγλου  
 Γ. Χ. Οικονομίδης  
 Βασ. Γ. Μπέλος  
 Ἀλέξ. Μ. Μηνόπουλος  
 Βασ. Γ. Πάσιλης  
 Ἀδὰμ Χ. Θεοδωρίδης

### Βουβάνης.

Εὐθύμιος Γ. Γεωργακόπουλος

### Γκιουμουλτσίνης.

† Ὁ Μαρωνίας Νικόλαος 10  
 † Ὁ Ἀρχ. Ἐπίτρ. Εὐθ. Οἰκονόμος 2

Ἱερεὺς Ι. Παπᾶ Ζήσης 2  
 Ἱερ. Νικόδημος Γ. Παπανικολάου 2  
 Δανιήλ Παπαδόπουλος  
 Μανέλαος Δ. Λάλας 5  
 Γ. Σταύρου  
 Δ. Τσακινόπουλος  
 Χρ. Α. Χρηστίδης  
 Παπᾶ Ἀπόστολος  
 Παπᾶ Δημήτριος  
 Ἀρχιμ. Ἐλευθέριος  
 Θεοφάνης Πρωτοψάλτης

### Δράμας.

† Ὁ Δράμας Χρυσόστομος 2  
 Θωμᾶς Δ. Κάρπος 2  
 Χρ. Ἀλ. Μαυρουδῆς 2  
 Ἀναστ. Θ. Δούζη  
 Ἀθ. Ι. Τζουμαγικλῆς  
 Β. Γ. Ράπτης  
 Β. Ἀντωνίου  
 Χ. Κωνσταντῖνου  
 Ἄγγελος Γεωργίου  
 Χριστόδ. Ἀθ. Κάλταιου  
 Σπ. Κ. Φίτζιου  
 Γ. Ι. Μάλλας  
 Ἀδὰμ Ι. Καμπράνης  
 Δ. Ι. Μικρούλης  
 Κ. Ἀποστολίδης  
 Γρηγ. Δ. Σωτηρόπουλος  
 Κ. Δρίτσιος

### Κωνσταντινουπόλεως

† Ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἰκουμ. Πατριάρχης  
 κ. κ. Ἰωακείμ ὁ Γ' 50  
 Ὁ Μ. ἀσχιδιάκονος Λαυρέντιος 2  
 Ὁ Δευτερεύων Ἱερόθεος Ἀνθουλίδης  
 Ἱεροδ. Ἀθηναγόρας  
 Μιχ. Παπαδόπουλος  
 Π' Κυριακὸς Γ. Μάλιος  
 Ἀλέξ. Κ. Δόστογλου  
 Π' Θωμᾶς Μ. Θέμελης  
 Σπύρος Παπᾶ  
 Ἀντ. Κουτοβάς

Ἡρακλῆς Πλατωνίδης  
 Ἰορδ. Δημιδῆς δημοσιογρ.  
 Ἡσαΐας Βασιλειάδης ἀρχιμ.  
 Γεώργ. Ἀντωνιάδης  
 Κυρ. Βιδάλης  
 Κλεάνδρος Ἀνδρεάδης  
 Χαράλ. Χ. Πλουθίδης  
 Βασ. Κυριακίδης  
 Κ. Σ. Παραφεντίδης  
 Ἐλευθ. Ἐλευθεριάδης  
 Λάζαρος Βορεόπουλος  
 Νικ. Λουκάς  
 Ἀριστ. Καζαντζίδης  
 Πέτρ. Δεπεράκης  
 Ἰω. Τσινάρης  
 Γεώργ. Θ. Θεοδωρίδης  
 Δημ. Γ. Δεληθαυραυίδης  
 Ἰω. Σ. Γιαγουρτσόγλου  
 Ἰορδ. Κυριακογλου  
 Θεογ. Θεοχαρίδης  
 Παναγ. Βυθινός  
 Ζαφείριος Γεωργίου  
 Γεώργ. Ἀναστασίου  
 Ἀνέστης Ταρακτσόγλου  
 Ἐμμ. Μανίνας  
 Πρόδρ. Ἰωάννου  
 Γεώργ. Συμεών  
 Γραμματᾶς Κωνσταντῖνου  
 Γ. Ι. Νικολέτου  
 Ι. Π. Σαρναντώνογλου  
 Ν. Α. Θεοχαρίδης  
 Κ. Σ. Σταυρίδης  
 Δ. Ι. Γροβανόπουλος  
 Εὐστ. Παπαδόπουλος  
 Ἰω. Κούκαλιας  
 Σωφρ. Γκάρας ἀρχιμ.  
 Ὁμηρος Ἀτζέμογλου  
 Κωνστ. Τζιγιάννης  
 Δημ. Πηπίνης  
 Σταύρος Γιαννακάκης  
 Σταύρος Σεργαγίδης  
 Ζαφείριος Γιαννακάκης  
 Ἱερὸν Ἀναγνωστήριον Κόντοσκαλίου  
 Βασ. Θεοδωρίδης  
 Γ. Ι. Δημητριάδης

Π. Γ. Κάμπερ  
 Γ. Σπυρίδης  
 Λυκούργος Γαβαλάς  
 Ἀβραὰμ Μαυροκέφαλος  
 Ὀλύμπιος Κανάρης  
 Δημ. Καραμάνος  
 Λ. Καρακάσης  
 Ν. Ι. Ἀναστασιάδης  
 Κλεάνθης Μαυρόπουλος  
 Ἀδὰμ Δημητρίου  
 Ι. Κασαπίδης  
 Ι. Ἀβρααμίδης  
 Σπ. Μετρηαΐδης  
 Σωτ. Π. Κιουβετζόγλου  
 Βασ. Ελ. Μαυρίδης  
 Ἀβραὰμ Ἐλευθερίου  
 Πρόδρ. Ἰωάννης  
 Νικ. Καραϊωάννου  
 Σάββας Ν. Χαβιαρτζόγλου  
 Χαράλ. Μ. Ζογαδόπουλος  
 Ἀλέξ. Μαυρίδης  
 Γ. Λαζόπουλος  
 Διονύσιος Χρηστίδης ἀρχιμ.  
 Ἀριστείδης Ν. Λεπτιδῆς 2  
 Χρ. Χαράλαμπος  
 Σπύρος Π. Καλοθετός  
 Γ. Δ. Σάλτας  
 Γ. Δημόπουλος  
 Εὐστάθιος Ὁραϊόπουλος δικηγόρος  
 Ἀλέξανδρος Ἀγγελίδης ἱατρός  
 Χαράλαμπος Νικόπουλος  
 Χατζῆ Θωμᾶς  
 Σταύρος Βράκας  
 Νικόλαος Χαριτόπουλος  
 Εὐαγ. Σιούτας  
 Θωμᾶς Στεργίου  
 Κωνστ. Γεωργίου  
 Α. Πούμπουρας  
 Ι. Βασιλειάδης  
 Ὁ πρῶην Κερυτσοῦ κ. Χρύσανθος  
 Ὁ ἱερατ. προϊστάμ. κ. Γρηγόριος 2  
 Ὁ ἡγούμενος τῆς Θεοκορυφίτου  
 Ἀν. Γοργόνης  
 Εὐφροσύνη Γιαννάρου  
 Βασιλικὴ Κομνηνοῦ

Αγγελική Κωνσταντινίδου  
 Νικόλαος Περπερίδης  
 Εύαγ. Τριανταφύλλου  
 Μιχαήλ Ἀγγελίδης  
 Κ. Α. Λαγκαδάκης  
 Νικόλαος Κωνσταντίνου  
 Ἀντίγονος Ἀθανασίου  
 Ἐλευθέριος Παπαχριστοδούλου  
 Ν. Νέρης  
 Μιλτιάδης Γεωργίου  
 Μιχαήλ Ἀνδρεαδέλης  
 Στέφανος Λαμπιδής ἀρχιμ.  
 Χ. Π. Ἐυγένιος  
 Νικηφ. Σκληράνης ἱεροδ.  
 Π. Μεγακλῆς Οἰκονομίδης  
 Παναγ. Σταθόπουλος  
 Στυλιανὸς Σαρμαυσακσόγλου  
 Γ. Ράτσιος  
 Κωνστ. Μεσιτζῆς  
 » Βλασίου  
 Ι. Μπαμπλαδέκης  
 Γιαννούλης Δασκαλάλης  
 Νικόλαος Κατσιμάκης  
 Τιμόθεος Εὐαγγελίδης ἱεροδ.  
 Βύρων Λαζαρίδης  
 Χρυσόστομος Χ. Καρούσος  
 Οἰκονόμος Παρθένιος Πετρίδης  
 Νικόλαος Παναγιωτίδης  
 Α Βουλγαρίδης  
 Γ. Ἰωσήφ  
 Π. Κυριακὸς Εὐκαρπίδης  
 Θρασύβουλος Κωστέλης  
 Ι. Π. Καναρέλης  
 Γ Κρασσᾶς  
 Σωκράτης Μυτιλέλης  
 Κοσμάς Ἰορδάνου  
 Βασίλειος Γκιουλλόγλου  
 Σ Βασιλειάδης  
 Ν. Μαλτεζόπουλος  
 Δ. Πρωτοτάσης  
 Θ. Μαστοράκης  
 Χρ. Κυριακίδης  
 Βασίλ. Ἀτζέμογλου  
 Οἰκονόμος Σωτήριος Π' Σπυρδίωνος

Ὁ Μ. Οἰκονόμος Κ. Χ' Δημητρίου  
 Θωμᾶς Π' Γεωργίου ἱεροδ.  
 Λεόντιος Λιθέριος ἀρχιμ.  
 Δ. Σωτηριάδης  
 Νικόλαος Παύλου  
 Οἰκονόμος Ἀλ. Χαρισιάδης  
 Γ. Τσουλφίδης ἱεροδ.  
 Παπᾶ Εὐάγγ. Γάμβας 3  
 Γ. Βενάκης ἱεροφάτης  
 Στέφανος Καμποθώρης  
 Δ. Χ. Βαφειάδης  
 Γ. Βλαχόπουλος

Φοιτηταὶ τῆς Αὐτοκρατορικῆς  
 Φαρμακευτικῆς Σχολῆς

Γαβριήλ Κ. Ἐτμεκτσόγλου  
 Μιχαήλ Δόσσιος  
 Πέτρος Παπίστας  
 Απόστολος Βαφειάδης  
 Παναγ. Ξενθίδης  
 Σοφοκλῆς Λεοντιάδης  
 Θεόπιστος Παπαδόπουλος  
 Γεώργ. Ἐνχιουρλόγλου  
 Κωνστ. Δ. Χ' Ρέζογλου  
 Γαβριήλ Θ Χατζόπουλος  
 Κ. Ι. Χ' Κωνσταντινίδης  
 Ἰω. Κούτουπας  
 Μιχαήλ Π. Τσαούσογλου  
 Ἰορδ Βασιλόγλου  
 Μιχαήλ Κισέογλου  
 Ζαχαρίας Δημητρίου  
 Ἀριστ. Διαμαντίδης  
 Ἀρτέμιος Παπαδόπουλος

**Χάλκης** (Κων]πόλεω)

Οἱ μαθηταὶ τῆς Θεολ. Σχολῆς  
 Χάλκης 30

**Κερασοῦντος**

Καπετὰ Γ. Κωνσταντινίδης πασᾶς 2  
 Οἰκ. Κύριλλος Ἦλ. Παυλίδης

Οἶκον. Παπᾶ-Κωνσταντῖνος  
 Παπᾶ-Ἐλευθέριος Τσιλιγγίρης  
 Παπᾶ-Χαράλαμπος Καπνόπουλος  
 Ἰεροδιάκονος Ἠλίας  
 Ἀριστ. Δελιχάρης  
 Γεώργ. Παυλίδης  
 Ἐπαμ. Παπαδόπουλος  
 Χαράλ. Ν. Ταυρίδης  
 Νικ. Σαουλίδης ἱατρός  
 Ἰωάν. Παυλίδης  
 Σάββας Παπαδόπουλος  
 Κωνστ. Μακρίδης  
 Ἀναστ. Παπαδόπουλος  
 Λεων. Ε. Στεφανίδης  
 Ἰορδάνης Δ Σουρμελῆς  
 Παναγ. Ι. Παπαδόπουλος  
 Παναγ. Χ' Χαρ. Ἐρμείδης  
 Ἰω. Λιζ. Ἀσλανίδης  
 Κωνστ. Ν. Παπαδόπουλος  
 Θεοδ. Δ. Βιλαβάνης  
 Δημ. Γρ. Δελιγεώργης  
 Θεόδ. Κ. Κοντουρᾶς  
 Δημ. Ι. Παπαδόπουλος  
 Χρῖστος Ἐρμείδης  
 Παναγ. Ἦλ. Παυλίδης  
 Ἰω. Ν. Σανταλίδης  
 Ἀπόστ. Κ Σπορίδης  
 Ἰω. Ν. Τριπολίτῳφ  
 Ἐλευθ. Ἦλ. Τομπούλης  
 Παναγ. Ι. Ψάττης  
 Κωνστ. Α. Τομπούλης  
 Βασ. Ι. Ἐξάκουστος  
 Νικ Παπαδόπουλος  
 Γεώργ. Τομπούλης  
 Ἐλευθ. Ἦλ. Μακρίδης  
 Διαμαντῆς Ἀθανασίου  
 Χρῖστος Ι. Χαράπης  
 Ἰω. Π. Τσαπάκου  
 Σταῦρος Δ. Ὑφαντίδης  
 Λάζαρος Χ. Συμεωνίδης  
 Φιλοποίμην Ι. Παπαδόπουλος  
 Σάββας Παπαδόπουλος  
 Λάζαρος Ι. Σιμίρης  
 Χαράλ. Δελιχάρης  
 Χαράλ. Α. Ἀσλανίδης

Ἀπόστ. Θ. Μαλιτῆς  
 Κωνστ. Σ. Γαλαιάδης  
 Παναγ. Δ. Πιπερίδης  
 Παντ. Χ. Ἐρμείδης  
 Λεων. Γ. Ἀσλανίδης  
 Ν. Β. Παπαντωνίου  
 Κωνστ. Γ. Σταθόπουλος  
 Παναγ. Χ. Βοσνιάδης  
 Εὐαγγελία Πέτσιου  
 Βασιλικὴ Δεκαβάλλα  
 Μιχ. Α. Οἰκονομίδης  
 Δημ. Γ. Παπαδόπουλος  
 Ἰω. Α. Παπαδόπουλος  
 Παναγ. Ν. Ἀγαθωνίδης  
 Σάβ. Ι. Τσιτουρίδης  
 Νικ. Α. Τσανὸς  
 Γεώργ. Χ' Κ. Στεφανίδης  
 Κωνστ. Θεοδ. Κουτζικᾶς  
 Ἠλίας Κ. Μακρίδης  
 Ἰω. Α. Περπερίδης  
 Ἰάκωβος Α. Ἰακωβίδης  
 Παναγ. Χ. Καζαντζόγλου  
 Γεώργ. Α. Συμεωνίδης  
 Παῦλος Β. Μωσαΐδης  
 Ἰω. Ν. Ἀγαθαγγελίδης  
 Κωνστ. Δ. Τοπάλογλου  
 Π. Α. Παυλίδης διδάσκ. 100

2 **Ν. Καρλοβασίου** (Σάμου).

Δ. Βοντζιλίδης 24

**Καλύμνου.**

Μιχ. Σκ. Πικραμμένος, διευθ. Β'.  
 Ἀστ. Σχολῆς Καλύμνου 2  
 Νικ. Καλαβρὸς διευθ. ἡμιγυμνασίου.  
 Θεόδ. Κοντρούλλης διδάσκαλος  
 Ἐμ. Καβουκλῆς διευθ. Α. Ἀστ.  
 Σχολῆς  
 Νικόλαος Μαίλλης διδάσκαλος  
 Χριστόδ. Ροδίτης »  
 Γ. Καθοπούλης »  
 Νικήτας Κουρεμέτης »

Γ. Σωτηρίου »  
 Ι. Ν. Πικραμμένος »  
 Μ. Κώνστας »  
 Ι. Μαζάρης Έμπορος  
 Φιλόλαος Καλαβρός διδάσκαλος  
 Θεμιστοκλής Ν. Όλυμπίτης ιατρός  
 Ν. Κουκούλης ράπτης  
 Άντ. Ι. Λάμπρος  
 Μιχ. Ν. Σούκας  
 Κ. Θ. Πελεκάνος  
 Μ. Ν. Γαλανός  
 Γ. Μορφινός  
 Γ. Καραφυλλάκης  
 Ι. Ε. Όλυμπίτης  
 Κλ. Σ. Ζερβός  
 Μ. Ν. Φουντωπός  
 Θ. Ν. Όλυμπίτης  
 Μ. Τσαγκάρης  
 Άντ. Μάγκας  
 Έμμ. Ι. Γιαννηκουρής  
 Γ. Μ. Ζηρούνης

### Κύπρου (Μυρτοῦντος)

† Ό Κυρηναίος κ. Κύριλλος 4

### Καλλιπόλεως

Μελέτιος Άρχιδιάκονος  
 Οίκ. Π' Κ. Λουίζας  
 Ι. Σπορίδης  
 Ν. Γεωργιάδης  
 Παν. Καλαμπόκης  
 Κ. Κουκουλήθρας  
 Σπ. Καλογριδής  
 Ι. Α. Κυπαρίσσης  
 Θεόδ. Κερανάς

### Καστάμπολης

Διαμαντής Ιερέυς  
 Θεμιστοκλής Σακελλαρίδης  
 Γ. Συροπούλου  
 Παν. Κουτσουράδης διδάσκ 3

Γεωργ. Νικολάου  
 Στρατηγ. Χρυσοστόμου  
 Δ. Φακόπουλος  
 Κ. Βασιλάκης  
 Άναγν. Γ. Φακόπουλος  
 Άναγνώστης Κωνσταντίνου  
 Καθηγούμενος και κτίτωρ τής  
 Ιεράς Μονής Ιωάννου του  
 Θεολόγου Διονύσ. Καλαφάτης  
 εν Χώρα των Γανοχώρων 4  
 Ν. Παπα Θεοδοσίου Οίκον.  
 Στυλ. Χαταλάμπου  
 Δημ. Άναγνώστου  
 Χ' Χρηστάκης Κωνσταντή  
 Ζαχαρ Νικολάου  
 Θεόφιλος Παναγιώτου Μιλιώκτης  
 Χριστόδ. Α. Καλαφάτης  
 Λουίζος Κ. Μανουηλίδης  
 Διον. Θεοχαρίδης

### Λέρου.

Μ. Παπαγεωργίου  
 Ι. Άλιπελάς  
 Δ. Καμπούρης  
 Έμμ. Χρ. Γαρουφλάς  
 Γ. Μ. Οικονόμος  
 Σταῦρος Γ. Καζασίδης  
 Γ. Σταυράκης  
 Παντελής Κρότης

### Μυτιλήνης

Αίδεσ. Θεόδωρος Ιερέυς  
 Έμμ. Δ. Κουτσάμπασης  
 Άρχιμ. Χρυσόστομος  
 Άμβρόσιος Ιερομόναχος  
 Χαρ. Σ. Κόντος  
 Εὐάγγ. Έμμ. Διαμαντής  
 Θεοχ. Γ. Πέρρης  
 Θεόδ. Παπαεμμανουήλ  
 Άντ. Ε. Μηκώμπουρα  
 Σπ. Μοναχός Βατοπεδινός  
 Γεώργ. Κλουρέλλης

### Μαγνησίας.

† Ό Έρυθρών Ιωκείμ Λεπτιδής  
 (έπίσκοπος Μαγνησίας)  
 Χρυσόπτ. Άβρααμίδης άρχιμ.  
 Γ. Φίνογλου άρχιμ.  
 Γεδεών Βουγιουκλής ιεροδ.  
 Άδελφοί Παπαϊωάννου  
 Ι. Δ. Ιωαννίδης  
 Χρ. Ν. Παπαδόπουλος  
 Χρ. Ήλιάδης  
 Κ. Χειμώνιος  
 Ναοῦμ Κοντόπουλος  
 Άναστ. Παπαδόπουλος  
 Γ. Κ. Κανάρης  
 Γ. Θεοτοκάτος  
 Ι. Κωνσταντινίδης  
 Ν. Γ. Νατουλίδης  
 Άλέξανδρος Β. Καράπας  
 Γ. Χατζηγεωργίου  
 Όλυμπίος Άσκητοῦ  
 Μ. Ι. Άσβεστάς  
 Έμμ. Ε. Παυλίδης  
 Γ. Σ. Ιωαννίδης ιατρός  
 Δημ. Κολτσιδόπουλος  
 Γ. Β. Κατιμερτζόγλου  
 Χαράλαμπος Έλευθερίου  
 Παναγιώτης Κ. Τσιπουκέλος  
 Άντ. Δ. Γιαννακόπουλος  
 Ήρακλής Μπακόπουλος  
 Άντ. Χρ. Μιναρετζής  
 Γ. Α. Κωνσταντινίδης  
 Γ. Χ' Κ. Τρίγκατζής  
 Χριστόδουλος Ν. Μαλαγάρης  
 Άστέριος Τσόπουλος  
 Γ. Μαρκουλής  
 Γαβριήλ Άθ. Γαβριηλίδης  
 Γ. Εὐσταθίου Άναγνώστης  
 Κυριακός Εὐθυμιάδης  
 Κ. Μ. Βεκιλχάρτζογλου

### Ίντζέκιοϊ

Γ. Δ. Κρατερός Ιεροκήρυξ  
 Αί πλάναι των Προτεδταντων

Καλλίνικος Ήγούμενος  
 Παν. Χ. Άναγνώστου  
 Χαράλ. Φιλητοῦ  
 Ίω. Άλεξάνδρου  
 Τριαντ. Π. Κοκόνογλου  
 Παναγ. Σγυρής  
 Δαμιανός Γεωργίου  
 Άναγ. Ιωάννου  
 Κ. Φωτίου  
 Ίω. Δημητρίου  
 Χρ. Κωνσταντίνου  
 Γεώργ. Φωτίου  
 Παναγ. Πασχάλη  
 Ίω. Γεωργίου  
 Ίω. Σγουρομάλλης  
 Χαράλ. Γεωργίου  
 Άναγ. Άθανασίου  
 Ν. Γιαννακάκης  
 Παπα Νικόλαος  
 Χαράλ. Θεοδοσίου  
 Έμμ. Κάλφας  
 Δημοσθ. Άναγνωστίδης διδάσκ.  
 Κ. Άναγνωστίδης διδάσκ.  
 Παν. Π. Οικονόμος  
 Παναγ. Λουίζος  
 Ίω. Π. Ιατρός  
 Στυλ. Λαγόπουλος  
 Νικ. Πασχάλης  
 Γεώργ. Νικολάου  
 Ίω. Εὐσταθίου  
 Άθηνᾶ Άναγνώστου  
 Παν. Τριανταφύλλου  
 Κωνστ. Φωτίου  
 Μ. Μπαλτάς  
 Περικλής Μάϊας  
 Γεώργ. Μάϊας  
 Δημ. Μάϊας  
 Μιχ. Νικολάου  
 Νικ. Παντοπώλης  
 Κωνστ. Κανάκης  
 Δημ. Χ' Ιωάννου

### Ρωμανίας (Τεργόβιστον)

Δ. Χαρισιάδης 10

**Εἰρηνοχωρίου.**

Ἀναγνώστης Διαμαντῆ  
Εὐστάθιος Στράντζαλης  
Γ. Διαμαντῆ

**Σεμετλῆ.**

Ἀναγ. Α. Παπάζογλου  
Σωτήρ Ἀλεξάνδρου  
Γεώργ. Ἱερεὺς  
Κ. Διδάσκακος

**Σχολάρχης**

Εὐστράτιος Κελάχας

**Στέρνας.**

Ἱερώνυμος Ἱερεὺς

**Νίγδης.**

Παπᾶ Χαραλάμπης Γεωργιάδης  
Παπᾶ Γρηγ. Νικολαΐδης  
Παπᾶ Διονύσιος ἱερομόναχος  
Ἱορδάνης Ι. Παπάζογλου  
Ιω. Θεοδοσιάδης  
Ἱωακείμ Ι. Τζιμὲν ὀγλοῦ  
Γ. Ε. Θεοδωρίδης  
Χαραλάμπης Κ. Κωνσταντινίδης

**Πόρτ-Σαΐδ.**

Β. Σκουφόπουλος  
Ἱπποκρ. Τζιβρέννος  
Μηνᾶς Μαλλιῶτης  
Σταῦρος Παυλάκης  
Δημήτριος Μαγιαῖς  
Ἀντώνιος Καρακωνσταντῆος  
Περικλῆς Κασέτας  
Δημ. Μανουράκης

Μάρκος Μόσκος  
Νικήτας Μανζάκης  
Μηνᾶς Σακελλάρης  
Ἰλίας Σακελλάρης  
Γ. Μαριάκης  
Δημ. Φράγκου  
Γ. Χάλαρης

**Ἰ. Μ. Πρέβελης**

Τιμόθεος Ν. Μανουέλης  
Κλήμης Ν. Σπυριδάκης  
Μιχ. Μ. ρκάκης

**Πανόρμου**

Νικ Παπαδόπουλος Σακελλάριος 2  
Ἰω. Μῆτκος ἱερεὺς  
Νικηφ. Ἰλιάδης ἱερομόναχος  
Χρυσόστ. Καβουρίδης ἱεροκήρυξ  
Λάζαρος Λαζαρίδης διδάσκαλος  
Σπ. Τριανταφυλλίδης »  
Νικ Δ. Δαπασίνης  
Παπᾶ Θεόδωρος Παπᾶ Παναγιώτου  
Γεώργ. Π. Φιλανθίδης  
Πολυχρόνης Μπαχτσαβάνης  
Γεώργ. Χ. Μπαχτσαβάνης  
Χρῆστος Χ Μπαχτσαβάνης  
Ἰω. Γ. Καλφῆπουλος  
Ἀριστόδ. Πανταζίδης  
Ἀναστ. Αὐγουστόπουλος  
Θεοδόσ. Δούκτας  
Γεώργ. Σαρῆς  
Δημ. Γ. Οὐσταγιώργη  
Χρῆστος Δ. Σακαλῆς  
Γεώργ. Σ. Τσαπαρίδης  
Ἀναστ. Δ. Καλιητσόγλου  
Ἰω. Τσικαλίδης  
Δημ. Γεωργίου  
Ἰω. Παζβάντης Χερβάτης  
Δημ. Μ. Μσελόγλου  
Νικ. Κωνσταντᾶρα  
Οὐρανία Α. Λεπίρογλου  
Ἀγγελῆς Ἰωάννου

Ἀναστ. Χχοΐση  
Χριστόδ. Ι. Μπεκιάρογλου  
Τζώρτζης Γ. Τοπούζης  
Σωτήρ. Γ. Νανάκος  
Ἀχιλλ. Ι. Κανδηλανάπτου  
Ἀναγνώστης Μουτάφης  
Ἰω. Χ' Κωσταντῆ  
Δημ. Ι Γιαννίκος  
Ἰμμ. Δ. Λιάρδος  
Χ' Ἀντώνης Χ' Γεωργίου  
Μηνᾶς Σουγιᾶς  
Γεώργ. Ε. Μακρῆς  
Δημ. Α. Πολίτης  
Δημ. Γ. Ἀλεξανδρίδης  
Ἀλκιβ. Ι Λασκόπουλος  
Σταυρ Μ. Τσίτσης  
Ἀνέστης Χ. Μαντσακόφας  
Χρῆστος Σ. Ἰωαννίδης  
Ἀνέστης Χ. Γιαρενάκης  
Λεων. Μῆτκος  
Ἀλέξιος Γ. Πατσώνης  
Ἰλίας Δ. Ρίκος  
Κυρ. Π. Ἰωάννου  
Ἀγησ. Τσεράχνης  
Ἀγάπιος Α. Ἀγαπητοῦ  
Δημ. Δαλάκας  
Κωνστ. Γ. Καλιάνης  
Νικ. Ναλπάντης  
Ἀγ. Ε. Θεοδοσίδης  
Ἀθ. Θ. Τεσπερίκογλου  
Χρῆστος Διαμάντογλου  
Μενέλαος Ι Χ' Ἀναστασίου  
Δημ. Δάνκουλας  
Ἀπότ. Ψωμᾶς  
Κωνστ. Λαζάρου  
Δημ. Δ Μπεζιργιάννης  
Ἰωσήφ Ταχτατζῆς  
Νικ. Παπαδόπουλος  
Ἀπόστολος Παπαδόπουλος  
Γεώργ. Α. Παπαδόπουλος  
Ἰω. Καισαρεὺς  
Θεοδόσ. Ε. Πατσατζῆς  
Εὐάγγ. Ι. Χαμάλης  
Σάββας Ι. Χαμάλης  
Ἰω Μπακάλης

Παῦλος Κασάπης  
Ζαφείριος Καφετζῆς  
Νικ. Γ. Κιονενλῆς  
Ἀμιάδης Ἀρτακηνός  
Γεώργ. Ι. Κοσκηναῖς  
Κῶτσος Τενεκετζῆς  
Ἰω Π. Τενεκετζῆς  
Ἀναστ. Ι. Χ' Ἀναστασίου

**Σινώπης.**

Χρ. Καφαρόπουλος

15

**Συύρνης.**

Ἰσιώτ. Μισαῆλ ἱερομόναχος  
Ἱερολ. Ἰωακείμ Παπαγρηγοριάδης  
Ἰσιώτ. Ἀνδρονικ. Χρυσοσπηλιώτης  
Αἰδερ Νικ Χ' Νικολάου Ἀρετσίνης  
Ι. Καμπανόπουλος  
Β. Λάσκαρης  
Δ Καστρισιάδης  
Στυλ. Μηλιόπουλος  
Κ. Βρεκούσης Πρεβάτζιος ἱεροδ.  
Ι. Ἀμάραντος  
Δ. Κόκκινος  
Γ Μαυρομιμάτης  
Εὐάγγελ. Φρατζεσκάκης  
Δ. Γιεμουγιάννης  
Ἀντ. Βορρέας  
Ν. Χ' Νικολάου  
Σταῦρος Βενῆς  
Σωκρ. Ν. Θεοδωρίδης  
Εὐστ. Σκαρπιδης  
Ἀθ. Καμάρας  
Λάμπρος Τσάτας  
Γ. Μ. Νικήτας  
Ἀντ. Ν. Ὀρφανουδάκης  
Ι. Κ. Στρότζος  
Γ. Περίδης  
Κ. Πᾶνος Θεσσαλός  
Γ Σ. Ἀλεξιάδης  
Παναγ. Ζιμπλᾶν  
Δ. Μωραϊτόπουλος

Κωνσταντῖνος  
Κ. Κρασόπουλος  
Πρόδρ. Μελεκοπίδης  
Κωνσταν. Αἰμίλιος  
Ι. Δημητριάδης  
Στυλιανὸς Στρατόπουλος  
Παν. Ἀρώνης  
Ἀλέξ. Πανόπουλος  
Γ. Οἰκονομέλης

### Ἀρδιάσων

Ἀρχιμ. Γεράσιμος ἡγ. Ἰ Μ Δεβρενζῆ  
Γερβάσιος » Γουμερᾶς  
Ἐλένη Γ. Μιχαηλίδου  
Π' Ἰωάννης πρωθιερ. Χαβιαίνης  
Ἄνδρ. Ἀναστ. Ἀμοιράδης  
Δ. Κ. Παπαδόπουλος  
Ἀθανασία Μοναχῆ  
Ν. Ἰερεὺς Π' Ἰωαννίδης  
Ἀνθίμος Ἰερεὺς Παπαδόπουλος  
Σοφιανὸς Ἰερεὺς (Βαρταῖος)  
Σπ. Πουρσανίδης διδάσκ.  
Γρηγ. Π. Κεφαρίδης διδάσκ.  
Κ. Γ. Συλλελόγλου  
Γρ. Μ. Μωϋσίδης  
Β. Σ. Ἀντωνιάδης  
Αἰδὸς. Π' Κωνσταντῖνος  
Γ. Ν. Μωϋσείδης  
Περ. Χ' Π. Ὀκκάλογλου

### Σεβαστουπόλεως

Πέτρος Γ. Λαζαρίδης  
Μιχαὴλ Καρατζᾶ  
Ἐπάμ. Σαμανίδης  
Φωκίων Μ. Φωτιάδης  
Παναγ. Ταγανίδης  
Ἰωακείμ Ι. Ἰωακειμίδης

Νικ. Ι. Βογιατζῆς  
Γεώργ. Παπατκευοφύλακος  
Σωκρ. Κ. Ταγανίδης  
Κωνστ. Γ. Στυλίδης  
Ἰω. Δημ. Τιχτόπουλος  
Χρῆστ. Μαρμαρόπουλος  
Α. Κ. Ταγανίδης  
Σπυρ. Γ. Σογιλεμέζ  
Τριαντ. Ν. Ταγανίδης  
Θεόδ. Γ. Τιχτόπουλος  
Δημ. Ι. Φωστηρόπουλος

### Φλωρίνης

† Ὁ Μογλενῶν Ἰωαννίσιος 20

### Χίου

Μαθηταὶ τῆς Δ Γυμνασίου  
Γεώργιος Σ. Γλύπτης  
Ἰω. Σ. Παυλίδης  
Ἄντ. Σ. Φαφλιός  
Σταύρος Μ. Σταθίκης  
Τριαντ. Ἀλεξάκης  
Ἰω. Βαρβεράκης  
Λαμπρινὸς Γ. Κοτσᾶτος  
Ἄντ. Λύγερινος  
Ἰω. Μαρκούτσης  
Εὐστρ. Τουτζόγλου  
Νικ. Καλίκης  
Χ. Ν. Ζαφειράκης  
Γεώργ. Α. Δεμιρζάκης  
Χριστ. Ι. Σοῖνος  
Ὁρέστης Χρ. Σαλιάρης  
Ἄριστ. Καβαλιώτης  
Ἰω. Ρεβελῆς  
Χριστόφορος Παροττάκης  
Γεώργιος Μπόλλας

## ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Ἐν σελ. 16, στ. 29	ἀντί :	Προτεσταντισμός :	γράφε :	Προτεσταντισμός
» » 25 » 23	ἡ λέξις ὀνόμινα	νά διαγραφῆ		
» » 28 » 28	ἀντί :	ἄλλοι :	γράφε :	ἄλλο
» » 38 » 18	»	ἄγραφον	»	ἔγγραφον
» » 48 » 16	»	ἐναντιογνωμίας	»	ἐναντιογνωμίας
» » 64 » 22	»	τοὺς ἀποστόλους	»	τοῖς ἀποστόλοις
» » 85 » 5	»	ὄντως	»	ὄντως
» » 92 » 23	»	τοῦ ἕως οὐ διὰ	»	διὰ τοῦ ἕως οὐ
» » 97 » 24	»	ἐδέχθη	»	ἐδέχθη
» » 103 » 27	»	προσκυνοῦμεν	»	προσκυνοῦμεν
» » 104 » 26	»	προφητῶν	»	προφητῶν
» » 111 » 24	»	τῆ πίστει	»	τῆ πίστει ;
» » 111 » 28	»	Γραφᾶς	»	Γραφᾶς ;
» » 115 » 15	»	ὁποίων	»	ὁποίων
» » 116 » 5	»	φυλλάσποντες	»	φυλάσσαντες
» » 121 » 31	»	χάριν	»	χάριν ;
» » 122 » 15	»	λίγον	»	ὀλίγον
» » 124 » 4	»	ἐκείνους	»	ἐκείνους, καθ' οὓς οἱ
» » 127 » 25	»	ἤθελεν	»	ἤθελον
» » 133 » 10	»	του	»	των
» » 137 » 17	»	φοβερώτερα	»	φοβερώτατα
» » 143 » 12	»	ἀρχομένους	»	ἀρχομένοις

 **SISMANGOLIO**  
MILANO



SISMANOGGIO  
MEGALIO